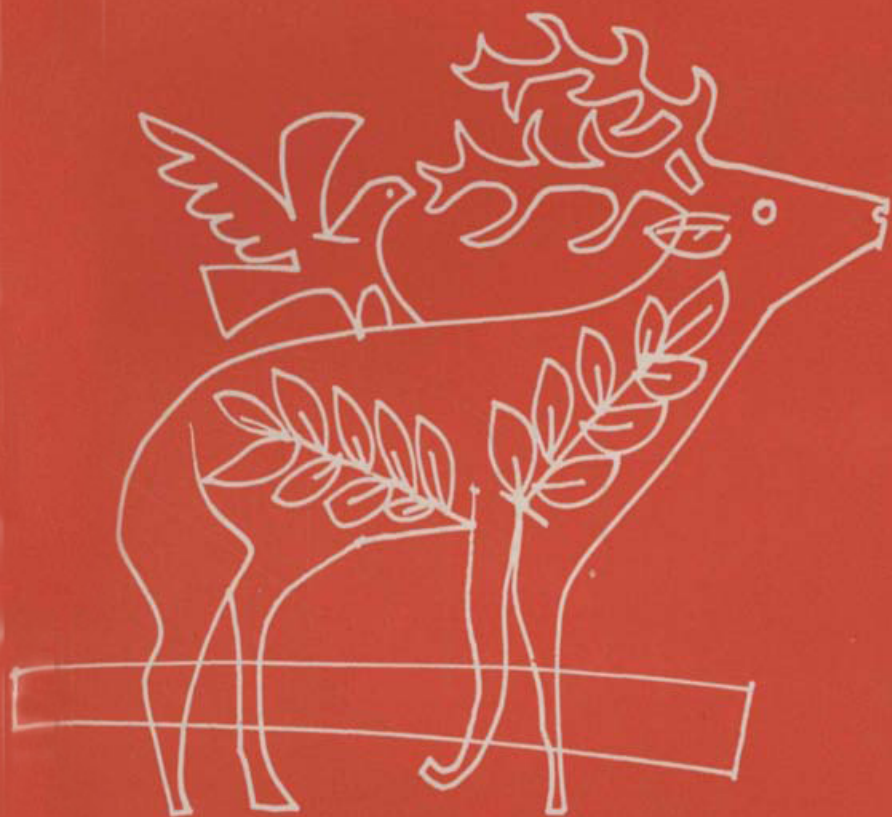

UJVÁRY ZOLTÁN

GÖMÖRI NÉPDALOK ÉS NÉPBALLADÁK

A MISKOLCI
HERMAN OTTÓ MÚZEUM
NÉPRAJZI KIADVÁNYAI
VIII

UJVÁRY ZOLTÁN

GÖMÖRI NÉPDALOK
ÉS
NÉPBALLADÁK

HERMAN OTTÓ MÚZEUM
MISKOLC, 1977

*Megjelent az Egyetértés Mezőgazdasági Termelőszövetkezet (Putnok),
a Mezőgazdasági Termelőszövetkezeti Építőipari Vállalat (Putnok)
és az Aranykalász Mezőgazdasági Termelőszövetkezet (Sajóvámos) támogatásával*

Lektorálta:

Manga János

A rajzokat készítette:

Feledy Gyula

Szerkesztő:

Szabadfalvi József

Technikai szerkesztő:

Bodó Sándor

A kottákat rajzolta:

Félegyházi Enikő

ELŐSZÓ

*Minden föld ugyan hazája
A jó embernek: való!
De mégis szülötte tája
Mindennél előbb való.
Csokonai Vitéz Mihály*

Azt a csodálatos érzést, amely az embert akkor hatja át, amikor hosszú idő múltán szülőföldjére lép, mely lírai átéléssel fejezték ki költők, írók és művészek. Az ember „szülötte tája” Csokonai szavaival valóban „mindennél előbb való”. Az én szülőföldem, Gömör, ahol eszméledtem, nevelkedtem, hazám a hazában, otthonom az otthonban, olyan tájék, ahonnan gyermekkoromban elindultam és ahová mindig vissza-visszatérek: „Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngé a s remélem, testem is majd e földbe süpped el”.^{*} Erre a földre, Gömör lankás tájaira, a Sajó felé tárulkozó völgyeire, a Kárpátoknak nyúló hegyeire és népére szeretnék emlékezni e kötet dalaival és balladáival.

Negyedszázada kezdtem a néphagyományok kutatását, először szülőfalumban, Hétben, e kis gömöri, Sajó menti községben. Azóta számos helyen megfordultam a Kárpát-medence területén szlovákok, románok, hazai és külhoni magyarok körében egyaránt. Gyűjtöttem dalokat, mondákat és szokásokat. Több mint húszezer méter magnetofonszalag őrzi bukovinai székelyek, alföldi magyarok, gömöri palócok, zempléni szlovákok, bihari románok és más területek közösségének hagyományait.

Amikor tíz évvel ezelőtt egy kisebb munkám megjelent az Al-Duna mentén élő egyik székely közösség dalkincséről, gondoltam először arra, hogy összegyűjtsem a magyar nyelvterület északi nyúlványán élő gömöri nép dalait és balladáit. A gömöri népköltészet gyűjtése mint a szokásokat kutató folkloristának elsősorban a szülőföld iránti élményekben gyökerezett. Ugyanakkor egyetemi előadásaim is inspiráltak a népdalokról, a dalok életéről, előadókról, közösségről, ha-

^{*} Radnóti Miklós: Nem tudhatom... c. költeményéből

gyományozódásról, alkotói, folklorizációs folyamatokról stb. való gondolataim összefoglalására. Kutatásaimban nem kevés szerepe volt annak az aggodalomnak is, amelyet az utóbbi egy-két évtizedben a hagyományok pusztulása miatt éreznek a néprajz kutatói. Voltaképpen már majdcsaknem száz éve hangoztatják a gyűjtők a népköltészet, a népszokások, hiedelmek stb. megmentésének huszonnegyedik óráját. A közelmúltban a népi kultúra iránti soha eddig nem tapasztalt — a társadalom legkülönbözőbb rétegeit magábafooglaló — érdeklődés a népköltészet, a népdalok, a népzene előtérbe állítását, a gyűjtések, a kutatások kiterjedését, valóságos mozgalmát eredményezte. A népdalkiadványok nagy száma lát napvilágot, szakképzett és önkéntes gyűjtők százával, ezrével jegyeznek le népdalokat, különböző intézmények, kommunikációs fórumok tűzik műsorukra, előadásokra és versenyekre a népdalokat és a népballadákat. Ennek a mozgalomnak a tudományos és a közművelődési jelentősége szinte felbecsülhetetlen. Tudományos szempontból azonban az is megállapítható, hogy a népdalanyag egyre inkább nivellálódik, s a táji, területi jellegzetességek lassan elmosódnak. Ennek számos oka van. Föltétlenül hangsúlyoznunk kell, hogy az idősebb generáció távozásával azok a „kuriózumok” tűnnek el, amelyek erősen rányomták bélyegüket egy-egy terület népdalkultúrájára. Úgy tűnik, olyan alapanyag marad fenn, amely közkinccsé válva a társadalomban vertikálisan és területileg horizontálisan egyaránt általános lesz.

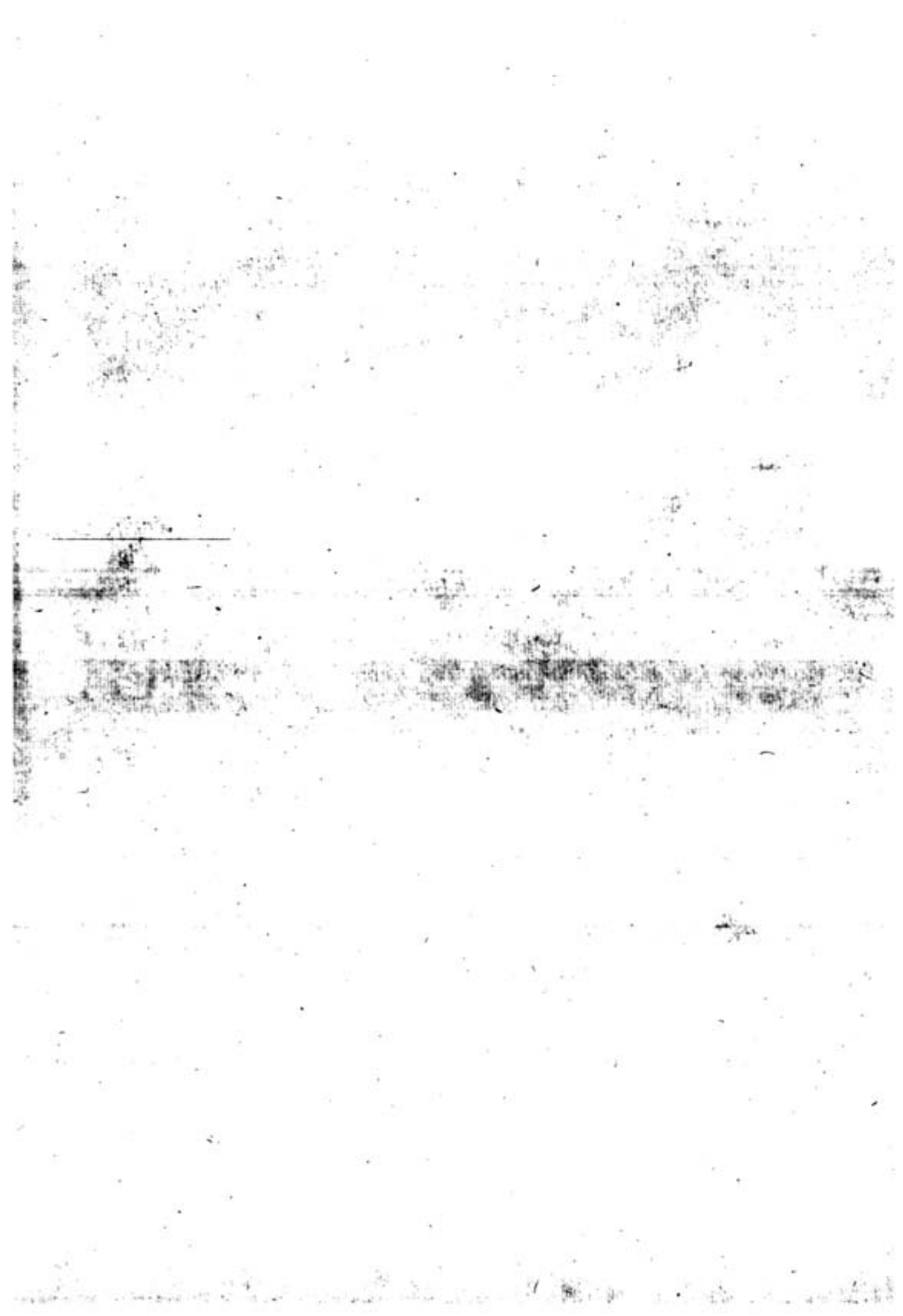
A gyűjteményben mindenekelőtt arra törekedtem, hogy a népdalkincsről lehetőleg olyan keresztmetszetet adjak, amely megfelelően jellemzi a jelenleg még élő néphagyományt. Egy olyan nagy tájegység területén, mint Gömör, ahol több mint 150 magyar falu dallamanyagát kellett áttekinteni, nyilvánvalóan nem végezhettem egyforma mélységű kutatást. Ennek oka abban is rejlik, hogy Magyarországhoz mindössze 21 falu tartozik, a többi Csehszlovákiához, s így a külhoni gyűjtés és megfigyelés már önmagában is nehézséget jelent. A közölt anyagot kiegészíti a hangszalag-archívum, amely a további vizsgálat rendelkezésére áll. Egy-két kivételtől eltekintve az egyes dalok, balladák nagyszámú variánsát jegyeztem le, s a példák Gömör egész területére jellemzőek. A dalkincset erősen karakterizálják a pásztor-dalok. Olyan jellegzetes dallamvilág tárul elénk, amely minden két-

séget kizáróan összefüggésben áll a nagymúltú gömöri pásztorkultúrával. A balladák több variánsa mögött felsejlik a gömöri területekkel való közvetlenebb kapcsolat. Részint a helyi balladák és általában a rabénekek szorosabban fűződnek ahhoz a társadalmi miliőhöz, amelyben napjainkig megmaradtak. A különböző alkalmakhoz, szokásokhoz kapcsolódó dalok és énekek között több archaikus variáns bukkant elő. Így pl. a cölöpverő nóta olyan kuriózum, amelynek csak kevés párhuzamát ismerjük. Hasonlóan ide sorolhatjuk a vásári nótákat, koldusénekeket. Mindezekről a bevezetőben részletesebben szólunk.

A gömöri kutatásaimat Szlovákiában a Magyar Tudományos Akadémia és az Oktatási Minisztérium által biztosított hivatalos tanulmányutakon végeztem. Az elismerő köszönet hangján szólok arról a támogatásról, amelyet utaim során a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete (SAV, NU) és a Gömöri Honismereti Társaság (GVS) nyújtott. Külön köszönettel tartozom kiváló informátoromnak, gyűjtőmunkám odaadó segítőjének, Gömör egész területét kitűnően ismerő Horváth Lajosnak, a lévárta fazekas dinasztiák utolsó tagjának. A feldolgozó munkához kapott támogatásért a Kossuth Lajos Tudományegyetemet illeti köszönet. Végül, de voltaképpen mindenekelőtt hálás köszönetet mondok a kötet megjelenését kezdeményező Farkas Pál országgyűlési képviselőnek, a putnoki Egyetértés Mezőgazdasági Termelőszövetkezetnek, a putnoki Mezőgazdasági Termelőszövetkezeti Építőipari Vállalatnak és a sajtóvámosi Aranykalász Mezőgazdasági Termelőszövetkezetnek a kiadás anyagi feltételeinek biztosításáért, valamint a két hazában élő gömöri magyarok népi kultúrájának kutatását elősegítő anyagi és erkölcsi támogatásért a Herman Ottó Múzeumnak és munkatársainak, akik a kötet megjelenésével kapcsolatos minden gondban osztoztak.

Debrecen, 1976 őszén

Ujváry Zoltán

BEVEZETÉS

Napjaink folklór irodalma a népköltészeti kutatások pompás eredményeiről adhat számot. A néphagyományok gyűjtése során a kezdeti periódusban a legnagyobb érdeklődés alighanem a népdalok és a népballadák iránt nyilvánult meg. A népdal, voltaképpen a virágének tónjára már első nagy nemzeti költőnk, Balassa figyelme is ráirányult, majd Amadeval, Faludival tudatos érdeklődés kezdődött iránta, Csokonai pedig már tényleges gyűjtője a népdaloknak; hasonlóan Petőfi is, akit joggal nevezhetünk olyan „nótafának”, kiből nagyszámú dal sarjadt és akit a Kisfaludy Társaság Erdélyi által szerkesztett első jelentős népdalkiadványának gyűjtői között is ott találunk. De említhetjük Arany Jánost is, akinek a népdalgyűjteménye Kodály Zoltán és Gyulai Ágost gondozása nyomán látott napvilágot. Az érdeklődés és a gyűjtőmunka a költők, írók, a nép felé forduló értelmiség, a vidéki tanítók, lelkészek széles rétegére kiterjedt, amely mindennél jobban bizonyítja a népköltészetnek a gyakran nemzeti érzésekből fakadó varázsát és hatását. Bőséggel sorolhatnánk tovább. Hosszú az út napjainkig. E kötet bevezetőjének nem célja a történeti áttekintés. Megtörtént ez már korábban. *Horváth János*, *Marót Károly*, *Ortutay Gyula* különböző műveiben¹ és számos kisebb-nagyobb munkában olvashatunk népköltészetünk kutatásáról. Csupán az utóbbi évek termésére villantunk fényt. Nem szándékunk – egy lényegében lokális gyűjtemény elé – a nép-

¹ L. pl. *Horváth János* A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig. Budapest, 1927.; *Marót Károly*: A népköltészet elmélete és magyar problémái. Budapest, 1949.; *Ortutay Gyula*: A magyar népköltési gyűjtemények története. Ethn., L. 1939. 211–237.; *Ortutay Gyula*: Népköltészet és műköltészet. In: Ur és paraszt a magyar élet egységében (Szerk.: Eckhardt Sándor). Budapest, 1941. 161–181.; *Ortutay Gyula*: A magyar népköltészeti kutatás története. In: *Giuseppe Cocchiara*: Az európai folklór története. Budapest, 1962. 519–548.; *Ortutay Gyula*: A magyar népdal. In: Magyar népdalok, I.² Budapest, 1975. 7–69.

dalkutatás legkülönbözőbb problémáinak, elméleti stb. kérdéseinek a felvázolása. A vonatkozó kutatási szempontokat az egyes témacsoportok bemutatásánál érintjük. A területünktől távolabbi vidékek, etnikai csoportok, kisebb-nagyobb közösségek hagyományából az utóbbi időben publikált anyagra való utalásaink mellett főleg a Gömörhöz szorosabban kapcsolódó gyűjtésekre s ebben az összefüggésben a részletpublikációkra is ráirányítjuk a figyelmet. Az egykori Gömör megye szinte majdnem egészében Szlovákiához kapcsolódik s így fokozottabb figyelemmel kísérjük a külhoni magyarok népköltészeti kutatásával kapcsolatos törekvéseket és eredményeket.

Mindazok a törekvések, amelyek a magyar népköltészeti hagyomány feltárását tűzték célul, kétséggkívül a legjelentősebb eredményt az erdélyi magyarság kutatása során érték el. Kriza János és társai tevékenységétől kezdődően folyamatos a gyűjtőmunka, s a hivatásos és az ún. önkéntes kutatók munkája nyomán az elmúlt évtizedekben, s napjainkban is a publikációk egész sora jelzi az erdélyi magyarság gazdag népköltészeti hagyatékát. A régi nemzedékeket képviselő tudós tanár, *Konsza Samu* gyűjteménye a múltat köti össze a jelenel. A kritika meglegyintette ugyan, nem ismerve fel e munkának a szövegfolklorisztikai vizsgálatokhoz kitűnő adalékokat nyújtó jelentőségét.² Követte ezt a hasonlóan önkéntes gyűjtő, *Kovács Ferenc* kötete a kisiratosi népköltészetről.³ A vidéki kutatók, gyakran elszigetelten tevékenykedők munkájáról és a sokszor lokális kiadványokról alig hall hírt a szaktudomány. Ilyen pl. *B. Albert György–Bura László* kisded gyűjteménye, amelyben szatmári népdal és népballada hagyományról kapunk áttekintést.⁴ A hasonló helyi kiadványok közé sorolható az ugyancsak szatmári területről való *Darai* népdalok c. kötet, amelynek az anyagát *Zolcsák Miklós* és *Fejér Kálmán* gyűjtötte.⁵ Az erdélyi népköltészet kutatása azonban

² *Konsza Samu*: Háromszéki magyar népköltészet. Szerkesztette és a bevezetőt írta: *Faragó József*. Marosvásárhely, 1957.

³ *Kovács Ferenc*: Iratosi kertek alatt. Szerkesztette és a bevezetőt írta: *Faragó József*. Bukarest, 1958.

⁴ *B. Albert György–Bura László*: Zöld erdőben fenyő zöldje. Szatmár, 1972.

⁵ *Zolcsák Miklós–Fejér Kálmán*: Darai népdalok. Szatmár, 1973.

nem – az egyébként nagyrabecsült – helyi törekvéseken alapul. A romániai magyar folklór gyűjtésének tudományos irányítása és organizálása a kolozsvári Folklór Osztályon történik, s az e téren elért óriási eredményt számos jelentős kötet mutatja. *Jagamas János* és *Faragó József* szervező és irányító munkája révén az erdélyi népköltészet teljes anyaga archívumba kerül, amely alapján az erdélyi magyarság zenei folklórjáról minden részletre kiterjedő átfogó képet nyer a tudományos kutatás. Az eddigi eredményekről, a munka szervezéséről számol be *Jagamas János*,⁶ s a Romániai magyar népdalok c. kötetük bevezetőjében felsorolják mindazokat a munkákat, amelyek a Folklór Osztály belső, ill. külső munkatársai gyűjtése nyomán jelentek meg.⁷ A sort kiegészíthetjük az azóta megjelent Kibédi népballadákkal.⁸ S mindezekhez hozzátehetjük a Művelődés c. folyóiratnak s más orgánumoknak a népköltészeti anyag publikálásában való fontos szerepét. Az elmondottak szemléletesen mutatják jelenünkben is az erdélyi magyar népköltészet aktív gyűjtését és feldolgozását.

A Jugoszláviában élő magyarok népdalainak és népballadáinak kutatása az utóbbi egy-másfél évtizedben lendült fel. Számos kisebb-nagyobb gyűjtemény tanúsítja mindazokat a törekvéseket, amelyek a bánáti, bácskai, szlavóniai magyarok, az Al-Duna mentére telepített székelyek népdalkincsének a lejegyzését tűzték célul. A második világháború után a jugoszláviai magyar népdalgyűjtés eredményei a hatvanas évektől fokozatosan látnak napvilágot.

⁶ *Jagamas János*: Népzenénk kutatásának története. Korunk Évkönyv, Kolozsvár, 1973. 203–218.; A néprajzi kutatásokról összefoglalóan: *Kósa László–Nagy Ilona*: Magyar néprajzi kutatások Romániában. Népi kultúra, népi társadalom, V–VI. 1971. 45–63.

⁷ *Jagamas János–Faragó József*: Romániai magyar népdalok. Bukarest, 1974. 12.; A megjelentek közül külön is kiemeljük: *Faragó József–Jagamas János*: Moldvai csángó népdalok és népballadák. Bukarest, 1954.; *Olosz Katalin–Almási István*: Magyargyerómonostori népköltészet. Bukarest, 1969.; *Kallós Zoltán*: Balladák könyve. Bukarest, 1971.; *Albert Ernő–Faragó József–Szenik Ilona*: Háromszéki népballadák. Bukarest, 1973.

⁸ *Ráduly János*: Kibédi népballadák. Bukarest, 1975.

Kósa László tudománytörténeti összefoglalójából⁹ és *Tóth Ferenc* legutóbb megjelent kötetéből¹⁰ áttekintést kapunk az idevonatkozó anyagról. *Kirdály Ernő*, *Penavin Olga*, *Burány Béla*, *Fábri Jenő*, *Tripolszky Géza*, *Kovács Ilona*, *Matijevics Lajos*, *Katona Imre* és mások gyűjtése nyomán jelentős anyag került felszínre.¹¹ Külön is meg kell említenünk *Kiss Lajos* kutatásait.¹² Az önkéntes gyűjtők nagymértékben hozzájárultak a népdalkincs feltárásához. Gondoljunk csak pl. a zentai múzeum páratlan értékű kiadványsorozatának két gyűjtőjére, *Burány Béla* orvosra és *Fábri Jenő* lelkészre. A szervezett, az intézményes kutatást a Hungarológiai Intézet tűzte célul, összehangolva és irányítva a belső és külső munkatársak tevékenységét. Ennek nyomán az Intézet tudományos közleményeiben számos elméleti és anyagközlő cikk jelent meg. Aligha van arra szükség, hogy további részletekre kitérjünk. Utalunk azonban röviden *Tóth Ferenc* imént említett munkájára. A *Katona Imrével* gyűjtött népballadákat *Tóth Ferenc* kítűnő vizsgálati szempontokkal tárja eléink. Külön figyelmet fordít a balladák közösségi életére, a változatokra, a változásokra és az alkotói folyamatokra. A munka példáulul szolgálhat a gyűjtőknek a recens hagyomány feldolgozására, ill. bemutatására, annál is inkább, mivel nagyszámú gyűjtemény a dallam és a szöveg bemutatásán, a gyűjtési hely megjelölésén és a dalos

⁹ *Kósa László*: Magyar néprajzi kutatások Jugoszláviában. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, IV. 11–12. sz. 1972. 5–23.

¹⁰ *Tóth Ferenc*: Kálmány Lajos nyomában. Az észak-bánáti népballadák élete. Újvidék, 1975. 6. 26.

¹¹ Ezek közül említsünk néhány példát: *Kirdály Ernő*: Vajdasági magyar népdalok. Novi Sad, 1961.; *Uő*: Magyar népdalok. Novi Sad, 1962.; *Burány Béla–Fábri Jenő–Tripolszky Géza*: Száraz kűtgém, üres válu. Juhásznoták, betyárdalok, balladák Zentán és vidékén. Zenta, 1966.; *Burány Béla–Fábri Jenő*: Két szivárvány koszorúzza az eget. 142 népdal Zentán és vidékén. Zenta, 1969.; *Burány Béla–Fábri Jenő–Tripolszky Géza–Bodor Géza*: Rukkolnak a szép zentai legények. 99 katonadal Zentán és vidékén. Zenta, 1972.; *Kovács Ilona–Matijevics Lajos*: Gombosi népballadák. Újvidék, 1975.

¹² *Kiss Lajos*: A szlavóniai magyar népsziget zenéje. A MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei, XIV. 1968. *Uő*: A szlavóniai szigetmagyarság ősi népzeneje. In: Szlavóniai Hétköznapiak (Szerk.: *Penavin Olga*). Újvidék, 1973. 109–146.; *Uő*: Horgosi népdalok. Zenta, 1974.

nevéen túl lényegében a dalkincs hagyománybeli életéről nem ad elemzést.

A romániai és a jugoszláviai magyarok folklórjának gyűjtéséről, az elért eredményekről észrevehetően a lelkesedés hangján szoltunk. Amikor viszont a külhoni magyarok harmadik nagy csoportjára, a Csehszlovákiában élő magyarokra vetjük tekintetünket, nem csekély rezignációval, visszafogott érzélemmel tudunk a népköltészeti kutatásukról beszámolni. A határ teljes hossza mentén jelentős sávon lakó magyarság népi kulturájának feltárásában az elmúlt évtizedekben alig-alig történt publikációkban megnyilvánuló eredmény. A háború előtti gyűjtések feldolgozása, néhány magyarországi kutatónak az 1950-es évek végétől számítható ösztöndíjas vagy cserealapon végzett, valójában nem rendszeres terepmunkája a szlovákiai magyarok körében egyrészt, másrészt pedig néhány szlovákiai autodidakta gyűjtő tevékenysége nyújtja az elért eredményeket. Nem tartjuk itt szükségesnek az ezekkel a kérdésekkel összefüggő ún. háttérproblémákat felvetni. Megtette ezt *Kósa László* a lehetőségeket is fölvezető, múltat s jelent áttekintő, programot és irányt megjelölő tanulmányában.¹³ Bennünket közelebbről jelenleg a népdalkincs kutatása érint. A második világháború után a szakember által végzett első fontos kutatás *Szomjas-Schiffert György* nevéhez kapcsolódik, aki a Csallóközben, ill. a Mátyusföldön a recens hagyományból jelentős anyagot gyűjtött.¹⁴ Népzene kutatóink közül többen megfordultak – talán úgy is mondhatjuk, Kodály nyomában – a Zobor vidékén, Gömörben és másutt,¹⁵ egy falu vagy táj anyagának együttes megjelentetésére azonban nem került sor.¹⁶

¹³ *Kósa László*: A csehszlovákiai magyar néprajzi kutatás feladatai. Irodalmi Szemle, XI. 1968. 8. sz. 748–761.

¹⁴ *Szomjas-Schiffert György*: Csallóközi népzene gyűjtés. A MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei, XIII. 1958. 215–245.

¹⁵ Így pl. *Sárosi Bálint*, aki egy gömöri nótafáról külön is megemlékezik: Zenei anyanyelvünk. Budapest, 1973. 114–118.

¹⁶ Ha csak ide nem számítjuk *Vargyas Lajos* 1940. évi áji gyűjtésének húsz évvel későbbi megjelenését: Áj falu zenei anyaga, I. Régi népdalok. Népr. Közl. 1960. 2. sz.; II. Új népdalok 1. rész. Népr. Közl., 1961. 3–4. sz.; Új népdalok 2. rész. Népr. Közl., 1963. 1. sz.

Joggal felmerül a kérdés, hogy hasonlóan az erdélyi és a jugoszláviai kutatásokhoz, nem nyílt-e lehetősége a szlovákiai magyar értelmiségnek a tágabb értelemben vett néprajzi, szorosabban véve pedig a népdalkincs kutatásnak a megszervezésére, irányítására? Hol voltak, s vannak a lelkészek, tanítók, s más falusi értelmiségi emberek, akik szinte predestinálva lennének a magyar kisebbség hagyományának a megmentésére? E kérdések akkor is jogosnak tűnnek, ha néhány lelkes gyűjtő munkája nyomán szép eredményeket regisztrálhatunk. Természetesen némileg igazságtalanok lennének, ha nem látnánk a néphagyományok megmentése terén a CSEMADOK nagy erőfeszítéseit és törekvéseit. A népdalkutatásban jelentős érdemeket szerző *Ág Tibor* a közelmúltban pompás hírrel lepte meg a szaktudományt: „Az elmúlt közel húsz esztendő alatt az összegyűjtött népzenei anyag tízszeresére szaporodott, s ma már bátran mondhatjuk, hogy hazánk magyarul lakta területeinek népzenejét megismertük. A gyűjtött és a már publikált népzenei anyag alapján kirajzolódik az egyes tájegységek tipikus dallamvilága.”¹⁷ Jóleső érzéssel olvassuk e sorokat. Némi aggodalmat a publikálás lehetőségei ébresztenek és a feldolgozásban a folklorisztikai szempontok érvényesítésének kérdései, valamint egy-egy táj, falu, kisebb vagy nagyobb közösség anyagának vertikális és horizontális vizsgálata, a változások, az etnikai sajátosságok stb. problémaköre. Mindezek azonban csak előrevetített gondolatok. A jó értelemben vett közművelődési célok, nagyközönségi szempontok kerültek előtérbe az eddigi kiadványokban,¹⁸ s bízunk a tájhoz, az egyes közösségekhez szorosabban kötődő, tudományosan részletező elemző munkák megjelenésének lehetőségében. Nyilvánvaló, hogy néhány – bár oly

¹⁷ *Ág Tibor*: Bartók és Kodály nyomában. Madách Naptár, 1975. 335.

¹⁸ Így pl. az *Ág Tibor* által gyűjtött Édesanyám rózsafája c. kötetben. Pozsony, 1974.; A korábbi kiadványok: Dalolj velünk (1953); 100 szlovákiai magyar népdal (1958).; Az Irodalmi Szemlében, a Hétben számos népdal, népballada jelent meg.; Megemlítünk itt egy rendkívül kis példányszámban (250) megjelent rotaprintes kiadványt, amelyből kitűnik a honismereti kutatási törekvés: Néprajzi Közlemények (Szerk.: *Ág Tibor-Méry Józsefné*). Pozsony, 1974. Sajnálhatjuk, hogy megfelelő példányszámmal nem érhetett el, sőt, amint a kiadványon olvashatjuk, árusítani sem lehetett.

kitűnő és lelkes – gyűjtő a jóval több mint félmilliónyi magyarság népdalkincsének tudományos mélységű feltárását aligha végezheti el. Sürgető szükség lenne az 1974-es miskolci szlovák–magyar néprajzi tanácskozáson elhangzottak megvalósítása: a Szlovák Akadémia keretén belül – hasonlóan a kolozsvárihoz – magyar hagyományokat kutató csoport létrehozása.

Amikor a szlovákiai magyarok néphagyományainak kutatási kérdéseit észrevehetően feszesebben érintem, méltán teszem, tekintve, hogy jelen munka gyűjtőterülete lényegében szinte majdnem egészében Csehszlovákiához tartozik. Gömörőről, s a kutatómunkámról alább részletesebben szólok. A külföldi magyarok népdalkincsének gyűjtéséről vázolt képpel az elért eredményeket, kutatási problémákat és a nehézségeket villantottuk fel, amelyhez joggal hozzá kell kapcsolnunk a kárpátaljai magyarokra vonatkozó adalékokat is. E területen a kutatási törekvéseket egy közelmúltban megjelent, a IV. nemzetközi finnugor kongresszusnak ajánlott kisdud balladagyűjtemény jelzi. *Lizanec P. M.* és *Vaszócsik V. J.* gyűjtése nyújt némi reménysugarat a további kutatásra, amelyet nyilvánvalóan sürget az a tényszerű közlés is, amely szerint a terület „magyar népköltészeti alkotásai szinte teljesen ismeretlenek.”¹⁹ Ide kíváncsnak *Faragó József* szép gondolatai a néphagyománynak a kisebbségben élőket összekapcsoló erejéről: „A folklóröntudat nemzetiségi öntudatunk egy része; nélküle nincs és nem is lehet nemzetiségi öntudat. A folklóröntudat is szolgálja nemzetiségünk együttérzését és összetartozását, a nemzetiségünk megtartására és fejlesztésére irányuló akaratot – vagyis kiteljesíti mindazokat a föltételeket, amelyek nélkül megszűnnék nemzetiségi létünk.”²⁰

A hazai, a magyarországi kutatás, az országos méreteket öltő gyűjtőmozgalom az utóbbi egy-két évtizedben olyan hatalmas eredményt ért el, amelynek az irodalmi jegyzéke önmagában is terjedelmes lenne. A kutatóintézeti vállalkozásokra és kiadványokra aligha

¹⁹ *Lizanec P. M.*–*Vaszócsik V. J.*: A Kárpátontúli magyar lakosság népballadáit. Uzhorod, 1974. 11.

²⁰ *Faragó József*: Nemzetiség és folklór. Korunk Évkönyv, Kolozsvár, 1973. 145.

lenne itt szükség kitérni, azonban fontos hangsúlyoznunk, hogy a népzene-kutatóknak és a folklór szakembereinek a táji kutatást elősegítő szerepe rendkívül jelentős. Számos elvi és gyakorlati vonatkozású tanulmány nyújtott a táji kutatáshoz, a kisebb-nagyobb területek, közösségek, nótafák dalkincsének az összegyűjtéséhez szempontokat. A népdal szerepéről, társadalmi, közösségi stb. funkciójáról való tanácskozások, viták mind-mind elősegítői voltak a tudatos gyűjtő, s egyúttal a népdal-hagyományt ápoló tevékenységnek. Gondoljunk csak pl. a kaposvári tanácskozásra, amelyen *Kiss Lajos* a népdal-művészetről, *Vargyas Lajos* a népdal társadalmi szerepéről, *Voigt Vilmos* a népdalok szövegvizsgálatáról tartott előadást. Külön is hangsúlyoznunk kell *Kiss Lajos*nak, a kitűnő zene-tudós-nak azt a véleményét, amely a magyar népdal-anyag funkció szerinti vizsgálatára, rendezésére vonatkozik.²¹ A gyakorlati tevékenységről, a „népdalmozgalomról” a Hová röpi a páva? c. kiadvány nyomán áttekintő képet nyerünk.²² A területi kutatások eredményeiből csak néhány önálló kiadványként megjelent gyűjteményre utalunk, mint pl. *Békefi Antal* kötetére,²³ *Együd Árpád* somogyi gyűjtésére,²⁴ a Daloló Rábaköz c. kiadványra,²⁵ *Bencze Lászlóné* hortobágyi, sárréti, bihari kutatásaira,²⁶ *Gulyás Éva*, *Szabó László* Szolnok megyei balladagyűjtésére²⁷ és alább még néhány, területünkhöz szorosabban kapcsolódó munkára.

²¹ Az idevonatkozó előadásokat l.: I. Dél-dunántúli Népművészeti Hét c. kiadványban (Szerk.: *Troszt Tibor*). Kaposvár, 1971.; L. jóval korábban: *Andrásfalvy Bertalan*: A népdalművelés alapjai. Jelenkor, 1965. 1. sz. 50–60.; A rendszerezés problémaköréhez: *Mona Ilona*: Népdalszöveg rendszerezés és népdalszöveg tipológia. Ethn., LXX. 1959. 563–577.

²² A Honismereti Híradó 1972. január-februári különszáma. Szerk.: *Morvay Péter*.; Uthalatunk számos sajtóbeli közleményére, pl. *Vitányi Iván* rendkívül figyelemre méltó kísérletéről való beszámolójára: A népdal születése. Élet és Irodalom, 1972. IV. 1., vagy ugyanezen újság ballada-vitájára stb.

²³ *Békefi Antal*: Vasi népdalok. Szombathely, 1976. A bakonyi gyűjtéseire vonatkozó irodalmat l. a kötet végén.

²⁴ *Együd Árpád*: Somogyi népköltészet. Kaposvár, 1975.

²⁵ Szerk.: *Barsi Ernő*. Győr, 1970.

²⁶ *Bencze Lászlóné*: A ladányi torony tetejébe... Püspökladány, 1974.; *Uő*: Szivárványos az ég alja. Berettyóújfalú, 1977.

²⁷ *Gulyás Éva-Szabó László*: „Túl a Tiszán a szendrei határban...” Szolnok, 1975.

És végül kerülünk közelebb Gömörhöz, s részletesebben tekintsük át a kapcsolódó területek népdalkultúrájával foglalkozó tanulmányokat, kiadványokat. Gömör nagy sávon Borsoddal és Abaújjal találkozik, s a Sajó-völgy mentén elsősorban Borsod irányába nyílt meg a tágabb kapcsolata. Nagyobb összefüggésben természetesen a zempléni, a hevesi, nógrádi érintkezési pontok is megjelölhetők. Különösen vonatkozik ez a népdalkultúrával összefüggő kérdésekre. E téren a palóc kutatás nyitott nagyobb távlatokat. A palóc népdalkincsre jellemző jegyeket kereső kutatók a gömöri területeket sem hagyják figyelmen kívül, s így voltaképpen a gömöri népdalok, népballadák a palócnak nevezett nagy folyamba kerülnek, amely a mai országhatár mentének hosszanti sávján az Ipolyságig hullámozik. A népdalkincs kutatásával kapcsolatos problémák, vizsgálati szempontok a palóc tanácskozásokon gyakorta elhangzanak, s úgy tűnik, hogy egyre inkább a szorosabban vett területhez kötődő koncepció érvényesül.²⁸ Sokszor elhangzott, hogy valamely jelenségről nem lehet csupán olyan adatok nyomán következtetést levonni, amelyek az irodalomban sporadikusan fordulnak elő. Gömöri gyűjtésünk számos dal- és balladavariánsa mutatja, hogy az eddig fehér foltként jelzett területen is ismereteseek, sőt jellegzetesek olyan típusok, amelyekről a helyszíni gyűjtést megelőzően nem volt tudomásunk. Felvetem, hogy vajon csak az archaikus dallamokkal lehet a sajátságokat megállapítani? Ha a nem nagymúltú matyó népviseletet jellemzőnek tekintjük, vajon miért ne lehetne az etnikus jegyek vizsgálatánál tekintetbe venni a folklorisztikai anyag újabb rétegét?

A gömöri népdalkincs összehasonlító vizsgálatához, a kapcsolatok kérdéseihöz stb. különösen jelentősek *Lajos Árpád* kutatásai, különböző tanulmányai, könyvei. Többször hangsúlyozta, hogy a dallamtípusok vizsgálatánál mindig távolabb kell tekinteni a kutatási

²⁸ A salgótarjáni palóc tanácskozáson (1976) elhangzott olyan vélemény, amely szerint a palócság egy szűk területtel behatárolható. Egy korábbi tanácskozás anyagát l. *Borsai Ilona* kitűnő tanulmányával: Palóc területek jellemző népdaltípusai. In: Módszerek és feladatok (Szerk.: *Bakó Ferenc*). Eger, 1968. 147–199.; Fontos szempontokat nyújt a palóc etnikum jellegzetes dallamainak kutatásaihoz *Borsai Ilona* kérdőíve is (Eger, 1971.); A palóc anyaghoz l. még *uő*: Diszítés és variálás egy mátrai falu dalaiban. *Ethn.*, LXX., 1959. 269–289.

helytől, s az egész palócság hagyományának összefüggésében kell elemzéseinket végezni. E téren mindmáig iránytmutató a Gömörre is kitekintő tanulmánya a palóc dallamtípusokról, dallamsajátosságokról, az északborsodi pásztor- és parasztdalok kapcsolatáról²⁹ és az összehasonlító kutatáshoz bőséges anyagot bemutató nagy munkája, a Borsodi fonó.³⁰ Egy abaúji falu dalait gyűjtötte össze és adta közre *Sztareczky Zoltán*.³¹ E munka és a már említett *Vargyas Lajos* gyűjteménye tanulságos párhuzamokat nyújt az észak-gömöri dalokhoz és balladákhöz. Az egyén és a családi közösség dalkincsét elemzi a cekeházai Sivák családról készült monográfia.³² Egy pásztor nótá-fát ismerhetünk meg *Barsi Ernő* gyűjtése nyomán.³³ Megemlítünk még egy kevésbé ismert, a párhuzamokhoz jó példákat nyújtó hevesi gyűjtést, amely elsőként közölte a Vidróczkíra vonatkozó hiteles életrajzi adatokat.³⁴ Hangsúlyozottan kell szólnunk a borsodi, abaúji, zempléni szlovákok népdal és népballada hagyományából összeállított gyűjteményről, amelynek az anyaga pompás lehetőséget nyújt az interetnikus kapcsolatok vizsgálatára.³⁵ Külön hely illeti meg, s később többször említjük *Nemcsik Pál* területünkkel is érintkező különböző munkáit, amelyek a munkásság dalkultúráját mu-

²⁹ *Lajos Árpád*: Borsodi palóc dallamtípusok. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve VI. 1966. 265–282.; Egy elterjedt dallamcsalád a barkóknál, *uo.* I. 1957. 151–156.; A so-pentatonia jelentkezése a borsodi népzeneben, *uo.* IV. 1964. 97–101.; Adatok az északborsodi pásztor- és parasztdalok kapcsolataihoz, *uo.* V. 1965. 285–298.; Egy archaikus dallamsajátság Észak-Borsodban, *Ethn.*, LXXI. 1960. 580–597.

³⁰ *Lajos Árpád*: A borsodi fonó. Miskolc, 1965.; Ehhez l. még *uo.*: A fonó folklorisztikai kutatásának problémái. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, IX. 1970. 341–370.; L. tovább: Borsodi népdalok. Miskolc, 1955.

³¹ *Sztareczky Zoltán*: Kékedi népdalok. Miskolc, 1959.

³² *C. Nagy Béla-Sztareczky Zoltán*: A cekeházai Sivák család népdalművészete. Miskolc, 1972.

³³ *Barsi Ernő*: Népzeneink problémái egy daloló sályi pásztor életének tükrében. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, IV. 1964. 103–111.; *Uő.*: Tarjáni András népdalkincse. Borsod megye népi hagyományai (Szerk.: *Bodgál Ferenc*). Miskolc, 1966. 398–413.; l. még *uo.*: A sályi agrárszegénység és dalai. Foglalkozások és életmódok (Szerk.: *Dobrossy István*). Miskolc, 1976. 225–239.

³⁴ *Tary László*: Heves megyei népdalok. Eger, 1959.

³⁵ *Deme Dezső*: Mit dalolnak a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szlovákok? Miskolc, 1964.

tatják be.³⁶ Mindezek a munkák az eddig lényegében fehér foltnak számító szomszédos terület hagyományait vizsgáló kutatáshoz nyújtják azokat az összekötő szálat, amelyek révén a gömöri népdalhagyomány szorosabban a palóc, tágabban pedig a magyar népdalkincs egészéhez kapcsolódik.

TERÜLET, KUTATÓMUNKA

A történeti Gömör megye majdnem egészében Csehszlovákiához tartozik. Betelepüléséről, történetéről és a fontosabb topográfiai adatokról *Ila Bálint* Gömörrel foglalkozó monográfiájának kötetéből, összefoglalóan a közelmúltban utolsóként megjelent I. kötetből tájékozódhatunk.³⁷ *Ila Bálint* nagy műve felment az idevonatkozó részletesebb leírás alól, azonban néhány fontosabb adatra szükséges újólal e helyen is hivatkozni.

A megejtően szép, hegyekkel-völgyekkel váltakozó tájon a magyar lakosság a dél-gömöri területen él. Ha Rimaszombattól Rozsnyó felé légvonalban átlósan egy vonalat húzunk, lényegében bejelöltük azt a részt, amelytől a hevesi, nógrádi, borsodi és abaúj-tornai irányba a gömöri magyarok falvait találjuk. A Sajóba futó folyócskák – a Csermosnya, a Csetnek, a Murány, a Turóc, a Rima – és természetesen a Sajó völgyében lakó magyarokat nemcsak a hosszú történelmi múlt gyökereinek száalai kötik össze, hanem a hasonló gazdasági, társadalmi állapotok, egyező kulturális hagyományok. A felvidéki magyarok közül alighanem a gömöriekről esett eddig a legkevesebb szó. Az etnikai csoportokkal foglalkozó munkák csak érintőlegesen vagy egyáltalában nem utalnak rájuk. Anélkül, hogy az etnikai kérdések szövevényes száalaiba bonyolódnánk, szükséges

³⁶ L. legújabb összegző művét: *Nemcsik Pál*: Az Ózd-vidéki munkásság dalai. Budapest, 1975.; Idekapcsolva említünk meg egy nógrádi gyűjteményt is: *Nagy Zoltán*: Nógrádi bányászdalok. Balassagyarmat, 1976.

³⁷ *Ila Bálint*: Gömör megye. A megjelenés sorrendjében: II. kötet: Budapest, 1944.; III. kötet: Budapest, 1946.; IV. kötet: A települések története 1773-ig alcímmel. Budapest, 1969.; I. kötet: A megye története 1773-ig alcímmel. Budapest, 1976.

megemlítenünk, hogy a helyszínnel közvetlenebb kontaktusban levő etnográfusok és más szakemberek (pl. a nyelvjárást vizsgáló nyelvészek) a gömöri magyarokat a palócok északi csoportjaként tekintik. Nyilvánvalóan megállapíthatók a palócságra jellemző általános jegyek, noha természetesen, hogy a nagy palóc-tömbben bizonyos területeken, így Gömör több pontján a hagyományban eltérő, autochton eredetű sajátosságok is megfigyelhetők. A gömöri magyarság etnikai vizsgálatával kapcsolatos kiindulási kérdésekhez a keleti palócokra, a barkó népcsoportra vonatkozó kutatás nyújtja mindmáig a legfontosabb alapot.³⁸

A Dél-Gömörben élő magyarok fő foglalkozása az állattenyésztés és a földművelés volt. Földművelésre elsősorban a folyóvölgyek kiszélesedő területein nyílt nagyobb lehetőség. A dombosabb, hegyesebb tájakon az istállózó és a pásztorló állattenyésztés jelentette a megélhetési forrást. Számos helyen a különböző háziiparoknak, mesterségeknek, erdőmunkáknak, fuvarozásnak stb. volt fontos szerepük. Több falu fő jövedelmi forrását a cserépkészítés, a fazekasság nyújtotta. Így különösen pl. a Turóc-völgyi Dereseknek, Lévártnak, a Murány-völgyi Licének, Mellétének. Tanulságos itt utalnunk arra a szinte folyamatos migrációs folyamatra, amely több helyen éppen a háziiparral, a mesterségekkel függött össze.³⁹ Az idősebb emberek emlékezete nyomán bőséggel idézhetjük a példákat. Egy korábbi munkámban már utaltam rá, s még alább is említem, hogy a Turóc-völgyi és a Murány-völgyi fazekasok készítményeivel részint maguk a készítőik, részint a fuvarozók bejárták az egész Tiszántúlt, eljutottak a Nyírségbe, s évtizedeken át rendkívül nagy mennyiségű cserépedény került Gömörből az alföldi, az észak- és a kelet-magyarországi falvak háztartásába. A Csetnek-völgyi Páskaházáról faszenet és meszet hordtak az Alföldre, de vittek eladásra fagereblyét, kasza-, kapa- és villanyelet is. A köviek szekerekkel mentek Makóra hagymáért, a nyíregyházi tírjákokhoz pedig sza-

³⁸ *Paládi-Kovács Attila: A barkó etnikai csoport. Műveltség és Hagyomány, XI. 1968. 175–214.*

³⁹ *A nagybalogi vándorárusokról: Paládi-Kovács Attila: Gömöri magyar vándorárusok az Alföldön. Ethn., LXXVII. 1966. 295–296.*

Gömör helységei, ahol kutatómunkát végeztem: *Alsófalu* = Polina, *Alsókálósa* = Nižná Káloša, *Barka* = Bôrka, *Beje* = Behyňce, *Deresk* = Držkovce, *Dernő* = Drnava, *Dobóca* = Dubovec, *Felsőfalu* = Chvalová, *Felsőkálósa* = Vyšná Káloša, *Felsővály* = Vyšné Valice, *Gesztete* = Hostice, *Hanva* = Chanava, *Harkács* = Hrkáč, 1960 óta = Gemerská Ves, *Harmac* = Chrámec, *Hubó* = Hubovo, *Jéne* = Janice, *Királyi* = Králik, egybekapcsolva Tarnaljával = Šafarikovo, *Krasznahorkavárhosszurét* = Krásnohorská Dlhá Luka, *Krasznahorkaváralja* = Krásnohorské Podhradie, *Kuntapolca* = Kunová Teplica, *Lévárt* = Strelnice, *Lice* = Licince, *Lőkősháza* = Levkuška, *Mártonfalva* = Martinová, *Mikolcsány* = Mikolčany, 1964 óta = Gemerský Sad, *Páskaháza* = Pašková, *Pelsőc* = Plešivec, *Sajórecske* = Riečka, *Rimaszecs* = Rimavská Seč, *Rimaszombat* = Rimavská Sobota, *Rozsnyó* = Rožňava, *Runya* = Rumince, *Sajógömör* = Gemer, *Sánkfalva* = Šankovce, 1960 óta = Gemerská Ves, *Serke* = Širkovce, *Simonyi* = Šimonovce, *Szentkirály* = Kráľ, *Szilice* = Silica, *Szkáros* = Skerešovo, *Velkenye* = Vlkyňa, *Visnyó* = Višňovo, *Zsór* = Žiar. A magyarországi gömöri kutatópontok: *Alsószuha*, *Hét*, *Kelemér*, *Putnok*, *Ragály*, *Szuható*, *Zádorfalva*.

lonnáért. Amint ez utóbbi példa is jelzi, a gömöri szlovákok és a magyarok egyaránt az Alföld, Magyarország belseje irányába szállították az áruikat, s terménnyel, élelmiszer-cikkkel tértek vissza. Már a múlt századi, de a korábbi adatok is erre mutatnak. A „hegyi lakosok télen orsó, guzsaly, fakanál, tál, teknő, kosár, seprő, pokróc, fehér halinaposztó készítésével foglalkoznak” és ezeket a készítőik, valamint „cserépkészítményeikkel a fazekasok, üveg-tábláikkal a vándor ablakosok, a sonkolyt kereső barkácsolók Alföldünket minden irányban bejárják, hazulról néha fél évig is elmaradnak.” „Hasonlóképp jól ismerik, kivált az Alföldön, a rozsnyói vászonfehérítőket, kik kivált a debreceni vásárok alkalmával összeszedik a vásznakat s a rozsnyói réteken fehérítik.”⁴⁰ Ehhez természetesen hozzátehetjük a gömöri falvak egymásközi cserekereskedésének, egymással való kontaktusának számos módját és alkalmát. Csak egy példát említek. A lévőrti asszonyok a borosznoki szlovákoktól *arsó*t (orsó) vásároltak, s *batyuba* kötve azzal a kender-termelő falvakba mentek (Szentsimony, Hangony, Óbást stb.) és ott a már tilott, csapott kenderért elcserélték. Így szerezték meg a vászonszövéshez szükséges alapanyagot. Nagyszámú ilyen és ehhez hasonló példát sorolhatnánk még. Mindezekkel a foglalkozásból, életmódból adódó sajátos szituációkat akartuk érzékeltetni, amelyek jellemzőek voltak és valamilyen formában a hagyományban is nyomot hagytak. A dalkincs egészének a vizsgálatában rendkívül fontosak a háttérre, a hagyományhordozók életére, életmódjára vonatkozó adatok, amelyek tanulságosan egészítik ki a különböző csoportbeli dalok, balladák és más nóták, énekek életével összefüggő ismereteinket.

Gömör néprajzi kutatása terén, sajnos, valójában még csak a kezdeti lépéseket tettük meg. Ha áttekintjük a szakirodalmat, kitűnik, hogy a történeti Magyarország egyik legnagyobb megyéjének magyarságáról alighanem a legkevesebb néprajzi közlemény jelent

⁴⁰ Magyarország Képekben (Szerk.: Nagy Miklós), II. Pest, 1868. 144–145, 162–163.; „Zsaluzsán körül több faluk igen sok tserép edényeket készítenek ’s azt le hordván az alföldre szép móddal kipótolják a’ vissza hozott gabonával szükségleteiket.” Magda Pál: Magyar országnak... geográfiai leírása. Pest, 1819. 371.

meg. Elszórt adatokat természetesen találunk különböző útleírásokban, újságokban, mezővárosi monográfiákban stb. Gyakran ugyanazokat az adatokat, példákat, amelyeket a 19. sz. kezdetén *Bartholomaeides Ladislaus* vagy *Magda Pál* közölt, szó szerint – sokszor hivatkozás nélkül – vették át a különböző közlemények. Szép kezdés volt a múlt század elején a Tudományos Gyűjteményben megjelent cikk a gömöri paraszt lakodalomról, amelyet azonban hatvan-nyolcvan évig alig követett említésre méltó leírás. A múlt század végén, századunk elején a Magyar Nyelvőrben számos közlés napvilágot látott ugyan, ezek azonban néhány példától eltekintve kis morzsáknál alig nyújtanak többet, s lényegében nem néprajzi megfigyelés eredményei; s ez időben az Ethnographiában is fel-felbukkan némi adalék. A két világháború és a nyomában kialakult szituáció nyilvánvalóan nem kedvezett a kutatásoknak. A harmincas évek derekán, a negyvenes évek elején fel-felvillant egy-egy reménysugár Gömör néprajzi kutatása terén, azonban pár kísérlet, közlemény után a szisztematikus, átfogó vizsgálatokra az utóbbi időig nem került sor.⁴¹ Megújhodást sejtet a Gömöri Honismereti Társaság (GVS) kutatási programja, amelynek konkrét eredményeit bizvást remélhetjük mind a gömöri magyar néphagyomány, mind pedig a szlovák-magyar interetnikus kapcsolatok vizsgálatát illetően.

A népdalgyűjtések során – amint már előzőleg is említettem – több magyar kutató megfordult Gömörben. A Magyar Népzene Tára egyes kötetekben aránylag szép számmal találunk gömöri dal-
lamokat is főleg Kodály Zoltán gyűjtéséből, aki még az első világháborút megelőzően járt többek között Alsófaluban, Deresken, Kisvisnyón, Licén, Páskaházán, Szilicén. *Kerényi György*, *Vargyas Lajos*, *Lajos Árpád*, a közelmúltban pedig *Ág Tibor*, *Sárosi Bálint* és mások népzene kutató útjaik során úgyszintén megfordultak

⁴¹ Bibliográfiai jellegű felsorolástól itt eltekintünk. *Bodgál Ferenc* munkájára hivatkozunk, amelyben a gömöri vonatkozásokat is megtaláljuk: Borsod megye néprajzi irodalma, I-II. Miskolc, 1958–1970.; L. továbbá: *Benkő Loránd–Lőrincze Lajos*: Magyar nyelvjárási bibliográfia 1817–1949. Budapest, 1951. 69–72.; L. még *Kósa László* idézett tanulmányát. Gömörrel kapcsolatos adatokra a népdalokkal foglalkozó egyes fejezetek jegyzeteiben hivatkozunk.

Gömörben.⁴² Jelen munkánkban – voltaképpen kezdeti lépésként – a népelet egészének összefüggésében szeretnék a gömői népdalkincsről – dallamokról és szövegekről egyaránt – áttekintést nyújtani.

A népdal-anyag csoportosítása során a korábbi népköltészeti kiadványok hagyományát követtem. Szükségesnek tartom azonban hangsúlyozni, hogy az ilyen jellegű csoportosítás nem a dalkincs életéből, illetőleg nem annak a funkciójából ered. Az anyag témakörök szerinti szétbontása voltaképpen csak praktikus célokat szolgál részint a tudományos vizsgálat, részint az érdeklődő olvasó közönség számára. A falu közösségében hosszú időt töltő, a különböző dalolási alkalmakon jelenlevő folklórlista, különösen pedig a paraszti miliőben nevelkedett és élt kutató jól tudja, hogy a való életben a dalok sem alkalom, sem témakör szerint nem különülnek el olyan éles határvonallal, amint azokat a gyűjtő választja el a lejegyzés után. Éppen ezért feltűnő, ha a népköltészeti kiadványt ismertető recenzióban arról olvasunk, hogy a szerző egy-egy dalt nem megfelelő csoportba sorolt. Két évtizedes megfigyelésem, a paraszti közösséggel való együttélésem hosszú éveinek tapasztalata nyomán meggyőződéssel hangsúlyozom, hogy a kötetünkben bemutatott dalok a gyermekjáték dalok, a balladák és az ünnepi énekek kivételével a dalolási alkalmak bármelyikén elhangozhatnak. Természetesen vannak egészen szorosan alkalomhoz kötődő dalok, mint pl. bizonyos lakodalmi dalok. Az ilyen jellegű alkalomhoz kötődés azonban tulajdonképpen csak azt jelenti, hogy ezek a dalok a szokás, a szertartás folyamatában szükségszerűen elhangzanak, de attól függetlenül más alkalmakon elhangzó dalok között is szerepelnek. Vagy pl. a katonadalok a sorozások, a bevonulások, illetőleg a háborús évek időszakát jelölik dalolási alkalomként, azonban köztudomású, hogy a katonadalok szinte minden közösségi dalolási

⁴² Folklorisztikai szempontból hasznosítható szövegeket találunk a következő kiadványokban: *P. Kálniczky Vilma*: Üzennek a gömői bércek. Putnok, 1938.; *Uő*: Régi nóták, régi emlékek. Rimaszombat, 1942.; *Fehérváry István*: Magyarok a nyelvhatáron. Rozsnyó, 1937.; Néhány népies dalra utal: *Farkasfalvi Imre*: Adalékok a gömői dalok történetéhez. Gömör-Kishont vármegyei Közlöny, XXXIX. 1918. 20. sz. 2.

alkalommal dalolásra kerülnek. Ugyanezt mondhatjuk el a betyárdalokról, bújdosókról stb. Természetesen, bizonyos tekintetben azt a megszorítást kell tennünk, hogy rétegbeli eltérésekből tematikai eltérés is következhet. Pl. az egykori középparaszti, vagy módosabb paraszti közösségekben pásztornóták, summásdalok dalolására nem került sor, vagy csak nagyon ritkán.

A csoportosítással kapcsolatban szükséges még néhány észrevételt tennünk. A már a múlt században kialakult és azóta is alkalmazott kategóriák csak részben tükrözik a népdalkincs összességében a dalok tényleges funkcióját, helyzetét, egymáshoz való viszonyát, illetőleg az egymástól való elhatárolását. Ennek oka a terminológiai bizonytalanságban, illetőleg a legkülönbözőbb csoportok létrehozásában rejlik. A fő csoportok már Erdélyinél kialakultak. Az első s valójában a legnagyobb dalciklus a szerelmi dalokat foglalja magába. Külön szerepelnek a lakodalmi dalok. Úgyszintén külön csoportba kerültek az ún. bordalok stb. Ismétlésnek tűnik, de újólág hangsúlyoznunk kell azt az egyébként teljesen közismert tényt, hogy a dalolás legnagyobb alkalmán, a lakodalomban minden kategória dalai, sőt a balladák is éneklésre kerülhetnek. Erdélyi a lakodalmi dalok ciklusában még igen erős megszorítással élt s lényegében a szertartáshoz fűződő verseket sorolta ebbe a csoportba. Később azonban a lakodalmi dalok csoportjába szerelmi dalok is kerültek (mint ahogy ez voltaképpen természetszerű is) s egyes gyűjteményekben – nem tudva milyen rendezési elv szerint – bizonyos szerelmi dalok ezen cím alatt külön csoportot is alkottak és így ugyanazon kiadványban az ún. szerelmi dalok két csoportba sorolva jelentek meg. De további csoportok is kialakultak, pl. a lakodalmi daloktól elválasztva az ún. házassági dalok, vagy a szerelmi dalok csoportjának számos alcsoportja jött létre, úgymint: a legényélet, a leányélet, a kesergő szerelem, a boldog szerelem stb. dalai. Továbbá, találkoztunk pl. fonóházi dalok címszó alá sorolva balladákkal, katonadalokkal, mulató nótákkal, tréfás dalokkal, azaz voltaképpen a népdalkincs összes csoportjából való példákkal. Ez természetszerűnek tűnhetne, hiszen a fonó a lakodalomhoz hasonlóan úgyszintén a dalolás nagy alkalmá volt. De ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy vannak-e tipikusan olyan dalok, amelyeket csak a fonóban daloltak,

akkor nyomban kitűnik, hogy a daloknak ilyen cím alatt való csoportosítása csak a gyűjtő elgondolását mutatja. Fel kell tehát vetnünk azt a kérdést, hogy számos esetben nem a gyűjtő egyéni meghatározása nyomán kerül-e egy-egy dal valamelyik kategóriába? Ha áttekintjük a népdalkiadványokat, gyakran tapasztalhatjuk, hogy ugyanazon dal különböző gyűjteményekben más-más csoportba került. Továbbá: szinte teljesen egyértelműen tesznek a gyűjtők egy dalt pl. summásdallá, ha pl. a dalban *barna lány* helyett *summás-lány* szerepel. Ugyanígy „alakult” számos betyárdal, pásztordal, de katonadal és amerikásdal is. Nem is beszélve pl. az utóbbi évtizedekben megjelent munkásdal gyűjtemények dalairól. A bányász, a gépész, a munkás szó szövegbeli előfordulásával a gyűjtők egy – egyébként teljesen közismert lírai – dalt bányászdallá, munkásdallá stb. módosítanak, azaz tehát így voltaképpen egyazon dal szinte csak egy szó felcserélésével a legkülönbözőbb csoportokba sorolható. Véleményem szerint ezekben az esetekben applikációról van szó, a dalszövegek rugalmas variálásáról és semmi esetre sem egy réteg, különösen nem egy osztály hagyományában kialakult, autochton fejlődés nyomán létrejött dalokról.

Szólnunk kell még arról, hogy némely csoport témaszerinti (ill. címszerinti) megjelölése és a kategória alá besorolt anyag közötti összefüggést illetően olykor jelentős problémák merülnek fel. Pl. a „koldusénekek” főcím jelölheti azokat a dalokat, amelyeket a koldusok kéregetésük során énekeltek, de jelölheti azt is, hogy a csoportban olyan énekek (ill. olyan énekek is) vannak, amelyek a koldusokról szólnak. Az első szempont szerint a csoportba csak a kéregető énekek kerülnek. Tudjuk azonban, hogy az énekes koldusok nemcsak az alamizsnakérés szövegét énekeltek. A kéregető szöveg többnyire egy hosszabb ének végén – de annak nem részeként – hangzott el. Közismert, hogy az énekes koldusok – többek között – balladákat, históriás történeteket énekeltek.⁴³ Adatok vannak arra, hogy pl. Ködi Farkas János Kádár vitézről szóló költeménye énekes koldusok száján is terjedt.⁴⁴ Ennek ellenére egy gyűjtő sem gondol

⁴³ L. pl. *Takács Lajos*: *Históriások, históriák*. Budapest, 1958.

⁴⁴ *Ujváry Zoltán*: *Népdalok és balladák egy al-dunai székely közösségből*. Debrecen, 1968. 9–10.

arra, hogy népköltészeti kiadványban a Kádár vitéz históriáját vagy balladákat a koldusénekek csoportjába soroljon. Folytathatnánk még tovább a különböző kategóriák által nyújtott hasonló problémákat, átfedéseket, következtetlenségeket stb. Mindezekkel jelenleg csak érintettük a népdalkincs (s voltaképpen általában a népköltészet) csoportosításával, rendszerezésével kapcsolatos problémakört. Sürgető szükségyszerűség, hogy a már több mint egy évszázad óta feltárt hatalmas mennyiségű dalanyagot szövegfolklorisztikai szempontból is (a dallamrendszerezésben a zenekutatás messze megelőzte a szövegvizsgálatot) részletes vizsgálat alá vegyük, katasztert, elterjedési térképeket stb. készítsünk, s a rendszerezést, a csoportosítást egységes elv szerint végezzük.

Gyűjteményünkben több mint háromszáz dallamot teszünk közzé, amely magnetofonszalagról *Papp János* zenetanár gondos munkája nyomán került kottázásra. Szükséges megemlítenünk, hogy néhány esetben hasonló dallamot – főleg a balladák csoportjában – újólág is közlünk. Köztudomású, hogy egy dallamra igen gyakran számos – tematikailag is különböző – szöveget dalolnak. Ha csak azokat a dalokat mutatnánk be, amelyek dallamilag eltérőek, akkor a dalkincsnek csak egy része kerülhetne közlésre, s így aligha nyújthatnánk megfelelő képet területünk népköltészetéről. A dalszövegek közlését folklorisztikai szempontból rendkívül fontosnak tartom. Egy-egy dal, ballada stb. földrajzi elterjedésének megállapításához a szövegek dallam nélkül is hozzájárulnak. A dal-, a balladaszövegek azonban nemcsak a magyar nyelvterületen – tehát szélesebb körben – való ismeretéhez járulnak példaként, hanem – és ez döntően fontos – a vizsgált táj közösségének (olykor egyetlen falu közösségének) a dalkincsről nyújtanak teljesebb, átfogóbb képet. Más összefüggésben is hangsúlyozhatjuk, hogy a szövegfolklorisztikai vizsgálatok jelentős eredményt nyújtanak pl. az esztétikai, a poetikai, az irodalmi kapcsolatok stb. elemzése során. Számos új stílusú, ill. helyi balladát igen gyakran műdallamra énekelnek, amelynek a kottázása többnyire szükségtelen, azonban ezeknek a balladáknak a szöveg szerinti bemutatása, ismerete nyomán a balladakincsről teljesebb képet kapunk; megállapíthatjuk az arányt a klasszikus balladák és az új balladák között; továbbá ezek a balladák hasznos

tanulsgul szolgálnak a ponyvai terjedés vizsgálatához, vagy – amint erre is vannak jó példák – egy-egy ballada keletkezésének, szerzőjének a megállapításához. A szokásokhoz kapcsolódó énekek csak szöveg szerinti közlésének indoklására – úgy vélem – aligha van szükség. Hasonlóképpen ezt mondhatjuk a politikai dalokkal, amerikai dalokkal, tréfás nótákkal, vásári stb. nótákkal kapcsolatban is.

A kötet dalosairól külön fejezetben szólok. A gyűjtött dalanyagból való válogatással kapcsolatban szükséges elmondanunk, hogy néhány dalostól nagyobb számú dalt közlök, s így úgy tűnhet, hogy főleg ezen individuumok, ill. közösségüknek dalai nyújtják azokat a variánsokat, amelyek a gömöri dalkincset egészében is jellemzik. Ha a jelentősebb dalosok lakóhelyének földrajzi elhelyezkedését tekintjük, akkor nyomban látható, hogy ezek a települések Gömör legkülönbözőbb pontjain vannak. Gömörnek szinte mindegyik völgyét, tájegységét jelentős számú dal, ballada képviseli. A gyűjtés során kitűnt, hogy az egymáshoz gyakran egészen közeli falvakban a dalkincs lényegében megegyezik. Így tehát fontosabbnak tartottam, hogy a szétszórtság helyett főbb csomópontokat jelöljek ki. Indokolta ezt még az is, hogy ezen helységekben a kiváló dalos individuumok előadása révén a legfontosabb variánsokhoz jutottam. Természeteszerű, hogy a legjobb nótafák előadása nyomán kerülnek bemutatásra a dalok és a balladák. Ha ugyanazokat a dalokat és balladákat a szomszédos vagy a távolabbi falvakban is gyűjtöttem, de az előadás minőségét nem találtam megfelelőnek, nyilvánvalóan a szebb variánst közöltem, noha így a variánsok elterjedési területe a falvak száma szerint nem bővült. Idevonatkozóan fontos még két dologra utalnunk. Több dalos – elsősorban pásztor – élete során nemcsak egy faluban lakott, hanem gyakran öt-hat, olykor ennél is több faluban vállalt munkát és így idős korára széles körben megfordulva – mint jó nótafának – a repertoárjába lényegében mindazok a dalok bekerültek, amelyek Gömörre általában jellemzőek. Tehát voltaképpen a több helyen éveken át élt nótafának a dalait állomáshelyeiknek dalaiként is jelölhetnénk és így a falvak száma az elterjedési térképen jelentősen megnövekedne. Tulajdonképpen ezt mondhatjuk a szülőfalujából feleségként más helységbe költő-

zött asszonyokat illetően is, akiknek a dalait szülőfalujának dalai-ként is szerepeltethetnénk. A belső (Gömör) területen való fluktuáció, a rövidebb-hosszabb idejű migráció, majd a végleges letelepedés nyomán tehát a közölt daloknak Gömör egész területén való ismeretét jelölhetjük meg. Néhány esetben a dalosnak nem a jelenlegi lakóhelyét tüntettem fel. A második világháborút követően több dalosom elköltözött falujából s új helyen telepedett le. A már akkor felnőtt korú individuum a saját közösségében ismert dalokat vitte magával s ezért eredeti lakóhelyének, falujának nevét jegyeztem a dalai alá. Ahol ezt –egyéb szempontok miatt – nem tettem, ott is jelzem, hogy a nótafa dalai szülőfalujának, ill. előző lakóhelyének dalkincsét is tükrözik. Mivel tehát a különböző lakóhelyek, születési helyek ugyancsak gömöri falvakat jelölnek, (egy esetben a születési hely borsodi falu) a dalok a legkülönbözőbb előfordulásuk, ismeretük révén tulajdonképpen általánosan gömörinek tekinthetők. Mindezekkel azt szerettem volna érzékeltetni, hogy a dalok elterjedése sokkal szélesebbkörű, mint ahogy a helymegjelölésekből kitűnik. Vannak olyan dalok és balladák, amelyek alá Gömör szinte minden magyar helységének a nevét odaírhattam volna. Így tehát a kötetben a helységnév lényegében csak a felvétel konkrét lokalizálását, a személynév pedig a dalokat, balladákat stb. legmegfelelőbben előadó individuumokat jelöli.

A szövegközlésben nem törekedtem a nyelvi sajátosságok fonetikus jelölésére. Ennek több oka van. Véleményem szerint, ha nyelvészeti szempontokat érvényesítünk úgy, hogy a lejegyzés nyomán a szövegeket a nyelvtudomány is hasznosíthassa, akkor a különböző hangtani és egyéb jelölések következtében a szöveg az olvasó számára olykor-olykor már élvezhetetlenné válik. De a nyelvészeti jelölések egyéb tekintetben is problémát jelentettek volna. Gömör népének sajátos dialektusában a Csermosnya völgyétől a Rima völgyéig olyan eltérések figyelhetők meg, amelyeknek a jelölése egy-egy dalban – tehát nem hosszabb összefüggő szövegben – csak zavart kelthetne, különösen a dalközlésünk rendszerében, amelyben az egymást követő dalok a legkülönbözőbb falvakról, Gömör más-más völgyéből valók. Idevonatkozóan meg kell még említenünk azt is, hogy a dalosok nem minden esetben beszélik hűen területük dialek-

tusát. A nyelvjáráskutatók a helyszínen számos adatközlő meghallgatása nyomán állapítják meg a sajátosságokat. Lehetséges, hogy a dalosok még prózai szöveg elmondásával sem lennének alkalmasak a nyelvjáráskutatás által kitűzött feltételeknek. Ehhez még hozzá kell tennünk azt, hogy dalolás közben más az artikulációs bázis, mint a köznapi beszéd egyenletes hanghordozásakor. Azt is megfigyelhettük, hogy a dalos a gyűjtő előtti „szerepléskor”, a magnetofonfelvételkor bizonyos eltéréssel énekli a dal szövegét, mint általában a megszokott körülmények alkalmával. Hivatkozhatunk még a fiatalabb, ill. a középkorú dalosoknak a köznyelvhez egyre inkább közelítő beszédére, amely már átmenetet tükröz, s így voltaképpen nem alkalmas a nyelvjárási sajátosságok rögzítésére. Nem volt tehát célszerű a fonetikus lejegyzés az elmondottak miatt, s főleg azért, mert a sok egyedi sajátosság nem nyújtotta volna a gömöri nyelvjárás általános jegyeit, és így a tudományos vizsgálat szempontjából sem hozott volna eredményt. A dalkincs nyelvi karakterizálása folklorisztikai tekintetben tehát nem vált döntő jelentőségűvé és szükségszerűvé. A dalszövegekben lényegében csak akkor tértem el a helyesírás szerinti formától, amikor a dallam egészen nyilvánvalóan megkövetelte egy-egy szó rövidülését, ragok elmaradását, hasonulást (pl. *zöld* helyett *zöd*, *volt* helyett *vót*, *ban* helyett *ba*, *utca* helyett *ucca*) stb.

Végül érintem még a dal, ballada stb. variánsjegyzékének a kérdését. Az egyes dalok, balladák stb. helységrszerinti, irodalomszerinti előfordulásának a felsorolására nem törekedtem. A teljes irodalomra kiterjedő variánsjegyzék túlzottan megnövelné a terjedelmet s önmagában az összevetés és a részletes elemzés nélkül a gömöri regionális anyagnak a népdalkincs struktúrájában való elhelyezkedéséhez, értékeléséhez nem vinne közelebb, másrészt a variánsjegyzék már a megjelenéskor sem lenne teljes a kötetünkkel egyidőben megjelenő újabb és újabb népdalgyűjtemények anyaga nélkül. Egy-egy ritkább, fontosabb típusú dal, ballada stb. térképen való elterjedési ábrázolásának lényegesen nagyobb lenne a gyakorlati jelentősége, mivel a térképről az elterjedési sűrűség nyomban megállapítható, azonban – úgy vélem – erre is várnunk kell még mindaddig, amíg a dalkincs összegyűjtésében nem lesznek fehér foltok

a magyar nyelvterületen, mert a tényleges elterjedés csak a területek egyenlő arányú feltárása nyomán állapítható meg. A jelen gyűjteményben az egyes csoportok dal, ballada stb. variánsairól külön fejezetekben szólok s teszem meg mindazokat az utalásokat, amelyeket részint a gyűjtés során felbukkanó problémák, részint pedig az irodalmi források tesznek szükségessé.

GYERMEKJÁTÉK DALOK

A gyermekjátékok a néphagyomány számos archaikus elemét megőrizték. A játékokhoz fűződő dalok többségének a dallama népzeneink ősi rétegébe kapcsolódik. A magyar nyelvterületen a gyűjtők nagy mennyiségű anyagot tártak fel. A gyermekjáték dalok rendkívül jelentős százaléka napjainkban szinte mindenütt ismert. A terjedéshez – különösen az utóbbi évtizedekben – az óvodák és az általános iskolák nagymértékben hozzájárultak. A gyűjtéséből bemutatott dalok és dalszövegek elsősorban a jellegzetesebb gömöri variánsokat illusztrálják. Néhány példa a gyermekjátékok ősi csoportjába tartozik, s tágabb összefüggésben a gömöri palóc etnikai jellegzetességekhez sorolható.

A különböző irányból megközelített és magyarázott gyermekjátékok egyik variánsa jellemzőnek tűnik a palóc területen, sőt, a szomszédos szlovák hagyományban is, amely nyomán az interetnikus kapcsolatok kérdése is előtérbe kerül. Ez a játék, amely gyűjteményünkbe *Mért küldött az urasszony* címmel került be, a szakirodalomban *hídjáték*, *hidasjáték* néven fordul elő. A Kárpát-medence területén számos változata ismeretes. A játékkal kapcsolatos kutatási problémákat egy tanulmányomban korábban már összegeztem.⁴⁵ A gömöri magyar és szlovák hagyomány, az interetnikus kapcsolatok összefüggésében rendkívül tanulságos idéznünk *Bartholomaeides Ladislaus* Gömör megyéről szóló múlt század elején meg-

⁴⁵ *Ujváry Zoltán*: *Varia folkloristica*. Debrecen, 1975. 5–13. Szlovákul: K otázke maďarských a slovanských hier na mosty. *Slavica*, I. 1961. 211–219.

jelent, a népelet számos jelenségét is megörökítő kitűnő könyvéből erre a gyermekjátéokra vonatkozó részt:

„Szokásban van a mulatságnak az a módja is, amely a »hoja dunda hoja« szlovák népi énekre történik. Akik ezt játszá (többnyire lányok és hajadonok, néha ifjakkal keverve) a játszó számától függően nagyobb-kisebb kört formálnak és kezüket szorosan összefűzve most erre, majd arra, lassabban és gyorsabban keringenek a »hoja dunda hoja« kiáltást kettőzve. Majd hirtelen a kör szét szakad és a kar két vonalban helyezkedik el, az egyik sor kérdez, a másik válaszol, aztán mindkettő együtt ismételve és énekelve a »hoja dunda hoja«-t, a játékot szünet nélkül folytatják. Ezután félkört alakítanak, amelynek egyik szárán a magasabb növésűek állnak, akik kezüket összekulcsolva és fejük fölé emelve folyosót képeznek, ahol a többiek a másik szártól elindulva alábújnak és átmennek, míg csak állandó éneklés közben mindenki el nem foglalja ismét a helyét.”⁴⁶

A szlovák–magyar kapcsolatot illetően a *hoja, d’und’a hoja*, illetőleg a *haja, gyöngyöm, haja* refrén állt a vizsgálatok középpontjában. Idevonatkozóan az interetnikus kapcsolatok kérdésénél teszünk még utalást. Itt most csak megemlíjük, függetlenül attól, hogy az átadás-átvétel kérdése, valamint a funkcionális magyarázat milyen eredménnyel zárul, ez a játék mind a gömöri szlovákok, mind a gömöri magyarok hagyományában ismeretes és a népszerű játékokhoz tartozott. Az elterjedése a palóc és a palóc kirajzású területeken nyomon követhető. Úgy gondolom, hogy a gömöri, de tágabban értelmezve az egész palócság etnikai jellemzőjeként tarthatjuk számon.

A felnőttek hagyományához tartozó műfajokból a gyermekjátékokba, a gyermekjátékok dalai közé való alászállást mutatja egy meséből kivált dal. A mese a rajtakapott hűtlen asszonyról szól s Gömörben általánosan ismert. A mesebeli asszony betegnek tettei magát, az urát cserfába oltott almáért küldi, hogy azalatt, amíg a

⁴⁶ *Bartholomaeides Ladislaus*: Inclyti superioris Ungariae comitatus Gömöriensis Notitia historico-geographico-statistica. Leutschoviae, 1805–1808. 446.; Fordította Szalay Emőke. Vö. *Melich János*: Adalék a magyarországi hídjátékokhoz. Ethn., L. 1939. 97.; Mint húsvéti játékot l.: *Berze Nagy János*: Baranyai magyar néphagyományok, I. Pécs, 1940. 115–116.

férje távol van, szeretőjével, a pappal lehessen. A bordát áruló vándor árus figyelmezteti a férjet az asszony cselére és segítséget nyújt az asszony leleplezéséhez. Tulajdonképpen az asszony dalából tűnik ki egészen világosan, hogy rászedte az urát, s nem bánná, ha sohasem térne vissza. Az idetartozó mesék többnyire a *bordás*, a *cserfába oltott alma* vagy a *kikapós menyecske* néven ismeretesek.⁴⁷ Gömöri népszerűségét mutatja, hogy a dalbetét a mesei történetből kiválva a gyermekjáték dalok között is előfordul.⁴⁸ A tréfás párvalasztó játékokhoz fűződik a dal, s tanulságos példa a különböző motívumoknak a néphagyomány belső területén való áramlására és kapcsolódására.

Ezzel összefüggésben utalunk arra, hogy a gyermekjáték dalokból is kerülhettek át részek, részletek a folklór más területére. A *Hármat tojott a fűrjecske* kezdetű dal variánsát mint pohárköszöntőt említi *Szirmai Antal* Parabolisában a múlt század elején: *Edgyet tojik a' Fűrjetske, rirom, rárom, rárom! Rettye, ruttya, szénám renden, rendem, rendem, rárom!*⁴⁹ A dalvariáns Gömörben általánosan ismert, jellegzetesnek tekinthető. Azonban aligha állapítható meg, hogy miképpen lett belőle pohárköszöntő, amelyet sokkal inkább pohár-koccintó mondásnak nevezhetnénk; vagy talán éppen fordítva, a szólások, köszöntők hagyományából került a gyermekdalok anyagába.

A gyermekjátékok csoportjába sorolt dalok nem mindegyike kapcsolódik ténylegesen valamilyen játékhoz. Gyakran előfordul, hogy –elsősorban a leánykák – olykor magukban, olykor csoportosan is csak dalolnak, anélkül, hogy a dallal együtt játszanának. Ehhez megjegyezzük, hogy vannak olyan dalok, amelyeknek a hozzáfűződő játék-cselekvései ma már nem ismeretesek. Több dalról lehetséges-

⁴⁷ *AaTh 1360C.* vö. *Valádi Erzsébet*: Egy dalbetétes mese változatai. Tudományos diákköri dolgozatok, II/a. Budapest, 1967. 325–327.; *Béres András*: Rozsályi népmesék. Budapest, 1967. 325–327. Ehhez l. *Kovács Ágnes* jegyzetét: 480.; *Ujváry Zoltán*: A rajtakapott hűtlen asszonyról szóló dalbetétes mese egy variánsa. Múzeumi Kurir, 1975. 18. sz. 61–64.

⁴⁸ *L. Kodály Zoltán* gyűjtését Alsófaluból, Kisvisnyóról. E variánsok más dalszöveghez kapcsolódnak. A Magyar Népzene Tára, I. Budapest, 1951. 649, 650–651.

⁴⁹ *Szirmai Antal*: Hungaria in parabolis. Buda, 1807. 73.

nek tartjuk, hogy egyáltalában nem tartozott hozzá játék, vagy legalábbis nem olyan játék, amely a dalhoz kapcsolódott. Rendszerint a leánykák szobai játéakai – mint pl. a babázás, zálogosdi stb. – közben fordult elő, hogy különböző önálló, vagy olykor a szabadtéri játékokhoz fűződő dalokat – voltaképpen tehát az eredeti cselekvéstől leválasztva – énekeltek. Egyik kedvelt önálló dal a *Fejsze, vágd le azt a berket, kibe guzsaly terem* kezdetű. E dallal kapcsolatban azonban szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy az ún. játék nélküli dalokhoz is kapcsolódnak bizonyos mozdulatok, a szöveget kísérő mimikus megnyilvánulások. Jó példa erre az említett dal.

A gyermekjátékok leírása nem volt célunk. Egy dalunkkal kapcsolatban azonban részint a versszakok egymással való összefüggésének megértése, részint pedig a benne rejlő archaikus emlék, a párvarázsló mozzanat miatt röviden utalunk a játék menetére, amely az *Építettem várat, várat* kezdetű dalhoz fűződik. Leányok és fiúk kb. 16 éves korig játszották. Egymás kezét fogva – szinte csak az ujjuk ért egymáshoz – lányok, fiúk egymás mellett kört alkottak. Az énekszóra a kör megmozdult: egy lépést tettek jobbra, egy lépést balra. Így a kör lényegében mozgott, hullámozott, mégis a résztvevők egy helyben maradtak. Amikor egy fiúnak a nevét kiénekeltek, akkor az belépett a körbe, amikor pedig a következő versszakban a leány neve hangzott el, az lépett a körbe. A kör közepén álló fiú és leány egymás kezét megfogta és akkor kezdték a harmadik versszakot, amelyben „összevarázsolták” őket, majd a negyedik versszak után visszaálltak a helyükre. Ezután egy másik pár „összeéneklése” következett. Ennek az összeházasító dálnak a párhuzamait a Szent Iván napi szokásokhoz kapcsolódó ritusénekekben is megtaláljuk.⁵⁰ Az ének legszebb motívumát kétségtelenül az *Adjon Isten lassú esőt, Mossa össze mind a kettőt* sorok nyújtják. *Róheim Géza* az idetartozó variánsokat a szexuáliszimbolika teljesen egyértelmű kifejezéseként említi.⁵¹

A kutatómunka során a dalosok a gyűjtőnek gyakran olyan dalokat énekelnek gyermekjáték dalként, amelyek más csoportba sorol-

⁵⁰ *Vikár Béla*: A szentiváni ének. Magyar Nyelvőr, XXX. 1901. 358.; A tanulmányt l. a népdalok más összefüggéseihez is: 353–363, 401–414; 449–459; 497–503.

⁵¹ *Róheim Géza*: Magyar néphit és népszokások. Budapest, 1925. 311.

hatók, dallam és szöveg szerint is más kategória alá vonhatók. A felnőttek dalaiból – szerelmi dalokból, lakodalmi dalokból, betyárdalokból stb. – való alászállásra a kutatók már korán felfigyeltek. Elsősorban azonban csak azokat a dalokat vették tekintetbe, amelyeknél a gyermekek hagyományába való bejutás együttjárt a szövegromlással, vagy amelyeknél csak bizonyos részek, sorok kerültek a gyermek-dalkincsbe. Szeretnék itt rámutatni arra, hogy a gyermekek – a *süldő* lányok, *suhan*c fiúk (8–15 é.) – voltaképpen már a dalkincs jelentős százalékát ismerik passzíve, de a kiválóbb individuumok már aktív dalkészlettel rendelkeznek. Így tulajdonképpen ez esetben is lényegében merevnek tűnik a szigorú kategorizálás és a gyermekhagyománynak a többitől való leválasztása. Kétségtelen, hogy a játékdalok sajátos karakterűek, azonban szorosan kapcsolódnak a népdalkincs egészéhez és csak azzal együtt vizsgálhatók mind zeneileg, mind funkcionálisan.

A gyermekjáték dalokkal kapcsolatban itt is megemlítiük *Kodály Zoltán* gömöri gyűjtését, amelynek eredményeként még az első világháború előtti időből szép variánsok kerültek lejegyzésre.⁵² A gyermekjátékok és a hozzájuk kapcsolódó dalok hagyományosságát mutatja, hogy több mint félévszázad alatt lényegében alig történt változás, s a játékdal változatok napjainkban éppúgy ismeretesek, mint a század elején a recens hagyományban.

SZERELMI DALOK, LAKODALMI DALOK

A dalok legnagyobb csoportját a szerelmi dalok, a lakodalmi nóták alkotják. Ez teljesen természetszerű. A szerelmi költészet domináns jellege minden közösség repertoárjában megfigyelhető. Ha százalékos megoszlásban vizsgáljuk, a számarányok nyomán is egészen nyilvánvaló a szerelmi líra elsőbbsége. Szerelmi dalokat élete fo-

⁵² A Magyar Népzene Tára, I. Budapest, 1951. Alsófalu: 554, 649.; Deresk: 647, 650.; Kisvisnyó: 276, 554, 650.; Lice: 523, 553.; Páskaháza: 24, 179, 261, 486, 646, 654.; Szilice: 48, 203, 214, 479.; *Kerényi György* gyűjtése Hárskutról: 40, 77, 198, 232, 571.; *Lajos Árpád* gyűjtése Hárskutról: 683.; Zabar tévesen Nógrádhoz sorolva: 372–373.

lyamán mindenki énekelt és énekel. Gyűjtésem tapasztalata nyomán nem igazolható – legalábbis Gömörrel kapcsolatban nem – az a megállapítás, hogy „a falusi illeten a házas ember, férjes nő jogát a daloláshoz már csak a lakodalom, a búcsú, vagy más kivételes alkalommal ismeri el, akkor is csak zárt helyen. Öreg embert, asszonyt meg feltétlenül részegnek tartanak, ha dalra gyűjt.”⁵³ Ma már aligha tudjuk a századforduló, a századelő népi közösségeinek ezt a szigorú kötöttségét – ha ez ténylegesen fennállott – megmagyarázni. Annál is inkább nem, mert a szerelmi dalokat, – amelyek eszerint egyébként sem „illenének” az említettekhez, különösen nem az idősebbekhez – gyűjtőutaimon teljes természetszerűséggel – nemcsak a folklórlista kérésére – nagy számmal énekeltek a legidősebbek is a dalolásnak „nyitott” vagy „zárt” alkalmain – lakodalomban, keresztelőkor, disznótorban, tollfosztóban, kukoricafosztóban és más munkaalkalmakon egyaránt.⁵⁴ A szerelmi dalokat valamely csoporthoz kötni merevség lenne, s egyáltalában nem fedné a valós helyzetet. *Katona Imre* megállapítására hivatkozunk: „A lírai dalok közül a szerelmi dalok a legkevésbé alkalomhoz kötöttek; a legtöbbet foglalkozási és egyéb különbségtétel nélkül bárki elénekelheti. Döntő többsége tipikus és általános, mindenki magáénak érezheti.”⁵⁵

A szerelmi és a lakodalmi dalok egy csoportba való sorolása lényegében funkcionális alapon történt. Közhely annak az ismételése, hogy a legnagyobb és legátfogóbb dalolási alkalom a lakodalom. Mint már korábban is említettem, lakodalom alkalmával a legkülönbözőbb kategóriába sorolt dalok éneklésre kerülnek, gyakran balladák, históriás énekek is.⁵⁶ De a lakodalomhoz mint szertartás-

⁵³ Kodály Zoltán: Zenei néphagyomány. In: A magyarság néprajza, IV.² Budapest, 1943. 10.; Új kiadásban: A magyar népzene. A példatárt szerkesztette: *Vargyas Lajos*. Budapest, 1969. 14.

⁵⁴ Kovács Júlia 80 éves székely asszonytól 1966-ban csodálatosan szép – szerelmi – dalokat vettem fel. *Ujváry Zoltán*: Népdalok és balladák egy al-dunai székely közösségből. Debrecen, 1968.

⁵⁵ *Ortutay Gyula-Katona Imre*: Magyar népdalok, I. Budapest, 1970. 840.

⁵⁶ Pl. a hertelendyfalvai székelyek lakodalmában a Kádár vitéz történetét mindig elénekeltek. *Ujváry Zoltán*: Népdalok és balladák i. m. 10–11.; Vidróczki és más balladákat a gömöri lakodalmakban is daloltak. L. a Balladák fejezetben.

hoz kétségkívül lényegesen kevesebb, s jól meghatározható dalok kapcsolódnak. Nyomban meg kell azonban jegyeznünk, hogy a szertartásos énekek sem annyira szorosan kötöttek, hogy csak a megfelelő szokásrésznél énekelhetők, hanem attól függetlenül más alkalommal is. Ha a funkcionális szempontokat előtérbe helyezzük, kétségtelenül fontos szerep jut a lakodalomban a szerelmi lírának. Olykor egy-egy szerelmi dal – bár konkrétan lakodalmi dalnak nem tekinthető – olyan szorosan kapcsolódik a szertartás egy-egy mozzanatához – gyakran szerepe van ebben az ifjú párral kapcsolatos szituációnak is –, hogy joggal fűzhetők egy csoportba a lakodalom ritusénekeivel.

A lakodalomra, mint a dalokat éltető, folyton megújító és a dal-hagyomány megőrzésében a legnagyobb szerepet betöltő alkalomra itt részleteiben nyilvánvalóan nem térhetünk ki, azonban a lakodalmi dalolás, a közös éneklés fontosabb etapjaira föltétlenül szükséges rámutatnunk. A lakodalmat ismertető korai írások közé tartozik a Tudományos Gyűjtemény 1827. évi kötetében a gömöri parasztlakodalmakról megjelent közlemény.⁵⁷ Idevonatkozó gyűjtéseim az elmúlt években másfélszáz esztendő elteltével pompás lehetőséget nyújtanak a változások megvizsgálására. Százötven évvel ezelőtt a szülők döntötték el, hogy leányuk kihez megy férjhez, ill. a fiuk kit vesz feleségül. A fiataloknak a párválasztásba beleszólási joguk nem volt. A párválasztásnak ez a rendje, – amelybe napjainkban éppen a szülőknek szorul egyre inkább háttérbe a szerepük – nyilvánvalóan nagymértékben rányomta a bélyegét az egész házassági, lakodalmi szertartásra. A vagyoni helyzet erősen befolyásolta a párválasztást. „Suba subához, guba gubához” – szólt az idevonatkozó mondás. Fölöttébb figyelemre méltó, hogy abban az – aránylag ritka – esetben, ha szegény leányt vett el jobb módú legény, a leányt, a leendő asszonyt inkább sajnálták, mintsem örültek a jobb módba kerülésének. Közismert volt a szegény leányként vitt asszony helyzete a jómódú családban. Többnyire a szegény leány sem ment szívesen a gazdag legényhez. A Turóc-völgyi Lévárton és Deresken

⁵⁷ B. S.: Rövid rajzolatja a' paraszt lakodalomnak Gömörben. Tudományos Gyűjtemény, 1827. III. 38–54.; Módosított változata: *Réső Ensel Sándor: Magyarországi népszokások.* Pest, 1867. 136–143.

az ilyen leány ablaka alatt esténként a legények a *Verje meg az Isten azt az édesanyát* kezdetű nótát énekelték.

A tradíció által szigorú szabályokhoz kötött formákat a lakodalom teljes lefolyásában tartották. Mindezeket a változásokkal való összefüggésben külön fogom majd vizsgálni. Jelen alkalommal a dalokat, amelyek nem függetlenek lényegében attól a közegetől, amelyben éltek és funkcionáltak, megkísérlem a lakodalom rendjében, annak folyamatában elhelyezni; voltaképpen a dalolás szerepének szempontját előtérbe állítani.

A dalolással kapcsolatban mindennek előtt meg kell említenünk, hogy a múlt században, sok helyen századunk elején is a lakodalom egy hétig tartott. Ha az előkészületek társas összejöveleteit (pl. csigacsinálás) is tekintetbe vesszük, akkor a lakodalom teljes hagyománykörében a közös dalolásnak igen sok példáját említhetjük. És itt szükséges hangsúlyoznunk, hogy a lakodalom kezdeti szakaszától a záró aktusig nemcsak szertartásos mozzanatok vannak, amelyekhez az ún. ritus énekek kapcsolódnak, hanem a szokásrend menetében a „szüneteket”, két mozzanat közötti szakaszt a dalok fogják át, „töltik ki”, kötik össze. Továbbá, amit még lényeges hangsúlyoznunk: a lakodalomban nemcsak daloltak, hanem muzsikáltak, zenéltek is, s a zene nem mindig kapcsolódott össze a dalolással. Ugyanakkor természetesen bizonyos szakaszokban a zenei kíséretű dalolás, vagy másképpen, a zenére való dalolás volt az elsődleges. Ezen esetek pedig az „irányítottságot” nyilvánvalóan magukon viselték. Azaz tehát a zenészek, a *banda* néhány tagja nagymértékben befolyásolta a dalok „választását”. Ilyenkor a kiválóbb dalos individuumoknak – akikről később részletesebben szólunk – háttérbe szorul a dal kiválasztásában való szerepük. Mindezekhez hozzá kell tennünk még azt, hogy mind a daloláshoz, mind a zenéhez kapcsolódik egy-egy etapban a tánc, amikor a három együtt funkcionál, szinte egységet alkot.

A lakodalom szokáskörében Gömörben a múlt század eleji feljegyzések szerint az első jelentősebb dalolási alkalom a *kézfogáskor* volt: „Minthogy pedig ez a' dolog késő estve kezdődik, és sok hosszas 's tekervényes beszédekkel és ceremóniákkal jár: tehát a' kézfogás éjjelnél előbb meg nem esik. Ekkor hívogatják osztán éjjel

után a' vendégeket, felvervén édes álmokból mindent, valakit meghívni akarnak. A' gazdaasszonyok pedig tűzhöz teszik az étkeket, hogy hajnalra elkészüljenek. Az alatt a' pályinkázás szüntelen foly; a' vendégek egymásután gyülekeznek, 's tehetősebb helyeken, a' hol mu'sikus van, tánczolnak, a' hol pedig nincs, dallanak."⁵⁸ A leírásból úgy tűnik, hogy ez alkalommal – a tehetősebbeknél – már lehettek muzsikuskok is, tehát a dalolás hangszeres zenéhez is kapcsolódhatott, bár a leírás szerint a zenére táncoltak, s csak akkor daloltak, ha muzsikuskok nem voltak. Ez jelentheti a közösségi dalolás háttérbe szorítását a muzsikaszó által is.

A másik jelentősebb közösségi dalolási alkalom a *csfkcsinálás*, a *csigacsinálás* volt. A lakodalom előtti vasárnapon készítették a tyúkhúslevesbe a *csf*ket. Ez a lakodalomnak lényegében munkaalkalma egy szűkebb körű közösségnek a szórakozási lehetőséget is nyújtotta. A résztvevők daloltak, tréfás történeteket mondtak, s gyakran játékokra is sor került; a végső táncot pedig nótaszóra mindig eljárták. Ezen az alkalmon muzsikuskok még nem voltak jelen. Szórványos példák vannak arra, hogy a zenészek – cigánymuzsikuskok – a záró periódusra megérkeztek a legények hívása nyomán és a táncot zenére járták. A dalok, a dalolás irányítója – tekintve, hogy a *csfkcsinálás*, a *csigacsinálás* női munka, s a befejezés felé érkeztek a férfiak – rendszerint egy jó dalos asszony volt. Az akkor elhangzó dalokat tematikailag aligha lehetne körülhatárolni. A szerelmi daloktól a legkülönbözőbb tréfás dalokig, műdalokig, magyar nótáig, kupléig minden sorra került.

A századfordulón a lakodalmat megelőző szombaton este (a két világháború közötti években vasárnap a *litánia* után) vitték a menyasszony ágyát, a vőfély kikérő szerint „minden cókmo'kját.” (a jelzett időben a lakodalom, illetőleg az esküvő napja szerda volt). Az ágyvitelnél mind a menyasszony, mind a vőlegény képviselői jelen voltak. A megfelelő szertartásos kikérés után a vőlegény képviselői az ágyat – a dunnát, a párnát – szekérre rakták, majd nótaszóval vitték a vőlegényes házhoz. Azokon a helyeken, ahol ökrös szekéren vitték az ágyat, ott a kísérők, főleg a menyasszony

⁵⁸ B. S.: Rövid rajzolatja i. m. 41–42.

barátnői a szekér mögött haladtak. Az ágyvitel „indítója” az országosan közismert *Este viszik a menyasszony ágyát* kezdetű nóta. Ennek az alkalomnak volt a nótája a *Dunna, dunna, de szép tarka dunna* kezdetű is, valamint a nagyon kedvelt dal, a *Singelt szélű dunnám alatt*, amelyeket az ágyvitelkor felváltva többször énekeltek. Természetesen, ez alkalommal is számos más, nem az aktushoz szorosan kapcsolódó nótát is daloltak.

A lakodalmi szertartás mozzanataiban jelentős közösségi dalolási alkalom volt a *menyasszonykikérés*. A múlt század eleji hagyomány szerint: „A’ mu’sikusok az úton folyton folyvást mu’sikálnak, az aszszonyok s’ leányok pedig tele torokkal dallanak.” Ha más faluból hozták a menyasszonyt, szekérrel mentek érte, s ehhez az úthoz sajátos szokás, a szalmatűz-gyújtás kapcsolódott: „a’ kocsis minden futamra megállván, levét egy csomó szalmát, melyből lánghozó tüzet gerjesztenek, ’s a’ tonnát elővévén, mindnyájan két három üveg pályinkát a’ tűz körül állva megisznak. Ez így megy, valámíg a’ menyasszonyos falut el nem érik. Itt ámbár a’ szállás már előre elvan beszélve és rendelve: a’ falu végén ismét megállnak, szalma-tüzet csinálnak; a’ vőfély pedig bemegy a’ már tudva lévő házhoz szállást kérni. Ezt ismét sokáig szokták tartóztatni és erőltetve itatni, a’ míg a’ többiek folyvást a’ falu’ végén tüzelnek, isznak és váraкоznak.”⁵⁹ A menyasszonyt csak hosszas ceremónia után adják át a vőlegény küldötteinek. Ahol ugyanabban a faluban van a menyasszony, a vőlegényes ház vendégei elindulnak a menyasszonyos ház elé. A kikérés után a két ház vendégei, a násznép együtt megy a *hitre*. Az igen gyakran rendkívül nagyszámú lakodalmi közösség részint már a menyasszony kiadása előtt az udvaron és az úton, majd a templomba vonuláskor mind muzsikaszóval, mind anélkül lényegében megszokás nélkül dalol. A megfigyeléseim és idősebbek elmondása alapján ennek az alkalomnak is volt néhány olyan nótája, amelynek az eldalolására föltétlenül sor került. Ezek: *Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom; Szép a rozmaringszál egy bokorba; Sárga csikó, sárga csengő rajta; Ez a kislány akkor sír; Jaj, de sokat jártam, fáradtam; Megvágтам az ujjam, jaj, de fáj;*

⁵⁹ B. S.: Rövid rajzolatja i. m. 43–44.

Ez a kislány megy az esküvőre; Micsoda falu ez, de sáros; Mit keresel rózsám kertembe; Éjszaka huhukol a bagoly; Lakodalom van a mi utcánkban. Meg kell jegyezni, hogy ezek a dalok a lakodalmi szertartáshoz nem szükségszerűen kapcsolódnak. Inkább csak arról van szó, hogy ezeket a dalokat többnyire a lakodalmi menet során dalolták, ezek a leggyakrabban fordultak elő és így hagyományossá válva ismétlődtek a lakodalom alkalmával. Többet más aktussal összefüggésben is említettek, pl. az *Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom* és az *Éjszaka huhukol a bagoly* kezdetű az ágyvivéshez is kapcsolták. Ez utóbbit *hőrészt* nótaként is jelölik.

A lakodalom aktusához szorosan kapcsolódik a *Lajos bácsi, hallja-e kend?* kezdetű dal, amelyet akkor énekeltek, amikor az esküvőről az új asszonnyal a násznép a vőlegény szüleinek a házához ért (a személynév, természetesen, esetenként más-más). A nótát a násznép együtt dalolta; voltaképpen ez a menyasszonynak a vőlegény házába való beengedésének, belépésének fontos szertartásos mozzanatához fűződik. Megemlítem még a *hajnalozás*-hoz, a *hajnaltánc*hoz kapcsolódó nótát is, a *Haza fiúk, lányok, haza már* kezdetű, amely az előbbihez hasonlóan a szertartás szerves része volt. A Gömörben napjainkig élő szokásról már a múlt század elejéről van említés: „Reggel szürkületkor kimennek a’ hajnaltánczot járni, mely abban áll, hogy a’ falu’ közepére kimenvén, szalmából nagy tüzet raknak, és azt körül tánczolják; a’ menyasszonnyal pedig, a’ kit oda magokkal kivisznek, több ízben egymás után (az az a’ mennyiszer lehet) keresztül ugráltatják.”⁶⁰

A lakodalmi dalokkal és dalolással kapcsolatban csak részleteket villantottam fel, mintegy a dalok háttéréhez szándékoztam néhány példát nyújtani. Szeretnék még röviden utalni a lakodalmi vendégek nótájának sorbani, egyenkénti eldalolására. A Turóc völgyén napjainkig szokás, hogy a lakodalomban a zenészek az asztalnál ülő vendégek nótáját egyenként elmuzeizálják. A *szószóló* nótájával kezdik, majd a menyasszonyéval és a vőlegényével folytatják, utánuk pedig sorban, ahogy az asztalnál ülnek, a vendégek nótái

⁶⁰ B. S.: Rövid rajzolatja i. m. 49–50.; Az újabb adatokhoz l. *Lajos Árpád*: Hajnaltüze Borsodban. A miskolci Herman Ottó Múzeum közleményei, VI. 1964. 23–29.

következnek. A dalokat a zeneszórá együtt éneklük a jelenlévők. A „sornótázásra” azért is hívom fel különös nyomatékkal a figyelmet, mert ez kitűnő alkalom volt arra, hogy a résztvevők olyan dalt is megismerjenek, amelyet még nem ismertek, vagy régi, ritkábban hallott nótát felelevenítsenek. A lakodalom vendégei között voltak idegen falubeliek, vagy olyan helybeliek, akik hosszabb-rövidebb ideig más községben laktak, vagy gyakorta eljártak más területre munkát vállalni stb., ahonnan új, addig a faluban nem ismert nótát hoztak. Ha ilyen dal került éneklésre, azt a lakodalomban a közösség jelentős számú tagja ismerhette meg, s ily módon a lakodalom fontos alkalmá volt a dalok terjedésének, és egyúttal a régebbi anyag felelevenítésének, s általában a dalrepertoár életető hagyományozódásának.

A szerelmi dalok, lakodalmi dalok kerete rendkívül tág. Sok olyan nótát sorolhatunk ebbe a csoportba, amelyet más címszó alá is tehetnénk. Így pl. a *Nem idevaló születésű vagyok én a bujdosó, Ördög bujjon komámasszony, Jaj, de sokat jöttem, mentem fáradtam* a tréfás, *Szomorú fűzfánál sirdogál valaki, Voltam csikós, voltam gulyás* a pásztor dalok csoportjába is bekerülhetne. Gyakorta megfigyelhető, hogy a dalban előforduló egyetlen szó határozza meg a besorolás helyét. Ugyanazon dal különböző gyűjteményekben más-más helyre került, attól függően, hogy a dalban pl. honvéd, bányász, summás vagy csak egyszerűen barna szeretőről van szó. Erre korábban már utaltam. Így kerülhetett volna kötetünkben a szerelmi dalok csoportjából az *Este van, este van, elmúlt kilenc óra* a második versszakában előforduló *honvéd a szeretőm* ürügyén a katonadalok csoportjába. Természetesen, sokszor nehéz a határvonalat meghúzni. Voltaképpen nem egy fogalom, hanem a dal egész jellege kell, hogy meghatározza a kategorizálást, továbbá tekintetbe veendő a recens hagyomány szerinti besorolás is, ami nyilvánvalóan a funkcionális vonatkozásokat helyezi előtérbe. Így került a házassági szokáskörhöz számított néhány nóta pl. a gyermekjáték dalok közé. Területünkön a gyermekdalok között funkcionál az *Árvacsalán kosszorú esküvői*, az *Adjon Isten lassú esőt* párosító dal (1. *Építettem várat*), s ezért a néphagyomány besorolását követtük.

Szóljunk még a szerelmi dalokkal kapcsolatban a népdallá vált

műköltői alkotásokról, valamint a magyar nóták kérdéséről is. A Petőfi-versek népdallá válásával már sokan foglalkoztak. A *Suba, suba, göndörszörű suba* kezdetű dal 2. és 3. versszaka Petőfi *Alku* című versének a rendkívül népszerű változata. Erről a pásztordalok csoportjában szólunk még. Nagyszámú Petőfi-dalt gyűjtöttem területünkön. A közismert és kedvelt dalok közül említek néhányat: *Világoskék csillagos az éjszaka, Rózsabokor a domboldalon, Ereszkedik le a felhő, A faluban utcahosszat, Álldogálok a tó partján, Furdik a holdvilág* stb.⁶¹ Hasonlóképpen népszerű Tompa Mihály *Télen, nyáron pusztán az én lakásom*, Tóth Kálmán: *Felleg borult az erdőre, Temetésen láttalak meg legelébb, Búza közé száll a dalos pacsirta*, Tóth Endre *Fekete szem éjszakája* és számos más költő megzenésített verse. Mindezek felvetik a műdalok, a magyar nóták néphagyománybeli szerepének és a folklorizációs folyamatnak a kérdéseit. A műdal, operett, sőt, opera melódiáknak a nép közé való jutására már többen rámutattak.⁶² Éppen a szerelmi dalok, a lakodalomban énekelt nóták mutatják legjobban a műdalok, a népies dalok és a magyar nóták nagyszámú ismeretét és népszerűségét a recens hagyományban. Anélkül, hogy itt a részletekre kitérnénk, hangsúlyozzuk, hogy funkcionális tekintetben a népi közösségben a magyar nóta azonos a népdallal.⁶³ Magyar nóta és népdal együtt szerepel a paraszti dalrepertoárban. Ezt föltétlenül hangsúlyoznunk kell, amikor területünk dalait mutatjuk be, hiszen hiteles képet csak így kaphatunk a dalkultúra egészéről. A további vizsgálathoz –

⁶¹ Vö. Terbe Lajos: Petőfi és a nép. Budapest, 1930.; Ujváry Zoltán: Petőfi költeményei népi kéziratok könyvekben. Ethn., LXXXIV. 1973. 409–416.; Biernaczky Szilárd: Petőfi „dalai” a nép között. Filológiai Közöny, 1973. 349–398.

⁶² Balla Péter: Népzenei gyűjtés a bukovinai magyar falvakban. Ethn., XLVI. 1935. 141.; Kodály Zoltán: Erkel és a népzene. A gyulai Erkel Ferenc Múzeum Jubileumi Évkönyve. Gyula, 1960. 10.; Kiss Lajos: Simonffy Kálmán és a magyar népzene. A MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának közleményei, XXVI. 1969. 337–353.; Major Ervin: Fejezetek a magyar zene történetéből. Budapest, 1967. 158–180.; Könyveinek több fejezetében: Sárosi Bálint: Cigányzene... Budapest, 1971.; Zenei anyanyelvünk. Budapest, 1973.

⁶³ Ujváry Zoltán: Népi kéziratok verseskönyveink. Műveltség és Hagyomány, I–II. 1960. 111–143.; Tasnádi Lajos botpaládi kéziratok könyve. Jóna András Múzeum Évkönyve, III. Nyíregyháza, 1963. 155–174.

amelynek elsősorban funkcionális szempontokon kell alapulni – éppen a legjelentősebb dalolási alkalom, a lakodalom, valamint a leggazdagabb csoport, a szerelmi dalok anyaga nyújtja a bőséges példákat.

KATONADALOK

A katonadalok a magyar nyelvterületen olyan nagyfokú hasonlóságot, sőt, zömükben egyezést mutatnak, hogy tájhoz, etnikumhoz való szorosabb kapcsolódásról, ill. területi elkülönülésről aligha beszélhetünk. Egy-egy katonadalt „helyivé” legfeljebb a szövegben előforduló falu vagy város neve tesz. A gömöri katonadalokban nyilvánvalóan azokat a gömöri helységneveket találjuk, ahol a sorozás történt, vagy ahonnan a legényt katonának vitték. Ez utóbbi esetben mindig a dalos falujának a neve szerepel. Így hallunk pl. Szilicéről, Gombaszögről, Kelemérről, Hétről stb., vagy a bevonulási helyről, a tornaljai, a rozsnyói kaszárnyáról, a szombati megyeházról stb. A területhez fűz még néhány nótát Kassának, a Felvidéknek, a Köztársaságnak (ez a Csehszlovák Republikára vonatkozik) az említése is. Természetszerűleg, a helységnevek falvaként és vidékenként cserélődnek. A falunevek, városnevek száma szinte annyi, amennyi a helységnévvel szereplő variánsok száma. Azonban a harctér helyül dalainkban már csak néhány földrajzi terület megjelölését találjuk: így többnyire Galíciát, Doberdót, Karintiát, Tirolt, Olaszországot, – ez utóbbi helyébe a második világháborúban Oroszország került stb. Az I. világháborús nóták Ferenc Józsefet említik, később más „vezér” lépett a helyébe. Rendkívül figyelemre méltó a *Kraszna Jural hegyes-völgyes határa*, kezdetű, amely egy első világháborús dalnak a második világháborúra való applikálása. *Ferenc Jóska* helyett *Sztalin Jóskának* ír levelet a katona, hogy küldjön *puha párnát* a hadifoglyának. Más változatban a *kedves babájának* írja ugyanezt. Az ilyen jellegű variálásnak sok példáját ismerjük. Joggal mondhatjuk, hogy a katonadalokban figyelhető meg leginkább a helynek, az időnek, a névnek a rugalmas aktualizálása, a korosztály – évjárat – csapatszám felcserélése, a huszár – baka – lövész – géppuskás – határvadász stb.

variálása. Voltaképpen az „újraalkotás” figyelhető meg a katonadalok kialakulásának zömében. A szerelmi és egyéb dalok, rabénekek katonadallá való átalakulásának folyamata közismert a kutatók előtt. Mindezekre bőséges példaanyagot nyújt *Dégh Linda* és *Katona Imre*, akik a Kálmány-gyűjtemény történeti énekeihez és katonadalaihoz készített jegyzeteikben e hagyomány hátterét, történeti gyökereit, kialakulási folyamatát alapos elemzéssel feltárták.⁶⁴

Több katonadal gyűjtemény jelent már meg. Ezek közül nem egyet a háborús évek hoztak felszínre. Folklorisztikai szempontból gyakran érdektelen – gyűjtési hely, név stb. megjelölés nélküli – kiadványok is megjelentek.⁶⁵ A minden tekintetben alapos, egy terület katonadal-repertoárját átfogó kötet *Burány Béla, Fábri Jenő, Tripolszky Géza és Bodor Géza* gyűjtése nyomán a közelmúltban látott napvilágot.⁶⁶ Ezt a példát sürgősen kellene követni a magyar nyelvterület legkülönbözőbb pontjain. Jóllehet bár, hogy népdalaink megújulásának a korszakát éljük, de ez a megújulás, felfrissülés a népdal-repertoárnak csak egy részét érinti és már erősen irányítottan a különböző kórusokban, „páva-körök”-ben. Folklorisztikai, voltaképpen tudományos szempontból az imént említett, néprajzilag megbízható pontos gyűjtésekre lenne szükség, hogy az egész magyar nyelvterületre összeállítható katonadal-kataszter elkészülhessen. S ha általában a néphagyomány gyűjtésének sürgős szükségét látjuk, akkor a katonadal gyűjtésének mindenképpen, hiszen az I. világháborús dalok ismerői már 80 év körüliek, vagy azt is meghaladták. Közülük pedig már egyre kevesebben élnek. Való azonban, hogy a katonadalok egy részét ismerik és dalolják a fiatalabb generáció tagjai is. Sőt az asszonyok – különösen a

⁶⁴ *Kálmány Lajos*: Történeti énekek és katonadalok. Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta *Dégh Linda*. Az életrajzot írta: *Péter László*. A jegyzeteket készítette: *Dégh Linda* és *Katona Imre*. Budapest, 1952.

⁶⁵ Pl. még az I. világháború előtt megjelent: *Millig Gyula*: Katona nóták. Budapest, 1910.

⁶⁶ *Burány Béla–Fábri Jenő–Tripolszky Géza–Bodor Géza*: Rukkolnak a szép zentai legények. Zenta, 1972.; A katonadalok zenei emlékeiről területiünkkel is kapcsolatban l. *Nemcsik Pál*: Az Ózd-vidéki munkásság dalai. Budapest, 1975.

jeles nótafa individuumok – repertoárjában a katonadalok is megtalálhatók. Azonban ezek a katonadalok többnyire az általánosabbak, a közismertebbek. Ezek azok, amelyeket az ország bármely pontján hallhatunk. Az egykori katonaközösségekben, laktanyákban, a harcok területén énekelt változatokat azonban csak az éveken át katonáskodóktól gyűjthetnénk, erre azonban az I. világháború nótáit illetően már egyre kevesebb a lehetőség. Pedig a háborús dalok struktúráját csak egy nagyobb kiterjedettségű variáns-bázis nyomán állapíthatnánk meg.

A katonadalok gyűjtése során Gömörben gyakran tapasztaltam, hogy voltak olyan parasztemberek, akik az átlagosnál jóval több katonanótát ismertek, sőt, dalrepertoárjukra a katonadalok a jellemzőek. Ilyen nótafa volt a mikolcsányi Benkó János, akit 1913-ban besoroztak katonának, s azután hat éven át megszakítás nélkül a háború végéig katonáskodott. Az ilyen individuumok természetesen folklorisztikai szempontból nemcsak a katonadalok ismerete révén nyújtanak sok tanulságot. A hosszú időn át katonáskodók az ország különböző vidékeiről verbuválódott legényektől, katonatársaiktól nagyszámú olyan – különböző témakörű – dalt is elsajátítottak, amelyeket korábban nem ismertek. Jól tanúsítják ezt maguk a dalosok is, akik egy-egy dal kapcsán megemlítik, hogy a katonáskodás éve alatt tanulták, de kitűnő bizonyítékok a kéziratos katona-naplók, a katonáskodás esztendei során írt dal- és versgyűjtemények. A nagyszámú katona kéziratos könyvek áttanulmányozása nyomán tanulságos eredményt kapunk a dalok terjedési lehetőségének egy-egy etapjára, továbbá arra, hogy egy bizonyos időszakban milyen dalok voltak a kedveltek, a divatosak.⁶⁷ Így tudunk pl. arról, hogy a műdalok terjedésének egyik nagy alkalmá a katonáskodás ideje volt. Ezzel kapcsolatban *Kodály Zoltán* azt hangsúlyozza, hogy a műzene dallamai a városi hatás egyik fő csatornáján, a katonaéleten keresztül kerülnek be a falu-

⁶⁷ *Ujváry Zoltán*: Tasnádi Lajos botpaládi kéziratos könyve. Jósa András Múzeum Évkönyve, III. 1960. 155–174.; A katonakönyvek anyagához l. még *Kósa László*: Magyar bakák Boszniában. Tiszatáj, XXVII. 1973. 8. sz. 20–34.

ba.⁶⁸ Éppen ezért joggal hívja fel a figyelmet *Ortutay Gyula* arra, hogy a kutatónak mindent le kell jegyezni, amit az énekes tud, a régi stílusú énekeket csakúgy, mint a kaszárnyaiban tanult katonanótákat, az operett dallamot stb. Az ilyen gyűjtemények mutatják meg a népköltészet alakulását, társadalmi funkcióit és fejlődésének irányait.⁶⁹

A katonadalok csoportjába soroltam egy voltaképpen „történeti éneket”, a Garibaldi-nótát (*Ezernyolcszáznegyvenkettedikbe...*). Indokolta ezt a dal rendkívüli népszerűsége, az, hogy nemcsak a múlt századi, század végi dalrepertoárban volt kedvelt, hanem kontinuitása napjainkig fennmaradt. Ma már nyilvánvalóan más funkcióval él, mint Garibaldi és Kossuth harcainak periódusában. A hagyomány szerint a Garibaldi-nótát a sorozások, a bevonulások alkalmával mindig énekelték. Garibaldi legendás csatáiról egy-egy mondai történet fel-felbukkan a néphagyományban, olykor anakronisztikus kapcsolatban Rákóczival, de tényszerűen Kossuthtal, akinek ércszobrát Gömörben a rozsnyói múzeum szomorúfűzfáinak ágai borítják.

PÁSZTORDALOK, BETYÁRDALOK

Gömöri kutatásaim során rendkívül nagyszámú dalt és balladát gyűjtöttem pásztor emberektől. Köztudott a néprajztudomány kutatói előtt, hogy a pásztorok a nép egyik leghagyománytartóbb rétegét alkotják. Ősi hiedelmek, gyógyító módok, archaikus dallamok őrzői ők, akiknek a kultúrájában a változás sokkal lassúbb folyamatú, mint a földműveléssel, a mezőgazdasági munkával foglalkozó – egyébként azonos társadalmi szinten élő – zsellérek, paraszmosok, különösen pedig a némi földtulajdonnal rendelkező parasztok anyagi és folklorisztikai hagyományának a változása, átalakulása. Napjainkban már a pásztorkodással foglalkozók száma gyérül. A termelőszövetkezetek (JRD) nagyüzemi állattenyésztése

⁶⁸ *Kodály Zoltán*: Erkel és a népzene. A gyulai Erkel Ferenc Múzeum Jubileumi Évkönyve, Gyula, 1960. 10.

⁶⁹ *Ortutay Gyula*: Magyar népismeret. Budapest, 1937. 46–47.

lényegesen megváltoztatta a korábbi állattartási, s főleg a pásztor-kodással kapcsolatos tradíciókat. A pásztoroktól gyűjtött anyagom zömét a már idősebb, többnyire nyugdíjas korban levő juhászoktól, kondásoktól és csordásoktól vettem magnetofonszalagra.

A pásztor dalok hátteréhez szükséges röviden utalnunk arra, hogy Gömörben elsősorban a juhászat nagy múltra nyúlik vissza. Az okleveles adatok tanúsága szerint már a 16. században az egész megye területén jelentős juhtenyésztés folyt. A juhászok nagyobb tömegben a murányi, a csetneki és a krasznahorkai uradalmakban éltek. Nagy juhtenyésztés folyt a Sajó-völgyben és a Száraz-völgyben, s más völgyek területén is szerte a megyében. Ennek fő oka volt, ill. ehhez nagy lehetőséget nyújtott az, hogy a 16. század folyamán a műveletlenül maradt földek legelőkké alakultak. A régi juhászat kialakulása és elterjedése Gömörben felveti a vlach pásztorokkal való kapcsolat kérdését.⁷⁰ Nemcsak a pásztorság múltjával, hanem a folklorisztikai tradícióval összefüggésben is tanulságos az idegen elemek vizsgálata, egyáltalában az, hogy a pásztorok szellemi kultúrájának általunk ismert alaprétegében kimutatható-e valamilyen kontinuitás a megelőző századok idegen, vlachnak nevezett pásztorkultúrájával.

A juhászat mellett nagy múltja van a gömöri sertésenyésztésnek is. Ezt azért is említjük, mert sok helyen a sertéseket a makkos erdőkben legeltették, ahonnan hónapok múltán hajtották haza, s így az ezen nyájakat őrző kondások sajátos helyet foglalnak el a pásztorok körében. A makkra hajtásról olvassuk egy múlt század eleji munkában: „A számos sertés jól hízik a bőven termesztett kukoritzától, és a Tsellénybe, a Bátkai, Rima Szombathi, Osgyáni és több más nagy erdőkben termeni szokott makktól (amellyekben egyszersmind sok gubatsot is szednek száraz esztendőknben).”⁷¹ Elterjedt gyakorlat volt ez. A Gömörrel foglalkozó munkák többször

⁷⁰ Az idevonatkozó adatokat l. *Ila Bálint*: Gömör megye, I. A megye története 1773-ig. Budapest, 1976. 293–296.; A kapcsolódó terület pásztorkodásához, folklórához l. *Paládi-Kovács Attila*: A keleti palócok pásztorkodása. Debrecen, 1965.

⁷¹ *Magda Pál*: Magyar országnak és a' határ őrző katonaság vidékinek leg újabb statisztikai és geográfiai leírása. Pest, 1819. 370.

említik: „Jobb években, melyek nem oly ritkák, ezen erdőkben több ezer sertés hizlaltatik; oly években is, midőn a makktermés kevésbé sikerül, azon erdőkben nagy mennyiségű sertés táplálkozik az őszi hónapokon át, sőt egy ideig télen is, ha nem kemény. Makktermő években nagyszámú birka is tartatik, gyakran több hónapon át, a makkon részint az erdőben, részint az istállóiban, mi kivált takarmányszűk években nagy előny.”⁷²

Mindezekhez a recens hagyományból is számos példát említhetünk. Nem szükséges azonban a további részletek ismertetése. Voltaképpen azért idéztük a példákat, hogy pásztordalaink világához kerüljünk közelebb. Úgy gondolom, hogy a pásztorkodás múltjáról néhány villanásnyi adalék némi távlatot ad a dalokat őrző pásztorközösségek hagyományának a hátteréhez.

A pásztordalok mellé méltán sorakoznak a betyárdalok. Két ok miatt is. A betyárdalok ismerői elsősorban a pásztorok, az ő hagyományukban őrződtek meg a legelevenebben, következésképpen leginkább a pásztori közösségekben énekelték a betyárdalokat. A másik ok: sok történet szól arról, hogy a pásztorok kapcsolatban álltak a betyárokkal, sőt több pásztor betyárrá vált. A betyárdalok legtöbb variánsa nemcsak Gömörben, hanem az egész palócföldön, sőt az egész magyar nyelvterületen ismeretes. A betyárdaloknak kevésbé van helyi vonatkozása. Sokkal több szálon kapcsolódnak a gömöri területekhez a betyárballadák, amelyekben nemcsak a palócok híres betyár-alakját, Vidróczkit, hanem számos kisebb betyárt, olykor név nélkül betyár-eseteket énekelnek meg. A betyárballadákat műfaji okok miatt külön csoportosítottuk, – így tették ezt a korábbi gyűjtemények is –, bár szeretném hangsúlyozni, hogy egy területről való általános kép kialakításához a dalokat és a balladákat egymás mellé kellene sorolni. Egyébként voltaképpen szétválasztjuk azt, ami a valóságban egymás mellett él, egymáshoz szorosan kapcsolódik és a dalolási alkalmakon funkcionálisan is azonos jelentőséggel együtt szerepel.

A pásztorok nagyszámú betyártörténetet tudnak. Gyakran saját

⁷² *Hunfalvy Pál*: Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyének leírása. Pest, 1867. 251–252.; Idevonatközzőben bőséges példákat l. *Szabadfalvi József*: Az extenzív állattenyésztés Magyarországon. Debrecen, 1970.

élményeik nyomán elevenítik fel az eseményeket. Az idős pásztorok elmondása szerint a betyárokkal való találkozás elkerülhetetlen volt. A betyárok a pandúrok, a csendőrök – voltaképpen a törvény – elől az erdőbe húzódtak, élelemért a pásztorokhoz fordultak, azok szállásain bújtak meg. Az ilyen kapcsolatból többnyire a pásztor is hasznot húzott. Tudnak olyan példákat, amelyek szerint egy-egy juhász falkája a betyárok „besegítésével” megszorodott, s az értékesített juhok árán nem egy pásztor meggazdagodott. A különböző betyártörténetek a pásztori hagyományban generációról-generációra megőrződtek. Tanulságos megfigyelésem, hogy amikor a betyárnóták dalolására kerülnek, elmondanak egy-egy betyártörténetet is. Gyakran egy nóta kapcsán az eseményt lokalizálják, természetesen nem tudva arról, hogy mind a dal, mint a történet másutt is ismeretes a hagyományban más személyhez és helyhez kapcsolva. Különösen vonatkozik ez a betyárballadákra és az azokhoz fűződő történetekre. Mindezekre a balladáknál visszatérek. Megjegyzem még, hogy néhány betyárdal változatot a balladák közé is sorolhattunk volna. A népköltészeti gyűjteményekben ez a témacsoport nyújtja a legtöbb bizonytalanságot. Véleményem szerint – mint erre már utaltam – a betyárookra vonatkozó költészeti anyagot – a lírait és az epikust egyaránt – föltétlenül egy csoportba kellene sorolni.

A pásztordalok és a betyárdalok éneklésének jelentős alkalmai a pásztorok közös mulatságai voltak. Nagy eseménynek számított a Demeter-napi (október 26.) juhászbál. A ragályiak emlékezete szerint Demeter-napkor a juhászok valamelyik társuk házánál összejöttek. Mindegyik juhász vitt magával egy vágott birkát és italt. Az idős pásztorok ezt az összejövetelt a lakodalomnál is nagyobb eseményként említik. Olykor három napig is eltartott a mulatság. Előfordult, hogy paraszt embereket is meghívtak a mulatságba. A Demeter-nap régi jeles napja a juhászoknak. *Bartholomaeides Ladislaus* a gömöri pásztorkodással kapcsolatban említi a múlt század elején: „A juhászok nyájaikkal egészen októberig maradnak a szállásokon és azután a számukra nevezetes Demeter-nap kö-

rül... térnek haza.”⁷³ A „nevezetes” jelző nyilvánvalóan a pásztorok Demeter-napi ünnepségére, jelentős eseményére mutat. Minden bizonnyal a Demeter-kultusz emléke lappang a szuhafői háttérhez tartozó Szent Demeter-pusztá nevében is. A Demeter-napi pásztorszokásokról, pásztorünnepekről *Szabadfalvi József* írt részletes tanulmányt, amelyben gömöri példákat is említ.⁷⁴

A pásztordalok tartalmi vonatkozásait elemezve a gyűjtők rendszerint érintik a pásztor-paraszt ellentétet. Néhány dal az ismétlődően visszatérő példa (*Nem ettem még hamuba sült bodagot, Nem szeretek tarka hasú parasztot. – Kutya paraszt, mindég kint vagy a tanyán, Az a csoda, meg nem öl a meleg nyár*). Megfigyelésem nyomán úgy látom, hogy a parasztok és a pásztorok ún. társadalmi ellentétéről nem beszélhetünk. Semmiképpen sem volt egymással szembenálló réteg. Nyilvánvalóan nem a nagygazdákról, földbirtokosokról van itt szó (azok aligha dolgoztak kint a tanyán), hanem a földjét maga művelő parasztságról. Az tény, hogy a pásztorok közül sokan, különösen a juhászok lényegesen jobban éltek, mint a parasztok. Inkább némi sajnálkozás érződik a „kutya paraszt” iránt, aki azonban többnyire „szegény parasztként” fordul elő a pásztordalokban. Egyébként is, az adatok nagy száma igazolja, hogy a juhtartó családokban földműveléssel is foglalkoztak. Természetesen szükséges hangsúlyoznunk, hogy a pásztorság fogalma alá tartozik a csordás, a kondás és a csikós is. Ez utóbbinak nincs jelentősége Gömörben. A csordás és a kondás kapcsolata az állattartó gazdákkal éppen ez utóbbiak érdekében mindig megfelelő volt. Az állattartó gazdák az év különböző ünnepein, jeles napjain a legelőn, a szálláshelyen stb. felkeresték a pásztorokat, megajándékozták őket és egyéb más módon is (a pásztorok köszöntése a gazdáknál) kifejezésre juttatták az egymás iránti megbecsülésüket.⁷⁵ Korántsem akarok valamilyen általános összhangról és egy-

⁷³ *Bartholomaeides Ladislaus*: Inclyti superioris Hungariae comitatus Gömöriensis Notitia historico-geographico-statistica. Leutschoviae, 1805–1808. 371. Fordította: Szalay Emőke.

⁷⁴ *Szabadfalvi József*: A gazdasági év vége és az őszi pásztorünnepek. Műveltség és Hagyomány, VI. 1964. 19–61.

⁷⁵ *Ujváry Zoltán*: Varia folkloristica. Debrecen, 1975. 112–122.

ségről beszélni, csak azt szeretném hangsúlyozni, hogy a pásztorok és a parasztok között semmiképpen sem volt nagyobb az „ellentét”, mint pl. a parasztságon belül a szegényparasztok és a közép-parasztok között, akiknél éppenúgy jelentkezett bizonyos elkülönülés, mint a falusi közösség számos más rétegénél. E tekintetben tehát a pásztordalokból messzemenő következtetést nem vonhatunk le. Sőt, szükséges azt hangsúlyoznunk, hogy a parasztság, elsősorban a szegényparasztság, zsellérség dalkészletébe jelentős számú pásztordal került.⁷⁶ Jól megfigyelhető volt ez gömöri kutatóútaim során.

Mint említettem, néhány pásztordalt, ill. betyárdalt a balladák, ill. a rabénekek közé is be lehetett volna sorolni. Ugyanakkor más kategóriából, elsősorban a szerelmi dalciklusból számos dalt a pásztordalok csoportjába helyezhettünk volna. A besorolás gyakran a gyűjtő megítélésén múlik. Erről korábban már szóltam. Petőfi Sándor híres népdallá vált verse, az *Alku* előfordul a balladák és a lírai dalok között egyaránt. Az egész magyar nyelvterületen ismeretes. Rendkívül népszerű Gömörben is. Szinte kivétel nélkül mindegyik dalosom énekelte. A Petőfi eredetijétől szinte alig-alig eltérő, s a különböző gyűjteményekben már rendkívül nagyszámban közölt variánsokat a pásztordalok csoportjában egy gömöri példával bővítem: *Hallod-e, te, szegény juhászlegény*.⁷⁷ A szerelmi daloknál már tettem említést róla. Néhány szép és kedvelt pásztordalnak és betyárdalnak (*Ködellik a Táttra, Megyen a nyáj, megyen a nyáj, Felment a kondás a fára, Lóra, csikós, lóra*) két variánsát is közlöm. A *Ködellik a Táttra* különösen szép változatokban ismeretes,⁷⁸ hasonlóképpen az *Őszeledik már az idő* kezdetű is. A pásztordalok és

⁷⁶ Vö. Lajos Árpád: Adatok az északborsodi pásztor- és parasztdalok kapcsolataihoz. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, V. 1965. 285–297.

⁷⁷ L. összefoglalóan: *Katona Imre*: „Alku” típusú népdalaink. Ethn., LXXVI. 1965. 557–570.; További példák és irodalom ismertetését l. *Jagamas János–Faragó József*: Romániai magyar népdalok. Bukarest, 1974. 369–370.; Szép Petőfi dalokat énekelt Hubón Hubay Sándor (61 é., 1975). L. még: *Tóth Ferenc*: Újabb adatok Petőfi Alkujának folklorizációjához. Hungarológiai I. T. K. 23–24. sz. 41–48.

⁷⁸ Kodály gyűjtéséhez kapcsolódóan: *Borsai Ilona*: Két jellegzetes palócvidéki dal. Honismereti Híradó. 1973. 1–2. sz. 90–92.

általában a pásztoroktól gyűjtött dalok részletes elemzése nemcsak a gömöri, hanem általában a palóc dalok archaikus rétegének a feltárásához visz közelébb.⁷⁹

SZOLGADALOK, SUMMÁSDALOK, ARATÓDALOK

Az e csoportba sorolt dalokat nemcsak tematikai okok miatt helyeztük egymás mellé, hanem elsősorban azért, mert ez az anyag a dalkultúrát őrző közösség külön rétegéhez, a mezőgazdasági munkássághoz szorosan kapcsolódik, sőt valójában csak e réteg hagyományában maradt fenn. A szolgadalok, summásdalok és az aratódalok a cselédek, az agrárproletárok vagy csak az egészen csekély földdel rendelkező zsellérek hagyományához tartoztak. Gömöri területen aránylag kevés volt a nagy uradalom, az alföldi nagybirtokokhoz hasonló cselédséget, szolgálkat foglalkoztató nagybirtok. A szolgálk, cselédek kötődése a nagygazdákhöz, a grófi birtokhoz vagy a bérlőkhöz az aránylag kisebb létszám miatt szorosabb volt, a feszültség az úr és a szolga között nem éleződött ki látványosan, a gazda, a gróf, s egyáltalában a nagybirtok elleni, voltaképpen a cselédsors elleni ellenállásnak csak elszigetelt példái ismeretesek. A feszesebb hangvételt lényegében csak a summásdalokban figyelhetjük meg. Idevonatkozóan pedig szükséges elmondanunk azt, hogy többnyire nem a gömöriek jártak el távoli vidékekre több hónapos summás munkára – rövidebb szakaszt, pl. az aratást kivéve – hanem néhány gömöri nagybirtokra idegenből, elsősorban Borsodból mentek summások. Ezekkel együtt dolgoztak a helybeli, ill. a nagybirtok környékének falvaiból verbuválódott alkalmi napszámosok. Az idegenből érkezett summás csoportoknál bizonyos szervezettség megfigyelhető volt, a mezőgazdasági munkásság öntudatának, harciasabb megnyilvánulásának gyakorta tanújelét adták a munkabérek emelése és a munkakörülmények megváltoztatása érdekében. Mindezekre a dalok is nyújtanak adalékokat. A terü-

⁷⁹ Idevonatkozóan is l. *Borsai Ilona* kitűnő előadását: Palóc területek jellemző népdaltípusai. Módszerek és feladatok. Palóc tanácskozás Egerben. Eger, 1968. 147–161.

letünkön gyűjtött idekapcsolható dalok voltaképpen átvételek abból a summásdal repertoárból, amely a magyar summásság hagyományában alakult ki, és amelyek éppen a summásság évenkénti migrációja révén a magyar nyelvterületen széles körben ismertté váltak és jellemző variánsai országosan elterjedtek. Gondoljunk csak pl. a *Már meguntam ezt az urat szolgálni, Intéző úr, a mindenit magának* számos változatára.⁸⁰

A mezőgazdasági munkák sorában a legnagyobb népmozgást az aratás hozta. A szlovákiai területhez tartozó falvakból az első világháború előtt és néhány évig a második világháború alatt az Alföld felé irányult a migráció. Azok a szegény családok, zsellér emberek, akik nem kaptak munkát a gömöri földbirtokosok földjén, az aratási időben borsodi, olykor hajdúsági, szabolcsi területeken vállaltak munkát. A lévártiak pl. minden évben Tiszalucra és Takta-szadára mentek aratni. A visszaemlékezések szerint húsz-huszonkét pár arató ment el Lévárról egy-egy aratási időben. A lévárti fazekasok is vállalták az aratást, mert a búza, az *élet* mindennél fontosabb volt. Az aratás időszakában a cserépkészítés lényegében leállt. Az aratók indulását az egész faluban nagy előkészület előzte meg. Egy héttel korábban az asszonyok mostak, száraztészta készítették stb., a férfiak a kaszákat, a csapókat stb. tették a nagy munkára megfelelőek. A legények az egész készülési időszakban a szokásos esti kocsmázás, ill. az azt követő utcajáráskor szinte folyton a *Sejhaj, lemegyek az Alföldre aratni* kezdetű nótát dalolták.

A gömöri nagybirtokokon gyakran megtörtént, hogy nem vagy nemcsak helybeli aratókat szerződtettek, hanem távolabbi vidékekről fogadtak fel munkásokat, elsősorban azért, hogy az aratási bért minél alacsonyabban szabhassák meg, s így voltaképpen az agrár-

⁸⁰ A summásság kérdésköréhez: *Sárközi Zoltán*: A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában 1848–1914. (Szerk.: Szabó István), II. Budapest, 1965. 321–381.; *Koós Imre*: Summásélet. Miskolc, 1960.; *Bodgál Ferenc*: Borsodi summásdalok. Borsodi Szemle, 1962. 3. sz. 71–78.; *Nemcsik Pál*: Az Ózd-vidéki munkásság dalai. Budapest, 1975. 30–45.; *Katona Imre*: A mezőgazdasági munkásság dalai. In: A parasztdaltól a munkásdalig (Szerk.: Katona Imre–Maróthy János–Szatmári Antal), Budapest, 1968. 21–92.; *Borsai Ilona*: Summásdalok. In: A parasztdaltól a munkásdalig i. m. 95–226.; Más összefüggésben is l. *Kriza Ildikó*: A mezőgazdaság kapitalizálódásának visszhangja népköltészetünkben. In: A parasztdaltól a munkásdalig i. m. 229–249.

proletárokat egymás ellen kijátszották. Ez a problémakör nem tartozik jelenlegi témánkhoz. Azért említettem, hogy a helybeli és az idegenből jött aratók kapcsolatára, érintkezési lehetőségére utaljak. A munkabér kérdése a már együtt dolgozó aratóknál nem jelentett feszültséget. Az idegen és a helybeli aratók jól együtt dolgoztak. A pihenőidőt rendszerint együtt töltötték, együtt szórakoztak. Az ilyen alkalmak nagyszerű lehetőséget nyújtottak a dalolásra, egymás dalainak a megismerésére. A szokások átvételének feltételeivel, lehetőségeivel egy korábbi munkámban már foglalkoztam.⁸¹ A szokások és a dalok migrációja teljesen természetszerű folyamat volt a vándormunkások útvonalainak a nyomán. Egyáltalában nem véletlen, hogy pl. az aratási dalok a Kárpát-medence területén a magyar hagyományban lényegében azonosak.

A mezőgazdasági munkák, az aratás dalolási alkalmairól a gyűjtők már sokszor szóltak. Egy kevésbé ismert alkalmat említek meg, amely egy sajátos aratási szokáshoz kapcsolódik. A pogonyi pusztai uradalomban évenként mintegy hatvan pár arató dolgozott. Az aratás megkezdésének napján az aratásban először résztvevő leányokat és legényeket az *aratógazda* felszólította, hogy a leányok *keresztanyát*, a legények pedig *keresztapát* válasszanak. Ezek az idősebb aratók közül választottak egy asszonyt, ill. egy férfit, akit attól kezdve *keresztanyának*, ill. *keresztapának* szólítottak. A *keresztelés* este munka után történt az *aratóbanda* jelenlétében, s közös mulatsággal zárult. Az aktus a dramatikus játékok csoportjába is besorolható. Az *aratógazda* lepedőt borított magára, s a „pap” szerepét alakította, aki a „keresztelést” végezte. A „keresztelési bor” az az ajándék bor volt, amelyet az intéző, számtartó, bérlő vagy a méltóságos úr ajándékozott. Amikor ezek közül valaki az aratás napján elsőként ment ki az aratókhoz, „megkötötték”. Rendszerint a karját, olykor a derekát búzakötéllal átkötötte egy marokszedő a következő mondással: „Egészségére kívánjuk az ideai termést.” A „feloldozás” és a köszönet ára egy hordó bor volt. A „keresztelőn” ezt a bort fogyasztották el. Szép alkalom volt ez a

⁸¹ *Ujváry Zoltán*: Az agrárkultusz kutatása a magyar és az európai folklórban. Debrecen, 1969. 182–192.

közös mulatságra, dalolásra, szórakozásra. És egy életre emlékezetes is mind az aratási „keresztgyermek”, mind az aratási „kereszt-szülők” számára. Az ún. *talló keresztanya* és *talló keresztapa* mindenben segítségére volt az ifjú aratónak. Ez a kapcsolat – voltaképpen műrokonság – nemcsak az aratási periódusban tartott, hanem lényegében egy életen át.⁸² Ettől kezdve az ifjak keresztanyának, ill. keresztapának szólították a választott asszonyt, ill. embert, akikkel életük folyamán tartották a kapcsolatot, meghívták őket lakodalomba, különböző családi eseményekre stb. Ez a szokás Gömör más területén is ismeretes volt. Az aratóközösség szép és emlékezetes aktusa volt ez évről-évre, amelynek az emléke a folklorisztikai hagyományban is napjainkig fennmaradt.

Az aratási időszakban a dalolásra, az együttes szórakozásra a *tallókeresztelésen* kívül számos alkalom adódott. Az esőzés miatti kényszerpihenő különösen jó alkalom volt a közös dalolásra és egyúttal a dalok egymástól való elsajátítására, megismerésére, s voltaképpen ennek nyomán a tovaterjedésre. Hasonlóképpen nagy dalolási lehetőség volt még az aratást befejező *kepebál*, a *végző* multság. Mint nagy közösségi dalolási alkalom a lakodalomhoz hasonlítható. A legkülönbözőbb tematikájú dalokat, sőt balladákat is énekeltek. Az aratási dalok csoportosítása lényegében csak azt jelenti, hogy az aratásról szóló nótákat vesszük egy kategóriába, mert egyébként az aratáshoz, de más mezőgazdasági munkákhoz kapcsolódóan is a dalhagyománynak szinte a teljes készlete aktív mozgásban állt.

PANASZDALOK, BUJDOSÓK, AMERIKÁS DALOK

E csoport dalaiból figyelmünket elsősorban az amerikai dalokra irányítjuk. Az ún. panaszdalok, bujdosók háttéréről a folklorisztikai irodalomban részletesen olvashatunk. A családtól, otthontól, hazától való elválás, ezek után való vágyakozás megejtően szép dalvarián-

⁸² Ide vonatkozó adatokat gyűjtöttem Mikolcsányból is. Hasonló szokásról ír a búcsúval kapcsolatban *Bálint Sándor*: *Szegediek búcsújárása Radnára*. Ethn., XLVII. 1936. 317. L. még: *Bárh János*: Ethn., 1974. 367–368.

sokat alakított ki és úgy tűnik, hogy az egész magyar nyelvterületen hasonló párhuzamok ismeretesek. Az amerikai dalok a „nagy vándorlás” időszakára emlékeztetnek. A különböző gyűjteményekben közölt variánsok nagy hasonlóságot mutatnak. Ennek egyik oka nyilvánvalóan az, hogy az amerikai dalok zöme adaptációval „készült”, a dalrepertoár dalait „alakították” át, azaz bizonyos szó felcserélésével „amerikássá” tették. Említsünk egy példát. *Pap Gyula* Palóc népköltemények c. gyűjteményéből (1865) idézzük: *Elment az én uram Idegeny országára. Levelet íratott Hogy menjek utánna.*⁸³ A múlt század közepén lejegyzett dalnak a későbbi „amerikás” gömöri változatából: *Elment a szeretőm Dél-Amerikába, Onnan levelet írt, hogy menjek utána.* Természetesen, nagyszámban akadnak olyanok is, amelyek invariáns, saját szerzeményű, egyedi példák. Ezek is rendkívül tanulságosak. A század elején Amerikába ment öt lévárti fazekas nótáját (*Úszik a hajó, szépen szól dudája*) még napjainkban is ismerik, s a recens hagyományból sikerült lejegyznem.

Az amerikai dalokról több közleményt olvashatunk a folklórisztikai irodalomban. Mindenek előtt *Faragó József* cikkét említjük, aki az északamerikai kivándorlás emlékeiről írt a századforduló népköltészetében.⁸⁴ Újságcikk keretében foglalkozott a témával *Hubay Miklós*.⁸⁵ Népköltészeti kiadványban utal rá *Ortutay Gyula*, *Katona Imre*,⁸⁶ *Balassa Iván* a bodroghközi kivándorlók életét, emlékezéseit írta le irodalmi ihletéssel.⁸⁷ Adatokat, példákat számos ki-

⁸³ *Pap Gyula*: Palóc népköltemények. Sárospatak, 1865. 21.; További változatokhoz vö. *Jagamas János-Faragó József*: Romániai magyar népdalok. Bukarest, 1974. 280, 434.

⁸⁴ *Faragó József*: Mikor kezdtm a tengeren utazni... Utunk, 1950. 5. sz. 5-6.

⁸⁵ *Hubay Miklós*: Amerika, magyar népdalok tükrében. Szabad Nép, 1952. 247. sz.

⁸⁶ *Ortutay Gyula*: Magyar népköltészet, I. Budapest, 1955. L. a Jobbágyorsótól a szabadságig c. fejezetben példákat és ahhoz a jegyzeteket.; *Ortutay Gyula-Katona Imre*: Magyar népdalok, II. Budapest, 1970. Példák: 635-646. I. és jegyzetek: 760-763.

⁸⁷ *Balassa Iván*: Falvak, lápok, emberek. Budapest, 1975. 257-286.

adványban találunk.⁸⁸ Az idevonatkozó folklór hagyományt alapvető tanulmányban összegezte *Gunda Béla*.⁸⁹ A különböző archívumokban, kéziratos könyvekben lappangó adatok, valamint a recens hagyomány további feltárása nyomán népköltészetünk sajátos, új, gazdag dalcsoporttal bővül. Ez a költészet mondanivalójával a magyar nép történetének sok szenvedéssel teli szakaszát idézi fel. A dalok eredetének, létrejöttének a vizsgálata révén a népköltészet folyton megújuló, alkotóan variáló, az élethez, a „szükséglethez” igazodó folyamatába nyerünk bepillantást. Most itt az amerikai dalok kapcsán a gömöri hátteret villantjuk fel, s röviden, éppen csak utalásszerűen szólunk a kivándorlásról, amely hosszú időn át eredő-életetője volt e daloknak.

Az Egyesült Államokba való kivándorlók sorában a gömöri falvak embereit éppúgy ott találjuk, mint az ország, úgy is mondhatjuk, a Kárpát-medence magyar és más nemzetiségű, munkát és új életet remélő embereit. A megye összes falujára vonatkozó adatok és a részletek vizsgálata külön tanulmányt kíván. Példaként a Turóc-völgyi Lévárról való kivándorlást említjük. Ebből az alig ötszáz lelkes faluból 1879-ben ment el az első ember Amerikába, akit azután pár év múlva számosan követtek, s a századfordulón lényegében már nem volt olyan szegény család, amelynek egy férfi tagja, vagy a rokonságból valaki a nagy útnak neki ne vágott volna. Sokan maguk után vitették a családjukat is. Mint az országban mindenütt, a kivándorlás oka Lévárton és környékén is a szegénység volt, s az a reménység, hogy az Egyesült Államokban jó munkalehetőség nyílik, s hazatérve a keresetből földet vesznek, házat építenek. Az elvándorlás hosszú és nehéz útja a századfordulóig Fiuméba vonattal, onnan hajóval vezetett Amerikába. Később Hamburg és Brema kikötőjéből indultak, mivel onnan az út rövidebb ideig tartott. Az egyik dalban (*Mikor kezdtem a tengeren utazni, Germán*

⁸⁸ *Nemcsik Pál* a gömöri Licével kapcsolatban tesz említést az amerikai dalokról és mutat be példákat. *Nemcsik Pál*: Az Ózd-vidéki munkásság dalai. Budapest, 1975. 14–15, 136–138.; L. még Gy. Körmendy Mária: Elindultunk idegenbe. Amerikai magyar munkásdalok. Budapest, 1965.

⁸⁹ *Gunda Béla*: America in Hungarian Folk Tradition. *Journal of American Folklore*, LXXXIII. 1970. 406–416.

*hajó kezdett vélem süllyedni) a germán hajó nyilvánvalóan már erre az útvonalra mutat. A nagy vándorlási periódus a századfordulóra esett, ez volt az első hullám. A világháború megállította a folyamatot, majd a háború befejezése után néhány éven át ismét megindult a kivándorlás, már nem közvetlenül az Egyesült Államokba, hanem Kanadába, de akik tehették onnan átmentek az Egyesült Államokba. A két világháború közötti kivándorlók közül sokan Dél-Amerikába kerültek. A dalszövegekben egyaránt utalás történik Dél-Amerikára és Észak-Amerikára (az előzőre idézetet 1. fentebb, az utóbbihoz: *Fényes csillag, jaj, de sokat utazol, Nem láttad-e a rózsámat valahol? Láttam, biz én, Észak-Amerikába, Dolgozik a nevijorki vasgyárba*). A kanadai, a dél-amerikai magyar – ill. lévárti – kivándorlók többnyire beolvadtak a helybeli lakosság kevert tömegébe. Akik az első hullámban az Egyesült Államokba mentek, egy helyre kerültek, egy csoportban maradtak, s így nemcsak a honi hagyományokat tudták jobban megőrizni, hanem az óhazához (ezt *ókontrinak* nevezik a dalokban) való ragaszkodásuk is erősebb volt, s azzal a kapcsolatot is szorosabban tartották. A visszaemlékezések szerint az első csoport kivándorlói az Egyesült Államokban – bár nehéz körülmények között – aránylag jól kerestek, sokan a családjukat maguk után vitették; voltak, akik gyakran haza látogattak, majd, miután anyagilag kellően gyarapodtak, végleg visszatelepültek. A lévártiak úgy emlékeznek, hogy az amerikai keresetből az első világháborúig több mint húsz ház épült, eltűnt az összes szalmatetejű lakóépület. A századfordulón mindössze egy ivóvízes kút volt Lévárton, az 1910-es évekre már tizennégy olyan kút készült amerikai pénzen, amely megfelelő ivóvizet adott. Jelentős változás következett be az anyagi kultúra több ágában. Az új házakba új bútorok kerültek. Emlegetik, hogy Jolsván három asztalos meggazdagodott az Amerikából hazatelepültek rendeléseiből. Az épületek és a bútorok mellett különösen a viseletben, öltözködésben következett be jelentős változás, átalakulás. Mindezekkel, a kivándorlással, a hazatelepüléssel, a kultúra változásával stb. részletesen külön közleményben foglalkozunk. Az elmondottakkal csak érzékeltettünk egy sajátos periódust, amelynek számos eleme maradt a népi kultúrában. A népköl-*

tészetben az amerikai dalok őrizték meg leghívebben napjainkig a kivándorlás emlékét.⁹⁰

Az e csoportba sorolt dalok közül megemlítem még az *Ősz az idő, ködös nagyon* kezdetűt. A széles körben ismert dalok közé tartozik Gömörben. Egy variánsát a nagy palóc író, Mikszáth Kálmán is ismerte. Egy Rimaszombatban játszódó novellájában két szakaszt idéz belőle:⁹¹

*Szántani kén', tavasz nagyon,
De az ekém széjjel nagyon,
Istenügyse széjjel nagyon,
Igen nagyon széjjel nagyon.*

*A göröndöm Losoncon van,
Járomszögem Putnokon van,
Cimörszögem Pelsőcön van,
Jármom, tézslám Gyarmaton van.*

A második versszakban említett Putnok, Pelsőc gömöri falvak. Az általam gyűjtött variánsok mindegyike „amerikás” kapcsolatú. Lényegében átalakított panaszdal. Ez is jó példája az alkotó variálásnak. A dalszöveg a szegénységről, a nehéz helyzetben élő emberről szól, s így természetesen lehetett a századforduló körül a kivándorlóakra applikálni, bizonyos szakaszok kiegészítésével amerikai dallá tenni. Benne mintha csak a kivándorlás tényleges okai sorakoznának a dal, a líra nyelvén megfogalmazva. Amerikai dalként maradt meg Gömörben napjainkig.

⁹⁰ A temetési búcsúztatókban a halottat külön is elbúcsúztatják az Amerikában élő rokonoktól. Egy 1971-ben elhangzott búcsúztatóból: *Búcsúszavam hozzád száll, Tóth István, jó nászom, Amerika földjére jó nászasszonyomhoz. Ujváry Zoltán: Varia folklórica. Debrecen, 1975. 150.*

⁹¹ *Mikszáth Kálmán: Ne okoskodj, Pista! In: Összes művei, VIII. Budapest, 1958. 29. A jegyzet Pelsőcöt Zólyom megyei községnek jelöli (245.). Ez nyilvánvalóan tévedés. A dalvariánshoz 1. még: Szücs Sándor: Pusztai szabadok. Budapest, 1957, 227.; Péczeli Attila: Rózsa, 94 magyar népdal. Budapest, 1953. 61.; Lajtha László: Az 1930. évi népzenei gyűjtések. Ethn., XLII. 1931. 68–69.*

A politikai dalok gyűjtését nem tűztem célul, tekintve, hogy a gömöri területekhez kapcsolódóan *Nemcsik Pál* alaposan összegyűjtötte és feldolgozta a munkásság dalait. Gyűjteménye a munkáséletre, a munkásmozgalomra, a politikai harcokra vonatkozó legjellemzőbb dalokat mutatja be.⁹² Szükségét éreztem azonban annak, hogy a kötet anyagának teljesebbé tételéhez, a gömöri dalkincs keresztmetszetéhez a politikai dalokból is mutassak be néhány változatot. A csoportban voltaképpen nem a hagyományos értelemben vett munkásdalokból közlök példákat – egy kivételével –, hanem – mint a csoportcím is jelzi – az ún. politikai, mozgalmi dalokból mutatok be variánsokat. A politikai dalok természetesen szorosan összefüggnek a munkásmozgalommal, s így a munkásdalokkal. Mégis, folklorisztikai szempontból bizonyos elhatárolást, különbséget tehetünk. Amíg a munkásdalok – ezt nagy általánosságban mondhatjuk – a paraszti dalrepertoárban gyökereznek, abból nőttek ki, arra épültek, az ún. politikai, mozgalmi nóták a műköltészet nyomait erősen hordozzák, sőt, zömmel a mozgalom irányításának a jegyeit viselik azáltal, hogy ezen dalokat a munkásság politikai mozgalmához, harcához igazították és készítették.

Mielőtt gyűjtésem néhány variánsáról szólnék, szeretnék a munkásdalokkal kapcsolatban az applikáció kérdésére kitérni. Más helyütt már szóltam róla, s a munkásfolklór kutatói rámutattak, hogy mind a mezőgazdasági munkásság, mind a gyári munkásság dalaira az átalakított dalok a jellemzőek. A példák sokaságát említhetjük arra vonatkozóan, hogyan alakult át egy-egy szerelmi dal, katonanóta stb. bányászdallá, summásdallá, kubikusdallá stb. *Katona Imre* különböző tanulmányaiban részletező elemzéssel mutatja be a paraszti dalkészletből az átalakítás és az átalakulás

⁹² *Nemcsik Pál*: Az Ózd-vidéki munkásság dalai. Budapest, 1975.

folyamatait.⁹³ Egy közelmúltban megjelent bányászdalgyűjteményben olvassuk: „A bányász-szövegeket szinte kizárólag közismert népdalokra énekelték.”⁹⁴ Az alkotó átalakításra a népköltészet más területéről is ismerünk példákat, s ezekre már több ízben tettünk utalásokat. A gyűjtés során tulajdonképpen azt kell szem előtt tartanunk, hogy a munkásság dalai lényegében szervesen illeszkednek a néphagyományba. Ha a hagyományban az ún. paraszti népdalok a munkásdalokkal, politikai dalokkal együtt szerepelnek, azt olyan egységnek kell tekintenünk, amelyet méltán sorolhatunk a népdalkincs teljes repertoárjába.

A munkásság dalainak a gyűjtése a második világháborút követően bontakozott ki. A nagymennyiségű anyag a kutatóknak lehetőséget nyújt a megfelelő csoportosításra, a tartalmi és a formai elemzésre egyaránt.⁹⁵ A munkásdal repertoárnak a hagyományos alaptól kétségtől eltérő és külön csoportba sorolható dalai azok, amelyek a munkásmozgalom műköltészetéből, azaz munkásköltőktől, forradalmároktól származnak. Ezek nem kapcsolódnak – vagy csak elvétve – a tradicionális népi repertoárhoz. Az idetartozó dalokhoz semmiképpen sem közelíthetünk az esztétikum felől. A politikai mozgalmak dokumentumai ezek, s mint ilyeneket a tartalom, a mondanivaló szempontjából kell vizsgálnunk.

⁹³ Pl. *Katona Imre*: Magyar kubikusdalok. In: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Évkönyve az 1952–53. évre (Szerk.: *Kardos Tibor*), Budapest, 1953. 358–415.; *Katona Imre*: A mezőgazdasági munkásság dalai. In: A parasztdaltól a munkásdalig (Szerk.: *Katona Imre–Maróthy János–Szatmári Antal*), Budapest, 1968. 21–92. Ez utóbbi kötetben l. még *Borsai Ilona*, *Nagy Dezső*, *Balázs Árpád*, *Kiss Lajos* és *Vikár László* tanulmányait. L. még legújabbán: *Katona Imre*: Társadalmi jellegű vajdasági népdalok. *Hungarológiai I. T. K.* 23–24. sz. 7–38.

⁹⁴ *Nagy Zoltán*: Nógrádi bányászdalok. Balassagyarmat, 1976. 8.

⁹⁵ A vizsgálatok szélesebb perspektívájához l. *Maróthy János–Szatmári Antal*: Munkásdalkutatásunk néhány időszerű kérdése. *MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya Közleményei*, XXII. 1965. 448–456.; *Maróthy János*: Zene és polgár, zene és proletár. Budapest, 1966.; Fontos irodalomjegyzék: *Voigt Vilmos*: A munkásdalkutatás válogatott nemzetközi bibliográfiája. In: A parasztdaltól a munkásdalig (Szerk.: *Katona Imre–Maróthy János–Szatmári Antal*), Budapest, 1968. 497–520.; A hazai anyag összefüggésében is l. *Nagy Dezső*: A munkásdal és a munkásfolklór szakirodalma. Budapest, 1962.

A kötetünkben bemutatott politikai dalok közül mindenek előtt egy dal két variánsára szeretném a figyelmet felhívni: a *Rimaszombati fegyházban*, illetőleg a *Margit körúti fogházba* kezdetűekre. A legnépszerűbb proletárdalok közé tartozik. Rendkívül gyors elterjedését és a hagyományba való bekerülését mutatja az is, hogy egy közelmúltban (1974) megjelent gyűjteményben történeti népballadaként szerepel.⁹⁶ A Magyarországi munkásdalok c. kötet az eredeti teljes szöveget közli. Egy Szatmári Sándor nevű fogságban szenvedő kommunista tanító a dal szerzője, akitől fogolytársai megtanulták, s az 1920-as években már elterjedt a munkások körében. Nyomtatásban 1926 körül jelent meg.⁹⁷ Gömörben több változatát lejegyeztem. Ezek közül két variánst mutatok be. A felsővályi változat helyivé, gömörivé alakul azáltal, hogy a rimaszombati fegyházban vallatják a rab proletárokat. Ilyen esetre Rimaszombatban minden bizonnyal számos példa volt a két világháború közötti időben. A konkrét lokalizálás – akárcsak a balladákban – nyilvánvalóan fokozza az érzelmi hatást. A két variánsnak az eredetivel való összevetése nyomán jól megfigyelhetjük a folklorizációs folyamatot, a szájhagyományban való alakulásának a részleteit. Az első variáns (*Rimaszombati fegyházban*) a balladai hangulatot, a tragikusan végződő eseményt jobban kifejezi, a második változat (*Margit körúti fogházba*) az eredeti szöveg záró szakaszának optimisztikus gondolatával zárul. A versszakonkénti részletező összevetés mellőzésével is megállapíthatjuk, hogy ez a politikai dal utat talált a népköltészetbe, s az ismert variánsokban megfigyelhető a folklorizáció, a népköltészetbe való igazodás folyamata.

Hasonló megfigyelésünk van a *Te dolgozol a mélybe* és a *Van még lámpavas* kezdetű dalokkal kapcsolatban. Az első mint bányászdal vált ismertté. A szakirodalomban *Salgótarjáni induló* címmel ismeretes. A szövegnek Hidas Antal, a dallamnak Reinitz Béla a szerzője. Népszerűségét mutatja, hogy erdélyi területen is feljegyezték.⁹⁸

⁹⁶ Lizanec P. M.–Vaszőcsik V. J.: A Kárpátontúli magyar lakosság népballadái. Uzshorod, 1974. 23–24.

⁹⁷ Magyarországi munkásdalok (Szerk.: T. Szerémi Borbála), Budapest, 1955. 67. 197.

⁹⁸ Magyarországi munkásdalok, i. m. 98, 208.

A *Van még lámpavas* kezdetű dal úgyszintén rendkívül népszerű volt. Bár eredete még a múlt század elejére nyúlik vissza, a magyar munkásmozgalomban a legkorábbi felbukkanása közvetlenül az első világháborút megelőző időre tehető.⁹⁹ A szöveg alkalomhoz, helyzethez gyakran aktualizálódott. A gyűjteményünkben bemutatott variáns első versszakában szlovenszkói „gazokról” van szó, ami a két világháború közti szlovákiai magyar munkásmozgalomhoz való kapcsolódását nyilvánvalóan mutatja.

A politikai dalok ismerői elsősorban az egykori agrárproletárok, gyári munkások és bányászok. Ebből következően arra gondolhatnánk, hogy politikai dalok csak a férfiak hagyományában maradtak fenn. Gyűjtésem során gyakran tapasztaltam, hogy – főleg a kiválóbb női dalos individuumok – munkásdalokat, mozgalmi dalokat is tudnak és az idősebbek emlékezete szerint a két világháború közötti időben bizonyos – arra megfelelő – alkalmakon együtt énekelték a férfiakkal. A további gyűjtést tanulságos lenne ebbe az irányba kibővíteni, s megvizsgálni, hogy a munkásmozgalomnak milyen kisugárzása volt a nők dalkincsére.

VÁSÁRI NÓTÁK, KOLDUSÉNEKEK, BAKTERNÓTÁK

Mind a vásári nótákat, mind a koldusénekeket szükséges műfajilag közelebbről megvizsgálnunk. Mindenek előtt hangsúlyoznunk kell azt, hogy a vásári nóták csak reprodukáltan kerülnek elénk, néhány kiválóbb dalos individuum hagyományában többnyire passzívan lappanganak, s a gyűjtő indíttatására jutnak felszínre. A bemutatott vásári nóták lényegében a megfigyelés nyomán maradtak fenn. A vásárokon gyakorta megforduló emberek emlékezetében a folyton hallott, újra és újra ismételt szöveg, az áru-kínáló „vers” megőrződött, s bizonyos dalolási alkalmakon vásári élményként hangzottak el ezek a nagyon egyszerű, a hagyományos értelemben igazán dalnak aligha nevezhető szövegek, áru-ajánló rímes vagy rímtelen sorok. Megemlítjük azonban azt is, hogy nemcsak közvet-

⁹⁹ Magyarországi munkásdalok, i. m. 137, 223–224.

len élmény nyomán maradhattak fenn ezek a nóták. Az első etap kétségkívül a közvetlen megismerés volt, azonban a hagyományba való bekerülés, az ún. első informátortól való átvétel, továbbadás tényével is számolnunk kell, azzal tehát, hogy olyan egyéntől hallunk vásári nótákat, aki nem a közvetlen vásári élmény nyomán ismerte meg ezeket, hanem csak áttételesen, közvetítő útján. De csak néhány kiválóbb nótafánál tapasztalhatjuk ezt, akik a nagy befogadó és megőrző képességük révén az egyszer hallott dalt akár évek múltán is fel tudják idézni. Lényegében ez figyelhető meg pl. Motyovszky Józsefné vásári dalaival kapcsolatban is. Ilyen esetekben joggal beszélhetünk folklorizációs folyamatról, ezeknek a nótáknak a hagyományban való továbbéléséről.

A vásári nótáknak éppenúgy mint a koldusénekeknek az *utánzott*, olykor parodisztikus változatait is megtaláljuk a néphagyományban. Ide sorolhatjuk pl. a *Sej, mikor még mink tizenhat éves drótos legények vótunk* kezdetűt, amelybe a vándor drótosok *drótoznyi, fazekat fódóznyi* kiáltásai, munka-kérő, munka-felajánló szavai kapcsolódnak. A vándorkereskedők, vándoriparosok a nép érdeklődését magukra irányították szokatlan viseletükkel, beszédjükkel, munkaeszközeikkel, felszereléseikkel stb. Az idegenből, a messziről érkező ember a nép képzeletét mindig foglalkoztatta és így természetsszerűleg került be a folklór hagyományába. A vándorló, a fazekat javító szlovák ember alakját már a múlt században gyűjtött dalokban is megtaláljuk.¹⁰⁰ Ide kapcsolhatjuk – lényegében az előzőhöz hasonlóan alakult – *Afrikai paprika* kezdetű nótát. Pergő szövegével, sajátos dallamával bekerült a gyermekdalok közé is. Tornalján Cselényi Ágnes 8 éves leánya szépen és hibátlanul eldalolta. Mind a szöveget, mind annak dallamát a Harkácsról Tornaljára költözött nagymamájától tanulta meg. A vásári nóták alakulásának, formálásának példáit figyelhetjük meg néhány esetben. Abba a hagyománykörbe sorolhatjuk ezeket, amelyben a vándor árusok a dramatikus játékok genre-alakjaiként, s az adomák, tréfás történetek hőseként is megjelennek.

A műfaji problémákat illetően az előző kérdéskörhöz kapcsolhat-

¹⁰⁰ L. pl. *Limbay Elemér*: Magyar Daltár. A magyar nép dalainak egyetemes gyűjteménye dallam szerinti rendben, VI. Győr, 1888. 95–96.

juk a koldusénekeket is. Ilyen cím alatt a legtöbb gyűjteményben együtt találjuk a tényleges koldusénekeket a koldusének paródiáival. Az *Ortutay Gyula–Katona Imre* szerkesztette Magyar népdalok második kötetében a koldusének csoportcím alá csak azok a nóták kerültek, amelyeket a koldusok kéregetés közben énekeltek.¹⁰¹ Ilyen énekek alig-alig ismeretesek. Sokkal több példát ismerünk arra – előzőleg már említettem –, hogy a házról-házra járó koldusok különböző történeteket, ballada-féléket – pl. a Kádár vitéz históriáját is – énekeltek, s az adománykérő rész mintegy csatlakozott az énekhez. Véleményem szerint az említett gyűjteményben közölt néhány példa, egy-egy versszakos kéregető szöveg minden bizonnyal nem önmagában fordult elő, hanem egyéb énekhez kapcsolódott.

A parodisztikus jellegű koldusénekek rendkívül népszerűek voltak a gömöri területen. A közölt példák nagyszámú variánsát jegyeztem le. Hasonló párhuzamokra lényegében az egész magyar nyelvterületről vannak adatok. A romániai magyar folklórból *Faragó József* legutóbb huszonöt dallamváltozatáról tett említést, utalva a további gyűjtésekre is.¹⁰² A recens hagyományból *Együd Árpád* somogyi területről közölt példákat.¹⁰³ Korábban Baranyából *Berze Nagy János* mutatott be változatokat.¹⁰⁴ A lakodalom költészetében úgyszintén megtaláljuk a párhuzamait,¹⁰⁵ sőt a tréfás dramatikus játékokban is, többnyire a lóbúcsúztató játékhöz kapcsolódóan.¹⁰⁶ Variánsainkkal összefüggésben *Kerényi György* tanulmányára hívjuk fel a figyelmet.¹⁰⁷

¹⁰¹ *Ortutay Gyula–Katona Imre*: Magyar népdalok, II. Budapest, 1970. 89–90, és l. még jegyzetet: 667–668.

¹⁰² *Jagamas János–Faragó József*: Romániai magyar népdalok. Bukarest, 1974. 133–134, és l. még jegyzetet: 395.; *Olosz Katalin–Almási István*: Magyargyerőmonostori népköltészet. Bukarest, 1969. 164, 166, 363.

¹⁰³ *Együd Árpád*: Somogyi népköltészet. Kaposvár, 1975. 196–200.

¹⁰⁴ *Berze Nagy János*: Baranyai magyar néphagyományok, I. Pécs, 1940. 339–343.

¹⁰⁵ *Jagamas János–Faragó József*: i. m. 97–98, és l. még jegyzetet: 383.; *A Magyar Népzene Tára*, III/A. Budapest, 1955. 649.

¹⁰⁶ L. a tréfás dalok fejezetet. A koldusokról tágabb összefüggésben, további irodalommal l. *Gunda Béla*: Die Bettler in der Gesellschaft eines Dorfes. Festschrift Mathias Zender (Red.: *Edith Ennen–Günter Wiegelmann*), Bonn, 1972. 625–634.

¹⁰⁷ *Kerényi György*: Egy koldusének változatai. Ethn., LXXXIII. 1972. 77–84.

Röviden szólunk még a bakternótákról. Ezeknek már több mint egy félévszázada nincs funkcionális szerepük. A gömöri nagyobb településeken, de a kisebb falvakban is a *bakter* kötelessége volt az éjszakai vigyázás. Az éjszakai csendet, nyugalmat biztosította, a tolvajlásokat igyekezett megakadályozni, különösen pedig a tűz elleni védekezés volt a legfontosabb feladata. Estétől hajnalig az órákat „kidanolta”, jobbára azonban csak rímes sorokban „elkiáltotta”. Az idevonatkozó gömöri régi hagyományt mutatja, hogy Rimaszombatból már a múlt század második felében feljegyzett bakter-kiáltásokat közöl a Magyar Nyelvőr,¹⁰⁸ s ugyancsak a múlt századból a népszínműíró Szigligeti Ede gyűjtése nyomán ismerünk egy változatot Putnokról.¹⁰⁹ Napjainkban már alig-alig gyűjthető. Többnyire a 10 órás kiáltásra emlékeznek még a legidősebbek is, minden bizonnyal ezt hallották leggyakrabban az esti lefekvés, az éjszakai álmom kezdete előtt. Alsófaluban Bedécs Géza (75 é.) elmondása szerint a II. világháború utáni években még szokásban volt, hogy a *bakter* minden órát „kifűjt”. Este 8 órakor kezdte, s hajnali 4 órakor fejezte be. Óráként végigment a falun, meg-megállt és kürtjével annyiszor fűjt, ahány óra volt. A magyarországi bakternótákról, bakter-kiáltásokról *Szomjas-Schiffert György* írt igen alapos, a történeti vonatkozásokat is összefoglaló művet.¹¹⁰

TRÉFÁS DALOK, CÖLÖPVERŐ NÓTÁK

A tréfás dalok csoportjába sorolt nóták közül több alighanem szokatlanoknak tűnik, s vaskosságával, obszcénnek látszó jellegével bizonyára feltűnést kelt. A szöveggel, a tartalommal kapcsolatos szokatlansághoz hozzájárul még az is, hogy az a néhány dallam,

¹⁰⁸ *Károly Gy. H.*: Bakterkiáltások. Magyar Nyelvőr, III. 1874. 41–42.; *Fábry János*: Bakterkiáltások. Magyar Nyelvőr, XV. 1886. 93.

¹⁰⁹ *Arany László–Gyulai Pál*: Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből. Pest, 1872. 340.

¹¹⁰ *Szomjas-Schiffert György*: Hajnal vagyon, szép piros... Énekes várvirrasztók és órakiáltók. Budapest, 1972.

amelyet közlünk, lényegében nem illik bele a „népinek” tekintett dallamvilágba. A folklór kutatójának azonban nem szokatlan, sőt, egészen természetes a paraszti életnek minden olyan megnyilvánulása, amely a hagyomány gyakran rendkívül sokrétűnek, bonyolultnak tűnő rendszerébe bekapcsolható. Eleve abból a tényből kell kiindulnunk, hogy a folklór legkülönbözőbb műfajaiban találkozzunk tréfás, gúnyos, satírikus hangvételű megnyilvánulásokkal, sőt, olykor a köznapi szóhasználat szerinti trágárságot, obszcenitást mutató jelenségekkel. Gondoljunk csak pl. a mesék, adomák, tréfák sajátos rétegére, vagy bizonyos csujjogatókra, kétértelmű fejtő kérdésekre stb. Virág Benedek „tsintalan dalocskákról” tesz említést a múlt század elején, s ilyen dalok felől érdeklődik Kazinczynál. Évszázadokkal korábban valósággal üldözték még azokat a dalokat is, amelyekben „csak” szerelemről volt szó, bár Bornemissza Péter egyik prédikációjából egyebekre is hangzik a panasz: „... tisztátalan és fajtalan beszédnek hallgatására, trágár és peniszes csúfságra, bába-beszédre, álnokul költött fabulákra...” De ne nyomozzuk a múlt példáit! Nem kétséges, hogy ha az ún. „tsintalan”, „buja” dalokat, egyéb „fajtalan” beszédeket abból a milióból, amelyben „éltek” és amelyben teljesen természetesen hangzottak, kiemelték, önmagukban, az összefüggésektől, helyzettől, szituációtól stb. megfosztva, valóban lehetett jogosultsága ezen jelzők használatának. Hadd kapcsoljunk ide a néphagyomány más területéről is példákat. A népi színjátékok több variánsa, így a halottas játék, a lakodalmat utánzó jelenet, lóbúcsúztató stb. obszcén kifejezésekkel, mozdulatokkal van átszőve. De gondolhatunk néhány betlehemes játéktípusra is, amelyben úgyszintén félreérthetetlenül kifejezésre jut egy-egy vaskosabb megjegyzés. Bősséggel sorolhatnánk a néphagyománynak azokat az alkalmait, amelyekben az említettekhez hasonló jelenet, tréfás, obszcén jellegű dal, vers, prózai szöveg, cselekvés stb. fordul elő. A példákkal csak mintegy érzékeltetni akartuk azt, hogy a tréfás dalok csoportjának egy-egy változata nem elszigetelt példa, és egyáltalában nem egy-egy individuum egyedi, hanem jelentős alkalmakon – lakodalomban, fonóban, társas összejöveteleken – közösségi megnyilvánulás is. A vidámságnak, a szórakozásnak éppen olyan megnyilvánulása, mint ugyanezen alkalmakon a tréfás,

obszcén jellegű játékok bemutatása. Ami e tekintetben a legfontosabb: egy bizonyos milióban, szituációban a köznapi értelemben vett legdurvábbnak tekinthető nóta, vers is elhangozhat, vagy obszcén jelenet is bemutatásra kerülhet. Mindezeknek az adott pillanatban meghatározott funkciójuk van. Máskor, más alkalommal, más összefüggésben ezek előadására, bemutatására nem kerülhet sor. Ezt kell tehát szem előtt tartanunk, amikor a tréfás dalok csoportjának hátteréhez és funkciójához keressük a hagyomány szárait.

Népszerű tréfás nóta az *Elmentem én a malomba ko-ko-ko-korán* kezdetű, amely tulajdonképpen bizonyos szókapcsolatok, szótagduplázások révén a hallgatóban obszcén fogalmakat asszociál. Számos variánsát gyűjtöttem Gömör egész területén. Szükséges hangsúlyoznom, hogy több változatot asszonyoktól jegyeztem le. Külön is megemlítem, hogy a szlovák lakosságú Köviben (Kameňany) Nandrázsy József (Jozef Nandrážý), aki magyarul és szlovákul egyaránt dalolt, e nóta pompás variánsát magyar nyelven énekelte. Gyűjtésem során azt tapasztaltam, hogy egy-egy versszakot azok is tudtak, akiknek a repertoárját egyébként szinte kizárólag lírai dalok alkották. A nóta nyilvánvalóan nem népi – legalábbis nem paraszti – eredetű. Ezt nemcsak a dallam mutatja. A 83 éves Nandrázsy József (1973) még mint asztalos segéd, legény korában tanulta Rozsnyón. Ez tehát részint azt jelenti, hogy a nóta ismeretét Gömörben a századfordulón bizonyosra vehetjük, másrészt pedig azt, hogy az iparosok köréből indulhatott különböző utakon a paraszti dalrepertoárba, amelyben napjainkig nyomon követhető. Az ének változatát már *Pálóczi Horváth Ádám* is lejegyezte az *Ó és Új, mintegy Ötödfél-száz Énekek*, ki magam csinálmanya, ki másé című gyűjteményében. E gyűjtemény 1813-ban zárult, s az énekek ismeretét nyilvánvalóan a megelőző századra visszavihetjük. Egyébként *Pálóczi Horváth Ádám* éppen ezt a nótát „a régi és a becses énekek” sorában említi.¹¹¹ A néprajzi gyűjteményekben ritkán

¹¹¹ *Pálóczi Horváth Ádám: Ötödfél-száz énekek.* Budapest, 1953. 392. és l. jegyzeteket: 664–665.

fordul elő.¹¹² Paraszti és egyéb kéziratok könyvekben azonban bőséggel találunk rá példákat. Így pl. az Erdélyinek nagyszámú dalt beküldő hrabói Kelecsényi József kéziratok gyűjteményében is megtalálható egy változata Nyitra környékéről, amely a palóc kapcsolatok vonalába szépen beilleszthető.¹¹³

A kétértelmű, obszcén jellegű nótákból természetesen csak néhányat mutatok be a kötetben. A tudományos kutatáshoz a további párhuzamok archivális anyagként rendelkezésre állnak. A teljesen nyilvánvalóan kétértelmű szövegek (mint pl. *Haragszok a töködre*) magyarázatára aligha van szükség. Nem jelentenek ezek többet, mint bizonyos miliőben felszabadultságot, többnyire harsány derűt, az egyébként szigorú köznapi magatartásból való kiszakadást, kiélését olyan indulatoknak, amelyek az örökké játékos emberben benne lappanganak.

A tréfás dalokban gyakran a gúnynak, a satírának a jegyeit is megfigyelhetjük. Nemcsak a paraszti közösség egyedei kerültek kiéneklésre, hanem pellengérre állították az értelmiséget, a papot, a kántort, a jegyzőt egyaránt. Az erkölcsi botlást, a pap „ágyon való gyóntatását” aligha lehetne gunyorosabb éllel megfogalmazni.¹¹⁴ A *penetenciát* „elszenvedő” fél a falusi közösségben nem nyert feloldozást. A *Nyolcan voltak a leányok* kezdetűben azonban némi együttérzést sejtünk. A szegénységből, a tanyáról Pestre szolgálni küldött lány szinte tipikus esetét halljuk itt. A nagyságos úrnak kiszolgáltattott cseléd, akinek a szégyenét feledtetni, majdhogynem igazolja az ezer pengő „bér”.

Egy szolgálóleány balladájaként említi *Gadl Károly* annak a nótának a variánsát, amely gyűjteményünkbe *Tizennégy és fél esztendő*s

¹¹² *Seprődi János*: Marosszéki dalgyűjtemény. Ethn., XII. 1901. 367–368.; *Sebestyén Gyula*: A váci énekes gyűjtemény. Ethn., XXIV. 1913. 112.; *Sebestyén Gyula*: Dunántúli gyűjtés. Budapest, 1906. 342–343.; *Berze Nagy János*: Baranyai magyar néphagyományok, I. Pécs, 1940. 630–631.

¹¹³ Kelecsényi kéziratok gyűjteménye a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában. A variáns kezdősora: *Júliusban szépen peng a ka-kasza*, 437.

¹¹⁴ Vö. Bánfáról (Baranya m.) variáns. *Berze Nagy János*: Baranyai magyar néphagyományok, I. Pécs, 1940. 635–636.

kezdősorral került be. Magam a tréfás dalok csoportjába soroltam, bár kétségtelen, hogy az előző is és ez is voltaképpen súlyos mondanivalót hordoz, háttérben társadalmi problémák rejlenek. A burlandi Alsóőről közölt variáns és a gömöri (Hét) változat lényegében azonos. A közös eredet, az „ősforrás” kétségkívül ugyanaz. *Gadl Károly* jelzi, hogy a szakirodalom nem említi.¹¹⁵ A ponyvai út, a kuplák világából való alászállás aligha lehet kétséges. Amit hangsúlyozni szeretnénk: nem véletlen, hogy ezek a műdalok bekerültek a néphagyományba: bár a hagyomány periferiáján helyezkednek el, bennük – ha olykor tréfás hangvétellel – a kiszolgáltatottság szomorú ténye fejeződik ki.

A fonóbeli tréfás dramatikus játékokhoz kapcsolódó ének – *Jaj, de borzalmas a lónak az élete* – töredékes változatára hívom fel még a figyelmet. A lakodalom szórakoztató szokásai között is előfordult. Ezekben a játékokban a lovat „megölték”, s vagy az aktus előtt, vagy azután elénekelték az öreg ló búcsúzóját. Megjegyzem, hogy a *búcsúzó* vagy *búcsúztató* ének a játék bemutatása nélkül is elhangozhatott. A lóbúcsúztatóra főleg a Dunántúlról és részben az Alföldről vannak példák. Egy-egy variáns Hontban, Hevesben és Nógrádban is előkerült.¹¹⁶ Az itt közölt változattal az északi palócság felé tágitjuk nemcsak ennek a tréfás éneknek, hanem az egykori lóalakoskodásnak is az elterjedési területét.

A cölöpverő nóták különálló helyet foglalnak el a dalhagyományban. Eredetileg voltaképpen munkanóták, s az a tény, hogy összekapcsoltuk a tréfás dalokkal egyrészt azt jelzi, hogy napjainkban a munkadal funkcióját elvesztette, másrészt pedig azt is kifejezésre juttatja, hogy – az egyébként is meglevő – tréfás szórakoztató szerepe elsődlegessé vált. A magyar nyelvterületen rendkívül kevés variánsban ismeretesek ezek a nóták. Az első változat lejegyzése *Berze*

¹¹⁵ *Gadl Károly*: Spinnstubenlieder. München–Zürich, 1966. 82–84, 132–133.

¹¹⁶ A Magyar Népzene Tára, III/B. Budapest, 1956. 87–101.; *Berze Nagy János*: Baranyai magyar néphagyományok, III. Pécs, 1940. 119–128.; A történeti énekekkel kapcsolatba hozva I. *Kálmány Lajos*: Történeti énekek és katonadalok. Budapest, 1952. 263–265.; *Ujváry Zoltán*: A ló az alföldi falvak dramatikus népszokásaiban. Műveltség és Hagyomány, XV–XVI. 1972–1974. 327.

Nagy János gyűjtőmunkájának köszönhető.¹¹⁷ A közelmúltban a tudós kutató fiának, *ifj. Berze Nagy Jánosnak*, ill. *Hegyi Józsefnek* a recens hagyományban még sikerült az éneket újólag rögzíteni.¹¹⁸ A néprajz voltaképpen csak a mohácsi példa nyomán ismeri a cölöpveréssel összefüggő munkanótát.¹¹⁹ Éppen ezért, úgy véljük, különösen fontos figyelmet érdemelnek a gömöri cölöpverő nóták. Az elszigetelten álló mohácsi változathoz pompás párhuzamként állíthatjuk ezeket. A pelsőci Varga Ferenc (72 é., 1973) kőműves (napjainkban Tornalján él) elmondása szerint a nóta a munkafolyamat szakaszaihoz igazodott. Az épület alapját biztosító cölöpök leverése a következőképpen történt: Amikor a kőművesek mocsaras vagy homokos helyen építkeztek, facölöpökkel készítették el az alapot. Ha az összes facölöpöt leverték a talaj felszínéig, akkor vízszintes vonalban berácsozták és arra építették az épületet. A facölöpöt *pilótának* nevezték. A leverése úgy történt, hogy egy állvány tetején karikába kötelet fűztek, amelynek az egyik végén volt a *bárány*, azaz egy kb. mázsás fabunkó, a másik végéhez pedig 8–10 kisebb kötél volt erősítve, amelyet 8–10 ember húzott. Ezt a munkát a *vezénylő* irányításával, nótaszóval végezték. A *vezénylő* dalolt és a megfelelő sorvégnél a *bárányt* ráejtették a *pilótára*. A *bumm*, a *haj*, az *aja-jajja* elhangzásakor egyszerre engedték el a kötelet és a *bárány* a *pilótára* zuhant. Ezt mindaddig folytatták, amíg a *pilóta* teljesen a megfelelő mélységbe nem került. A munka menetéhez kapcsolódó további részletekre itt nem térünk ki. Az építkezésben a cölöpverésnek ez a módja már a múlté. A század elején még alkalmazott módszerre már csak a legidősebb kőművesek emlékeznek. A pelsőci kőművesek hagyományában a cölöpverő nóta közismert volt. Az 1973-ban még élt legidősebb pelsőci kőműves mester, akihez mint a munkanótával kapcsolatban legfontosabb informátorhoz irányítottak, sajnos, a rozsnói öregek házába került, s nem sikerült a nóta megismerésére, esetleges eredetére való adatokhoz jutnom.

¹¹⁷ *Berze Nagy János*: Baranyai magyar néphagyományok, I. Pécs, 1940. 702–703.

¹¹⁸ *Hegyi József*: Magyar népdalok és népies dalok dr. Berze Nagy János hagyatékából. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. 131.

¹¹⁹ Egy ebből kivált versszakot, de nem mint munkanótát l. Bartók Béla gyűjtésében. *Ortutay Gyula-Katona Imre*: Magyar népdalok, I. Budapest, 1970. 768.

A mohácsi variáns idegen eredete kétségtelen. A gömöri változatok a nóta nagy területen való ismeretét bizonyítják, s az asszonyok által is ismert változatok azt mutatják, hogy a szűkebb foglalkozási körből megtalálták útjukat a néphagyomány szélesebb rétege felé.

Végül az e kategóriába sorolt dalok közül megemlítem még a kétnyelvű, illetőleg a keveréknyelvű nótákat. Gömöri területen – elsősorban a nyelvhatar mentén – előfordul, hogy bizonyos alkalmakkor – többnyire lakodalomban – közismertebb szlovák nóta is elhangzik. Ezekre az interetnikus kérdéseknél utalok. A keveréknyelvű dalok lényegében a jókedv, a hangulat fokozását szolgálják. A bemutatott néhány példa illusztrálja a recens hagyomány e sajátos műfaját.

BALLADÁK, RABÉNEKEK

A gömöri néphagyományban a lírai dalok mellett a leggazdagabb anyagot a balladák nyújtják. Gyűjtésem során elsősorban annak a megfigyelésére törekedtem, hogy a balladák milyen mélységben, milyen körben élnek és ismeretesek. A folklóristát nagy öröm tölti el, ha egy területen olyan típusokra bukkan, amilyeneket addig még nem hallott. S ezzel én is így voltam. Bevallom, hogy a gyűjtés első etapjában, az első kiválóbb nótafától a Gömörben ismeretes balladák főbb típusait, variánsait már hallottam. Gömör sok falujában megfordulva, nagyszámú dalos anyagát végighallgatva újra és újra ugyanazon balladák kerültek elő, nem tekintve néhány helyi, jobbára töredékes balladai variánst. Amikor kutatóutam végén a balladákat az előadók számarányában, falvankénti ismeretében áttekintettem, jóleső érzéssel állapíthattam meg, hogy a balladák zömét szinte mindenki ismeri Gömörben és azok napjainkig élnek a néphagyományban. Kuriózumnak számító változatról nem nyújthatok példát. Azonban mindennél jelentősebbnek tekinthetjük

a recens balladai hagyomány széleskörű mély közösségi funkcionálását.¹²⁰

A balladák anyagát lényegében két nagy, egymástól jól elhatárolható részre oszthatjuk. A betyárballadák, s az ezzel szorosan összekapcsolódó rabénekek a balladai hagyomány sajátos gömöri karakterét adják. A második csoport balladái hasonlóan jellemzőek a gömöri hagyományra, néhányat teljesen dominánsnak tekinthetünk, de egyúttal széleskörű párhuzamaik révén a Kárpát-medence egész területének balladai hagyománykörébe szorosan bekapcsolódnak. Ez utóbbiakról szólva mindenk előtt *A szégyenbe esett lány* típus variánsait említjük. Nagyszámú – egymástól alig eltérő – változatban ismeretes. Mind ennél, mind a többi balladánál az irodalomban előforduló változatok felsorolásától, a magyar nyelvterületen való elterjedésének a vizsgálatától felmentenek bennünket *Vargyas Lajos* különböző munkái, amelyekben a vonatkozó anyagot alapos történeti, műfaji elemzéssel, földrajzi elterjedés megjelölésével kapjuk.¹²¹ Anyagunk bemutatásában célunk a Gömörrel kapcsolatos fontosabb adalékok ismertetése. Az említett ballada, amelynek variánsaiban a leány *Angódi Borbála*, *Hangodi Borbála*, *Homrodi Borbála*, *Zombori Borbála* néven fordul elő, népszerűsége rendkívül nagy. Elsősorban nőktől gyűjtöttem, felbukkant egy század eleji kéziratos könyvben is. A népszerűségére vet fényt egy kurta változat is, amelyet egy férfi dalolt és amely mindössze három versszakban csak a szégyenbeesés tényét bizonyos közvetlenséggel – *Aranyos Bözsikém* megszólítással – említi. Dalolására jobbára szűkebb körben, kisebb, főleg női közösségben került sor. Megfigyeltem, hogy az érzelmi hatás mindig nagy, a leány tragédiája mély lírai emóciót vált ki. Sokan mondták: „Szerencse, hogy ma már az anya ilyesmiért nem öletheti meg a gyermekét.”

Az előzőhöz hasonlóan közismert *A halálra táncoltatott lányról* (*Csáti bíróasszony lánya*) szóló ballada. Férfiak és nők (a fiatalabb

¹²⁰ Jó példát mutatott ilyen jellegű vizsgálatra legutóbb *Tóth Ferenc*: Kálmány Lajos nyomában. Újvidék, 1975.; *Ráduly János*: Kibédi népballadák. Bukarest, 1975.; *Kovács Ilona-Matijevics Lajos*: Gombosi népballadák. Újvidék, 1975.

¹²¹ Legutóbbi művét említjük, amelyben I. részletes irodalmat. *Vargyas Lajos*: A magyar népballada és Európa, I-II. Budapest, 1976.

korosztálybeliek is) hagyományában egyaránt előfordul. A múlt század végén a Magyar Nyelvőr egy variánsát Hanvárról közli.¹²² E balladacsoportról *Kriza Ildikó* írt minden részletre kiterjedő elemző munkát.¹²³ Többször prózában hallottam a történetet. Az eseményt Csátra vagy Csákra helyezték. Egyik informátorom Mezőcsátot jelölte meg a tragikus eset falujának. Gyakran szóba került a fonókban, kukoricafosztáskor, olykor, ha valaki „történetet” énekelt, a lakodalomban is.

Kötetünkben néhány változatban szerepel *A halálra ítélt rab húga* (*Fehér Anna, Fehér László*) típusú balladacsoport. Ez is a gyakran előadott történetek közé tartozik. A változatok között lényeges eltérések nincsenek, nyilvánvalóan azért, mert a ballada oly sokszor elhangzott, hogy ennek nyomán bizonyos „egységesülés” jött létre. Gyűjtési adataim és a megfigyeléseim szerint elsősorban a férfiak balladarepertoárjában fordul elő. Különösen mondhatjuk ezt akkor, ha e ballada előadói között a női dalosokat úgy tekintjük, mint akik kiváló képességük révén egyébként is „mindent” tudnak és ismernek. Egy példa kivételével Gönc neve fordul elő, amelyet dalosaim az azonos nevű abaúji községgel azonosítanak. Igaz, megtörtént eseményként említik: „Nagyon régen történt, vásáron szerezte a lovat, úgy fogták meg Fehér Lászlót, dehát a testvére hiába követte el mindent érte, még a szüzességét is odaadta. Azt pedig kár volt” (Gecse Márton, 60 é.).

A mesei tárgyú balladák sorába illeszthető *Egyszer egy királyfi* történetét elsősorban nőktől hallottam, s gyűjtöttem 12 éves leánykától is. Példátlan népszerűségét minden valószínűség szerint elősegítette az, hogy a két világháború között tankönyvben is előfordult, műsoros esteken szavalták, sőt, színpadi játék formájában is bemutatásra került. Az elterjedést és a népszerűséget illetően ehhez hasonlítható *A gunaras lány* (*Szép Ilona*) balladája is. Megfigyelésem nyomán úgy látom, hogy mindkettő a gyermekek hagyománykörébe került, noha a teljesebb variánsait a felnőttektől gyűjtöttem.

¹²² *Albert János*: Csáti bíró lánya. Magyar Nyelvőr, XVIII. 1889. 336.

¹²³ *Kriza Ildikó*: A halálra táncoltatott lány. Budapest, 1967. A szövegben (91.) Hanva Gömör, a helynévmutatóban (196.) Hont megyebeli faluként szerepel.

Az előző gyermekjátékká alakulva is ismeretes.¹²⁴ Voltaképpen az utóbbiról is elmondható ez, amennyiben két leány a szöveget a „szereplőknek” (a gunaras lány és a bíró) megfelelően páros felelgetős formában éneкли. Több adatközlőm említette ezt gyermekkori „szórakozásként”. A ballada „alászállásáról” beszélhetünk ezekben a példákban, s úgy tűnik, hogy ezeket a dalosok is játékos, tréfás nótákként tekintik – az idősebbek is inkább a gyermekeket szórakoztatják velük – és semmiképpen sem sorolják az „igazi”, a „komoly” történetek közé.

Hasonlóképpen a tréfás hangvételű történetek közé tartozik *A megcsalt férj* balladája. A magyar népballadák elterjedési területét, eredetét, európai kapcsolatait vizsgáló kutatók figyelmét már korán felkeltette ez az – elsősorban dallamában a magyartól eltérő, sajátos – új stílusú, tréfás, vidám hangulatú ballada, amely a férjét megcsaló asszony „rajtakapásának” eseményét mondja el. Három változatát mutatom be.¹²⁵ A múlt század elején kéziratossá gyűjteményben már felbukkan, s később a gyűjtők a recens hagyományból számos variánsát jegyezték fel. Összefoglalóan legutóbb *Vargyas Lajos* foglalkozott a balladával.¹²⁶ A párhuzamok nyomán a német eredetet megerősíti, s a ballada elterjedésében fontos szerepet tulajdonít a ponyvanyomtatványoknak és a vásári énekeseknek. A ballada népszerűsége kétségtelen. A gömöri magyaroktól a moldvai csángókig széles körben felbukkan. Bár, ha a teljes magyar nyelvterületet tekintjük, az eddig kéziratban levő, ill. megjelent variánsok számából még a végső következtetést nem vonhatjuk le az átadás-átvétel kérdését illetően. Föltétlenül szükséges a típus elterjedési

¹²⁴ Ilyen játékot közölt *Lajos Árpád*: A magyar nép játéka. Budapest, é. n. 31–37.

¹²⁵ Egy negyedik, itt nem közölt variánsát (dalolta Pamlényi Barnáné Gál Erzsébet, Hét) l. *Ujváry Zoltán*: A megcsalt férj balladájának három gömöri variánsa. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, XIV. 1975. 80–82.

¹²⁶ *Vargyas Lajos*: A magyar népballada i. m. II. 779–783.; *Vargyas Lajos*: Zur Verbreitung deutscher Balladen und Erzähllieder in Ungarn. Jahrbuch für Volksliedforschung, 1964. 63–67.; További újabb variánsokhoz l. *Faragó József*: Háromszéki népballadák. Bukarest, 1973. 371–377, és l. jegyzetet: 534.; *Tóth Ferenc*: Kálmány Lajos nyomában, i. m. 104–105.; *Gádl Károly*: Spinnstubenlieder. München–Zürich, 1966. 92, 136–137.; *Együd Árpád*: Somogyi népköltészet. Kaposvár, 1975. 64–65.

területének megállapításain túl a dallam és a szöveg részletes összevetése, elemzése. A példák nyomán mind a dallamban, mind a szövegben olyan eltérések figyelhetők meg, amelyek az átvételnek nem egy, hanem több irányát, ill. a ballada több arche-formáját tételezhetik fel. Az átvétel kérdése mellett sokkal fontosabbnak tűnik a ballada belső fejlődésének, alakulásának a problémája. A helyszíni gyűjtéseim nyomán úgy látom, hogy ez a ballada rendkívül népszerű volt a gömöri magyar néphagyományban. A nyelvhatár mentén levő szlovák falvakban azonban nem sikerült nyomára bukkannom. Az idevonatkozó gyűjtés még hozhat eredményt. A lehetséges szlovák párhuzamok részint az elterjedési terület határának megvonásához, részint a kapcsolat kérdéséhez nyújtanak támpontot.

Az előzőhöz hasonló a népszerűsége *A gróf és a szegény lány* balladájának, amelyet a balladairodalom *A gróf és az apáca* főcím alá sorol. A címből szándékosan hagytam el az apácát, tekintve, hogy a gömöri variánsokban (egyebütt is) szegény leányról van szó, akiből apáca lesz. A ballada lényege, voltaképpen a tragédia a gróf és a szegény lány (és nem apáca) közötti társadalmi különbségből fakadó ellentétben rejlik. Népköltészeti gyűjteményekben eddig kevés publikált változatával találkozunk. Újabban a néphagyományt teljességében tekintő, s nemcsak az archaikus anyagot kereső kutatók fölfigyeltek erre a balladára. *Krupa András* Újkígyósról,¹²⁷ *Gaál Károly* Alsóörről, ill. Felsőpulyáról¹²⁸ közöl változatot, korábban *Zagiba Franz* Zséréről és Bodokról a ballada első versszakát mutatta be dallammal.¹²⁹ *Vargyas Lajos* az eredet kérdését is felvetve foglalkozik a balladával.¹³⁰ Elkerülte a folklóristák figyelmét a *Kiss Lajos* által közölt ballada, amely az eddig ismert példának egy betéttel bővült figyelemre méltó variánsa.¹³¹ *A három árva*

¹²⁷ *Krupa András*: Újkígyósi népballadák. Békési Élet, IX. 1974. 452, 468, egy erdélyi variánsra való utalást 1. 474, 7/a. jegyzet.

¹²⁸ *Gaál Károly*: Spinnstubenslieder, i. m. 76–78, 131.

¹²⁹ *Zagiba Franz*: Ungarische Balladenmelodien aus dem Neutraer Gebiet. Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes, III. 1954. 85.

¹³⁰ *Vargyas Lajos*: A magyar népballada, i. m. II. 620–622. l.; *Vargyas Lajos*: Zur Verbreitung deutscher Balladen i. m. 67–70.

¹³¹ *Kiss Lajos*: Vásárhelyi híres vásárok. Szeged, 1956. 44–46.

kötetünkben közölt balladához kapcsolódik ennek a betétnek egy versszak-változata. Folklorisztikai szempontból rendkívül tanulságos lenne a ballada részletes vizsgálata. Tény, hogy funkcionális tekintetben számos más kedvelt balladával azonos értékű, nyilvánvalóan nem véletlen, hogy napjainkig megőrizte népszerűségét.

Gömöri területen a szórványosan ismert balladák közé tartozik *A pávás lány* és *A három árva*. Az idősebbek emlékezetében még felfelbukkan, sőt az előző balladának egy változatát népi kéziratos könyvben is megtaláltuk. *A pávás lány* az újabb kori balladákhoz sorolható, amelyben az erkölcsi botlást nem követi szigorú megtorlás, sem bűnhődés, sem átok; inkább a leány iránti szánalom érzésének felkeltése jut előtérbe. *A három árva* balladát alighanem Gyulai Pál Éji látogatás c. verse szorította háttérbe, amelyet – a szerző ismerete nélkül – emlegettek idősebb adatközlőim, amikor a ballada iránt érdeklődtem. A visszaemlékezések szerint iskolában tanulták és sokszor szavalták műsoros esteken. A bemutatott ballada utolsó versszaka kontaminációra mutat. *Vargyas Lajos* regisztrálásában *A pávás lányra* Gömörből nincs példa, *A három árvának* azonban Balogpádáról, Dereskről és Perjéséről ismeretes variánsa.¹³² Mindezek az adatok kötetünk gesztetei változatával, valamint az emlékezés töredékes nyomai szerint a héti, ragályi, sajórecskei és a páskaházai előfordulásával *A három árvát* az egykor népszerű, s Gömörben széles körben elterjedt balladák közé sorolják.

A gömöri népballadákra jelentősen rányomja a bélyegét a betyárhagyomány. Mint fentebb említettem, a gömöri recens hagyományra elsősorban a betyárballadák, a különböző rabénekek a jellemzőek. Ez természetesen egyáltalában nem jelenti azt, mint ahogy a példáink is mutatják, hogy más típusú balladák háttérben állnának. Inkább csak arról beszélhetünk, hogy betyárballadát, valamilyen rabéneket szinte kivétel nélkül minden felnőtt (gyakran serdülő korú) adatközlő ismert, s ezek a balladák aktívan állnak az „élő népdal” előterében. Az ún. „klasszikusabb” balladákat többnyire a kiválóbb nótafák ajkáról hallhatjuk, ugyanakkor „betyáros”, „pásztoros” nótákat azok is dalolnak, akiknek a dalismerete egyébként csak

¹³² *Vargyas Lajos*: A magyar népballada, i. m. II. 80–97, 595–598.

az átlagos szintet mutatja. Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy népdalt alig, vagy egyáltalában nem éneklő individuumok – itt első-sorban a magyar nótán nevelkedett jobb módú paraszti rétegre gondolok –, a betyárnótáknak jó ismerői és előadói. A betyárdalok, rabénekek közösségi funkcióját, funkcionálását jelzi tehát a fenti megállapítás.

Gömörben éppenúgy, mint a borsodi, hevesi és nógrádi palóc területen a legjelentősebb betyár-alak Vidróczki volt, akinek az emlékét mind dalaiban, mind prózai történeteiben napjainkig megőrizte a néphagyomány. A köztudatban Vidróczki neve a Mátrával kapcsolódik össze, valószínűleg annak a nótának a nyomán, amely szerint: *A Vidróczki híres nyája csörög-morog a Mátrába*. Valójában Vidróczki szűkebb hazája a Bükk volt, ahonnan át-átcsapott a Mátrába. Nem kétséges viszont, hogy a Mátra és a Bükk összefonódik Vidróczki életének történetében. A két hegység Vidróczki életének két nagy állomását jelenti. A Bükk fennsíkján született, s a Mátra lankáin érte utól a halál. Életéről, cselekedeteiről a borsodi, a gömöri falvak, a Sajó-völgy népe sok történetet ismer. Szívesen beszélnek Vidróczkiról, akinek emlékét, a róla szóló hagyományt apák és nagyapák személyes élménye nyomán őrzik és adják tovább. Ezt a hagyományt a nép képzelő ereje lényegesen megváltoztatta, s az elbeszélésekből egy bátor népi hős alakja bontakozik ki.¹³³ A Vidróczkiról szóló nóták, balladák a gömöri falvakban szinte hihetetlennek tűnően népszerűek. Gyűjtésem során nem találkoztam olyan adatközlővel, aki dalt, balladát vagy valamilyen történetet ne tudott volna róla. Gömöri kapcsolatait is büszkén emlegetik: „A lánytesttyére, Boris Zádorfalván lakott. Meg-meglátogatta. Egyszer ott volt a szomszédasszony. Vidróczki nem ment be. Csak

¹³³ Gyűjtésem alapján Vidróczkiról szóló történeteket, életével kapcsolatos adatokat l. *Ujváry Zoltán*: Vidróczki hagyományok Borsodból. Borsodi Szemle, V. 1961. 36–40.; További részletek: *Bodgál Ferenc*: Vidróczky Marci az észak-magyarországi néphagyományokban és az irodalmi forrásokban. Miskolc.; *Komáromy István*: Vidróczki Marci. Gömör-Kishont vármegyei Közlöny, XXVI. 1906. 2., 4. sz.; *Békés István* némi iróniával érinti Vidróczkival kapcsolatban a „népi hős” fogalmát: Magyar ponyva Pitaval. Budapest, 1966. 325.; Más helyen foglalkozunk ezzel a fontos kérdéssel. A hős fogalmához a néphagyomány egészét kell áttekinteni.

hallották, hogy valami lehuppant. Amikor kimentek, hát ott volt egy oldal szalonna a pitarban. Szalonnát hozott a testvérének a betyárságból” (Dombi Lajos, 78 é. Alsószuha, 1973). A bemutatott balladai variánsok is jól tükrözik a gazdag epikai hagyománykört. Főleg három ballada él elevenen a néphagyományban: a *Nagy udvara van a holdnak*, *Híres betyár vagyok* és *A Vidróczki manga nyája* kezdetűek, ill. ezek változatai. Feltételezhető, hogy a közismertebb variáns *Kodály Zoltán* feldolgozása (Mátrai képek) nyomán nemcsak a népszerűséghez, hanem a hagyomány életben tartásához is hozzájárul.

A gömöri néphagyomány Vidróczkihoz hasonló kedvelt betyár alakja *Jáger Jóska*. Nemcsak balladákat, hanem különböző történeteket, mondákat beszélnek tetteiről, cselekedeteiről. Elsősorban a pásztorok körében él róla eleven epikai hagyomány. Nagyon érdekes, hogy az egyik változatban (Lévárt) a Jáger Jóska megölő Sapkás Pesta *A halálra ítélt rab húga* balladájából ismert Török Miklós bírógazdának jelenti fel önmagát. Balladákat ismerő adatközlőim kivétel nélkül dalolták a *Jáger Jóska* ballada valamelyik változatát. Hasonlóképpen nagyszámú ballada ismeretes Gömörben a leghíresebb magyar betyárról, *Rózsa Sándorról*. A legkülönbözőbb rétegbeli adatközlők emlékezetében él róla valamilyen nóta, történet. Ehhez Rózsa Sándor „országos népszerűsége” nyilvánvalóan hozzájárult. Gyakran névfelcseréléssel olyan balladába, nótába kapcsolják, amelyek – a gyűjteményekben eddig közölt anyag alapján – többnyire más betyár – Bogár Imre, Gacsály Pesta stb. – nevével fordultak elő. Vidróczki és Jáger Jóska gyakran szerepelnek együtt a történetekben és a balladákban (*Jáger Jóska jó pajtása Vidróczkit már agyonvágta*). Arra is van példa, hogy a két híres betyár, Vidróczki Marci és Rózsa Sándor szerepel együtt a gömöri néphagyományban (így pl. a licei Breznánik Jánostól gyűjtött anyagban). Ide kapcsolhatjuk még a *Bogár Imréről* szóló hagyományt is. Területünkön általánosan ismeretesek a *Zavaros a Tisza* kezdetű ballada variánsai.

A kevésbé ismert betyárballadák közé tartozik az *Angyal Bandi*. A *Zúg az erdő, zúg a mező* kezdetű gyakrabban előfordul ugyan, azonban a dalba Bogár Imre neve csak esetenként került. A név

helyett elsősorban az *én rózsám, a galambom, kedves babám* szerepel, s így voltaképpen nyomban más kategóriába sorolható.¹³⁴ A „klasszikus” Angyal Bandi-balladának (*Lám megmondtam, Angyal Bandi*) csak sporadikus előfordulását figyelhettem meg. Az Angyal Bandi „kortársaként” emlegetett *Barna Péterről* úgyszintén kevés adatunk van. Mindössze egy teljesnek mondható változatot sikerült lejegyeznünk (*Fudd el, jó szél, fudd el, hosszú útnak porát*). A ponyvai megfogalmazás erősen érződik rajta. A *leleszi csárda*, a *leleszi határ* említése bizonyos tekintetben már a területünkhöz kapcsolja ezt a betyártörténetet. Népivé válása nyilvánvalóan a folklorizációs folyamat útján akadt meg. Megjegyzem, hogy a múlt század végén a Balog-völgyből közölt *Husang Jancsi* balladájának első versszaka változatunk első versszakával egyezik. A második versszakban is felfedezhető a kapcsolat (amott Kurin Borcsáról, emitt Románné két lányáról van szó), azonban más ballada kontaminációjával folytatódik.¹³⁵ Kétségtelenül úgy tűnik tehát, hogy ennek a ballada-típusnak a folklorizációs folyamata Gömörben megindult.

A gömöri balladaanyag legjellemzőbb példáiként – amint e fejezet bevezetésében utaltam rá – a betyárballadákat, ill. a rab-énekeket jelölhetjük meg. Korántsem azért, mert más típusú balladákra nem találunk számos változatot. Amint az eddigiekből is kitűnt, ezek közül néhány (*A szégyenbe esett lány, A halálra ítélt rab húga, A halálra táncoltatott lány*) annyira közismert és népszerű, hogy a balladahagyomány jellemzése során joggal említhetjük. Azonban, ha területünk sajátosabb karakterű balladáit akarjuk megjelölni, akkor kétségtelenül a betyárballadákat, a pásztor-betyár történeteket választhatjuk. Ezekben belül a Vidróczi-variánsokat, valamint néhány rab-éneket tipikusnak tekinthetünk. Ez utóbbi csoport több tagja olyan szorosan fűződik a gömöri hagyománykörbe, hogy tagabb értelemben akár a gömöri etnikai sajátosságok

¹³⁴ L. pl. Perczel Móric nevével a 48-as dalok csoportjában: *Ortutay Gyula-Katona Imre*: Magyar népdalok, i. m. II. 282.; *Betyárlegénnyel* a pásztor- és betyárdalok kategóriájában: *Berze Nagy János*: Baranyai magyar néphagyományok, i. m. I. 559.

¹³⁵ *Ladányi Béla*: *Husang Jancsi*. Magyar Nyelvőr, XIX. 1890. 192.

közé is besorolhatjuk. Gondolunk itt elsősorban az *Amott van egy nagy ház*, a *Repülj, fecském, repülj*, a *Szállj el fecskemadár*, a *Hallottad-e hírét*, *Miskolcon van egy ház*, *Rimaszombat felől fújdogál a szellő* kezdetűekre, amelyek lényegében ugyanezen típusnak daltamilag is, szövegileg is pompás variánsai.

A gömöri gazdag balladahagyomány részletes vizsgálata (az általunk közölt mintegy 110 variáns is) önálló tanulmány keretét igényli. Jelen alkalommal csak néhány fontosabb kérdést érintettünk. Az eddigieket kiegészítve még említést kell tennünk a különböző új stílusú példákra, a gyilkosságokkal, szerencsétlenségekkel kapcsolatos balladákra. A *bárolány és a juhászlegény* történetére külön is hivatkozunk, tekintve, hogy önállóan és a *Szépen legel a kisasszony gulyája* kezdetűvel kontaminálódva is törzstagja mind egyik gömöri dalos repertoárjának. Több pásztor adatközlőm a juhászlegény esetét Gömörhöz kapcsolja. Nagyon szép, szinte mesei történetbe ágyazott variánsa a Sajó-völgyi Lekenyéről és a Turóc-völgyi Lévárról is ismeretes. Figyelemre méltó, hogy ennek a balladának prózával egészített változata az al-dunai székelyeknél és a hajdú-bihari néphagyományban is előfordul.¹³⁶

A szerelmi tragédiát megörökítő történetek között úgyszintén külön is meg kell említenünk a *Szücs Mari* balladáját. Az Új Péter által megverselt történet országosan elterjedt, s több variánsát népballadánk legszebb, szinte már-már archaikus rétegébe sorolhatjuk. Emellett természetesen nagyon sok ponyváról elterjedt, hasonlóan gyilkosságokat, szerelmi tragédiákat elbeszélő új stílusú ballada ismeretes a gömöri falvakban. Tanulságos példa a *Varga Sándorról* szóló ballada, amelyet a *Szücs Mari* esete pandantjának tarthatunk. Az ezzel azonos kezdésű (azonos dallamú) ballada a fonóba ment legény megölését mondja el. Pamlényi Barnáné Gál Erzsébet (62 é. Hét, Sajó-völgy, 1974) szerint az eset Sajópüspökiben tör-

¹³⁶ *Ujváry Zoltán*: Népdalok és balladák, i. m. 28–36.; A próza és a ballada problémaköréhez: *Ráduly János*: Prózává oldódó népballadák. Művelődés, 1973. 9. sz. 37–38. 40.; A tárgy történeti vonatkozásokhoz: *Szabó T. Attila*: A bárókisasszony balladájának históriája Apor Péternél. Ethn., LXXXVI. 1975. 368–370.; *Domokos Pál Péter*: Szendre báró leánya balladájának tárgy történeti háttere. Ethn., LXXXVI. 1975. 618–624.

tént: „Varga Sándor udvarolt egy lánynak, de ezt Papp Náci és Papp Nándor nem jó szemmel nézték és ezért megölték. Mindketten két-két évi börtönt kaptak érte. Tizennégy éves lányka voltam, amikor ez történt. Varga Sándorról a barátja költötte ezt a nótát.” Egy rövidebb változata a Somogy megyei Ladból került elő, amely nyilvánvalóan a történet ponyvai úton való terjedését mutatja.¹³⁷ *Ferenc Józsi*ről (A vízbe fúlt huszár) úgyszintén úgy vélik, hogy az eset helyben történt, a huszár, akit csendőrnek is említenek, a megáradt Turóc patakba fulladt. Grébec Árpád (76 é. Beje, Turóc-völgy, 1975) szerint bejei volt. Kocsival akart átmenni a Turócon, de állítólag a híd mellett hajtott bele a Turócba. Varga Hermin volt a szeretője. Teljesebb változatai Erdélyből és Dunántúlról ismeretesek. A ponyvai úton való terjedése egyáltalában nem kétséges.¹³⁸ A ponyvai terjedésre egyébként számos példa van. Több dalosom egy-egy balladával kapcsolatban említette, hogy vásáron vett lapról tanulta. Így pl. Juhász Lajosné Rusznyák Erzsébet (73 é. Putnok, Sajó-völgy, 1973) mondta el a *Horváth Pista és Kocsis Juliska* balladájával kapcsolatban: „Még kislány voltam, amikor vásáron jártam az anyámmal. Akkor hallottam ott énekelni a vásárosoktól. Mondtam az anyámnak, vegyük meg. Mert egy papíron volt. Rá volt nyomtatva. A vásáros árulta, meg énekelte. Amikor hazamentünk, kimentem a libával. Dúdolgattam. Annyiszor eldanoltam, hogy megtanultam.”¹³⁹ Ide sorolhatjuk a *Gyuri Bandiról*, a *Biró Margitról*, a *Borbej Józsi*ről és egyéb tragédiákról szóló balladákat. Az ún. kórházi balladák is elterjedtek voltak. A recens hagyományból több változatot gyűjtöttem, s Gömörből ismeretes egy korai

¹³⁷ *Együd Árpád*: Somogyi népköltészet, i. m. 108.; Köztudomású, hogy a dalosok egy-egy balladai eseményt a hitelesség bizonyítására gyakran konkrétan kötnek valamely faluhoz, személyekhez. A valós háttér feltáráshoz a helyszínen, Sajópüspökiben való vizsgálatra (halotti anyakönyv stb.) lesz szükség.

¹³⁸ Vö. *Albert Ernő-Faragó József*: Háromszéki népballadák. Bukarest, 1973. 344–345, 532.; *Katona Imre-Pataky András*: Kopácsi népballadák. A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei, III. 1971. 7. sz. 112.

¹³⁹ Jászdózsán gyűjtött párhuzamait l. *Gulyás Éva-Szabó László*: Túl a Tiszán i. m. 68–75.

feljegyzése.¹⁴⁰ Itt említjük meg a balladáink közé sorolt két Petőfi költeményt is (*Fürdik a hódvilág, Csaplárosné a betyárt szerette*). Mindkettő közismert területünkön. Petőfi verseinek népdallá alakulásáról már többször esett szó, s az idevonatkozó adatokra csak vissza utalunk. A *Fürdik a holdvilág az ég tengerében* c. költemény népi variánsairól és a vonatkozó irodalomról legutóbb *Faragó József* összeállításában kaptunk áttekintést.¹⁴¹ A csikménasági és más változatok nyomán széleskörű elterjedését a magyar nyelvterületen bizonyosra vehetjük. Gömöri népszerűségéhez más Petőfi nóta is kapcsolódik, mint korábban már említettük. Csak utalunk arra, hogy *Megy a juhász a száráron...* kezdetű versével kapcsolatban maga Petőfi írja: „Néprománcomat a számról mindenfelé éneklék, énekelték a gömöri restauráción még a kortesek is.”¹⁴²

Végül egy jelenünkben keletkezett balladáról (*Ezerkilencszázhétvenkettő nyarán*) szólunk. A Rima menti Gesztetén egy Juhász István nevű ember, akinek a házassága megromlott, elkeseredésében öngyilkos lett; a falu melletti tóba ölte magát. Nagy részvét nyilvánult meg iránta. Két gesztetei dalos asszony, Csank Dezsőné Imrece Ilona és Motyovszky Józsefné Kovács Teréz 1974-ben megverselte az esetet és mint igaz történetet énekelték, éneklük különböző alkalommal. A balladára az *Egyén, közösség, hagyományozódás* fejezetben visszatérek. Itt is hangsúlyozzuk a kiváló nótafa individuumok jelentőségét a helyi balladák keletkezésében. Ilyen és ehhez hasonló történeteknek még egy fél évszázaddal ezelőtt is megvolt a lehetőségük arra, hogy a belső migráció révén tágabb körben ismertté váljanak. E ballada tényleges folklorizálódásáról nem beszélhetünk, hiszen keletkezésétől mindössze néhány év telt el, azonban ennek nyomán is érzékelhetővé, mindennél jobban szemléletesebbé válhat előttünk a napjainkban is élő, eleven gömöri népballada hagyomány.

¹⁴⁰ *Ladányi Béla*: Néprománcok. Magyar Nyelvőr, XXIII. 1894. 288.

¹⁴¹ *Jagamas János–Faragó József*: Romániai magyar népdalok, i. m. 414. Vö. még a 369. lapon a 26. sz. jegyzetet.

¹⁴² *Petőfi Sándor*: Összes művei, I. Budapest, 1955. 583.

A magyar szabadságharc nemcsak politikai, történeti vonatkozásban volt jelentős korszaka a magyarságnak, hanem kulturális megnyilatkozásokban is, így elsősorban a költészet területén. A műköltészetben Petőfi Sándor tevékenysége és hatása jelenti a nagy fordulatot, a népköltészetben pedig az országos mozgalom nyomában járó, abból következő páratlan méretű témabővülés. A százéves évforduló alkalmával felszínre hozott anyag, A szabadságharc népköltészete c. kötet jól igazolja, hogy a múlt századi nagy országos mozgalom milyen hatással volt népköltészetünkre. A néphagyomány egy évszázad múltán is megőrizte a szabadságharc költészeti emlékeit. A történeti népköltészet anyagát vizsgálva igen gyakran azt tapasztaljuk, hogy dalok, nótaszövegek felülről, műköltők tolláról kerültek a nép ajkára, leginkább ponyvai füzetek, dalos kiadványok révén.

A szabadságharc népköltészeti anyagát vizsgáló folkloristák figyelmét különösen felkeltette egy balladai hangulatú nóta, amelyben – Damjanichot állítva középpontba – az aradi vértanúk kivégzéséről hallunk. *Sándor István* Világos és Arad a magyar néphagyományban c. tanulmányában külön fejezetben foglalkozik ezzel a nótával, elterjedésével, variánsaival és a szöveg elemzésével.¹⁴³ A kutatás során felvetődött problémákat az alábbiakban röviden felvázolom.

Az aradi gyásznapi emléket idéző alkotást a szakirodalom *nóta*, *dal* vagy *ének* megjelöléssel említi. Korábbi írásaimban magam is dal, nóta, ének néven szoltam róla. Az országszerte elterjedt történet sajátos helyet foglal el a magyar népköltészetben. A vele kapcsolatban kialakult eredet-vita a figyelmet még fokozottabban ráirányította. *Sándor István* tanulmányának megjelenése után eltelt két évtized alatt rendkívül nagy mennyiségű variánsát gyűjtötték össze a hivatásos és az önkéntes kutatók. Az elterjedési térkép alapján joggal mondhatjuk, hogy az egész magyar nyelvterületen isme-

¹⁴³ *Sándor István*: Világos és Arad a magyar néphagyományban. A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei, III. 1953. 105–186.

retes volt, sőt még napjainkban is széles körben gyűjthető. Az aradi gyásznapot megörökítő verses történetet méltán sorolhatjuk a balladák közé. Tulajdonképpen semmi sem indokolja azt, hogy dalként, nótaként külön kategóriában jelöljük ki a helyét s ne vegyük be a népballadagyűjteményekbe. Kétségtelenül igaz, hogy népballadáink belső csoportosításában más balladákhoz nem kapcsolható. Azonban balladáink kialakulásának történetében önálló, sajátos variáns-csoportként joggal tüntethetjük fel. Egy népi változat közlésével kapcsolatban *Faragó József* mint a balladakutatás eredményét említi.¹⁴⁴ *Sándor István* idézett tanulmányában gyakran nevezi balladáinak.¹⁴⁵ *Dégh Linda* is azt hangsúlyozza, hogy egyetlen olyan dal a szabadságharc idejéből, amely az aradi vértanúk sorát *balladai* formában beszéli el.¹⁴⁶ Egyáltalában nem lehet kérdéses, hogy a legkülönbözőbb új stílusú balladák – helyi ballada, rabballada, ponyva-ballada stb. – mellé ezt az újkori történelmünk szomorú eseményét idéző alkotást balladaköltésünk folklorizációs folyamatának nagyszerű példaként állíthatjuk.

Több mint egy évtizeddel ezelőtt a nóta-ballada műköltői eredetének a kérdését egy kis közleményben felvetettem.¹⁴⁷ Cikkemben a népi variánsok és a műköltői alkotás vizsgálata nyomán tényszerűen közöltem, hogy az aradi vértanúkról szóló, a néphagyományba bekerült verset Lévay József (1825–1918) írta. Költeményének címe: *Az aradi nap*, amely alá ezt jegyezte: 1849. október 6. Költeményeinek gyűjteményes kiadásába ez a vers az 1854–1864. év közötti időszakban keletkezett költemények közé van felvéve.¹⁴⁸ Lévai József részt vett az 1848/49-es szabadságharcban. Nemzetőr volt, Szemere Bertalan mellett szolgált, a bukásig munkatársa volt a kor-

¹⁴⁴ *Faragó József*: Háromszéki népballadák. Bevezető. Bukarest, 1973. 14.

¹⁴⁵ Legújabbban is a ballada, a balladaszerű megjelölést használta: *Sándor István*: Az aradi vértanúk emléke és az önkéntes gyűjtőmozgalom. Honismeret, 1976. 5. szám, 49, 50.

¹⁴⁶ *Dégh Linda*: A szabadságharc népköltészete. Budapest, 1952. 104–105, 184.

¹⁴⁷ *Ujváry Zoltán*: Az aradi vértanúkról szóló dal műköltői eredetéhez. Ethn., LXXVI. 1965. 91–95.

¹⁴⁸ *Lévay József*: Az aradi nap. In: Összes költeményei, II. Budapest, 1881. 102–107.

mány hivatalos lapjának.¹⁴⁹ A világosi fegyverletételt nem várta meg; röviddel azelőtt útnak indult szülőföldjére, Borsodba.¹⁵⁰ Ezt a körülményt azért említtem, mert Léway nem volt, nem lehetett a vértanúk kivégzésekor Arad közelében sem. Versének alapjául az eseményről szóló országosan elterjedt, szájról-szájra járó történet szolgált. Ilyen történet létezését igazolja Damjanich legendás híró mondása a bitófa alatt, amely Léway versébe is bekerült. Valójában, Léway a nép körében már ismert történetet dolgozott fel. A gyászos eseményről minden bizonnyal a versben leírt történet volt ismeretes. Maga Léway írja, hogy a bukás utáni eseményekről alig tudtak valami biztosat. A hírek szájról-szájra jártak. Hogy Léway költeményét a szájhagyomány nyomán írta és az esemény hiteles történetét nem tudta, bizonyítja az, hogy versében mind a tizenhárom tábornok bitófán leli halálát. A valóságban – tudjuk – négyet közülük golyóval végeztek ki.

Az összevetés nyomán tehát hangsúlyoztam, hogy az aradi vértanúkról szóló balladai variáns Léway költeményéből alakult. A műköltői alkotás rendkívül gyorsan bejutott a néphagyományba. Az a körülmény, hogy Léway verse összhangban állott az eseményről országosan elterjedt történettel, az átvételt, az elterjedést nagymértékben elősegítette. A költemény balladai hangulata szintén kedvezett a népköltészetbe való bekerülésének. A vers ponyvai előfordulása gyorsította a széles körben való terjedését; alkalmi kiadványok, ünnepségek úgyszintén hozzájárultak a költemény népszerűségéhez.

Közleményemre *Sándor István* érzékenyen reagált.¹⁵¹ Nem fogadta el Léway szerzőségét, bár a műköltői eredet lehetőségét nem tagadta. Véleménye szerint a szerző szinte bárki más, históriás, nótárius, kurtanemes stb. lehetett, csak Léway József nem! Ezt az álláspontot tartani azonban csak tényszerű kijelentéssel nem lehet. Más költő szerzőségét csak Léway bizonyítható plagizálásával le-

¹⁴⁹ *Zsigmond Ferenc*: Léway József élete és költészete. Budapest, 1906. 40.

¹⁵⁰ *Léway József*: Visszatekintés. Miskolc, 1935. 24–25.

¹⁵¹ *Sándor István*: Az aradi vértanúk nótájáról. *Ethn.*, LXXVIII. 1967. 507–522.

hetne eldönteni. Ilyen bizonyító adat még nincs. Számomra aligha érthető, hogy miért éppen csak Lévay nem lehet a vers szerzője, amikor semmilyen döntő érv nem szól ellene? Lévay költeménye és a népi változatok egyes vesszősorainak az összevetése nyomán részint a folklorizációs folyamatra gondolhatunk, részint pedig arra, hogy a költemény nem a Lévay által megírt archeformából terjedt el, hanem ponyvai vagy egyéb, a Lévay költeményén módosított variáns alapján vált ismertté az egész ország területén. *Sándor István* ellen-tanulmánya voltaképpen akaratlanul is ezt bizonyítja.

A szerzőség kérdéséhez meg kell még említenünk, Gulyás József is gondolt arra, – amint *Sándor István* írja –, hogy a vértanúk nótája Lévay verse alapján, egy másik költő átirása nyomán alakult ki.¹⁵² De már a múlt század végén – 1898-ban – nyilvánvalóan Lévay szerzőségére gondolt – mint ahogy azt *Bodgál Ferenc* hangsúlyozza – Borsodban Porcs János, aki a dalt közölve megjegyezte: „abban az időben azt hallottam, hogy ezt vármegyénk egyik szülőtte írta.”¹⁵³ A tudós tanár, *Konsza Samu* pedig már nemcsak gondolta, hanem hitte is, hogy Lévay a szerző. Az aradi vértanúkról szóló költemény népi variánsának a vizsgálata során természetszerűleg jutottak a kutatók arra a gondolatra (így pl. Juhász Géza irodalomtörténész professzor is), hogy Lévay Józsefnek *Az aradi nap* című versét jelöljék arche-szövegnek. *Konsza Samu* az Erdélyi Múzeum hasábjain 1939-ben egy Sepsibesenyőn gyűjtött variánst vetett össze Lévay költeményével és mutatott rá az alászállásra, a folklorizációs

¹⁵² Hogy mikor, s ki lehetett az a másik tanult költő, nem derül ki a megjegyzésből, s homályos az ügyiratszámra való utalás jelentősége is. Sajnos, a kéziratban lappangó adatokról a legritkább esetben lehet csak tudomást szerezni. *Sándor István*: i. m. 507. 2. j.

¹⁵³ *Bodgál Ferenc*: Borsodi adatok az aradi vértanúk nótájához. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIV–XV. 1969–1970. 231. l. Lévay költeménye már 28 évvel korábban megjelent!

folyamatra.¹⁵⁴ Az összevetést hasonló módon végeztem el Konszá-
tól függetlenül. *Faragó József* tanulságosan jegyzi meg, hogy ré-
szint a vidéki kutatók elszigeteltségének, részint a megfelelő-folklo-
risztikai bibliográfiák hiányának tulajdonítható, hogy Lévay szer-
zőségét Konsza után több mint egy negyedszázaddal ismét föl kel-
lett fedezni.¹⁵⁵

Az eredet-kérdés termékenyítően hatott a további kutatásra.
Mielőtt válaszolhattam volna *Sándor István* szövegfolklorisztikai
szempontú vizsgálatára, s felsorakoztathattam volna az újabban
feltárt kéziratok, archivális anyagból és a recens hagyományból elő-
került nagyszámú példákat, a költemény megjelenésének külön-
böző helyeit stb., *Mándoki László* kibontotta azt a csomót, amelyet
Sándor István tanulmánya mintegy véglegesen megkötni látszott
és a legkülönbözőbb szálakon indítva meg a kutatásait, olyan ered-
ményt ért el, amellyel – megítélésem szerint – az eredet-kérdés vég-
legesen lezárható. Szükségtelen lenne itt a rendkívül részletező, igen
alapos bizonyító adatok felsorakoztatása. Az aradi vértanúk nó-
tájáról a végső konklúziója egyértelmű: „az egész magyar nyelv-
területen elterjedt dal szerzője: Lévay József!”¹⁵⁶

Helyszíni kutatásaim során 1966-ban a hertelendyfalvai széke-
lyek körében gyűjtöttem egy prózai történettel kibővített varián-
sát.¹⁵⁷ A gömöri változatok az elterjedési terület határát bővítik.
A két hely, Hertelendyfalva és Rimaszombat közötti nagy távolsá-
got, a magyar hagyomány legdélibb és legészakibb pontját mutatja.

¹⁵⁴ *Konsza Samu*: Adalék a népköltészeti termék születéséhez. Erdélyi Múzeum, XLIV. 1939. 291–293.; Lévay költeményét az *Endrődi Sándor* által szerkesztett Babér-
erdő c. kötetből (Budapest, 1905. 56–58.) idézi. Ez az antológia is mutatja Lévay ver-
sének népszerűségét. Ilyen és ehhez hasonló kiadványok a terjedést még századunk ele-
jén is elősegítették.

¹⁵⁵ *Faragó József*: i. m. 15.

¹⁵⁶ *Mándoki László* két alapvető tanulmánya: Az aradi vértanúk nótájának kérdé-
séhez. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIV–XV. 1969–1970, 207–229.; Levél-
tári adat az aradi vértanúk nótájához. In: Baranyai Helytörténetírás (Szerk.: *Szita*
László). Pécs, 1973. 163–175. Az idézet ez utóbbiból: 174.

¹⁵⁷ *Ujváry Zoltán*: Népdalok és balladák egy al-dunai székely közösségből. Debre-
cen, 1968.; L. egy jászárok szállási variánst: *Gulyás Éva–Szabó László*: Túl a Tiszán
a szendrei határban. Szolnok, 1975. 63–65.

És ami ennél sokkal fontosabb, a ballada néphagyománybeli mélységét, a hozzá fűződő érzelmi kötődést bizonyítják mindazok a változatok, amelyek napjainkig megőrződtek az emlékezetben, az orális hagyományban és a népi kéziratos könyvek lapjain.

A bemutatott három variáns közül csak a sajószentkirályinak közölhetem a dallamát. Sipos Béla a háborút követően áttelepült Bánrévére. A töredékes variánst 1973-ban sajószentkirályi rokoni látogatása alkalmával vettem magnetofonszalagra. A héti változatról a gyűjtéskor nem készítettem magnetofonfelvételt, s ezt dalosom időközbeni halála miatt nem pótolhattam. Kutatásaim során több szövegvariánst gyűjtöttem. A változatok között lényeges eltérés nem figyelhető meg, s úgy gondolom, hogy a kötetben közölt példák a ballada gömöri tradícióját bizonyítóan mutatják.

BETLEHEMES JÁTEKOK, KARÁCSONYI ÉNEKEK, KÁNTÁLOK, KÖSZÖNTŐK

A jeles napok, ünnepek, különböző alkalmak szokáshagyományából betlehemes játékokat, karácsonyi, újévi köszöntőket, a farsangoláshoz, disznótorhoz, névnaphoz stb. fűződő ének-variánsokat egy csoportba sorolva mutatom be.

A betlehemes anyagból két változatot közlök. A gyűjtött játékokból kitűnik, hogy a gömöri betlehemesek nagymértékben hasonlítanak egymáshoz. A fő vonásokban lényeges eltérés nincsen. Egy rimaszombati betlehemes játék szövege éppen száz évvel ezelőtt jelent meg a Magyar Nyelvőrben.¹⁵⁸ Ha ezzel a mai szöveget összevetjük, nyomban látjuk, hogy egy évszázad alatt a betlehemes játék sem jellegében, sem a versrészletekben, énekbetétekben döntően nem változott. A szomszédos abaúji Ájban 1940-ben gyűjtött betlehemes játék is nagymértékben egyezik a gömöri változatokkal, elsősorban a krasznahorkaváraljai variánssal.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Bodon Józsefné: Karácsonyi misztérium. Magyar Nyelvőr, VI. 1877. 91–93.

¹⁵⁹ Az áji betlehemes Vargyas Lajos gyűjtötte. L. A Magyar Népzene Tára, II. Jeles napok. Budapest, 1953. 485–492.

A krasznahorkaváraljai betlehemest 1975. október 9-én vettem magnetofonszalagra Melher László 72 éves egykori uradalmi cseléd-től. Figyelmemet az idős emberre Ulman Lajosné dernői krónikaíró hívta fel, aki a betlehemes szövegét elmondás nyomán lejegyezte. Egy szövegváltozatot 1940-ben *Manga János* tett közzé.¹⁶⁰ A magnetofonfelvétellel nemcsak a dallamokat rögzítettük, hanem számos újabb részletet figyelhettünk meg. Melher László legény korában, az 1920-as években Pelsőcön szolgált. Ő volt a játék szervezője és irányítója. A társait ő tanította meg az egyes szerepekre, s így minden játékos szerepét ismerve a teljes anyag megmaradt emlékezetében. Pelsőcön öt évig szolgált, majd pedig Krasznahorkaváralján, ahonnan 1940-ben Rozsnyóra költözött, s jelenleg is ott él. A betlehemest voltaképpen pelsőci variánsként is bemutatathatnánk. A játék hosszabb időn át való gyakorlása Krasznahorkaváraljához kapcsolódik, ezért a betlehemest ezzel a falunévvel tüntetjük fel. A faluban két betlehemes csoport volt: a *suhanc* és a *legény* betlehemezők csoportja. A betlehemezők 4–5 napig jártak. Először karácsony *bőjtin* (karácsony *viliájának*, estéjének napja) déltől éjfélig, majd a két ünnep között. A legények csoportja megvárta az éjféli misét. A *Kecskés* és az *Öreg* nem mehetett be a templomba; ők kint várakoztak. A betlehemet az oltár szélére tették. Megvárták a mise végét, s azután hazamentek. A két ünnep (karácsony és újév) között más faluba is elmentek a betlehemest bemutatni, sőt Rozsnyón is megfordultak, ahol mindig nagy érdeklődéssel fogadták őket. Rendszerint pénzadományt kaptak. Az *Öreg* a játék végén levette a sapkáját, körbejárt és azt mondta: „Amit a kis Jézuska bocskorára szántak, legyenek szívesek ideadni.” Az adományt egymás között felosztották. A betlehemezés szokása a két világháború közötti időben még élőnek bizonyult. Azóta eltűnt a hagyományból. Szerencsére egy hajdani szereplő emlékezete nyomán sikerült felidéznünk és megörökítenünk.

Lévárton az utolsó betlehemjárás 1919-ben volt Horváth Lajos

¹⁶⁰ *Manga János*: Felvidéki betlehemes játékok. Ethn., LI. 1940. 414–418.; Gömöri magnoarchivumomban további variánsokat l. Sajószentkirályról, Barkáról, Kuntapolcáról, Hétből.

(69. é.) elmondása szerint, aki a betlehemes játék szövegét 1973-ban magnetofonszalagra mondta, ill. énekelte. Több mint fél évszázad után az emlékezetből bizonyos részletek kiestek. A játék szereplői 15 év körüli *suhancok* voltak. A karácsonyt megelőző hetekben készültek a betlehemjárásra. Az *Angyal* öltözete: fején papírsüveg, azon aranypapírból csillag; rajta bokáig érő fehér ruha, amit egy fehér ingből és fehér szoknyából állítottak össze; a szárnyat a vállhoz erősítették. A *pásztorok* fehér ingben, fehér gatyában voltak. Csörgős bot volt a kezükben. Az *Öreg pásztor* kifordított subát vett magára, kifordított báránybőr kucsmát tett a fejére. Tarisznyát és *cserépbukszát* vitt magával. A betlehemet fúró-faragó ember készítette. Rendkívül figyelemre méltó a bolti betlehem megjelenése. Horváth Lajos plébából készült betlehemet rendelt 1919-ben egy prágai cégtől: „Nagyon szépen volt kifestve, rajta a gyermek Jézussal, a betlehemi istállóval és gyertyák égtek körülötte. A tetején két csengő volt beforrasztva. Fölötte egy hegyes tűn négy anygalka forgott körbe. Mind a négynek kis botocska csüngött a kezéből. Amikor aztán meggyújtottam a gyertyákat, a meleg meghajtotta az anygalkák szárnyacskáit. A gyertyák melegétől meghajtott anygalkák a kezükben levő bottal körbe-körbe járva csilingeltek. A tetején a betlehemi csillag ragyogott. Amikor megjött, nem tudtuk összerakni, csak aztán jött egy vándor órás mester a faluba, aki aztán összerakta.” A betlehemes játék bemutatása után az *Öreg pásztor* tarisznyájába a gazda felesége almát, diót, mogyorót, kalácsfélét vagy tojást tett. Néhol pedig a gazda a bukszájába pénzt adott. A betlehemmel végig a falun, házról-házra jártak. Lévárton kívül elmentek más faluba is betlehemezni, így pl. Dereskebe, Licébe, Sánkfalába, Harkácsba, Alsófaluba és Sajógömörbe. „A mi vidékünkön mink voltunk az utolsó betlehemesek” – mondja Horváth Lajos. Az első világháború utáni állapot számos szokás elmaradását idézte elő. Nagyon sokan Amerikába vándoroltak. Rendkívül figyelemre méltó, hogy az 1920-ban Lévárról Észak-Amerikába vándorolt férfiak közül 1923-ban egy csoport az ottani magyarok körében előadta a hazai betlehemes játékot. Az összegyűjtött összeget egyházi célra hazaküldték falujukba, Lévártra. Emléküket egy Nettletonban készült műtermi fénykép őrzi, amelyen hét sze-

replő és két kísérő látható. A szereplők a következők voltak: Balog János, Horváth János, Gergely János, Jóska Lőkös János, Galo Kiss János, Galo Lőkös János, Galo Vizi János.

Mind a krasznahorkaváraljai, mind a lévőrti betlehemezéssel kapcsolatban említettem, hogy a játékosok felkeresték a szomszédos falvakat is, elsősorban a két ünnep közötti napokon, és házról-házra járva bemutatták a betlehemes játékot. Ehhez kapcsolódóan megemlítem a sajószentkirályi vándorló betlehemezőket. Idevonatkozóan a 80 éves Valent István Sajószentkirályon mint a játék egykori szervezője és résztvevője, a betlehemjárás kevésbé ismert emlékeit idézte fel (1973. október 19.). Az 1910-es években a sajószentkirályi betlehemezők (Valent István, Javora József, Szükő Károly, Béres István, Béres Imre, akik legénysorban levő szereplők voltak) december elején mintegy három héttel karácsony előtt megkezdték a betlehemezést falujuktól egy távolabbi helységben. Faluról-falura vándoroltak Gömörben és csak a karácsonyt megelőző napon tértek vissza Sajószentkirályra, ahol *vilia* délutánján a házakat sorra járva befejezték a betlehemjárást. Vándorlásuk során mindig abban a faluban maradtak éjszakára, ahol rájuk esteledett. A szegény házaknál rendszerint szívesen befogadták őket. Szalmát hintettek a szoba földjére és azon aludtak. Gyakran az istállóban töltötték az éjszakát. Előfordult, hogy a helybeli legények meghívták őket a fonóba vagy a bálba. Így pl. Nasztrajban a fonóházban, Pelsőcön pedig a bálteremben mutatták be a betlehemeset. A játékot követően a betlehemes öltözetet (fehér ing, szoknya, sisak stb.) levetették (azon alul volt a köznapi ruhájuk) és bekapcsolódtak a mulatságba. A vándorló betlehemezők jelentőségét elsősorban a hagyomány terjesztésében látom. Az általuk bemutatott játék-variáns nyilvánvalóan hathatott a helybeli hagyományra, a felelevenítésre, ill. lehetővé tette – mint ahogy erre példák vannak – a vándorló betlehemezők által előadott variánsnak az átvételét. A gömöri betlehemes játékok nagyfokú hasonlóságához minden bizonnyal hozzájárultak a vándorló betlehemezők is.

A szokások terjedésével kapcsolatban tanulságos példát említhetünk Kuntapolcáról. A betlehemes játék gömöri típusú variánsát 1973-ban még sikerült a 68 éves Szedmák Béla emlékezete nyomán

főbb vonásokban felidézni. Nagy meglepetésemre kitűnt, hogy a régi változat mellé az 1940-es években könyvből tanult betlehemes játék került, amely háttérbe szorította a korábbi hagyományos betlehemest. Ez a kiadvány: Volly István: Erdélyi és az 1940-ben a Székelyfölddel visszatért szatmári-bihari területekről való karácsonyi játékok (Budapest, 1940). Ifj. Szedmák Béla elmondása szerint ebből a könyvből – amelyet megőrzött s gyűjtésem alkalmával nekem ajándékozott –, Kuntapolcán a szatmári szárazberekai betlehemes játékot tanulták meg. Nagy sikere volt ennek a betlehemesnek, amelyet 14–15 éves *suhan*cok adtak elő. A kocsmában is eljátszották. A közeli Paskaházára is átmentek, ahol úgyszintén a kocsmába is betértek és bemutatták a játékot. A nagy érdeklődést a betlehemes játék iránt minden bizonnyal nagymértékben elősegítette az, hogy a szárazberekai variáns teljesen eltér a kuntapolcaitól. Nyolc szereplője van, ezek között *huszár* és *betyár* is, s így a megszokottól való eltérés az újdonság ízével hatott. Különböző okok a játék hagyományossá válását nem tették lehetővé. Voltaképpen nemcsak ezt az új variánst, hanem a régebbit is, napjainkban már csak az emlékezés idézi fel. Nem kétséges azonban, hogy a szárazberekai betlehemes játék kuntapolcai hagyományba való jutására az első lépés megtörtént.

A gömöri betlehemes játékok epizódjaival való összefüggésben szeretnék még egy részletre utalást tenni. A krasznahorkaváraljai betlehemes egyik betétje temetési paródia. A játék szerint az *Öreg* fiát, *Fedort* megölték s ezért el kell temetni. Az *Öreg* föléje hajol, nézegeti, a végtagjait fogdossa, tréfás, sőt, a játékos ölére mutatva, a phallusra célozva obszcén megjegyzéseket tesz, kiméri a koporsó hosszát stb. Ez a jelenet, amely szokatlannak tűnik a vallásos játékokban, olyan párhuzamokra hívja fel a figyelmünket, amelyeknek az általános etnológiai vizsgálata tanulságos eredményt nyújt, s a gömöri szokáshagyomány mélyebb rétege tárul fel előttünk.¹⁶¹

Gömör egész területén általánosan ismert szokás volt a farsan-

¹⁶¹ Vö. Vargyas Lajos: Mimos-elemek a magyar betlehemes játékokban. *Antiquitas Hungarica*, II. 1–2. sz. 1948. 177–184.; *Ujváry Zoltán*: A temetést parodizáló színjáték-szerű szokások kérdéséhez. Szolnok megyei múzeumi évkönyv, 1973. 221–228.

golás. Gyermek, suhancok rendszerint farsang keddjén, néhol a megelőző hétfőn vagy vasárnap sorra járták a házakat. Verssel, énekkel köszöntötték a házbelleket. Kezükben fa- vagy vasnyársat tartottak; kosarat és tarisznyát is vittek magukkal. A gazda vagy a gazdaasszony szalonnát húzott a nyársukra, olykor tojást és egyéb naturáliát is adott nekik. A pásztorok is hasonlóképpen jártak farsangolni, s mindenüvé betértek, ahonnan állat járt a legelőre. A meghatározott járandóságon felül a pásztoroknak ilyen alkalmakon való megajándékozását egyfajta „bérkiegészítésnek” tekintették, s az állattartó gazdák a kialakult hagyomány szerint nyújtottak természetbeni adományt a pásztoroknak. A köszöntő-adománykérő vers-ének két variánsát közlöm. Az *Ó, ó, farsang, kedves idő* kezdetű általánosan ismert. Ahol megfordultam, minden faluban gyűjthető volt. Ennek a szövegében alig találunk némi eltérést. A szöveg első részét szinte minden faluban azonosan ismerik, a kérő részben vannak bizonyos variációk. Pl. *Ha nem adnak szalonnát, Farkas hordja a disznót. Ha nem adnak tojáskát, Girind hordja a tyúkját* (Rimaszombat, Alsófalu, Harmac, Sajórecske), *Ha nem adtok, meghaltok, Rám marad a portátok* (Sajószentkirály), *Ha nem adtok, visszatérek, Dőljön be a kemencétek* (Sajórecske), *Mert ha bort iszik a diák, Úgy megújul mint a virág, Nem kell a korpacibere, csak a zsirba sült herőce* (Putnok).¹⁶²

Rendkívül figyelemre méltó a *Hó, hó, farsang, háromnap farsang* kezdetű ének. Meglepő hasonlóságot mutat a regös énekek egyes variánsainak gazda-ébresztő részletével. A Veszprém megyei Nyárádról való regösénekből idézzük a példát: *Hej, gazda, gazda! Kell-e vigasság? Isten szálljon házadra Hat ökörrrel, hat lóval, Szép aranyos ekével.* A 3. és a 4. sor gyakori fordulatként hangzik: *Kelj föl, gazda, kelj föl! Szállott Isten házadra.*¹⁶³ Nincs szándékunk a dunántúli regös-ének részlete és a gömöri farsangi ének hasonlóságából, sőt azonosságából messzemenő következtetést levonni. A regös hagyománykörrel való kapcsolat kérdését a palóc farsanggal össze-

¹⁶² A pásztorok megajándékozásával kapcsolatban l. *Ujváry Zoltán: Varia folkloristica.* Debrecen, 1975. 112–121.

¹⁶³ *Sebestyén Gyula: Regös-énekek.* Budapest, 1902. 133, 114.

függésben *Paládi-Kovács Attila* már felvetette.¹⁶⁴ Anélkül, hogy a részletekbe bocsátkoznánk, hangsúlyoznunk kell, hogy ennek a hagyománykörnek az alaprétegéhez a gömöri farsangi ének újabb, rendkívül fontos adalékkal visz közelébb.¹⁶⁵

A szokás és az ének kapcsolódásának jó példáját mutatja a dernői májfaállításról szóló dal, amelynek egy ugyancsak palóc területről való párhuzamát a Heves megyei Mezőszemeréről *Tary László* közölte,¹⁶⁶ valamint legutóbb Galgamácsáról *Vankóné Dudás Juli*.¹⁶⁷ *Dömötör Tekla* a deskriptív jellegű költői megnyilvánulások közé sorolja, mint olyan éneket, amely lényegében elmondja, hogy mi történik a szertartás cselekményében. *Bartók Béla* gyűjtéséből a békési Vésztőről ismerünk egy idevonatkozó szép variánst.¹⁶⁸ E távoli példa nyomán is joggal felvetődik a gyakran emlegetett földi és alföldi kapcsolat, a motívum-migráció kérdése.

Az adomány-kérő énekkel kapcsolódó szokások közül megemlítjük még a disznótóri kántálást. Gömörben általános volt, hogy disznóölés napján, az esti tor alatt suhancok, legények, de felnőttek is *móriónak*, *pócurkának* öltözve mentek a disznótorba, ahol kóstolóval ajándékozták meg őket. A nem maszkos adomány-szerzésre kevesebb a példa. Az elmúlt években egyre ritkábban és már csak néhány helyen fordult elő, hogy a disznóölés napján – hasonlóan a farsanghoz – énekkel kérjenek adományt.

Az adomány-kérés szokásköréhez kapcsolhatjuk a Gergely-napi éneket is. E hagyománynak a töredékes nyoma is tanulságos, mivel

¹⁶⁴ *Paládi Kovács Attila*: Farsangi „remélés” Eger vidékén. *Ethn.*, LXXIX. 1968. 249–251.

¹⁶⁵ A termékenység-, a bőségvarázslás aranyos-ekés motívumához tanulságos idéznünk néhány sort a nógrádi palócok farsangi énekeiből: *Gyönnek mennek az ekék, Az aranyos ekék Árpafődet szántani. Zab szaporodjon! Búza bokrosodjon! Pap Gyula*: Palóc népköltemények. Sárospatak, 1865. 147–148.; L. későbbi gyűjtésben is: *Istvánffy Gyula*: Palóc népköltési gyűjtemény. Miskolc, 1963. 34. Meglepően hasonlóak a baranyai farsangolók. *Berze Nagy János*: Baranyai magyar néphagyományok, I. Pécs, 1940. 97–105.

¹⁶⁶ *Tary László*: Heves megyei népdalok. Eger, 1959. 119.

¹⁶⁷ *Vankóné Dudás Juli*: Falum, Galgamácsa. Szentendre, 1976. 149–150.

¹⁶⁸ *Dömötör Tekla*: A népszokások költészete. Budapest, 1974. 85–86.; A „dalok, szerelmes dalok” csoportjába került besorolásra: *Ortutay Gyula*: Magyar népköltészet, I. Budapest, 1955. 113.

gömöri területen egy régmúlt szokás emlékét idézi. A szokás természetyszerűleg tűnt el, miután annak funkcionális szükséglete megszűnt. Az adomány-kérő formulának a fennmaradása azonban minden bizonnyal összefüggött az ostyahordással, amelynek a célja – éppenúgy mint a Gergely-járás egyik célja – az adomány-gyűjtés volt a kántortanító részére. A két világháború közötti időből az ostyahordás szokásának gyakorlását a katolikus gömöri falvakban számos példa igazolja.¹⁶⁹

A dallamot és a szokáscselekvést veszett énekek közül megemlítem még a pünkösdi királyné-járás emlékét idéző szöveget. A *Mi van ma, mi van ma? Piros pünkösdi napja!* kezdetű ének dallamnélküli változataira több helyen rábukkantam. Páskaházán Sebő Béla (79 é., 1973) emlékezett arra, hogy gyermekkorában a leányok a faluban sétálgatva énekelték. Dallamát, sajnos, nem tudta felidézni. A gyűjtés során kitűnt, hogy a századfordulón, századunk első évtizedében már csak az ének volt ismeretes, anélkül, hogy szokáscselekvés kapcsolódott volna hozzá. A szokás elsorvadása után az ének még átmenetileg lényegében redukált formában megmaradt; majd az ún. séták elmaradásával az ének is eltűnt; a dallam gyorsabban, mint a szöveg, amelyet így még sikerült a hagyomány alsó rétegében fellelnünk.

EGYÉN, KÖZÖSSÉG, HAGYOMÁNYOZÓDÁS

A népzenei anyag gyűjtése során minden kutató — s ez természetes — a lehető legjobb dalosok felkutatására törekszik. Ha nagyobb terület népdalairól akarunk áttekintést, aligha jut lehetőség (különösen ha az külhoni terület) egy falu, vagy akár egy kisebb közösség beható, szinte egyénekig részletező vizsgálatára. A kutatott te-

¹⁶⁹ A Gergely-járáshoz: *Dömötör Tekla*: Naptári ünnepek, népi színjátszás. Budapest, 1964. 194–196.; *Manga János*: Ünnepek, szokások az Ipoly mentén. Budapest, 1968. 107–109.; *Földest Béla*: A Lóskay kódex Gergely-napi köszöntői. Ethn., LXXXVI. 1975. 603–617.; Az ostyahordáshoz legutóbb összefoglalóan: *Szalay Emőke*: Ostyasütők a Déri Múzeum gyűjteményében. A debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 1972. 469–472.

rileten rendszerint a helyi lakosok által jó dalosként, sokat tudó nótázóként ismert individuumból kapjuk a falu, a közösség dalkincsének, dallamanyagának a keresztmetszetét. Népzene kutatásunkban kivételes példának tekinthetjük *Vargyas Lajos* Gömörrel éppen szomszédos Áj falu zenei életével kapcsolatos részletes feltárását. A 404 lélekszámú faluban összesen 3 hónapot töltött, s így lehetősége nyílt a közösség szinte minden tagja daltudásának a megismerésére és a zenei élettel összefüggő jelenségek kimerítő megfigyelésére.¹⁷⁰ Az én kutatásom Gömör magyarlakta területéről, a mintegy 150 falu népdalkincséről való áttekintést tűzte célul, és így — a kutatási körülményeket is tekintetbe véve — egy-egy faluban néhány, olykor csak egy-két ember ismeretanyaga nyújtotta az alapot a közösség zenei életének a megismeréséhez.

A kötetben szereplő dalosok közül többen a közösségből magasan kiemelkedő „nótafa”-egyéniségek. A zenei folklórban meghonosodott „nótafa” megjelölés az átlagosnál jóval nagyobb számú dalt ismerő individuumból vonatkozik. Ilyen gömöri dalosaim voltak: Csák András (Rozsnyó), Veres Józsefné Kocsis Julianna, Szóó Gyuláné Sergely Júlia (Sajógömör), Motyovszky Józsefné Kovács Teréz (Gesztete—Mezőlapos), Csank Dezsőné Imrece Ilona (Gesztete), Benkó János (Mikolcsány), Pamlényi Barnáné Gál Erzsébet (Hét), Gyömbér István (Felsőváty), Bene György (Hét), Horváth Lajos (Lévárt), Demjén Andor (Visnyó), Dombi Lajos (Alsószuha), Galo Néti (Lévárt), Juhász Lajosné Rusznyák Erzsébet (Putnok), Brichta Adolfné Javora Gizella (Kelemér). Hosszan sorolhatnám még tovább a neveket. Olykor a szűkreszabott időnek, a gyűjtési körülményeknek tulajdonítható, hogy a csak néhány dalt előadó tudásanyagát nem lehetett mélyebben megismerni. Meggyőződésem szerint jóval több a nagy anyagot ismerő dalosok száma, mint akik-

¹⁷⁰ *Vargyas Lajos: Áj falu zenei élete.* Budapest, 1941.; Hasonló törekvésekre további példákat is említhetünk: *Járdányi Pál: A kidei magyarság világi zenéje.* Kolozsvár, 1943.; *Halmos István: A zene Kérsejében.* Budapest, 1959.; Egy kiváló nótafa individuumból kitűnő monográfiát készített *Papp János: Egy individuumból a dallamanyagának struktúrája.* Debrecen, 1965. Kézirat a debreceni egyetemi Néprajzi Intézet archívumában.

ról egy-egy faluban a megkérdezettek beszélnek, ill. akikkel a gyűjtő találkozik.

Itt nyomban szót kell ejtenünk a jó dalos, a kiemelkedő képességű *nótafa-egyéniesség* fogalmáról.¹⁷¹

Többnyire a sok dalt ismerő, a jó előadó, a „jó hangú” egyéneket szoktuk kutatásaink során kiemelni és különböző szempontból a dal életére, a hagyományozódásra, a közösségi kapcsolatokra, a személyiségre vonatkozóan stb. vizsgálni. Gyakran háttérben maradnak a közösségnek azok a tagjai, akik éppen olyan jó előadók, mint az ún. nótafák, csak hogy a repertoárjuk „szűkebbnek” bizonyul. Vajon a mennyiség, a számszerűség alapján eldönthető-e, hogy kit tarthatunk kiemelkedő individuumnak?

A jó dalos fogalmának megítélésénél tekintetbe kell vennünk a rájuk vonatkozó közösségi véleményt. Voltaképpen azt, hogy a közösség kit, ill. kiket tart jó dalosnak egy-egy faluban. Idevonatkozó vizsgálataim alapján azt mondhatom, hogy a „népi” vélemény szerint nem minden esetben csak az a jó dalos, akit a gyűjtő, a zene-folklorista annak tart, és ez nagyon lényeges kérdés!

A jó dalos helyi megítélése a közösség különböző egyedeinek zenei ízlésétől, a dalossal szembeni pszichikai magatartásától, a „rétegbeli” elkülönüléstől stb. nagymértékben függ. Helyi irányítás nyomán többször jutottam „nagyon jó nótás” emberhez, aki szinte kivétel nélkül műdalokat, magyar nótákat dalolt. Újabb és újabb érdeklődésemre elsőként mindenki azt a „nótafát” nevezte meg. S ugyanabban a faluban csak a véletlen hozott össze a régi hagyományt őrző dalossal. Nem kétséges, hogy zenei szempontból melyik individuum a lényeges. Azonban nem felejtkezhetünk meg a

¹⁷¹ Vö. *Sárosi Bálint*: Zenei anyanyelvünk. Budapest, 1973. 41.; A nótafa fogalmához l. *Csefkő Gyula*: Nótafa, szárazfa, mesefa. Ethn., XLI. 1930. 114–116.; Felhívom a figyelmet a *nótafa* Csefkő cikkében, ill. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárában való előfordulásának jóval korábbi megjelenésére: Török Károly írja 1867-ben: „Minden falunak, városnak megvan a maga úgynevezett *nóta-fája*, ki egyre dalol, mint a pacsirta, hű kifejezője a nép érzelmeinek, megéneklője a különösebb eseményeknek.” *Török Károly*: Magyar alföldi népszokások. In: Magyarország képekben (Szerk.: Nagy Miklós), I. 1867. 187.; L. még: *Hahn Adolf*: Egy múlt századbeli énekes gyűjtemény. Figyelő (Abafi), 1877 (II), 359–360.

közösségi véleményről. Olyan véleményről tehát, amely mögött egy teljes falu, olykor nem elhanyagolható létszámú „tömeg” áll.

A zenei folklórban a kiemelkedő daltudású individuum meghatározását illetően lényegében szakszempontok érvényesülnek. Ez természeteszerű. A „magyar nótás” sokszáz nótával sem kapja meg a folklorista „nótafa” megtisztelő jelzőjét, sőt, éppen ellenkező előjellel, negatív példaként szokás emlegetni. Ugyanakkor a közösségben az ilyen nótások magasan kiemelkednek, sőt, a közösségtől éppen ezek érdemlik ki a „legjobb dalos”, a „legjobb nótás” megtisztelő jelzőt.

És itt ennek kapcsán szólnunk kell arról, hogy a népdal és a magyar nóta a népi közösségekben — elsősorban gömöri kutatásaim tapasztalatai nyomán hangsúlyozom — nem különül el egymástól. Erről más helyen részletesen szólnunk. Most az előadók személye felől irányul erre a figyelmünk. Voltaképpen arról van szó, hogy a magyar nóta század eleji, két világháború közötti térhódításával a közösségben új „előadók”, új dalos individuumok kerültek előtérbe. A figyelem azokra irányult, akik az újat, a rangosabbnak vélt nótákat ismerték és dalolták különböző alkalommal. Amíg azonban a két világháború közötti időben, s még a második világháborút követően is egy ideig — feltételezhetően a rétegződés nagyobb volta miatt — a népdal és a műdal közötti különbséget az előadók és a hallgatók, az aktív és a passzív dalismerők még kellően érzékelték, az utóbbi egy-két évtizedben már oly nagymértékű egybefonódás történt, hogy a népdal és a műdal (magyar nóta) között több száz adatközlőm közül senki nem tudott különbséget tenni. A magyar nótákkal ma már a nagyszülők dalait dalolják, s azokat méltán tartják réginek, hagyományosnak, mindenki által ismertnek, voltaképpen népinek és jónak. Így válik tehát érthetővé a magyar nótát dalolók népi megítélése.

A jó dalos közösségi megítélésénél azonban szót kell ejtenünk még arról, hogy e tekintetben egy-egy faluban gyakran megoszlanak a vélemények. Több faluban megfigyeltem — egy alkalommal külön is vizsgáltam —, hogy a megkérdezetteknek csak a 30%-a említette ugyanazt a dalost, a többi a legkülönbözőbb személyt jelölte meg jó dalosként. A vizsgálat során azt állapítottam meg, hogy

az egyéni véleményeket nagymértékben befolyásolja a visszaemlékezés, egy-egy alkalom eseménye, az illető pszichikai magatartása a dalossal szemben, a hallott nótással kapcsolatos érzelmi megnyilvánulása, továbbá a korcsoport állapot, gyakran a különböző rétegbeliek (pásztorok, parasztok, iparosok, bányászok stb.) közötti lazább kapcsolat. Figyelemre méltó, hogy a jó dalos a népi közösségekben rendszerint azt jelenti: jó hangú. A dalolási alkalmakon (fonó, kocsmázás, legfontosabbként a lakodalom stb.) a jelenlevők közösen dalolnak, s ilyenkor elsősorban az „érces”, az egészből kiemelkedő, a többnyire másokat is túlszárnyaló hang tűnik fel.

S ezzel összefüggésben szólnunk kell a mennyiségi kérdésről. Ugyanis a jó hangú dalos nem bizonyos, hogy sok dalt ismer és fordítva, a „gyengébben szóló” individuum pedig a dalok nagy mennyiségének lehet a birtokában. Erről számos esetben meggyőződtem. Ehhez kapcsolódik az aktív, ill. a passzív tudásanyagú személyiség kérdése is. A népdalgyűjtők sokszor találkoztak olyan esettel, amikor az alanyt — többnyire nőt — nem lehetett dalolásra bírni, holott közismert volt jó hangjáról, dalismeretéről. Csakhogy közben változott a közösségi helyzete, férjhez ment, anya lett, olykor már nagyanya stb. és a dalolásban való részvétele bizonyos korlátokba ütközött. Az egykori aktív dalosból passzív anyagghor-dozású dalismerővé, dalörzövé vált.

Az aktív és a passzív fogalmát nemcsak a dalolás ténye, hanem a dalanyag ismeretével összefüggésben is említhetjük. Megítélésünk szerint ez rendkívül fontos kérdés az egyedek, ill. a közösség dalismerete tekintetében. Vizsgálataim nyomán azt állapítottam meg, hogy egy falu felnőtt tagjainak 80—90%-a egyedenként is ismeri mindazt a dalanyagot, amit a legkiválóbb nótafa előad. Csakhogy, amíg a kiemelkedő dalos tudása aktív, a dalokat folyamatosan elő tudja adni, azaz él benne a zenei hagyomány, addig a közösség nagy többsége csak a sokszor, többnyire a minden alkalommal elhangzó dalokat tudja szólóban előadni (ennek száma gyakran nem is kevés). Azonban mihelyt valamilyen alkalommal egy nagyobb közösség van együtt, s nótázásra kerül sor, az együttes dalolás nyomán a passzívan ismert dalok is felelevenednek, s az egyén a közösséggel együtt aktív szereplővé válik. Azt hiszem, nem túlzunk, ha

ez esetben valamiféle kollektív ismeretanyagról, daltudásról beszélünk.

És itt föltétlenül szólnunk kell az egyéni és a kollektív tudás összefüggésében az egy falura, ill. annak közösségére jellemző dalhagyományról. Ugyancsak helyszíni vizsgálataimra alapul az a megállapítás, hogy egy-egy kiváló „nótafa” lényegesen nagyobb daltudással rendelkezik, s az imént említett kollektív ismeretanyagot is túllépi, esetenként más-más arányban, de — adataim szerint — 20—25%-nál nem nagyobb mértékben. Ez a százalék kevésnek tűnhet, azonban ha pl. 300—400 dalt tekintünk általánosan ismertnek egy közösségben, akkor a 20%-os eltérés azt jelenti, hogy egy kiváló nótafa 60—80 dallal tud többet, ami viszont már jelentős eltérésnek számít. Tekinthetjük-e tehát az ilyen kiváló egyedek által előadott zenei anyagot az egész közösségre jellemzőnek? A válasz erre nyilvánvalóan nemleges. Sajnos azonban csak teljes felméréssel állapítható meg, hogy mi az eltérés az egyén és a közösségi ismeret, hagyomány között. A problémát itt voltaképpen az jelenti, hogy a nagy repertoárral rendelkező dalosok dalkészségüknek az imént említett 20—25%-át más környezetből, más közösségből (katonaság, summásság, vásározás stb.) vették át, olykor — és ez nem is mindig derül ki — ponyvanyomtatványról, daloskönyvből applikáltak szövegeket ismert dallamra. És ami a leggyakrabban előfordul — gyűjtőutam során számos gondot okozva — a más faluból, más területről származó kiváló dalos individuumok zenei anyagában mutatkozó különbség. E problémakör pedig magában hordozza a hagyományvándorlásnak, az átadás-átvételnak, a daltanulásnak és hagyományozásnak a kérdését is. Mielőtt erről szólnánk, utalunk a kötetben szereplő dalosok repertoárjának a kérdésére.

Mindezek előtt szeretném hangsúlyozni, hogy gömöri gyűjtőutam során számos dalosom egyenként mintegy 250—300 dalt, volt aki ennél jóval többet dalolt. E számban, természetesen benne szerepel mindaz, amit egy individuum hagyománya befogadott: népdal, műdal, alkalmi köszöntők, kántálók (egyházi jellegű énekek). Joggal felvetődhet a kérdés, hogy: 1. nem lett volna-e célszerű egy kiemelkedő „nótafa” dalkészségét közzétenni? 2. egy individuum dal-, ill. dallamanyaga milyen összefüggésben van a Gömör egész te-

rületén ismeretes dalkincssel? A két kérdés lényegében egybekapcsolódik.

A gömöri kiemelkedő tudású dalosaim dalkészletét összehasonlítottam, s megállapítottam azt, hogy 70—75%-ban a dalanyaguk azonos. Ez elsősorban a lírai dalokra vonatkozik. Az ily módon megvizsgált — különböző falukban élő — nótafák dalanyagában mutatkozó 25—30%-os eltéréssel vajon folklorisztikailag megvonható-e a falvak közötti különbség? Úgy gondoljuk, csupán annak a kimutatása, hogy gyűjtésünk során bizonyos számú dal még a legjobb dalosok repertoárjában sem ismeretes egymáshoz közeli vagy távolabbi falvakban, egyáltalában nem jelenthet olyan eltérést, amiből messzemenő néprajzi következtetést vonhatnánk le. És itt ismét az előadók, a nótafák felől kell a problémakörhöz közelítenünk. Mint fentebb említettem, a vizsgálataim azt mutatták, hogy kb. 20—25%-os dalanyagbeli eltérés figyelhető meg a falvak egy-egy kiváló dalos individuumának és a közösség egészének az ismeretanyaga között. Voltaképpen tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a jelzett százaléknyi eltérések a faluk között nem a közösek egészére, hanem az egyes nótafák repertoárjában mutatkozó különbségekre vonatkoznak. Ugyanis a vizsgálat során megállapíthattuk azt, hogy az egész területen ismeretes dalok száma sokkal nagyobb — még a nótafák dalkészletének összevetésében is — mint a sporadikusan felbukkanó dalok száma. Alapul tehát az általánost vettük Gömör egész területére vonatkozólag.

Említettem, hogy az általános zenei összképet illetően elsősorban a lírai dalokat vettem tekintetbe. A balladákat külön kategóriaként kezelem, habár az kétségtelen, hogy a balladák elterjedése, ismerete vonatkozásában nemcsak Gömör egész területét illetően, hanem a szomszédos falvakat tekintve is jelentős eltérések vannak. Az eltérés tulajdonképpen azt jelenti, hogy egy-egy, vagy több ballada csak sporadikusan bukkant fel, esetleg csak egy helyen került elő. Azonban éppen emiatt nem alkalmas általános következtetés levonására. A ballada nem a tömegek műfaja. A ballada előadását folklorisztikai vizsgálat szempontjából a mesemondók kategóriájába sorolhatjuk. E tekintetben nagy jelentősége van a kiváló képességű előadóknak. Az ilyen individuumok balladai ismeretanyagukkal volta-

képpen a közösségből kiválva önálló személyiségekként tekintendők. Egyáltalában nem kétséges azonban, hogy az általuk előadott balladák a közösségi hagyományhoz, a közösségi ismerethez, befogadáshoz stb. sorolhatók. Ez azonban már a vizsgálat más területére tartozik.

A gömöri dalos előadók között külön szólnunk kell azokról az individuumokról, akik mint önálló alkotók is szerepelnek. Tulajdonképpen csak egyetlen ballada szerzőiről van szó. S bár az alig pár éve született „ballada” (*Ezerkilencszázhetvenkettő nyarán mi történt a gesztetei nagy tónál*) csak egészen szűk körben, keletkezésének helyén ismeretes, tehát nem sorolható a folklorizáció útján átjutott balladák sorába, mégis felkeltheti a figyelmünket és több ok miatt is alkalmas általános következtetés levonására. Elsősorban azért, mert a ballada szerzője két kiváló képességű, nagy szöveg- és dallamrepertoárral rendelkező, kellemes hangú személy Gesztete faluban: Csank Dezsőné Imrece Ilona (szül.: 1913) és Motyovszky Józsefné Kovács Teréz (szül.: 1923). Azért lényeges hangsúlyoznunk a velük kapcsolatos jelzőket és értékelést, mert a ballada szerzői azonosak az előadókkal. Az előadók tehát nem más személy írását, könyvből vagy ponyvalapról való szöveget alkalmaztak valamilyen dallamra; így az átvételnek egy láncszeme kimaradt. Továbbá a saját szerzemény előadása, és így voltaképpen terjesztése szubjektív tényezőkből is fakad. Ha a balladák virágzásának periódusába helyeznénk vissza ezt a példát, akkor bizvást megállapíthatnánk, hogy a ballada keletkezésének és a hagyományba való bejutásának egyik nagyon természetszerű és minden bizonnyal gyakori módját figyelhettük meg, amelyre feltehetően számos példa lehetett a ballada múltjának klasszikus időszakában. Úgy érzem, mindennél jobban ideillik *Ortutay Gyula* megállapítása: „Ha a népi dallamoknak csak egy elenyésző részéről mutathatjuk ki az újabb anyagban a szerzőt s csak egyes stílusokat olvashatunk ki a századok folyamán a szövegekből és dallamokból, melyek a felsőbb társadalmi osztályok hatásáról árulkodnak, hinnünk kell abban az elvben, hogy a népköltészet is: *költészet, alkotás*, s minden alkotás mögött az egyéniséget kell feltételeznünk, mint teremtő elvet. Ez kikerülhetetlen alkotáslélektani tény. Népdalszövegeink

java részénél, csodálatos pentaton dallamainknál s az újabb dallamstílus java részében azonban az egyéniség elkülönítő jegyei sehol sem ütköznek ki, az egyéniség a maga ötleteit, tehetségét alárendeli a közösség már meglevő hagyományainak s kiválasztó, alakító ízlésének.”¹⁷²

A gömöri kutatásaim alapján — idekapcsolva más területeken szerzett tapasztalatokat is — röviden szeretnék utalni az egyén és a közösség kapcsolatára. A szakirodalomból egyértelműen kitűnik, hogy a folkloristák különösen nagy jelentőséget tulajdonítanak egyegy jó dalosnak a közösség életében. Kétségtelenül igaz, hogy a kiváló nótafák éppen a jelentős dalkészletük révén a hagyomány átadásának faktorai lehettek, azonban ehhez a folyamathoz szükséges minden tekintetben ideális miliő a meglehetősen rétegződött falusi közösségben nem volt. A daltanulásnak, a hagyomány átadásának-átvételének klasszikus alkalmai voltak a különböző társas összejövetelek (fonó, fosztó, tor, keresztelő, lakodalom, kocsmázás, pincézés, névnapozás, különböző mulatságok stb.). Fel kellene tehát tételeznünk, hogy a dalos individuum általában megfordult, jelen volt ezeken az alkalmakon. Nyilvánvaló, hogy részt vett ilyen összejöveteleken, azonban amikor a kiváló dalos jelző megillette — és ez többnyire így van —, akkor már koránál fogva bizonyos alkalmakon (pl. fonó, játszó, bál) nem volt jelen. Továbbá nem-beli különbség is okot adott egyes alkalmakról való elmaradásra. Ehhez még hozzátehetjük azt, hogy (korábbi közösségi állapotot figyelembe véve) a rétegbeli eltérés miatt a szóban forgó kiváló dalos lényegében csak a saját csoportjának, ill. közösségének (pásztorok, mesterek, zsellérek, a földművesek különböző csoportjai) al-

¹⁷² *Ortutay Gyula*: Kis magyar néprajz. Budapest, 1958. 18.; Az egyéniség kérdéséhez l. *Péter László*: Egyéniség a népkultúrában. Szeged, 1947.; *Ortutay Gyula*: Fedics Mihály mesél. Budapest, 1940. Bevezetés.; *V. Dégh Linda*: Az egyéniségvizsgálat perspektívái. Ethn., LXXI. 1960. 28—42.; *Vargyas Lajos*: Kollektives Schaffen in der Volksmusik. Acta Ethn., IV. 1955. 395 kk.; Vö.: *Ujváry Zoltán*: Az egyén szerepe a népszokásokban. Ethn., LXXVI. 1965. 501 kk.; *Ortutay Gyula*, *Dégh Linda* és *Péter László* munkáiban l. bő irodalmat.; Az egyéni és a közösségi alkotások kérdéséhez a népi tánc összefüggésében vö. *Martin György*: Egyéni és közösségi formátípusok a népi táncalkotásban. A MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei, XXVI. 1969. 401—410.

kalmain vett részt. Így tehát a falu nagy közösségén belül egy-egy nótafa a legkülönbözőbb tényező miatt gyakran csak egészen szűk körben „érvényesülhetett”, adhatta tovább tudását.

A daltanulás voltaképpen a hagyományozódás kérdéseit is érinti. Nagyobb területen és nagyszámú dalostól való információ alapján megállapítottam azt, hogy a dalok továbbadásában, terjesztésében a jeles nótafáknak korántsincs olyan jelentőségük, mint amilyent elméleti úton nekik tulajdonítunk. Szerepük a hagyományozódásban egyáltalában nem a legdöntőbb. Néhány fontos okra már utaltunk. Szeretném még megemlíteni, hogy a dalolási alkalmakon a legkiválóbb dalos is csak egy tagja a daloló közösségnek, nem önálló szereplő, nem egyedül dalol, hanem együtt a jelenlevőkkel és így tulajdonképpen azt dalolja, amit az egész közösség, azaz a jelenlevők ismernek. Természetesen a daltudása, főleg a dallamismérete, jó hangja kiemeli őt a többiek közül, bizonyos vezető szerepe lehet — és a példák szerint van is — a nótázás irányításában, a fellevenítésben, a „hang megadásában” stb. Az azonban a legritkább esetben fordul elő, hogy valaki szólóban daloljon, vagy olyan nótát daloljon, amit a jelenlevők egyáltalában nem ismernek. Annyi azonban kétségtelen — és úgy gondolom, ezen a ponton járunk közel a valós helyzethez —, hogy a nótafák jelentősége elsősorban abban van, hogy felszínen tartják, élővé teszik a közösség dalkincsét. S ez rendkívül fontos a hagyományozódás szempontjából.

Vizsgálataim nyomán úgy látom, hogy a daltanulás első és közvetlen miliője a legkisebb közösség, a család volt.¹⁷³ Ez természetesen s közismert tény, amelynek részleteiről már számos alkalommal volt szó. Most voltaképpen saját kutatásainkkal akarjuk ezt alátámasztani és megerősíteni. Egy fontos megfigyeléssel azonban szeretnénk ezt a lényegében tényszerű megállapítást kiegészíteni. Mégpedig azzal, hogy az ember dalismeretének 60—70%-át már gyermekkorában családi környezetében szerzi. Ennek egy része olykor hosszú időn át passzív anyagként van jelen az egyén hagyományában, s csak akkor elevenedik meg, amikor a dalolás különböző al-

¹⁷³ Vö. C. Nagy Béla—Sztareczky Zoltán: A cekeházi Sivák család népdalművésze. Miskolc, 1972.

kalmái arra lehetőséget nyújtanak. Az említett százalékarányt bizonyos kiegészítéssel lehet irányadónak elfogadni. Ugyanis a közösségnek vannak olyan egyedei, elsősorban nőkre, asszonyokra gondolunk, akik csak szűk körben mozognak és daltudásuk a házasságkötés után alig-alig bővül, többnyire ez is csak olyan ismeret, ami már csak passzívan lappang emlékezetében. Nem szabad erről elfelejtkeznünk, amikor „daloló faluról, daloló közösségről” beszélünk. Az asszonyok zöme a családi közösségben egész életén át lényegében csak egészen szűk körben mozgott. Legfeljebb a szomszédok, a fonó, néhány lakodalom jelentette számára azt az egyrészt megszokott, másrészt (lakodalom) újabb közösséget, amelyben dalolhatott, ill. a daltudása bővíthetett. A summásság, az uradalmakban, más vidékeken való munkavállalás, ami az új alkalmazkat jelentette, nem minden területre volt jellemző, és ami még fontosabb, a közösségnek csak egy bizonyos csoportja vett benne részt. Ezek daltudása a migráció, az idegen közösségek, a számos dalolási alkalomban való részvétel révén, a férfiaknak pedig még a nagy „daloló közösség”, a katonaság révén is 20–30%-kal bővíthetett. Az előző csoportbeliek ismerete azonban közvetlen környezetének hagyományát alig-alig haladhatta túl.

Mindezek után joggal vetődhet fel a kérdés, hogy egy közösség dalkincsében mi eredményezi a fejlődést, bővülést, voltaképpen a hagyomány változását, megújulását? Ez a kérdés heves vitákra nyújtott már alkalmat. Amikor a dalkincs bővüléséről beszélünk, akkor valójában valamihez viszonyítunk. Alapvető tehát, hogy a viszonyításkor ismerjük az alapanyagot, azt a dalkincset, amelyet a közösség tud, azt a hagyományt, amelynek a közösség egy meghatározott időszakaszban birtokában van és bizonyos idő után állapítjuk meg, hogy ahhoz viszonyítva milyen változás, azaz hagyománybővülés, ill. szűkülés következett be. Ilyen vizsgálatra aligha nyílik lehetőség. Többnyire a kutató a helyszínen egy rövidebb gyűjtési időszakaszban vizsgálja a hagyományt, s a megelőző állapotra a dalosok, az informátorok révén következtet. Ennek nyomán bizonyos általános megállapítást tehet, a részletek azonban fedve maradnak előtte.

Fel kell vetnünk az iménti problémakörből azt a kérdést is, hogy

egy közösség dalanyagának szám szerinti bővülése, a repertoár újabb dalokkal való kiegészülése jelent-e fejlődést a dalkincs egészét illetően? A hagyományban való változás föltétlenül érzékelhető az újabb dalok, nóták megismerésével. Vajon, a mennyiségi változás eredményez-e e téren minőségi változást? Vizsgálataim nyomán úgy látom, hogy mintegy 60—80 év óta a dalrepertoárban bekövetkezett rendkívül nagy szám szerinti bővülés igen erős minőségi romláshoz vezetett. A számszerűség csak teoretikusan jelent bővülést, mivel az újabb dalok befogadásával a korábbiakból bizonyos mennyiség háttérbe szorult, ill. eltűnt. Ez egyes közösségekben (pl. az erősen polgárosuló közösségekben) szinte teljes dalanyag változást eredményezett. A feltételezhető archaikus dalanyagra rárétegződött vagy teljesen felváltotta a műdalok, magyar nóták tömege. Ez pedig cserélődést, változást jelent és nem a hagyomány, a korábbi dalanyag változását, még kevésbé megújulását mutatja. A megújulásra a fiatalabb generációnál került sor az utóbbi egy-másfél évtizedben. Erre alább még visszatérek.

A hagyományozódással kapcsolatban megállapítható — s ezt már sokszor hangsúlyozták a kutatók —, hogy az egymást váltó generációk között a dalkincsben lényeges minőségi különbség figyelhető meg. Ez elsősorban az ún. archaikus dalok, dallamok háttérbe szorulását, eltűnését, ill. a műdalok, népies dalok előtérbe kerülését jelenti. Szükségesnek látszik, hogy itt az arche-állományról külön is szövjünk. Véleményem szerint a múlt század második felétől, végétől olyan ideális közösségről aligha beszélhetünk, amelynek a dalkincsét egészében az arche-csoportba sorolhatnánk. Jól bizonyítják ezt a múlt századi, század eleji népi kéziratot daloskönyvek, amelyekben azok a nóták is fennmaradtak, amelyeket a népdalgyűjtő nem jegyzett le. A 19. századi népdalgyűjteményekbe természetesen a legszebbnek ítélt dalok kerültek. Azonban már az Erdélyi által szerkesztett gyűjteménybe is nagy számú olyan dal került (ez a szöveg alapján is megítélhető), amely az akkori kor divatját tükrözi, s amelyet olyan szállománynak lehet tekinteni, ami minden időben érte és érheti a néphagyományt. A nyomtatott és a kéziratot gyűjtemények egyaránt jól bizonyítják, hogy a tényleges értelemben vett arche-anyagnak mindig volt és van olyan rétege,

amely egy adott szakaszt, egy átmeneti állapotot tükröz. Nagyon lényeges annak a hangsúlyozása, hogy éppen ez a réteg mutatja meg egy hagyomány háttérét, voltaképpen egy közösség ízlését, befogadását, mozgását, kitekintését s kapcsolatát az egész társadalommal, talán úgy is mondhatnánk, hogy a mindenkori nemzeti kultúrával. A dalkincsnek tulajdonképpen ez a szekunder rétege állandó mozgásban, változásban van, ez cserélődött mindig újjal, kornak, ízlésnek, hatásnak stb. megfelelően. A minőségi romlás csak ott és akkor kezdődik, amikor ennek a hatása olyan erőssé, intenzívvé válik, hogy az arche-csoportot teljesen háttérbe szorítja, elsorvasztja. Ennek veszélye a század elejétől mintegy két generáción át igen erősen megvolt. Szerencsére az utóbbi egy, másfél évtizedben a „felülről” kapott hatás nem a romlást, hanem éppen ellenkezőleg, a népdalkincs megújulását, felfrissülését hozta. A népköltészet iránti érdeklődésnek olyan széles körű megnyilvánulása figyelhető meg, amely nyomán a népdal újravirágzásának, reneszánszának a korát éljük. A kommunikációs eszközök lehetővé tették a már feledésbe ment, kihalóban levő dalok újraélesztését, sőt, a terjesztését is. Nem egy példát tudok említeni arra, hogy kiváló dalosaim több dallal kapcsolatban forrásként a rádiót, ill. a televíziót jelölték meg. A népdalok terjesztésébe már ezt az új formát is besorolhatjuk, hasonlóképpen a „hagyományozódás” terén is jelentős faktornak tekinthetjük.

•

Úgy gondolom, hogy az általános következtetések levonásánál elengedhetetlenül fontosak azok az adatok, amelyeket az informátorok, az aktív és a passzív dalosok nyújtanak. Az elmondottakhoz szeretnék a következőkben mélyebb helyszíni vizsgálat alapján a Turóc-völgyéből, közelebbről Lévártról való példákat említeni. Ezek az adatok egy közösséghez kapcsolódnak, de lényegében némi lokális eltéréssel Gömör egész területén hasonló adatokat gyűjtöttem. Az egy közösségre való konkretizálás nemcsak a hitelességet erősíti, hanem a hagyományban való tájékozódás mélységét is növeli.

A daltanulásra, nótafákra, dalolásra, hagyományozódásra stb.

vonatkozó megfigyeléseim Lévárton számos új adalékkal egészítik ki a korábbi vizsgálatokat. Különösen figyelmet fordítottam a gyermekek daltanulására, az indíttatás kérdésére. Egyöntetű vélemény szerint a gyermeket a beszédre való tanítással egyidőben imádkozni és dalolni tanították. Úgy tartották: „a dal fontosabb volt az imánál is”. Különösen a lányokkal kapcsolatban tekintették lényegesnek a daltanulást. A *pesztunka* volt a dalok első tanítója. A gyermek *pesztunkája* többnyire a nagyobb testvér, rokon gyermek vagy a nagyszülő volt. Szükséges itt egy megjegyzés. A gyermekek kezdetben több egyházi éneket ismertek, illetőleg tanultak meg, mint dalt. Ez részint azzal magyarázható, hogy a gyermekek a szülővel lényegében már iskolás koruk előtt jártak a templomba, részint pedig azzal, hogy bizonyos alkalmak (elsősorban a karácsony esti kántálás, betlehemezés) énekeit a gyermekek mint a szokás résztvevői korán elsajátították.

Azok a gyermekek, akiknek nem volt *pesztunkájuk*, csak úgy 5—7 éves korban kezdtek ismerkedni a dalokkal játék közben a többiektől. A játészó többnyire a falu szélén a Turóc partján, olykor a faluban, a Turóc hídján volt. A húsvétot követő vasárnaptól, az ún. *fehérvasárnap*tól kezdődően mehettek a gyermekek a játszóba. Ilyen alkalmakkor jelen voltak a nagyobb, az ún. *siüldő* lányok (10—15 évesek), akik a kisebbeket *pesztunkálták*. Feltűnő azonban, hogy a *suhan*cok, vagy *inasok* (12—15 éves fiúk) nem vettek részt ezeken a játszókon, csak a tőlük kisebbek, azaz az egészen gyermek fiúcskák. Így a daltanulásnak ezen a kiváló alkalmán, ahol a nagyobb lányok tanítóként, hagyományátadóként szerepeltek, a fiúk egy csoportja már elmaradt a hagyomány bizonyos rétegétől, azaz a játékdalok megtanulásától. Ezt gyűjtés során szerzett tapasztalat is igazolja. A férfiak a gyermekjátékok dalaiból meglepően keveset ismernek. Többnyire csak a *pesztunkálás* idejéből maradt dalokat idézik fel, vagy olyan játékdalokat, amelyek teljesen közismertek, amelyeket már felnőtt korukban a gyermekektől gyakran hallottak. Az asszonyok éppen ellenkezőleg, gyermekjátékdalokat bőséggel tudnak, s ez a tudásanyag az imént említett játszóval, a nagyobb gyermekek kisebbeket való *pesztunkálásával* hozható összefüggésbe. Ez a tradícióban funkcionális alapon őrződött meg, míg az előző-

nél lényegében nem beszélhetünk hagyományról, csupán szekunder ismeretanyagról. Ugyanakkor azonban szükséges azt is megjegyeznünk, hogy a nők dalkincsének is van szekunder rétege. Ez elsősorban a katonadalokra vonatkozik és az olyan nótákra, amelyek a kocsmai mulatónóták körébe tartoznak.

A legények daltanulási alkalmai némileg különböztek a leányokétól. Mindenekelőtt a katonaság időszaka játszott fontos szerepet a férfiak dalkincsének alakulásában. Ezt már sokan hangsúlyozták, s tapasztalataim alapján ennek helyességét megerősíthetem. A katonaságnál jelentősen gazdagodott az a dalanyag, amelyet hazulról vittek magukkal a legények. Sajnos, nem mindig előnyére bővült. Szám szerint sok új nótával kerültek haza, azonban ezek egy része magyar nóta, műdal. Erről nemcsak az élő hagyomány tanúskodik, hanem számos kéziratos nótás könyv is, amelyekbe a katonaevek alatt az új dalokat jegyezték le.¹⁷⁴

Itt szeretném megemlíteni a falvakban megforduló idegen katonák szerepét is a dalterjesztésben. Idevonatkozóan *Vargyas Lajos* Áj faluval kapcsolatban említ tanulságos példákat. Az én adataim Lévárról valók. Az első világháború idején a Szentiványi földbirtokos lévárti kastélyának különböző melléképületeibe szállásolták a katonákat, elsősorban a könnyebben sebesülteket. Az idős férfiak úgy emlékeznek vissza, hogy egy dunántúli ezred körzete volt az a terület. A lábadozó katonák esténként bejártak a kocsmába mulatni. Horváth Lajos bácsi mondása szerint: „Sem azelőtt, sem azóta olyan vígság nem volt a lévárti csárdában.” Horváth Lajos, aki akkor még suhanc legényke volt, 12 katonanótát sorolt fel, amelyeket akkor ismert és tanult meg a Lévártra szállásolt katonáktól. (Ezek közül néhány kezdősora: Ellőtték a jobb karomat; Erdőszélen nyírfakereszt jelzi a síromat; A harctérről sebesülve jönnek a katonák; Sírom felett, körül rajtam kék ibolya virágzik; Szólnak az ágyúk,

¹⁷⁴ Vö. *Ujváry Zoltán*: Népi kéziratos verseskönyveink. Műveltség és Hagyomány, I–II. 1960. 111–143.; *Ujváry Zoltán*: Tasnádi Lajos botpaládi kéziratos könyve. Jóna András Múzeum Évkönyve, III. 1960. Nyíregyháza, 1963. 155–174.; *I. Sándor Ildikó*: Népi kéziratos könyv 1847-ből. Studia Comitatus, I. 1972. 185–218.; *Szalay Emőke*: Kéziratos nótáskönyv 1864-ből. A debreceni Déry Múzeum Évkönyve, 1974. Debrecen, 1975. 707–719.

ropognak a kézi fegyverek; Nem lesz egy tenyérnyi föld sem a pusztasíromon; Szép a magyar huszár, ha felül a lovára.)

A Turóc-völgyi falvakból az első világháborúig nagy volt az áramlás az Alföld irányába. Sokan mentek el időszaki munkára, főleg *részi aratónak*. A vándormunkások gyakran vittek haza újonnan megismert nótákat. Az idősebbek emlegetik a hazatért „amerikásokat” is, akiktől sok új nótát hallottak. Meg kell még említeni a nagy migrációt jelentő cserépedényárulást, s ennek kapcsán a cserépedényekkel fuvarozók szerepét a dalok terjesztésében. Rendkívül nagy mennyiségben szállították a gömöri fazekas készítményeket az Alföld irányába, szomszédos és távolabbi megyék falvaiba. Így különösen Borsod, Abaúj, Zemplén, Heves, Szolnok, Hajdú, Bihar, Szabolcs, Szatmár, Bereg megyék falvaiban árulták gyakran hetekig tartó vándorútjuk során a fazekas készítményeket. Ilyen utak alkalmával a kocsmákban, fogadóknak, olykor a vásároknak is lehetőség nyílt újabb dalok — amint emlegetik, az „alföldi nóták” — megismerésére. A cserépedény árulására a két világháború közötti időben is volt lehetőség. Útlevéllal jártak át a gömöri fazekasok Magyarországra, és készítményeikkel az egész Tiszántúlt végigvándorolták. Horváth Lajos egykori vándorárus ma is büszkén emlegeti, hogy egyik útja során 1923-ban ismert meg egy dalt, amelyet tőle tanultak meg a lévártiak. Ez a „*Gyolcs az ingem, gyolcs a gatyám, lobogós az ujjá*” kezdetű dal volt. Annyira megtetszett neki, hogy amikor visszament a falujába, a *táncon* ezt a nótát húzatta és dalolta olyan hatással, hogy rövidesen Lévárton és a közeli Deresken is ismeretes és kedvelt nóta lett.

Lévárton szokásban volt, hogy a legények péntek kivételével minden este „végig danolták” a falut. A nótázás egyik leghangulatosabb, legkellemesebb alkalmaként emlékeznek napjainkban is erre a régi szokásra. A legények a kocsmából indultak, elmentek az ún. *partig*, onnan pedig vissza a Turóc hídjáig. A „csapatban” haladó legények „lépéshez való” nótákat daloltak. Ha valamelyik házban halott volt, ill. gyászoltak, ott nóta nélkül haladtak el, s csak a következő háznál kezdték újra a dalolást. A „kör” megtétele után a Turóc hídján, ami a falu központi részén van, a legények megálltak és addig daloltak, amíg a *bakter* a 10 órát el nem fújta. Ezek az

esti nótázások (számos gömöri faluban volt hasonló gyakorlat) lehetőséget nyújtottak a legények által ismert dalok — a katonaságtól, részes munkából, hosszabb vándorútról visszatérőknél az addig ismeretlen dalok — faluszerre való megismertetésére, gyakorlatilag a továbbadására, terjesztésére. A legények dalolása az esti csendben messzire hangzott, de nemcsak bentől hallgatták, hanem igen gyakran kimentek az emberek, asszonyok és lányok a kapuba és onnan hallgatták a legények nótázását. Számukra a passzív daltanulás egyik alkalmá volt ez.

A daltanulás egyéb alkalmairól, úgymint a fonóház, a lakodalom, táncmulatságok stb. a szakirodalomban bőséges példát találunk. Ezek szerepe a dalkincs életbentartásában, hagyományozódásában közismert. Így volt ez Gömörben is. Télen a fonóház volt az ifjúság legkedveltebb találkozóhelye. A legények többnyire a kocsmában gyülekeztek és onnan nótaszóval mentek a fonóházba. A legények megérkezése után voltaképpen már alig-alig fontak, a lányok rendszerint letették a guzsalyat a lócára és azután éjfélig táncoltak, daloltak. Az asszonyfonóban a tánc elmaradt (bár olykor arra is sor került), a mesélés és főleg a nótázás állandóan folyt. A régi és az új dalok, az ismert és az újonnan megismert nóták belső áramlására a fonóház nyújtotta a legalkalmasabb miliőt. A fonóban lehetőség volt egy-egy dal ismétlésére — ellentétben pl. a lakodalommal —, a szöveg és a dallam pontos megismerésére, a kisebb közösség révén a dalok tényleges megtanulására, a hagyományba való bekerülésre, számos „új alkotás” folklorizációs folyamatára.

A dalolás nagy alkalmával, a lakodalommal kapcsolatban szeretnék megemlíteni egy, a dalolás szempontjából fontos szokást, a *rundázást*. A *rundázás* az, amikor a zenészek sorban egyenként elhúzzák a vendégek nótáját. Ekkor a vendég a zeneszóra egyedül dalol. A zenészek a *rundázáskor* tányért helyeznek a vendég elé, aki abba pénzt tesz. Ha a vőlegény és a menyasszony is jelen van, akkor velük kezdik a *rundázást*, egyébként a *szószólóval*, s azután tőle a jobb oldali irányba haladva az asztalnál ülő vendégek nótáját sorra eljátsszák. Ez az egyetlen alkalom a lakodalomban, amikor a jelenlevők egyedül dalolhatnak. A lakodalomban egyébként csak közös dalolásra van lehetőség. Az ún. kiváló dalosok, „nótafák”

sem dalolnak egyedül. Erre fentebb már utaltam. A *rundázás* alkal-mával azonban mindenki szólóban dalolt. Egyik informátorom sza-vait idézem: „Egymagában a férfi vagy a nő a rundázáskor dalolt. Akik jól, szépen tudtak dalolni, azok ott dalolták el azt az új nó-tát, amelyet valahol megtanultak és még a faluban nem tudta más. Csak ott illett a lakodalomban a rundánál vagy a poszrikba dalolni egyedül, akármilyen nemű volt is az, legény, leány, fiatal, idős em-ber vagy asszony. Aki szépen tudott egymagában dalolni, azt a többiek csendben és megilletődötten hallgatták. A legmegszokot-tabb azért az együttvaló dal volt.”

Az „együttvaló dal”, ahogy a közös dalolást nevezte egy lévárti dalosom, leginkább a már említett fonóházban, lakodalomban, *poszrikban* (keresztelő), kocsmában, utcázáskor, munkából jövet-kor, pl. aratásról, juhnyírásról volt szokásban. Egymagában az em-ber az említett példákat kivéve a közösség előtt nem dalolt. Gyak-ran daloltak azonban az emberek egyedül, ha mások nem hallották. Így pl. szántáskor, kaszáláskor, erdőben, favágáskor, a jószág legel-tetésekor, az asszony, ha egyedül volt odahaza stb. Hasonlóan da-lolgattak az útonjárók, a jövő-menő emberek, vándorárusok, vándoriparosok, úgymint a vándor fazekasok, meszesek, bordások, drótosok, ablakosok stb., különösen ha erdei vagy legelői úton mentek egyik faluból a másikba. Az ilyen egyedüli dalolásnak azon-ban gyakran olyan indítéka van, amelynek a problémaköre már a pszichológia területére vezet bennünket.

A dalolási alkalmak áttekintése nyomán az tűnik ki, hogy ezen alkalmak egy részének a daltanulásban, ill. a hagyományátadásban nincs lényeges szerepe. Az egyedekre lebontott példák is azt mu-tatják, hogy az egyén dalkincsének több mint 85–90%-át leány-korában, ill. legénykorában (a katonasággal befejezően) sajátítja el. A dalolás nagy közösségi alkalmai felnőtt korban többnyire csak kis százalékos bővülést eredményeznek. Voltaképpen arról van szó, hogy pl. a lakodalomban hallott új nóta egy már nem legényember számára legfeljebb olyan új ismeretet hoz, ami lényegében felszínes marad, passzíve őrződik meg, s ha nincs lehetőség ismétlődésre, akkor a tényleges átvétel megáll. Márpedig a házasemberek, asszo-nyok dalolási alkalmai és így az ismétlési alkalmak lehetőségei le-

szűkülnek. A kiváló dalosok, nótafák repertoárja bővül még e periódusban, tekintve, hogy az ő reagálásuk, appercipióáló képességük lényegesen nagyobb, érzékenyebben reagálnak, jobban és hamarabb felfogják, rögzítik az újonnan hallott dalokat. Az ún. nótafák repertoárjának szinte élethossziglan való bővülése csak egy-egy individuum kiváló képességét jelzi, a közösség egész dalkincsére ez azonban már nem vonatkozik. Sőt, a nagy többségnél csökkenés következik be. A ritkábban ismétlődő dalok — elsősorban a dalolási alkalmakon való részvétel és egyéb okok következtében — elhomályosulnak, az emlékezet mélyén lappanganak.

Az előzőekhez kiegészítésül hozzá kell tennünk — előbb már említettük —, hogy az utóbbi egy-két évtizedben a dallamanyag felfrissítésében, terjesztésében, sőt, hagyományozásában is jelentős szerepet töltenek be a kommunikációs eszközök, valamint a különböző szervezett dalolások, versenyek, ünnepségek stb. Több dalosom említett egy-két olyan dalt, amelyet a rádióból hallott, vagy a televízió dalos versenye során ismert meg. Hasonlóképpen jó lehetőségei a dalok terjedésének a helyi dalos találkozók is. Ilyen találkozót Gömörben a magyar kulturális szervezetek rendeznek (különösen fontos szerepe van a CSEMADOK-nak), s itt föltétlenül meg kell említenünk Gömörben Gombaszögön a már hosszabb idő óta hagyományosan megrendezett nagy dalos találkozót. Ezen az országos dal- és táncünnepélyen a több ezer résztvevő — ennek fontossága különösen a kiváló dalos individuumok tekintetében hangsúlyozható — felfrissítheti korábbi ismereteit, ill. újabb, más területekről való dalokkal ismerkedhet meg. Mind a kommunikációs eszközöknek, mind a különböző találkozóknak, kórusmozgalomnak a hagyományozódásban felbecsülhetetlen szerepe van. Ugyanakkor azonban megállapíthatjuk azt is, hogy mindezek révén egy bizonyos idő múltán, de már napjainkban is a legkülönbözőbb vidékek dal-, dallamanyagában az eltérések legfeljebb néhány jellegzetességre szűkülnek, többnyire pedig teljesen megszűnnek.

*

A következőkben gömöri dalosaim közül mutatok be néhány individuumot. Az életút rövid ismertetése nyomán bizonyos általános következtetést vonhatunk le részint a dalosokra, részint a dalkincsre vonatkozólag. Az összes előadóra nem térünk ki, a válogatás nem értékmérő, a cél csupán az, hogy a közösség egy-egy tagjáról való villanásnyi kép mögött megpillantsuk a dalok, a balladák s a különböző énekek őrzőit.

Horváth Lajos. Nemcsak gazdag népdal repertoárral rendelkező individuum, hanem általában a néphagyomány ismerete és tudása tekintetében magasan kiemelkedő ember. A Turóc-völgyi Lévárton született 1904-ben. Földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkozott. A lévárti és dereski cserépedényekkel mint vándor árus bejárta a közeli és távolabbi megyék falvait. Útjai során az új dalok megismerésének számos alkalma volt. Fentebb éppen az ő emlékezete nyomán említettünk példát egy nóta lévárti és környékbeli elterjedésére. Kitűnő megfigyelő képessége és a hagyomány befogadására érzékeny egyénisége révén megőrizte gyermekkorának dalait is, s jól emlékszik az első világháború időszakától kezdődően a népelettel kapcsolatos szokásokra és a bekövetkezett változásokra. A betlehemes játékot a játszás után 60 évvel az összes éneketételekkel hűen elő tudta adni. Horváth Lajost nemcsak a hagyományismerete miatt emelem ki, hanem nagy elismerés hangján szólok arról a segítségéről, amelyet nekem a gömöri kutatásaim során nyújtott.

Veres Józsefné Kocsis Julianna. Kiváló képességű, rendkívül gazdag repertoárral rendelkező dalos. Zádorfalván született 1925. december 15-én. Hagyománytartó közösségben élt és nevelkedett. Szülei, rokonsága révén pásztordinasztiákhoz kapcsolódik. Apja és anyja egyaránt juhászcsaládból származtak, s így a millió nagymértékben meghatározta a dal-, dallamanyag indíttatását. Édesapja 1936-ban Ligettanyán vállalt munkát, ahonnan 1947-ben véglegesen Hétbe költöztek. A helyváltoztatásokkal újabb közösségekbe került, s ez dalrepertoárjában érezhető bővülést jelentett, bár — elmondása szerint — a dalok nagy részét már gyermekkorában Zádorfalván megismerte és megtanulta. A családi környezet hatása a későbbiek során is érvényesült, mivel a nagyszülőkkel, a rokonsággal való találkozások lényegében az önálló családalapításig a dalok

elsajátításának vissza-visszatérő alkalmai voltak. A dalok elsajátításának, megismerésének folyamatára így emlékezik: „A dalaim nagyrészen a családból származnak. Anyámmal sokszor jártam nagyszüleimhez esténként, mert mivel három lány volt nálunk, sokat kellett fonni, hogy elegendő stafíring legyen. Elköltözés után is visszajártunk a rokonokhoz. Én tőlük sajátítottam el a dalokat kislány koromban. Mint kislány a libákat őrizgettem, mert anyám azt is tartott; jártunk vele a tarlóba és ott a többiekkel mindig daloltunk. Télen a disznótorokban is sokat daloltunk, többnyire a családon belül, hiszen anyámék heten voltak testvérek. Nagylány koromban a fonóban daloltunk egymás kedvére. De daloltunk munkák alkalmával is, aratáskor, gordonyozáskor és egyéb napszámos munkaalkalmakkor. Asszony koromban már kevesebb volt a dalolási alkalom. Egyedül is dalolgattam otthon, vagy a határban, ha kapálgattam. Egyébként többnyire a disznótorban meg a lakodalmokban volt lehetőség a dalolásra, meg ha valaki éppenséggel megkért, hogy ezt vagy azt a nótát daloljam el neki.” Mint említettem, Veres Józsefné Kocsis Julianna a dalok és a balladák zömét gyermekkorában, ifjú lány korában sajátította el. Visszaemlékezése nyomán nyolc-tíz éves lehetett, amikor már tudta a *Homrodi Borbála* és a *Pápainé* balladákat. Ez rendkívüli fogékonyságot bizonyít, különösen, ha arra gondolunk, hogy terjedelmes balladákról van szó. A későbbiek során is könnyen sajátította el a dalokat. Az otthoni környezeten kívül elsősorban a nagybarcai aratóktól tanult dalokat, amelyek száma azonban a teljes repertoárban csak ezrelékben jelölhető. Veres Józsefné Kocsis Julianna nemcsak jó befogadó, hanem jó előadó individuum is. A több száz dal, jelentős számú ballada teljes egészében él tudatában, s órákon át dallam- és szövegproblémák nélkül könnyedén, mély átéléssel dalol. A kötetben nagyszámú dal származik tőle. Teljes repertoárjának részletes vizsgálata a zenei egyéniségekutatás terén tanulságos eredményt hozna.

Csák András. Rendkívül jelentős gömöri nótafa. Élete folyamán Gömör megye legkülönbözőbb falvaiban élt hosszabb-rövidebb ideig. 1908. március 26-án született Putnokon. Röviddel születése után a szülei Kálósára költöztek. Édesapja pásztor volt. Ő maga is pásztorkodott, kb. 10–12 éves korában Rimaszombatba költöztek

s ott éltek húsz éven át. Rimaszombat környékén különböző pusztákon, falvakban volt pásztor, szolgált, cselédeskedett nagygazdáknál, nagybirtokokon. Szlovák gazdákhöz is beállt pásztornak, cselédnek. Lényeges fordulat következett be életében akkor, amikor 1933-ban megnősült és Rozsnyóra költözött, ahol 6 évig bányában dolgozott. Rozsnyón egy ún. ONCSA-házban kapott lakást és így ott végleg megtelepedett, azonban a bányász évek után Rozsnyóról eljárt Gömör különböző területeire dolgozni. Leginkább pásztorkodott, nyugdíjas éveiben is, pl. 1972-ben Mikoicsányban volt egy évig a csordás mellett. Több száz dalt tud. Dalkészletének zömét édesapjától sajátította el. Azok közé a nótafák közé tartozik, akik könnyen befogad, egyszeri hallásra megjegyez új dalokat. Életében számos helyen megfordult, s így sok alkalma nyílt dalkincsének bővítésére. „Amerre elvetődtem, mindenütt figyeltem a nótákat. A katonaságnál sokat megismertem. Amikor Pesten szolgáltam (1938 után), ott sok kuplét tanultam. Ha én meghallottam egy dalt, este lefeküdtem, dúdolgattam, már másnapra megtanultam. Amikor Ráhón szolgáltam Okolcsányi grófnál, olyan szegény gróf volt, a felesége jó asszony volt. Suhanc voltam még akkor. Bejártam a konyhára. A grófné hallotta, hogy mindig dalolgotok, hát megtanított egy nótára, arra hogy Házunk előtt jegenyefa de magas... ezt tőle tanultam. A szlovákoktól is tanultam nótákat. Rimaszombat mellett a Barányi pusztán voltam tejeskocsis, meg minden. Reggelente vittem a tejet meg az uraság két lányát Szombatba. Amikor visszamentem, elláttam a lovakat, kimentem kaszálni és dúdolgattam. A dal az emberből nem őrlődik ki, bárhol van.”

Szoó Gyuláné Sergely Júlia. Elsősorban a lírai dalok ismerője. Trizsben született 1920. június 8-án. Pásztori, cselédi környezetben nevelkedett. 14 éves korában elment szolgálni. Kelemérben egy katonatisztnél és Madarassy György jegyzőnél, Putnokon Liszkay polgári iskolai igazgatónál szolgált. 1939-ben férjhez ment Sajógömörbe Szontágh földbirtokos parádés kocsisához. Attól kezdve napszámba járt, kapált harmadába, eljárt aratni és más mezőgazdasági munkát végezni. 1946—1949 között Csehországba vitték, majd amikor visszakérült, az erdészletben dolgozott, ezt követően pedig a termelőszövetkezetben (JRD) lett fejő, állatgondozó, napja-

inkban nyugdíjas éjjeliőr a sertésfarmon. „Az édesanyámtól hallottam sok nótát. Amit most tudok, majdnem mindet tudtam 14 éves koromban. Hallottam itt-ott nótákat, mert sokfelé szolgáltak a szüleim. A summásoktól is hallottam sok nótát. Amióta rádiónk van, ha csak tehetem, meghallgatok minden nóta műsort. Sokat danoltam lagziban, fosztóban, aratáskor. Kétszer felléptem a körzeti népdalversenyen és a járási versenyen. Mindig a nóta jár az eszembe. A gyermekeim már nem tudnak annyira.”

Gyömbér István. A gömöri szegény sorsú emberek jellegzetes s minden valószínűség szerint utolsó alakja volt. 1898-ban született Gesztetén. Édesapja juhász volt, ő is az lett. Egész életében a szegények sovány kenyerét ette. 1926-ban, amikor megnősült, Felsővályba költözött. Aratott, részesmunkát vállalt és juhászkodott uraságoknál, gazdaembereknél. A pásztordalok, betyárnóták, rabénekek pompás előadója volt. Amikor 1973-ban, 75 éves korában felkerestem, súlyos betegen feküdt; pálinkával gyógyítgatva magát azonban még számos dalt énekelt magnetofonszalagra. Megemlékezett róla Sárosi Bálint egyik könyvében (Zenei anyanyelvünk. Bp. 1973. 114—118.) és a rádióban is. E kivételes tudású nótafa szikár alakját és emlékét idézzük fel Veres János szép költeményével (Irodalmi Szemle, XVI. 1973/5.):

*Csitt: Gyömbér István énekel
pásztortüzek pirosló lángja
vetül a karcsú gerendákra
Monoton hangjából kibomló
vad ősi puszták holdas éje
páfrányos erdők ridegsége
surran a pohár fenekére*

*Ó, öreg Gyömbér, énekelj,
Mint mohó pénzsóvár rokonság,
örökségünkért rontottunk rád.*

*Hajtsd föl a szilvapálinkádat
éltesen a magnótekeres
Mert a holnapi kutatóknak
ha felőled tudakozódnak
te már csak a fejfáddal felelsz.*

Ríz Barnáné Jokhel Zsuzsanna. A legdinamikusabb hangú dalosom volt. Abafalán született 1909. december 12-én. Pár éves volt, amikor a szülei Sánkfalára költöztek. Élete során számos gömöri faluban lakott hosszabb-rövidebb ideig. Édesapja kerülő volt, majd csordás és kondás. Juhászhoz ment férjhez, akivel különböző gömöri falvakban vállalt munkát. Részint a szüleivel, részint a férjével az említett Sánkfalán kívül Harkácson, Rásban, Lévárton, Licében, Zsórban, Oldalfalán, Beretkén, Zádorfalván, Hubón és Kesziben laktak, ill. pásztorkodtak. Hét és fél évig voltak cseh területen. A nyugdíjas évekre véglegesen Tornaljára költöztek. „Ha egy nótát meghallottam, én már azt rögtön tudtam. Jártam a juhokkal és daloltam, csak úgy zengett a lévárti erdő.”

Pamlényi Barnáné Gál Erzsébet. Csendes, halk szavú, a dalokat mély átérzéssel, finom emocionális hullámmással előadó individuum. Putnokon született 1912. április 14-én, egyéves korától Hétfen él. Egész élete nehéz munkával telt. Családjával úri birtokon, gazdánál a szegény emberek sorsát élte: reggeltől estig dolgozott, nap-számba járt, s mindent végzett, ami a mezőgazdasági munkával összefüggött. Az utóbbi évtizedek hozták meg számára a nyugodtabb életkörülményt. Lírai dalokat és balladákat egyaránt jól ismer. Elsősorban családi környezetben dalol. A dalokat zömmel édesanyjától tanulta. Különösen érzékenyen reagált a balladás történetekre. Több újstílusú, helyi keletkezésű balladát ismer. Ezekkel kapcsolatban említette: „Mamikától hallottam.” Néhány dalt a Serényi birtokon megforduló summásoktól sajátított el. A klasszikusan szép népdal repertoárjába élete folyamán műdalok, kuplék is bekerültek.

Balogh Barna. A régi nóták ismerete és főleg a trombitálása révén sokan ismerik Balogh Barnát, a dereski csordást. 1920-ban a Rimaszombat melletti Bellényben született. Élete pásztorságban telt. Apja

is pásztor, csordás volt. Heten voltak testvérek, mindannyian a pásztorságban nevelkedtek. Különböző helyeken szolgáltak. Egy-egy faluban 3—4 esztendő tölthettek, majd más faluba szegődtek. Ő maga Lévárton hosszabb ideig, 10 évig volt, Radnóton a Balog-völgyben 5 évig, Licében pedig 6 évig pásztorokodott. A dalokat és a balladákat gyermekkorában édesapjától tanulta. „Kint a nyáj mellett apámmal danolgattunk. Unalomból is. Megtanultam trombitálni. Apám danolt, én meg trombitáltam.”

Csank Dezsőné Imrece Ilona (szül.: 1913. december 10.) és *Motyovszky Józsefné Kovács Teréz* (szül.: 1923. március 21.). A Gesztetén lakó két asszony falujának és környékének közismert dalosa. Együtt említem őket s ennek nemcsak az az oka, hogy mindketten Gesztetén élnek, hanem elsősorban az, hogy dal-repertoárjuk azonos és hosszú idő óta minden dalolási alkalmon együtt vannak, közösen dalolnak, sőt, egy balladát közösen komponáltak. Ez utóbira korábban már utaltam. Egy gesztetei ember öngyilkos lett, a gesztetei tóba ölte magát, s ez az esemény mélyen megrázta a közösséget, a két asszonyt is, akik egy már ismert dallamra versbe szedték a történetet. Az újstílusú, a helyi ballada szerzésének lehetőünk megfigyelői. A ballada terjedésére a keletkezés óta (1974) még nem nyílt meg a lehetőség. Ha a körülmények nem kedveznek, a ballada megmarad keletkezési helyén. Tanulságos lenne egy-másfél évtized múltán a ballada sorsát megállapítani. Egy kétségtelen: újabb adalékkal bővült a helyi balladák keletkezésére, kialakulására vonatkozó eddigi ismeretünk. A két asszony úgyszólván „mindent tud”. A dalok és a balladák sokasága tárul elénk kivételesen szép előadásuk nyomán. Szerelmi dalok, klasszikus és újstílusú balladák, katonanóták, vásári nóták, alkalmi köszöntők, kalendáris szokások énekei egyaránt megtalálhatók hagyományukban. A teljes dalkincsüket éltetik, tudatuk felszínén van, minden percben készen az előadásra. A két asszony minden kétséget kizáróan a közösségből magasan kiemelkedő nótafa individuum.

Bene György. Nagyszerűen intonáló, sokszínűen variáló, gazdag dallamanyagot őrző nótafa. Szinpetriben született 1910. február 17-én. Még gyermekkorában Meszesre költöztek. Apja feles bacsó volt. Bene György 1945-ig különböző munkát végzett, volt napszá-

mos, hónapos, Miskolczy György tanyáján parádés kocsis, 1947-ben a Hét melletti Pogonyipusztára költözött. A dalokat mély átéléssel, tisztán, a legfinomabb árnyalatokat is jól érzékelhetően énekli. Feltűnően gazdag a repertoárja. Bár főleg a dalok nagy száma él elevenen emlékezetében, a népballadák közül is ismer új stílusú variánsokat. A népi vallásos énekeknek is pompás előadója. Érzékenyen reagált minden új dallamra. Mezőkövesdi, szögligeti, derenki summásoktól, képésektől sok új dalt sajátított el. A „Kun Béla-nótát” vöröskatonáktól hallotta. Bene György faluszerte ismert kiváló énekes; kötetünkben tőle nagyobb számmal közlök dalokat.

Breznanik János. A pásztornóták, betyárdalok és betyártörténetek jó ismerője és hagyományörzője. A Licében élő idős juhász Méhiben született 1905-ben. Az ő élete is, akár a többi pásztoré Gömör különböző falvaihoz kapcsolódik. Gyermekkorában Tornalján élt, onnan szolgálni ment a Kálósához tartozó Lónyúzó pusztára, majd Horkára, azután pedig a hosszúsói Teresztene pusztára. Már legény volt, amikor a licei Dolinka pusztára került, ahonnan egy licei gazdához szegődve beköltözött a faluba, megnősült és letelepedett. „A juhászok ha összejöttek, danoltak. Sokszor volt úgy, hogy a vásárokon is nótáztunk. A juhnál, a nyáj mellett dúdolgattunk, danolgattunk. Én mindig lassan (halkan) mondtam a nótát.”

Bajo István. „Az én apám abban az időben mindenütt volt. Ha rosszat szólt az ispánnak, újév első napján már mehetett.” A ma már fátyolos hangú Bajo István Szkároson született 1902-ben, s 1945-ig egyik helyről a másikra vándorolva élte életét. Apja cselédnek szegődött különböző falvakba gazdákhöz, földbirtokokra. Így laktak Tornalján, Sajógömörben, Felsőfaluban, Harkácson, Licében. 16 éves korában tejeskocsis volt, Égerszögre került, onnan Tornaljára, majd Szentkirályra és 1945 után a termelőszövetkezetben (JRD) fejezőgyűlés lett. Napjainkban nyugdíjas éjjeliőr. „A dalokat legénypajtásaimtól, a juhászoktól tanultam. Királyiból nősültem. Mint legény odajártam, hát ott sokat tanultam. A juhászok, kondások együtt danolgattunk. A pusztán legeltetés közben is danoltunk, csak úgy magunkban.”

Benkő János. A népdalversenyek sokszoros kitüntetettje, Mikol-

csánynak és a környéknek neves nótafája. 1892. augusztus 11-én született, s már 81 éves volt, amikor dalait magnetofonszalagra énekelte. Életének nyolc évtizedéből mintegy fél évszázad kemény munkával telt. Még gyermek, amikor erdei munkára fogják, majd cselédnek áll egy gazdához, másfél évig bányában dolgozik, s mielőtt a katonasághoz behívják, egy ügyvéd parádés kocsisa. 1913—1918-ig volt katona. A háború után Geczelfalváról nőül, s véglegesen letelepszik Mikolcsányban. Ettől kezdve 25 évig aratógazda egy gicei földbirtokon. Mindössze 3,5 hold földje volt, amiből megélni nem lehetett, s így a nyári aratással, a téli famunkával kereste meg kenyerét. Dal repertoárjának jellemzői a katonadalok. A hosszú katonáskodás ideje alatt nagyszámú katonadalt ismert meg, s ezek igen elevenen őrződtek meg emlékezetében. Gyakran emlegette, hogy apjától és anyjától sok nótát tanult. Nagy dalolási alkalom volt a kocsmázás. „Amikor benőttünk a legénysorba, *bekeresztelték*, azután mehettünk a kocsmába, aztán ott danoltunk.” A közösségi dalolás fontos alkalmá volt Benkó János életében 25 éven át az aratás. Az aratók Gicéről Mikolcsányba naponként haza jártak. „Az úton hazáig ment a nóta, csak úgy zúgott, mikor jöttünk hazafele aratáskor.” Felesége, aki szlovák asszonyként került a faluba, a magyar dalokat kitűnően ismeri. A férje mellett, ill. a mikolcsányi közösségben megismert magyar dalok teljesen beépültek a hagyományába, s a magával hozott szlovák dalokkal azonos funkciót töltenek be. A szlovák feleségtől Benkó János dalkincsébe is áramlottak át dalok, amelyek a két nyelvű dalolásra nyújtanak tanulságos példákat.

*

A fentiekben a nagyszámú gömöri adatközlőm, dalosom közül csak kevés került bemutatásra. Mint már említettem, az életutak rövid felvillantásával, egy-egy dalos néhány mondatos jellemzésével a dalkincs hagyományozóira, előadóira szerettem volna fényt vetni, mintegy élővé tenni a dalok, a balladák és a különböző énekek hátterét. A példák nyomán is megállapítható: alig van különbség a bemutatottak életútjában. A dalok voltaképpen sajátosan azonos

miliőben éltek. Nem véletlen, hogy a bemutatott dalosok zömmel pásztorok voltak. Az összes énekesem foglalkozási megoszlásának a százalékarányát tekintve is az arány a fentihez hasonló. Gömörben a juhászatnak különösen nagy szerepe, a gazdasági életben rendkívül nagy jelentősége volt. A juhászok és más pásztorok, szegény sorsú emberek körében közismerten jobban megőrződtek a régi dalok, betyárnóták és balladák, mint a polgárosuló parasztság hagyományában. A gömöri népdalkincset a pásztori közösségek minden kétséget kizáróan erősen karakterizálták. Gyűjteményünk lapjairól nem tűnik ki, azonban a helyszíni megfigyelés nyomán elmondható, hogy a pásztorok kedvelt dalai általánosan ismertek Gömör egész területén, a földművesek és más foglalkozásúak körében is. A pásztoroknak nemcsak a dalkincs jelentős része életben tartásában volt lényeges szerepük, hanem a terjesztésében is. Idevonatközoan különösen jó adatokat nyújtanak az életrajzi vázlatok. Tulajdonképpen nem a konkrét terjedésre vannak példák, hanem a pásztorok migrálására, amiből a dalok migrációjára is vonhatunk le következtetéseket. A pásztorok, a cselédsorban lévők különböző helyeken, gazdáknál, földbirtokosoknál vállaltak munkát. Volt olyan pásztor, aki élete folyamán 8—10 faluban, ill. pusztán megfordult hosszabb-rövidebb ideig. Ha csak a bemutatott személyek vándorlási útvonalait rajzoljuk is fel, nyomban kiténik, hogy ezek a vonalak Gömör egész területét behálózzák. A más területről feleségnek vitt asszonyok új helyre való települése még további útvonalakat jelent a migrációs térképen. Mindezek nyomán egyenesen következhet az a megállapítás, hogy az emberek — ezen esetekben a kiváló nótafa individuumok — vándorlásával, végleges letelepedésével a dalok is megtették a maguk migrációs útját, majd a hordozókkal együtt egy közösség dalkincséhez kapcsolódtak. Mindezek a dalok terjedéséhez és általánosan ismertté válásához egy-egy megyéni területen, egy-egy jelentősebb tájegységen nagymértékben hozzájárultak. A pásztorok, cselédek révén éppen a leghagyományozóbb réteg vándorolt, vitte magával és hagyta maga után a dalait. És így többnyire a lokalizálás alig jelent többet, mint annak a megjelölését, hogy az egyén az előadás alkalmával melyik faluban lakott. A távolabbi migráció, az idegen közösségekkel való kapcsó-

lódás azonban a népdalkincs és általában a népi kultúra tekintetében már az interetnikus kapcsolatok vizsgálatának területére vezet bennünket.

Az interetnikus kapcsolatok számos szép példáját említhetem gömöri gyűjtésem anyagából. Néhányra fentebb már utaltam. Szeretnék még végül az átadás-átvétel kérdését is érintve a nyelvhatár menti magyarok és szlovákok életéből idevonatkozó emlékeket fellelveníteni.

A Turóc-patak felső folyásánál a baloldali ág mentén a két utolsó magyar falu Lévárt és Deresk. A következő falvak, Kövi, Rákos, Nandrázs már szlovák lakosságúak. Ezek a falvak szoros kontaktusban álltak egymással. A század elején a Turóc-völgyi szlovák falvak különösen Sajógömörrel voltak kulturális kapcsolatban. A szlovák falvakból Sajógömörre, onnan pedig a szlovák falvakba mentek a magyar, ill. a szlovák nyelvet tanulni a fiúk és a lányok, ahogy mondták: „magyar szóra”, „szlovák szóra” „cserebe”, ami azt jelentette, hogy meghatározott időre a magyar családba került egy szlovák ifjú és fordítva. A „csere” lányok és fiúk nemcsak a nyelvet sajátították el, hanem megismerkedtek a dalokkal és a szokásokkal is. A nyelvtanulás ideje tehát egyúttal a kulturális kapcsolatoknak is fontos alkalma volt. Azonban a jelentősebb közösségi kapcsolat kétségkívül az egymás melletti falvak között alakult ki. Bár tény az is, hogy pl. a lévártiak és a dereskiek a fazekasság, a cserépkészítés révén a Murány-völgyi Süvétével is kapcsolatban állottak. A két völgy között enyhén emelkedő hegyvonulat a kapcsolatoknak nem állt útjában, sőt a hegyi utakon könnyen megközelíthették egymást. A lévárti és a dereski magyar fazekas inasokat a süvetei szlovák fazekasokhoz küldték mesterséget, főleg díszítést tanulni. Az érintkezéseknek számos alkalma volt. A híres perlászi ácsok készítették Deresken, Lévárton és Licében is az épületek tetőzetét. Hasonlóképpen ilyen kontaktusa volt a magyar falvoknak a kövi szlovák mesterekkel. A kövi, a lévárti és a dereski lakosok között egyébként a piacozás révén is állandó jellegű volt a kapcsolat. A század első

évtizedeiben a lévőrti és a dereski napszámosok a kövi szlovák gazdánál vállaltak a nyári időszakban munkát. A vegyes lakosságú településeken a kontaktus még szorosabb volt. Így pl. amikor Rákos mellett vasbányát nyitottak, a Rákosbánya néven alakult telepen szlovák és magyar családok együtt laktak. Magyarul és szlovákul egyaránt beszéltek és daloltak. Az összeházasodás révén pedig a néphagyomány egész területén mélyült a kapcsolat.

A kapcsolatok különböző formáit, alkalmait bőséggel sorolhatnánk. A néhány példa nyomán minden bizonnyal érzékelhető, hogy a gömöri magyarok és a szlovákok között megnyilvánuló ún. gazdasági kapcsolat mellett a kulturális érintkezés is nyilvánvalóan jelentős volt, amely a hagyományra mindkét félnél rányomta a bélyegét. A kapcsolatok történeti vizsgálatánál természetesen a gömöri németek sem hagyhatók számításra kívül.

A népdalok átadásának, átvételének konkrét példáit a helyszíni gyűjtések, dallam- és szövegelemzések fogják feltárni. Föltétlenül szükséges egy fontos dologra felhívni a figyelmet. Az ún. átvett dalokat azon a nyelven dalolják, amilyenen hallották, ill. amilyen nyelven megtanulták. Ezért hallunk különösen vegyes lakosságú közösségekben magyar és szlovák dalokat egyaránt. Ezt figyelhettem meg olyan magyar és szlovák dalosok hagyományában is, akik hosszabb időn át szlovákok, ill. magyarok körében éltek. Ezek számos szlovák, ill. magyar nótát ismernek. Az átvett dalok a magyarok hagyományában szlovákul, a szlovákok hagyományában magyarul maradtak fenn. Ún. fordításos átvételre csak szórványos példák vannak. A dalok iménti átvételével kapcsolatban említhetem egyrészről a magyar Csák Andrást, másrészről pedig az ugyancsak kiváló magyar dalosom, Benkó János szlovák feleségét. Ez utóbbi pl. maga is kiváló dalos lévén, a férje által dalolt magyar nótákat szintén ismerte, sőt segítségére volt azok felidézésében. Természetesen a szöveg lefordítására és a nóták dallammal való átvételére is van példa. Mielőtt erre utalnék, szeretném még megemlíteni a nóták terjesztésében a cigányok szerepét a századfordulón, a századelőn. A nyelvhatar menti falvakban a cigány zenészek a magyar és a szlovák lakodalmakba egyaránt jártak muzsikálni. Így pl. a Kövi-ben lakó cigány muzsikások zenéltek a dereski, lévőrti, valamint a

rákosi és a nandrázsi lakodalmakban, a táncmulatságokban és alkalomtól függetlenül a kocsmákban is. A helyi hagyomány szerint a cigány muzsikások a magyar és a szlovák dalokat egyformán ismerték, s azok terjesztésében lényeges szerepük volt. A nagyszámú műdal, új stílusú dal, népies nóta terjesztésében is őket említhetjük az első helyen.

Végül a dal átvételének azt a példáját említjük, amikor a szöveg lefordításával mindkét közösség a saját nyelvén dalolja ugyanazt a nótát. Az idősebb lévőrti, dereski és kövi emberek emlékezete szerint a következő lakodalmi dal a magyarok és a szlovákok hagyományában egyaránt ismeretes. Akkor énekelték, amikor a lakodalmas menet az esküvőre indult.

Szlovákul:

*Porezala palčok, jaj boll
Citronový listok zahoji.
Citronový listok, zahoj ma,
Milá moja duša bozkaj ma.*

Magyarul:

*Megvágtam az ujjam, jaj, de fáj,
Citromfa levelét raktam rá.
Citromfa levele, gyógyíts meg,
Kedves kisangyalom, csókolj meg.*

Hasonló példákat már korábban is említettünk. A nyelvhatár menti falvakban és a vegyes lakosságú településeken fontosak lennének a további idevonatkozó vizsgálatok. Az interetnikus kapcsolatoknak számos olyan részlete tárulna fel, amelyre a pusztán szövegfolklorisztikai, ill. dallambeli elemzésekből kevésbé kaphatunk hiteles képet.

Az átadás-átvétel folyamatának pompás emlékei tárulnak elénk a recens hagyományból. A történeti múltban gyökerező interetnikus kapcsolatokra a hagyomány különböző rétegeiből nyerünk szép példákat, amelyeket a dalcsoportok fejezeteiben érintettük. A két nép hagyományának legszebb emlékei ezek. A dalok mindenél hívebben tükrözik a lélek mélyén rejlő kapcsolatot.

V tomto zväzku publikujem časť výsledkov svojich folklórnych výskumov gemerských. Gemer bol jedným z najväčších žúp historického Maďarska. Dnes je takmer celý na území Československa. Na tomto malebnom, vrchami a dolinami ovenčenom kraji žije maďarské obyvateľstvo na jeho južnej časti. Zaoberalo sa hlavne roľníctvom a chovom dobytká. Na obrábanie pôdy sa mu núkali predovšetkým širšie riečne doliny. Na vyššie ležiacich, na hornatých miestach bol prameňom obživy maštalný a salašný chov dobytká. Na viacerých miestach mali dôležitú funkciu rôzne remeslá, domáci priemysel, lesné práce, furmančenie atď. V mnohých obciach bola hlavným prameňom príjmov výroba črepov a hrnčiarstvo. Do prvej svetovej vojny prebiehala značná migrácia smerom na Veľkú maďarskú nížinu. Ľudia chodili často na dolnozemské územie za prácou, ďalej, aby tam predávali rôzny tovar (hrnčiarske výrobky, nástroje z dreva) a aby si tam nakúpili obilja. Hrnčiari z Tureckej doliny (z Držkoviec, zo Strelníc) ešte i medzi dvoma svetovými vojnami vyhľadávali Maďarsko so svojimi domácimi výrobkami a priebehom desaťročí sa dostalo ohromné množstvo hrnčiarskych nádob z Gemera do domácností dolnozemských, severo- a východo-maďarských dedín.

Žiaľ v etnografickom výskume Gemera sme urobili ešte len začiatkové kroky. Ak sa pozrieme do odbornej literatúry, vysvitne, že o gemerských Maďaroch v etnografickej literatúre sa veľmi málo písalo. Sporadicky sa nájdu o nich údaje v rôznych cestopisoch, v novinách, v historických monografiách atď. V tomto ohľade pekným začiatčným krokom bol článok o gemerskej svadbe publikovaný na začiatku minulého storočia (1827), po ktorom však za šesťdesiat-osemdesiat rokov sotva vyšlo v tlači niečo spomenutia hodného. Z konca minulého storočia a zo začiatku nášho storočia síce poznáme viac dialektologických článkov i niekoľko iných údajov, z etnografického hľadiska však všetky tieto publikácie sú bezvýznamné. Dve svetové vojny a situácia po nich prirodzene výskumom nezičili. V tridsiatych piatych a na začiatku štyridsiatych rokov začal sa etnografický výskum v Gemi, avšak po niekoľkých pokusoch a uverejnených článkoch do posledných rokov nedošlo k systematickému a organizovanému výskumu. Prelom v tomto ohľade možno očakávať od pracovného programu Gemerskej vlastivednej spoločnosti (GVS), ktorá iste dosiahne konkrétne výsledky vo výskume tak na poli ľudových tradícií gemerských Maďarov, ako na úseku slovenských a maďarských interetnických stykov.

Pred štvrtstoročím začal som skúmať ľudové tradície, najprv v rodnej dedine (Hét), v malej gemerskej, na pobreží rieky Sajó ležiacej obce. Odvtedy som bol na výskume na početných miestach na území Karpatskej kotliny a to medzi Slovákmi, Rumúnmi, domácimi a zahraničnými Maďarmi rovnako. Zbieral som piesne, rozprávky a zvyky. Viac ako dvadsaťtisíc metrov dlhý magnetofonový pás zachováva ľudovú tradíciu

bukovinských Sikulov, dolnozemsých Maďarov, gemerských Palócov, zemplinských Slovákov, biharských Rumúnov a kolektívov iných území. Keď pred desiatimi rokmi vyšla moja menšia práca o bohatstve piesní sikulských kolektívov žijúcich popri Dolnom Dunaji, rozhodol som sa, že zozbieram piesne a balady gemerského ľudu žijúceho na severných výbežkoch maďarského jazykového územia. K výskumu gemerskej ľudovej poézie ma ako folklóristu skúmajúceho zvyky pobádala spáťosť s rodným krajom. I prednášky na univerzite ma inšpirovali k tomu, aby som zhrnul svoje myšlienky o ľudových piesniach, o životnosti týchto piesní, o kolektívoch, o preberaní tradícií, o procesoch tvorčích a folklorizujúcich atď. Vo výskume som sa snažil predovšetkým o to, aby som podľa možnosti podal taký prehľad ľudových piesní, ktorý v dostatočnej miere charakterizuje ľudovú tradíciu, ktorá sa zachováva ešte dodnes. Na takom veľkom území, ako je Gemer, kde som musel získať prehľad o materiáli melódií viac ako stopäťdesiat maďarských dedín, prirodzene nemohol som robiť výskum rovnakej hĺbky a s totožnou detailnosťou. Príčinou toho je, že výskum v zahraničí už samo o sebe znamená aj určité ťažkosti. Okrem vydaného materiálu je ešte k dispozícii pre ďalšie štúdium archívny materiál (nahrávky magnetofónové). Výskumy gemerské mi umožnili študijné cesty úradné zaistené Maďarskou akadémiou vied a Ministerstvom školstva. Vyslovujem na tomto mieste svoje uznanie a vďaka za pomoc, ktorú som dostal na svojich študijných cestách od Národopisného ústavu pri Slovenskej akadémii vied (SAV NÚ) a od Gemerskej vlastivednej spoločnosti (GVS). Pred staťou o gemerských ľudových piesniach, v prvej časti úvodu zaoberám sa problémami výskumu ľudových piesní, ľudovej poézie. Podávam prehľad o stave výskumu maďarských ľudových piesní v Rumunsku a v Československu v období po druhej svetovej vojne. S radosťou môžeme konštatovať, že výskum ľudových tradícií maďarských v Rumunsku a v Juhoslávii doniesol veľmi pekné výsledky. O výsledkoch výskumu svedčí značný počet publikácií. Ak sa však pozrieme na tretiu väčšiu skupinu Maďarov žijúcich v zahraničí, na Maďarov v Československu, je už ťažšie hovoriť o výskumoch ľudovej poézie. O výsledkoch výskumov svedčia len veľmi skromné publikácie. Možno síce počuť a čítať o výskume, avšak publikačné možnosti ako i podmienky odborného spracovania materiálu zanechávajú v nás určité obavy. Je prirodzené, že oduševnení výskumníci-autodidakti program zozbierania ľudových tradícií medzi viac ako polmilióna Maďarov sotva budú môcť realizovať s vedeckou dôkladnosťou. Veľmi by osožilo veci, keby podobne ako v Rumunsku a Juhoslávii vytvorila sa v rámci vedeckej ustanovizne skupina výskumníkov maďarských ľudových tradícií.

Materiál ľudových piesní pojednávam vo svojom zväzku roztriedený do dvanásť skupín. Nasledujú za sebou takto: 1. Piesne pri detských hrách, 2. Lúboštné piesne, svadobné piesne, 3. Vojenské piesne, 4. Pastierske piesne, betárske piesne, 5. Piesne paholkov (sluhov), piesne sezánnych robotníkov, piesne žatevné, 6. Smutné, ponosné piesne, piesne prenasledovaných, amerikánske piesne, 7. Politické piesne, 8. Jarmočné piesne, 9. Žartovné piesne, 10. Balady, 11. Balada aradských martýrov, 12. Betlehemské piesne, vianočné piesne, piesne v deň Štedrého večera, v deň Nového roku (kántáló), pozdravujúce piesne. Musím zdô-

razniť, že základom tohto triedenia nie je život piesní, poľažne ich funkcia. Tematické členenie v podstate má účel iba praktický a to tak pre vedecké skúmanie, ako pre záujemcov-čitateľov. Folklorista, ktorý bol dlhší čas v kolektíve dediny a zvlášte, ak bol prítomný pri rôznych príležitostiach, kde sa spieva, hlavne však ten, kto vyrástol a žil v sedliackom prostredí, veľmi dobre vie, že piesne v skutočnom živote sa neoddeľujú prísne ani podľa príležitostí, ani podľa tematiky, ako ich rozdeľuje výskumník, keď ich zbieral.

V zväzku publikujem viac ako tristo melódii. Poznamenávam, že opätovne uvádzam melódiu, ktoré sú si podobné hlavne v skupine balád. Je totiž známe, že na jednu melódiu sa často spievajú texty tematicky odlišné. Keby som publikoval len tie piesne, ktoré sa líšia podľa melódiu, tak by som uverejnil len časť piesní a nedostali by sme verný obraz o ľudovej poezii nášho územia. Vydanie textov piesní a balád považujem za mimoriadne dôležité z hľadiska folklóristiky. K určeniu zemepisného rozšírenia tej alebo onej piesne alebo balady texty i bez melódiu pomáhajú. Texty piesní a balád však prispievajú nielen k zisteniu ich rozšírenia na území maďarského jazyka, ale na ich základe vyrysuje sa úplnejší, prehľadnejší obraz o piesniach kolektívov (niekedy kolektívov jedinej dediny) skúmaného územia. Aj z iných dôvodov môžeme zdôrazňovať, že skúmanie textov z hľadiska folklóristiky v značnej miere pomáha napríklad pri rozbere súvislostí estetických, poetických a literárnych. Početné miestne, potažne balady nového štýlu sa veľmi často spievajú na umelú melódiu, kótovanie ktorej zväčša nie je potrebné, avšak ak tieto balady poznáme a pojednávame podľa textov, dostaneme úplnejší obraz o baladách, môžeme určiť pomer medzi klasickými a novými baladami a pomáhajú nám i vtedy, keď skúmame ich šírenie na jarmokoch, keď skúmame vznik tej alebo onej balady a snažíme sa zistiť ich autorov.

O spevákoch píšem v osobitnej stati zväzku. Od niektorých spevákov uverejňujem väčší počet piesní a preto sa nám môže zdať, že hlavne piesne týchto jednotlivcov, poľažne ich kolektívov sú také varianty, ktoré vcelku sú charakteristické pre gemerské piesne. Keď si všimneme, kde sú zemepisné bydliská dôležitejších spevákov, tak ihneď zbadáme, že tieto usadlosti sa nachádzajú na najrozličnejších miestach Gemera. Takmer každú dolinu, typické územie Gemera reprezentuje väčší počet piesní a balád. Počas výskumu vysvitlo, že v susediacich dedinách sa piesne vcelku zhodujú. Preto som považoval za dôležitejšie vyznačiť hlavnejšie strediská. Je to správne i preto, že dôležitejšie varianty som našiel na týchto miestach zásluhou vynikajúcich spevákov-jednotlivcov na základe ich prednesu. Je prirodzené, že piesne a balady sa dostanú k verejnosti prednesom najlepších spevákov.

Ak som našiel tie isté piesne a balady v susedných alebo od seba ďalej ležiacich dedinách, ale ich prednesy neboli dobrej kvality, vybral som na publikovanie krajší variant, hoci sa tým územie rozšírenia variantov nezväčšil podľa počtu dedín. A tu musím ešte poukázať na dve okolnosti. Nejednen spevák-predovšetkým pastier nežil počas celého svojho života v jednej dedine, často bol zamestnaný v piatich-šiestich, niekedy ešte v početnejších dedinách, a tak už ako starec, ktorý pochoďil širší kraj a ako dobrý spevák v podstate mal vo svojom repertoári všetky tie piesne, ktoré vo všeobecnosti sú charakteristické pre Gemer. Piesne speváka žijúceho na viacerých miestach teda by sme

mohli uviesť ako piesne známe na všetkých miestach jeho zamestnania, tak by sa počet dedín na mape ukazujúcej rozšírenie piesní v značnej miere vzrástol. To isté môžeme povedať o ženách, ktoré sa odsťahovali z rodnej dediny po vydaní do inej obce. Ich piesne by sme mohli registrovať aj ako piesne ich rodných dedín. Ak berieme do ohľadu fluktuáciu na vnútornom území Gemera, migráciu trvajúcu kratší alebo dlhší čas, definitívne osadenie, o uverejnených piesniach môžeme povedať, že sú známe na celom území Gemera. Chcel som poukázať na to, že piesne sú omnoho rozšírenejšie, než ako tu ukazujú udané miesta. Sú i také piesne a balady, ktoré sa vyskytujú takmer vo všetkých dedinách Gemera s obyvateľstvom maďarským. V zväzku teda mená dedín v podstate označujú konkrétne miesta zbierania, a tak isto osobné mená sú menami tých jednotlivcov, ktorí najlepšie predniesli piesne a balady.

V tomto stručnom resumé nemôžem sponemúť všetky pohľady a výsledky vo výskume. Charakteristické znaky jednotlivých skupín piesní skúmam v osobitných statiach ohľadom na celú ľudovú tradíciu, zvyky, zamestnania a na hospodársko-spoločenské odlišnosti. Poukazujeme na dôležitejšie varianty, ktoré patria k etnickým zvláštnostiam gemerských Maďarov. V osobitnej stati sa zaoberám s vynikajúcimi spevákmi, ktorí majú veľký repertoár, ďalej so spôsobami, ako sa učia spievať a s príležitosťami, pri ktorých sa učia spievať ako i s problémami prepožičiavania a prevzatia tradícií. Podrobnejšie sa zaoberám funkciou piesní, balád a piesní, ktoré sa pripájajú ku kalendárnym zvykom v živote jednotlivca, rodiny a kolektívov. Čo sa týče celkového obrazu hudobného obrazu bral som do ohľadu piesne lyrické. V gemerskej ľudovej tradícii popri lyrických piesniach najbohatší materiál sa skrýva v baladách. Počas svojho výskumu som sa snažil predovšetkým spoznať, v akej hĺbke a v akom kruhu sa udržiavajú a sú známe balady. Čo sa týče rozšírenia, poznania balád sú značné odlišnosti nielen na celom území Gemera, ale i v susedných dedinách. Odlišnosť v podstate znamená, že jedna alebo druhá, alebo i viac balád vyskytovala sa len sporadicky, poprípade ju nájdeme iba na jednom mieste. Práve preto nie je vhodná, aby sme z nej vyvodili všeobecné dôsledky. Balada nie je žánrom más. Z hľadiska folkloristického skúmania prednes balady môžeme zaradiť do kategórie rozprávačov pohádok. V tomto ohľade dôležitú rolu majú prednášatelia s vynikajúcimi schopnosťami. Tieto individua so svojím materiálom treba považovať za samostatné osobnosti stojace nad kolektívami.

Najcharakteristickejšie exempláry ľudových piesní gemerských Maďarov poznáme z tradície pastierskej. Počas svojich výskumov mimoriadne mnoho piesní a balád som zozbieral od pastierov. V kruhoch výskumníkov etnografie je všeobecne známe, že pastieri tvoria vrstvu ľudu, ktorá najsilnejšie udržiava tradície. Pomedzi bačami, pastiermi sviť a stád sa lepšie zachovali staré betárske piesne a balady, ako v tradícii roľníctva, ktoré sa pomešťovalo. Pastieri hrali dôležitú úlohu nielen v konzervovaní piesní, ale aj v ich šírení. Poznáme početné prípady migrácie pastierov, z čoho môžeme robiť vývody i na migráciu piesní. V prípade pastierov a slušov sa sťahovala vrstva, ktorá najlepšie konzervovala tradíciu, ktorá jednak odniesla so sebou, jednak zanechala po sebe svoje piesne. Preto lokalizácia piesní zväčša neznamená viac, ako označenie toho, že v ktorej dedine býval spevák v dobe zbierania. Kontakt so slovenskými dedinami, pokiaľ migrácia mimo župy zavedie nás k problémom skúmania interetnických sty-

kov. Početné pamiatky (prvky) ľudovej tradície gemerských Maďarov a Slovákov veľmi pekne svedčia o interetnických stykoch, ktoré majú svoje korene v storočiach spoločnej historickej minulosti. Úzke kontakty v duši obidvoch národov najkrajšie a najvernejšie odzrkadľujú ich piesne a balady.

Zoltán Ujváry

VOLKSLIEDER UND VOLKSBALLADEN AUS GEMER

In diesem Band veröffentliche ich eines der Ergebnisse meiner folkloristischen Untersuchungen über Gemer (ung. Gömör). Im historischen Ungarn gehörte Gemer zu den grössten Komitaten des Landes; heute liegt es fast ganz auf dem Gebiet der Tschechoslowakei. Die ungarische Bevölkerung lebt in dieser zauberhaft schönen Landschaft, wo sich Berge und Täler aneinanderreihen, im südlichen Teil, in Süd-Gemer. Am stärksten waren hier der Ackerbau und die Tierzucht verbreitet. Möglichkeiten für den Ackerbau boten sich hauptsächlich in den sich verbreiternden Gebieten der Flusstäler. In den hügeligeren und bergigeren Teilen stellten die Stallwirtschaft und die halbextensive Viehhaltung die Lebensquelle dar. An zahlreichen Orten spielten die verschiedenen Heimarbeiten, Handwerkszweige, Forstarbeiten und Fuhrunternehmen usw. eine wichtige Rolle. Die Hauptertragsquelle der meisten Dörfer bestand aber in der Herstellung von irdenem Geschirr, im Töpferhandwerk. Bis zum ersten Weltkrieg hin war die Migration nach der Grossen Ungarischen Tiefebene von bedeutendem Umfang. Lohnarbeit in der Landwirtschaft, der Verkauf verschiedenster Warenartikel (Töpferwaren, aus Holz gefertigte Geräte usw.) und der Einkauf von anderen Erzeugnissen brachte die Bewohner von Gemer immer wieder in die Gebiete des Tieflandes. Noch zwischen den beiden Weltkriegen kamen die Töpfer aus dem Turóc-Tal (aus Deresk und Lévárt) mit ihren Waren nach Ungarn und im Laufe der Jahrzehnte gelangte eine grosse Menge an Tongeschirr aus Gemer in die Haushalte der Dörfer im Tiefland und in Nord- und Ostungarn.

Auf dem Gebiete ethnographischer Forschungen über Gemer wurden bislang leider nur Anfangsschritte unternommen. Wenn man einen Blick in die Fachliteratur wirft, so stellt sich heraus, dass über das Ungarnum Gemers ausserordentlich wenig ethnographische Mitteilungen erschienen sind. Auf verstreute Angaben trifft man natürlich immer wieder in verschiedenen Reisebeschreibungen, Zeitungen, Geschichtsmonographien usw. Einen guten Anfang stellte der zu Beginn des vergangenen Jahrhunderts erschienene Artikel (1827) über eine Bauernhochzeit in Gemer dar; doch dann folgte sechzig bis siebzig Jahre lang kaum eine erwähnenswerte Beschreibung. Zum Ende des vergangenen Jahrhunderts hin erschienen zwar mehrere Mitteilungen zu den Mundarten und einige andere Angaben; doch diese sind von ethnographischem Standpunkt her zumeist unbedeutend. Wahrscheinlich hatten die beiden Weltkriege und die danach entstandene Situation keine allzu günstige Wirkung auf die Forscher. In der Mitte der dreissiger Jahre und zu Beginn der vierziger Jahre brach immer wieder mal ein Hoff-

nungsschimmer auf dem Gebiet ethnographischer Forschungen über Gemer durch, aber nach einigen Versuchen und Berichten kam es dann bis auf die jüngste Vergangenheit nie zu systematischen und umfassenden Untersuchungen. Das Forschungsprogramm der Gesellschaft für Heimatkunde in Gemer (Gemerská Vlastivedná Spoločnosť) lässt einen Neubeginn ahnen, von dem wir getrost konkrete Ergebnisse sowohl für die Untersuchung ungarischer Volkstraditionen in Gemer als auch für die Untersuchung der slowakisch-ungarischen interethnischen Verbindungen erhoffen dürfen.

Vor 25 Jahren nahm ich die Untersuchung von Volkstraditionen auf. Hiermit beschäftigte ich mich zuerst in meinem Heimatdorf, in Hét, einer kleinen Gemeinde in Gemer, die an der Sajó liegt. Seitdem habe ich zahlreiche Orte im Karpaten-Becken besucht und habe mich unter Slowaken, Rumänen und Ungarn innerhalb und ausserhalb unserer Landesgrenzen aufgehalten. Ich habe Lieder, Sagen und Bräuche gesammelt, und auf mehr als 20 000 m Tonband bewahre ich die Traditionen der Bukowinaer Szekler, der Ungarn aus der Tiefebene, der Paloczen aus Gemer, der Slowaken aus dem Zemplén, der Rumänen aus Bihar und der Gemeinschaften aus anderen Gebieten. Als vor 10 Jahren eine kleinere Arbeit von mir über den Liederschatz einer der am Unterlauf der Donau sesshaften Szekler-Gemeinschaften erschien, dachte ich anfangs daran, eine Sammlung von Liedern und Balladen der Gemerer anzulegen, die im nördlichen Ausläufer des ungarischen Sprachgebiets wohnhaft sind. Die Sammlung der Gemerer Volksdichtung als der die Volksbräuche erforschende Folklorist hatte ihre Wurzeln in erster Linie in Emotionen für das Vaterland. Doch gleichzeitig inspirierten mich auch meine Vorlesungen an der Universität zu einer Zusammenfassung meiner Gedanken über die Volkslieder, über das Leben der Lieder, über die Vortragenden, die Gemeinschaften, über das Überliefern, über Schaffens- und Folklorisationsprozesse usw. In der Sammlung bemühte ich mich vor allem darum, möglichst einen Querschnitt des Volksliederschatzes zu liefern, der die gegenwärtig noch lebendigen Volkstraditionen am besten charakterisiert.

Auf dem Gebiet einer derart grossen Landschaft wie Gemer, wo das Liedermaterial von mehr als 150 ungarischen Dörfern erfasst werden musste, konnte ich natürlich keine gleichmässig tiefgreifende Untersuchung betreiben. Ein Grund hierfür liegt auch darin, dass das Sammeln und Beobachten ausserhalb der Landesgrenzen schon in sich selbst eine Schwierigkeit darstellt. Das hier veröffentlichte Material wird durch das Tonband-Archiv ergänzt, welches für weitere Untersuchungen zur Verfügung steht. Meine Untersuchungen in Gemer konnte ich auf offiziellen Studienreisen in die Tschechoslowakei durchführen, die mir von der Akademie der Wissenschaften in Ungarn und vom Ungarischen Ministerium für Unterrichtswesen gewährt wurden. Ich möchte an dieser Stelle auch nochmals für die Unterstützung danken, die mir das Ethnographische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften (SAV, NU) und die Gemerská Vlastivedná Spoločnosť (GVS) während meiner Reisen leisteten.

Bevor ich die Volksliedtradition von Gemer vorstelle, befasse ich mich im einführenden ersten Teil der Arbeit mit Fragen des Volksliedes und der Forschung in der Volksdichtung. Ich gebe einen Überblick über den Stand der Volksliedsammlung der ungarischen Minderheit in der Tschechoslowakei und in Rumänien in der Periode seit dem zweiten

Weltkrieg. Es tut gut festzustellen, dass auf dem Gebiet der Untersuchung von ungarischen Volkstraditionen in Rumänien und Jugoslawien ausgezeichnete Ergebnisse vorliegen. Als Resultat dieser Forschungsarbeit erschienen zahlreiche Publikationen.

Wenn man dagegen die dritte grosse Gruppe der im Ausland lebenden Ungarn betrachtet, und zwar die Ungarn in der Tschechoslowakei, dann dürfen wir mit nicht geringer Resignation von den Forschungen in der Volksdichtung berichten. Bei der Entdeckung der Volkskultur der Ungarn, die auf einem beachtlichen Gebiet längs der gesamten Grenze leben, kam es in den vergangenen Jahrzehnten kaum zu einem Ergebnis, das seinen Niederschlag in einer Publikation gefunden hätte. Es gibt zwar Nachrichten über verschiedene Sammlungen, doch erwecken die Publikationsmöglichkeiten sowie die Bedingungen für die fachgerechte Aufarbeitung des Materials einige Bedenken. Es liegt ja auch auf der Hand, dass es den begeisterten autodidaktischen Sammlern kaum möglich ist, die Volkstraditionen von mehr als einer halben Million Ungarn mit wissenschaftlicher Tiefe aufzudecken. Es macht sich daher dringend notwendig — dem rumänischen und dem jugoslawischen Beispiel folgend —, im Rahmen einer wissenschaftlichen Institution eine Gruppe zur Erforschung ungarischer Volkstraditionen zu schaffen.

Im vorliegenden Band stelle ich das Volksliedmaterial nach 12 Gesichtspunkten gruppiert vor. Diese sind wie folgt: 1. Kinderspiellieder, 2. Liebes- und Hochzeitslieder, 3. Soldatenlieder, 4. Hirten- und Betjarenlieder, 5. Dienst-, Tagelöhner- und Erntelieder, 6. Klage- und Trauerlieder, Lieder über Amerika, 7. Politische Lieder, 8. Markt- und Bettlerlieder, Nachtwächterlieder, 9. Lustige Lieder, 10. Balladen, 11. Die Ballade der Märtyrer von Arad, 12. Bethlehem-Spiele, Weihnachtslieder und Grussgesänge.

Ich möchte hier betonen, dass diese Gruppierung nicht im Leben des Liederschatzes, bzw. nicht in dessen Funktion wurzelt. Eine Einteilung des Materials nach Themenkreisen dient im Grunde nur dem praktischen Zweck teils für die wissenschaftliche Untersuchung teils für den interessierten Leser. Ein Folklorist, der lange Zeit in der dörflichen Gemeinschaft zugebracht hat und bei den verschiedenen Anlässen zum Singen zugegen war, und insbesondere ein Forscher, der im bäuerlichen Milieu aufgewachsen ist, weiss am besten, dass sich im Alltag die Lieder weder nach Themen noch nach Anlässen durch so scharfe Grenzen voneinander unterscheiden lassen, wie diese vom Sammler nach der Erfassung gezogen werden.

In der vorliegenden Kollektion sind mehr als 300 Weisen zusammengestellt. Ich muss hier erwähnen, dass ich in einigen Fällen — und dies hauptsächlich in der Gruppe der Balladen — ähnliche Weisen wiederhole. Wie allgemein bekannt ist, werden auf eine Melodie häufig zahlreiche — auch thematisch unterschiedliche — Texte gesungen. Wenn wir hier nur diejenigen Lieder vorstellten, die sich in der Melodie voneinander unterscheiden, dann könnte nur ein Teil des Liederschatzes mitgeteilt werden, und wir könnten kaum ein richtiges Bild von der Volksdichtung unserer Gegend liefern. Von folkloristischem Gesichtspunkt her halte ich es für ausserordentlich wichtig, hier auch die Lieder- und Balladentexte mitzuteilen, denn die Texte tragen auch ohne Melodie dazu bei, die geographische Verbreitung eines Liedes oder einer Ballade zu bestimmen. Doch die Lied- und Balladentexte sind nicht nur ein Beispiel für ihr Bekanntsein auf

ungarischem Sprachgebiet, sondern sie geben auch ein vollständigeres und umfassenderes Bild vom Liederschatz der Gemeinschaft einer Region, die untersucht wurde, oder manchmal auch vom Liederschatz eines einzigen Dorfes. In anderem Zusammenhang können wir auch betonen, dass die textfolkloristischen Untersuchungen z.B. auch bei der Analyse ästhetischer, poetischer und literarischer Verbindungen wertvolle Ergebnisse liefern. Zahlreiche im Stil neue bzw. lokal gebundene Balladen werden recht oft auf die Melodie von Kunstliedern gesungen, deren Notenschrift meist nicht von Nutzen ist, während der Vortrag und die Kenntnis dieser Balladen nach ihrem Text hilft, das Bild des Balladenschatzes zu vervollständigen. So können wir das Verhältnis zwischen den klassischen und den neuen Balladen bestimmen, und weiterhin dienen diese Balladen als nützlicher Beweis zur Untersuchung der Kolportageverbreitung oder zur Bestimmung ihrer Entstehung oder des Verfassers von Balladen.

Über die Sänger dieses Bandes berichte ich in einem gesonderten Kapitel. Von manchem Sänger teile ich mehrere Lieder mit, sodass es den Anschein haben kann, dass vorwiegend die Lieder dieser Personen bzw. ihrer Gemeinschaft jene Varianten liefern, die den Liederschatz von Gemer auch insgesamt charakterisieren. Wenn wir die geographische Anordnung der Wohnorte der bedeutendsten Sänger in Augenschein nehmen, so zeigt sich sofort, dass diese an den verschiedensten Punkten von Gemer liegen. Fast jedes Tal und jeder Landstrich von Gemer wird von einer bedeutenden Anzahl Liedern und Balladen vertreten. Während der Sammelarbeit stellte sich heraus, dass der Liederschatz in den oft sehr nahe beieinander liegenden Dörfern im wesentlichen übereinstimmt. Dennoch hielt ich es für wichtiger, die hauptsächlichen Knotenpunkte zu benennen. Dieser Schritt wird auch dadurch begründet, dass ich durch den Vortrag der ausgezeichneten Sängerpersönlichkeiten in diesen Ortschaften gerade an die wichtigsten Varianten gelangte. Es liegt ja auch in der Natur der Sache, dass durch den Vortrag der besten Sänger Lieder und Balladen vorgestellt werden. Wenn ich also die gleichen Lieder und Balladen in benachbarten oder weiter auseinander liegenden Dörfern gesammelt habe, die Qualität des Vortrags aber nicht für geeignet empfand, so teile ich hier natürlich die bessere Variante mit, obwohl sich auf diese Weise das Verbreitungsgebiet der Varianten der Anzahl an Dörfern nach nicht erweiterte. Diesbezüglich wäre es wichtig, noch auf zwei Tatsachen hinzuweisen. Mehrere Sänger — in erster Linie Hirten — haben im Laufe ihres Lebens nicht nur in einem Dorf gewohnt, sondern sie haben ihren Wohnsitz fünf-, sechsmal oder sogar noch öfter gewechselt, wenn sie ihrer Arbeit nachgingen. Meistens waren sie dann im hohen Alter an vielen Orten gewesen und hatten dann — als gute Sänger — im wesentlichen alle jene Lieder in ihr Repertoire aufgenommen, die für Gemer im allgemeinen charakteristisch sind. Wir könnten demnach im Grunde die Lieder der Sänger, die im Laufe der Jahre an vielen Orten gelebt haben, auch als Lieder ihrer Stationsorte bezeichnen, wodurch sich die Anzahl der Dörfer auf der Verbreitungskarte bedeutend erhöhen würde. Dies könnten wir eigentlich auch auf die Frauen beziehen, die nach der Heirat aus ihrem Heimatdorf wegzogen und deren Lieder auch als Lieder ihres Heimatortes gerechnet werden könnten. Aufgrund der Fluktuation im Inneren des Komitats Gemer, aufgrund der länger oder kürzer anhaltenden Migration und der dann endgültigen Sesshaftwerdung kön-

nen wir die vorgestellten Lieder als für ganz Gemer bekannt bezeichnen. Hiermit möchte ich spürbar machen, dass die Verbreitung der Lieder weitaus breiter ist, als dies bei der Orstbenennung scheint. Es gibt hier Lieder und Balladen, unter die ich den Namen nahezu jeder ungarischen Ortschaft von Gemer hätte schreiben können. Somit stellt in diesem Band der Ortsname im wesentlichen nur die konkrete Lokalisierung der Aufnahme dar, während der Personenname den Interpreten bezeichnet, der die Lieder und Balladen am besten vorträgt.

Diese kurze Zusammenfassung gibt vom Forschungsstandpunkt und von den Resultaten her allein nur Platz für einige Bemerkungen. Die für einzelne Liedergruppen typischen Merkmale werden von mir in entsprechenden Abschnitten mit Rücksicht auf die Volkstradition, Gebräuche, Beschäftigungen, wirtschaftlich-gesellschaftliche Unterschiede usw. untersucht. Ich weise dabei auf jene wichtigeren Varianten hin, die zu den ethnischen Besonderheiten des Ungarntums von Gemer gehören. Ein gesondertes Kapitel ist den Sängern gewidmet, die über ein besonders breites Repertoire verfügen, sowie ihren Methoden und Gelegenheiten zum Liederlernen und den Fragen des Überlieferns und Übernehmens von Traditionen. Weiterhin analysiere ich die Funktion von Liedern und Balladen sowie die Funktion von Gesängen, die mit Kalenderbräuchen in Verbindung stehen, im Leben des Einzelnen, der Familie und der Gemeinschaft. In Bezug auf das allgemeine musikalische Gesamtbild habe ich in erster Linie lyrische Gesänge in Betracht gezogen. In den Volksitten von Gemer bieten neben den lyrischen Gesängen die Balladen das reichhaltigste Material. Während meiner Sammlarbeit bemühte ich mich besonders zu beobachten, in welcher Tiefe und in welchen Kreisen die Balladen leben und bekannt sind. In Bezug auf die Verbreitung und das Bekanntsein der Balladen gibt es nicht nur auf dem gesamten Gebiet von Gemer sondern auch zwischen den benachbarten Dörfern bedeutende Unterschiede. Diese Abweichung bedeutet eigentlich, dass die eine oder die andere oder aber auch mehrere Balladen nur sporadisch aufraten und eventuell nur an einem Ort vorkamen. Gerade deshalb eignen sich dies nicht für allgemeine Schlussfolgerungen. Die Ballade ist keine Kunstgattung der grossen Masse. Vom Standpunkt der folkloristischen Untersuchung her können wir den Balladenvortrag in die Kategorie der Märchenerzähler einreihen. Hierbei kommt dem vorzüglichen Talent des Vortragenden grosse Bedeutung zu. Derartige Individuen sind mit ihrem Wissensstoff an Balladen tatsächlich als Persönlichkeiten zu betrachten, die aus der Gemeinschaft hervorragen.

Die charakteristischsten Beispiele der Volkslieder des Ungarntums von Gemer sind in den Hirtengebräuchen bekannt. Während meiner Forschungen sammelte ich ausserordentlich viele Lieder und Balladen von Hirten. Bei den Ethnographen ist es allgemein bekannt, dass die Hirten eine der traditionsreichsten Schichten eines Volkes bilden. Sie bewahren uralten Glauben, Heilmethoden und archaische Gesänge. In den Kreisen der Schafhirten, Schweinehirten und Ochsenhirten wurden die alten Lieder, Betjarengesänge und Balladen mehr bewahrt als in den Volkstraditionen der verbürgerlichenden Bauernschaft. Die Hirten spielten nicht nur bei der Erhaltung des Liederschatzes eine grosse Rolle, sondern auch bei der Verbreitung der Lieder. Zahlreiche Beispiele belegen die Migration von Hirten, aus welcher wir auch auf die Migration der

Lieder folgern können. Durch die Hirten und das Gesinde wanderte die Schicht derer, die die Traditionen am stärksten bewahrten, und sie trugen die Lieder fort und liessen sie zurück. Hierdurch bedeutet die Lokalisierung der Lieder meist kaum mehr als die Benennung des Ortes, in dem der Sänger zur Zeit der Liedersammlung sesshaft war. Der Kontakt zu den slowakischen Dörfern bzw. die Migration ausserhalb des Komitats führt uns zu Fragen der Untersuchung interethnischer Verbindungen. Ein treffendes Beispiel für die interethnischen Verbindungen geben zahlreiche Erinnerungen der Volkstraditionen von Ungarn und Slowaken in Gemer, die ihre Wurzeln in den Jahrhunderten einer gemeinsamen historischen Vergangenheit haben. Schöner und treuer als alles andere spiegeln die Lieder und Balladen dieser beiden Völker ihren feste geistige Verbindung wider.

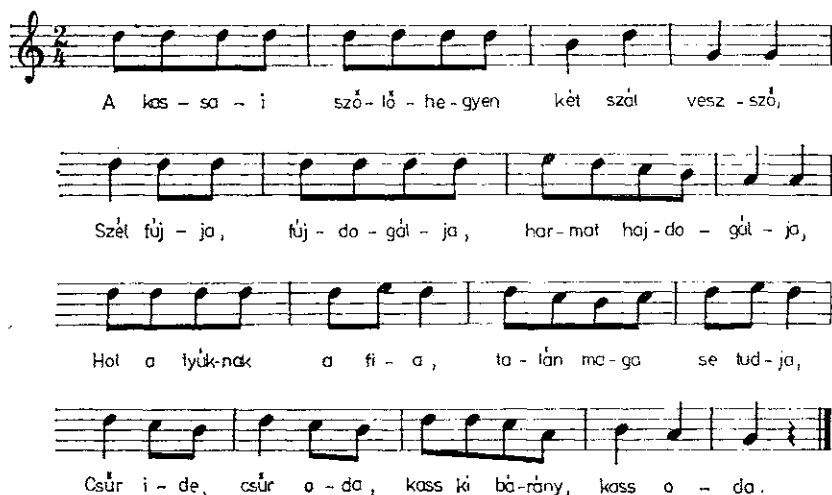
Zoltán Ujváry

GYERMEKJÁTÉK DALOK

A KASSAI SZŐLŐHEGYEN KÉT SZÁL VESSZŐ

A kas - sa - i szőlő - he - gyen két szál vesz - sző,
 Szél fúj - ja, fúj - do - gál - ja, har - mat haj - do - gál - ja,
 Hol a lyuk - nak a fi - a, ta - lán ma - ga se tud - ja,
 Csűr i - de, csűr o - da, kass kő bá - rány, kass o - da.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

AZ ÉN LUDAM ELVESZETT

Az én ludam elveszett,
 Én azt keresni megyek,
 Mer a ludam jó tojó vót,
 De az uram kóborló vót.
 Lika-lika, pántlika,
 Csupa piros pántlika.

Lévárt
Turóc-völgy

Radnóti Jánosné
Szobonya Julianna (67), 1973

A VIOLÁT AKKOR SZEDIK

A legénynek odaadja,
Mikor a tehenet hajtja.

Három ház meg hat kemence,
Erdőt jártam, még sincs este.

Ha nincs este, van menyecske,
Kincsem rózsám teremtetten.

Ki az urát nem szereti,
Sárgarépat főzzön neki!

Jól megsózza, paprikázza,
Hogy a hideg jól kirázza!

Addig rázza, addig rázza,
Törjön ki a keze, lába!

Ha kitört a keze, lába,
Dobja be a pocsolyába!

Hét Veres Józsefné
Sajó-völgy Kocsis Julianna (48), 1973

ÁRVACSLÁN KOSZORÚ

Árvacsalán koszorú,
Mér vagy olyan szomorú?
Azér vagyok szomorú:
Fejemen a koszorú!

Jéne Pongo Józsefné
Rima-völgy Vas Rozália (74), 1975

CICKAJ, MACKAJ, STALI HÁROM

J. 84

Cic - kaj, mac - kaj, sta - ti há - rom,
 Ott ütsd, ott ütsd, a - hol há - rom!

Itt a há - rom itt, de nem é - red itt!

DC.

Zsór
 Turóc-völgy

Kovács Józsefné
 Varga Erzsébet (63), 1975

KIS PILLANCS, KIS PILLANCS

Kis pillancs, kis pillancs,
 Kis pillancsi rózsá!
 Rózsá volnék: piros volnék,
 Mégis kifordulnék!
 Pénz volnék: perdülnek,
 Mégis befordulnék!
 Karika volnék: gurulnék,
 Mégis kifordulnék!
 Tál volnék: csattannék,
 Mégis befordulnék!
 Fazék volnék: durrannék,
 Mégis kifordulnék!
 Ángyom, ángyom, adj egy ollót,
 Kőkényszemű kisleányka,
 Fordulj angyalmodra!

Zádorfalva
 Szuha-völgy

Deme Eszter (67)
 1973

CSÖM, CSÖM, GYÜRŰ, KULLANCS GYÜRŰ

$\text{♩} = 96$

Csöm, csöm, gyű - rű, kul - lancs gyű - rű,
 Ná - lad van az a - rony gyű - rű!

Prózában:

Itt csöng, itt böng, itt add ki!
 Gyöhet a bába, megfőtt a jó kása,
 Benne a Rudi lába!

Gesztete — Mezőlapos
 Rima melléke

Motyovszky Józsefné
 Kovács Teréz (52), 1975

FÉRJHEZ MENT A RESZELŐ

Férjhez ment a reszelő,
 Elvette a meszelő,
 Három a pille.
 Násznagy volt a szénvonó,
 Sütőlapát, nyoszolyó,
 Három a pille.

Zádorfalva
 Szuha-völgy

Deme Eszter (67)
 1973

HÁRMAT TOJOTT A FÜRJECSKE

Hármát tojott a fürjecske,
 Für-für, rekeke.
 Rendem csipke, rendem bokor,
 Für-für, rekeke,
 Zim-zom zenébe,
 Rózsám gyere be.

Zsór
 Turóc-völgy

Kovács Józsefné
 Varga Erzsébet (63), 1975

ÉG A GYERTYA, ÉG

Hét
Sajó-völgy

Juhász Józsefné
Migalya Erzsébet (41), 1971

ELVESZTETTEM ZSEBKENDŐMET

Elvesztettem zsebkendőmet,
Megver anyám érte,
Aki nekem visszaadja,
Csókot adok érte.

Szabad péntek, szabad szombat,
Szabad szappanozni,
Szabad nékem szeretőmnek
Egy pár csókot adni.

Zádorfalva
Szuha-völgy

Deme Eszter (67)
1973

CSOLTÓ VÁROS AKAR LENNI

Csoltó város akar lenni,
Patika is akar lenni,
Nem engedi azt a város,
Hogy én legyek patikáros.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

ELMENT AZ URAM

♩ = 107

El - ment az u - ram,

Bo - tond - ka - rász - ni,

Cser - fá - ba oi - tott

Al - mát ke - res - ni.

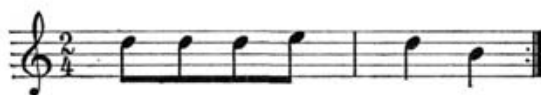
Talán az Isten
Majd odaveszti,
Többé a szívem
Nem keseríti.

Ragály
Szuha-völgy

Falcsó Pálné
83 é. 1973

FEHÉR LILIOMSZÁL

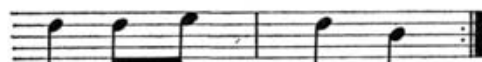
Fe - hér li - li - om - szál,
U - gorj a Ti - szó - ba,

Tá - maszd meg ma - ga - dat

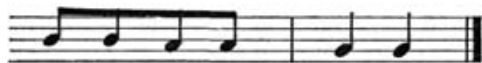
Két a - rany pól - cá - ba!

Hej, mo - sa - kodj meg,
Hej, fé - sül - ködj meg,

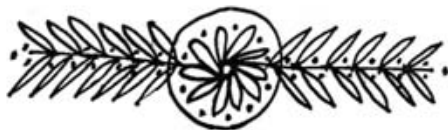
Itt az a - rany tö - rül - kö - ző,

Sze - pen tö - rül - közz meg!

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

FEJSZE, VÁGD LE AZT A BERKET, KIBE GUZSALY TEREM

$\text{♩} = 120$

Fej - sze, vágd le azt a ber - ket, ki - be gu - zsa - j te - rem,

Tűz, é - gesd meg azt a fá - t, ki - be or - só te - rem.

Víz, vidd el azt a föl - det, ki - be ken - der te - rem,

Nem kell ne - kem a ken - de - ri, csak a poz - der - vá - ja,

Hej, valaki, valaki, gyere hozzám hálni!
 Nincsen itthon az uram, oda van kaszálni!
 Kilenc kopasz embernek csak úgy libeg a haja,
 Az én szárnyas madárkám nem száll minden ágra.

Én se fekszek mindenkor a paplanos ágyra,
 Csak leteszem gyenge testem a száraz lócára.

Hallhatnál-e pólimát, te, éjjel a fonóba,
 Hallhatnának az ördögök a nagy dobogásba.
 A szemem is majd kimered a nagy vigyázásba,
 A pendelyem majd elreped a nagy kuporgásba.

Bálba mentem házasodni, bár ne mentem volna,
 Bálból vettem feleséget, bár ne vettem volna.
 Bár az ördög olyan volna, kosarába tenne,
 Mennél jobban sívalkodnál, annál jobban vinne.

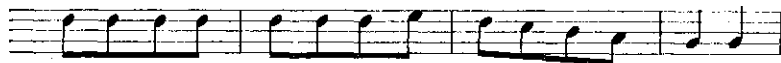
Gesztete
 Rima melléke

Csank Dezsőné
 Imrece Ilona (62), 1975

HA AZ ÖRDÖG OLYAN VÓNA, KOSARÁBA TENNE

Ha az ör - dög o - lyan vó - na, ko - sa - rá - ba ten - ne,

Men-nél · job-ban or - dí - tá - nál, an-nál job-ban vin-ne.

Vidd ei ör - dög, vidd ei, ko - sa - rad - ba tadd ei!

Hét Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

REPÜLVE JÖN EGY MADÁRKA

Repülve jön egy madárka,
Szárnya hozzám integet,
Levelet hoz a nyakába,
Anyámtól jön üzenet.

Édesanyád küldi néked
Kis barátnőd levelét,
És azt írja, hogy szeretné
Látni kedves gyermekét.

Repülj vissza kis madárka,
Mondd anyámnak, csókolom,
Én már többé nem láthatom,
Nemsokára meghalok.

Hét Sajó-völgy

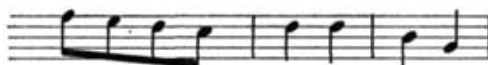
**Juhász Józsefné
Migalya Erzsébet (41), 1972**

HA ÉN AZTAT TUDTAM VOLNA

♩ = 65

Ha én az - tat tud - tam vol - na,

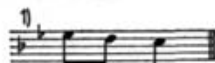
Hogy az al - ma é - des vol - na,

Pár - ját sza - kaj - tot - tam vol - na,

Sze - re - tőm - nek ad - tam vol - na.

-lyi bor - nyú,

Nem tehetem, csak úgy látszik,
Mikor házam előtt játszik.
Főldig alázom magamat,
Szánom én a galambomat.

Hosszú útnak nagy a pora,
Nagy az én szívem fájdalma.
Nosza tavalyi bornyú,
Maradj benne kis csikó!

Tornalja — Királyi
Sajó-völgy

Loska Ferencné
Borzi Erzsébet (42), 1975

HAJ, SZÉNÁJA, SZÉNÁJA, SZÉNA SZAKADÉKJA

J-113

Haj, szé - ná - ja, szé - ná - ja, szé - na sza - ka - dék - ja,
Ben - ne fo - rog há - rom kis - lány, héj, de köny - nyen jár - ja!

Ha - ja - vics, ku - ko - rics, vedd el, a - kit sze - retsz!

A - mott jön - nek a ci - gá - nyok, do - rom - botcsi - nál - nak.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

FELJÖTT MÁR A HÓDVILÁG

Feljött már a hódvilág,
Magad maradsz, gyöngyvirág!
Nem bánom én, ha hagysz is,
Ha szeretsz is, ha nem is.

Felsütött a hódvilág,
Elmehetsz már gyöngyvirág!
Elmehetsz már utadra,
Nem vágyok a csókodra.

Putnok
Sajó-völgy

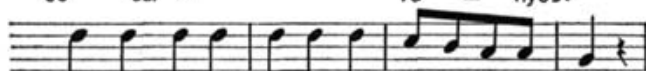
Juhász Lajosné
Rusznayk Erzsébet (75), 1975

HEJ, BAKSA, BAKSA

Hej , bak - sa , bak - sa ,
 Bi - bo - ri bak - sa ,
 Sar - ká - ra kap - tom,
 Mé - zes bor - só,
 Jó sáf - rá - nyos.

Ha úgy i - szol be - lö - le a tor - kod - ra forr.

Án - gyom asz - szony kert - je,
 Nem tom mi van ben - ne.

Gesztete — Mezőlapos
 Rima melléke

Motyovszky Józsefné
 Kovács Teréz (52), 1975

MÉRT KÜLDÖTT AZ ÚRASSZONY?

Mért küldött az úrasszony?
 Haja, gyöngyöm, haja.
 Nekünk hidat csinálni,
 Haja, gyöngyöm, haja.

Minek nektek az a híd?
 Haja, gyöngyöm, haja.
 Rajta nekünk átjárni,
 Haja, gyöngyöm, haja.

Zádorfalva
 Szuha-völgy

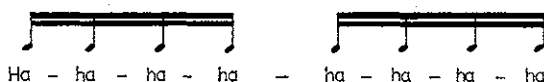
Deme Eszter (67)
 1973

HINTA, BALINTA, LACIKÁNAK PISKÓTA

♩ - 83

Hin - ta, ba - lin - ta, La - ci - ká - nak pis - kó - ta,
Ju - ci - ká - nak te - jecs - ke,
ha - za - gyött a kis kecs - ke.

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (57), 1975

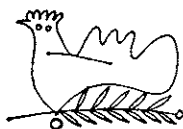
MOST VISZIK, ITT VISZIK

Most viszik, itt viszik
Iborkáné lányát.
Bíborba, bársonyba,
Gyöngyös koszorúba.

Ha én innen elmegyek,
Többé vissza nem jövök,
Iborkáné asszonyom,
Adjon Isten jó napot!

Zádorfalva
Szuha-völgy

Deme Eszter (67)
1973

KÖRBE ÁLL EGY KISLÁNYKA

J-96

Kör - be áll egy kis - lány - ka,
 Lás - suk, ki lesz a pár - ja.
 Lás - suk, kit sze - ret a leg - job - ban,
 Az - zal for - dul jó gyor - san.

Ezt szereti legjobban,
 Ezzel fordul jó gyorsan.
 Így hát vége, vége mindennek,
 Vége a jó kedvünknek.

Hét
 Sajó-völgy

Juhász Józsefné
 Migalya Erzsébet (41), 1971

MEGÉRETT A MEGGY

Megérett a meggy,
 Rajtamaradt egy.

Elszáradt a szőlő szára,
 Férjhez megyek nemsokára.

Zádorfalva
 Szuha-völgy

Deme Eszter (67)
 1973

NÉNÉM ASSZONY PENDELYE

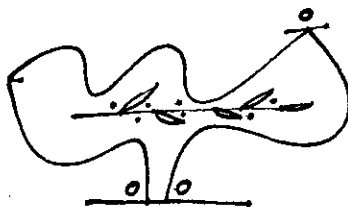
J=112

Né - ném asz - szony pen - de - lye,
A gye - re van te - rit - ve,
Sej, bá - tyam - u - ram ö - ríz - ze,
Hogy a szél el ne vi - gye!

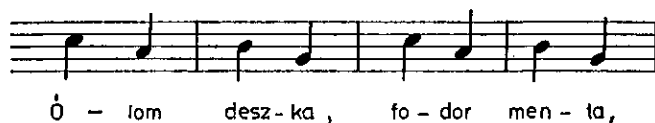
Azt a szél el nem viszi,
Mer a főt nem ereszti.
Sej, csak a cérna még akkor
Hetven forint ára volt.

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (57), 1975

ÓLOM DESZKA, FODORMENTA

Gesztete --- Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

A BUNDÁNAK NINCS GALLÉRJA

A bundának nincs gallérja,
Mégis bunda a bunda!
Ihaj bunda, csuhaj bunda,
Mégis bunda a bunda!

Kifordítom, befordítom,
Mégis bunda a bunda!
Ihaj bunda, csuhaj bunda,
Mégis bunda a bunda!

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

SZEM, SZEM, GYŰRŰ, EZÜST GYŰRŰ

J. 133

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (57), 1975

ÉPÍTETTEM VÁRAT, VÁRAT

Építettem várat, várat,
Szép legénynek lakóházat.
Várat, várat, túró várat,
Lajosunknak lakóházat.

Ki a birónak nem köszön,
Átal esik a küszöbön.
Lám, te Julis, nem köszöntél,
A küszöbön átalestél.

Adjon Isten lassú esőt,
Mossa össze mind a kettőt.
Mind a kettőt, mind a kettőt,
Mossa össze mind a kettőt.

Építettem várat, várat,
Ezen párnak lakóházat.
Várat, várat, túró várat,
Önekik meg lakóházat.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

SZERDÁN REGGEL VIRRADÓRA

♩ = cca 111

Szer-dán reg-gel vir-ra-dó - ra,
 Megy a lány-ka a fo-lyó - ra.
 Ke-zét lá-bát mos-sa, tér-dig szap-pa - noz - za
 A fo - lyó - ba .

Elvitte a víz a szappant,
 Utána repült a kappan.
 Míg a kappan szállott, a szappan elázott
 A folyóba.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

TÉLEN MINDIG HIDEG VAN

♩ = 165

Té - len min - dig hi - deg van,

Nyá - ron min - dig me - teg van,

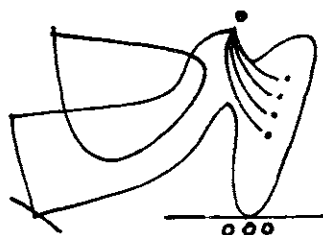
So - ha sincs jó i - dő,

Min - dig e - sik az e - ső.

Erre kakas, erre tyúk,
Erre van az országút.
Erre te, arra te,
Arra kanyarodjál be!

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

TÖK, TÖK, DINNYE, ZÖD ALJA, ZÖD LEVELE

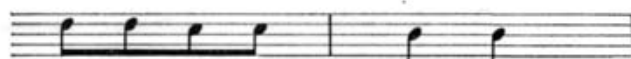
Tök, tök, diny-nye, zöd al - ja, zöd le - ve - le,
bok - ros diny-nye,

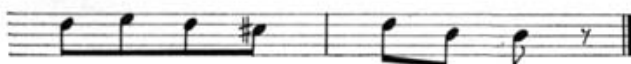
Pi - ros bar - na. sze - re - tő - je,
A - ki tud - ja meg se mond - ja,

Én tu - dom, meg se mon - dom,

Meg se szá - ba - dí - tom.

Tűs kí, hajt - sd kí in - nen ezt!

Hét
Sajó-völgy

Ujváry Ferenc (67)
1974

ZŐD FŰ, ZŐD FŰ A LÁBAM ALATT

Hét
Sajó-völgy

Juhász Józsefné
Migalya Erzsébet (41), 1971

HOL JÁRTÁL, BÁRÁNYKÁM?

Hol jártál, báránykám?
Nagy hegyen, asszonykám.

Mit ettél, báránykám?
Ződ füvet, asszonykám.

Mit ittál rá, báránykám?
Forrásvizet, asszonykám.

Ki vert meg, báránykám?
Juhászbojtár, asszonykám.

Mivel vert meg, báránykám?
Somfabottal, asszonykám.

Ríttál-e, báránykám?
Ríttam bizony, asszonykám.

Hogyan ríttál, báránykám?
Me-e-e, asszonykám.

Sajórecske
Sajó-völgy

Gál Gyuláné
Varga Rozália (80), 1963

KIMENT ASSZONY A KÚTRA

$\text{♩} = \text{cca } 100$

Ki - ment asz - szony a kút - ra,
 Ki - ment asz - szony a kút - ra, kút - ra, kút - ra,
 A kút - ra

Talált ott egy zsák búzát.
 Talált ott egy zsák búzát, búzát, búzát,
 Zsák búzát.

Elvitte a malomba.
 Elvitte a malomba, lomba, lomba,
 Malomba.

Megőrölték azt lisztnek.
 Megőrölték azt lisztnek, lisztnek, lisztnek,
 Azt lisztnek.

Megsütötték perecnek.
 Megsütötték perecnek, recnek, recnek,
 Perecnek.

Megették a gyerekek.
 Megették a gyerekek, rekek, rekek,
 Gyerekek.

Az öregnek nem jutott,
 Az öregnek nem jutott, jutott, jutott,
 Nem jutott.

Az öreget kopaszd meg.
Az öreget kopaszd meg, paszd meg, paszd meg,
Jól paszd meg.

Hét
Sajó-völgy

Juhász Józsefné
Migalya Erzsébet (41), 1971

GYERE ÁT TE KISLEÁNY

Gyere át te kisleány,
Gyere átal a Tiszán.
Átal, átal, átal a Tiszán,
Megcsókolak a partján.

Nem megyek én, nem biz én,
Legényektől félek én.
Ne félj, kislány, én nem bántalak,
Subám alá takarlak.

Felsütött a holdvilág,
Elmehetsz már gyöngyvirág,
Elmehetsz már, el az utadra,
Nem vágyok a csókodra.

Csak még egyszer jöjj vissza,
Jegygyűrűmet add vissza!
Én a gyűrűt vissza nem adom,
Inkább sárba taposom.

Így hát vége, vége mindennek,
Vége a szerelemnek.

Hét
Sajó-völgy

Juhász Józsefné
Migalya Erzsébet (41), 1971

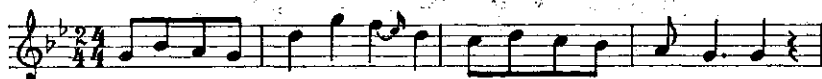
SZERELMI DALOK, LAKODALMI DALOK

ABLAKOMON, ABLAKOMON BESÜTÖTT A HOLDVILÁG

♩ = 78

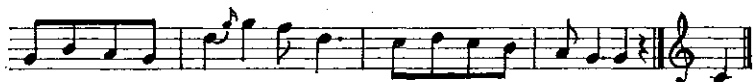
Ab - la - ko - mon, ab - la - ko - mon be - sü - tött a hold - vi - lág,

A - ki ket - tőt, hár - mat sze - ret ninc - is ar - ra jó vi - lág.

Lám én csak e - gyet sze - re - tek, még - is de so - kat szen - ve - dek,

Ez a csi - nos bar - na le - gény csal - ta meg a szí - ve - met.

Eger felől, Eger felől jön egy fekete felhő,
Szaladj kislány, szaladj kislány, mer megver a nagy eső!
Nem szaladok olyan nagyon, mert elhagyott a galambom,
Az a barna legény csalt meg, kit szerettem oly nagyon.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

A SIMONYI CSÖRGŐS MALOM

A simonyi csörgős malom,
Bánatot örölnék azon.
Nékem is van egy bánatom,
Odaviszem, lejáratom.

Simonyi
Rima-völgy

Imre Dénes (71)
1973

ABLAKIMON VÁNDORLEGÉNY JÓ ESTÉT KOPOGTAT

♩ = cca 85

Ab - la - ki - mon vándor - le - gény jó es - tét ko - pog - tat,

Ad - já! szál - lást, kis - an - gya - lom, vándor u - ta - sok - nak.

Min - den - fé - le u - ta - sok - nak szál - lást nem ad - ha - tok,

A - me - ri - ká - ba az u - ram, én csak ma - gam la - kok.

De azért a szép szavadért téged bebocsátlak,
Singelt szélű dunnám alatt téged betakarlak.
Singelt szélű dunnám alatt kipihened magad,
Ráadásul melléd fekszek, százszor megcsókollak.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

VERJE MEG AZ ISTEN AZT AZ ÉDESANYÁT

Verje meg az Isten azt az édesanyát,
Aki jó gazdának neveli a lányát,
Mert az a jó gazda üti, veri, rúgja,
De a szegény legény öleli, csókolja.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

A HEGY TÚLOLDALÁN

Rubato cca173

A hegy túl - ol - da - lán

Le - gel a bak - kecs - ke,

Le - gel a bak - kecs - ke.

Volt ne - kem sze - re - tőm,

Egy - na me - nyecs-ke.

El is kéne menni,
 Fel kéne keresni.
 Fel kéne keresni,
 Piros két orcáját
 Meg kéne csókolni.

Visnyó
 Turóc-völgy

Demjén Andor (68)
 1973

A MESZESI, A MESZESI BÍRÓ KAPUJÁBA

$\text{♩} = \text{cca } 82$

A me - sze - si, a me - sze - si bí - ró ká - pu - já - ba

Meg - bot - lott a, meg - bot - lott a kis - pej - lo - vom lá - ba.

Ei is e - sell vá - na ab - ba az i - gen nagy sár - ba,

Ha a lá - nya az a csal - fa, sze - re - tőm nem vol - na.

A meszesi, a meszesi bíró kapujába
 Leesett, leesett a kalapom a sárba.
 Gyere, kisangyalom, add fel nékem a kalapot,
 Jövő ősszel házasodok, te leszel a menyasszonyom.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

A MESZESI BÍRÓ LÁNYA FEKSZIK FEKETE GYÁSZBA

A meszesi bíró lánya fekszik fekete gyászba,
 Kilenc orvos vizitálja, egyik sem segít rajta,
 Tizedik az édesanyja, gyűjtsa meg a gyertyát, mindjárt meghalok,
 Kis Meszes falujába a legárvább én vagyok.

Hét
 Sajó-völgy

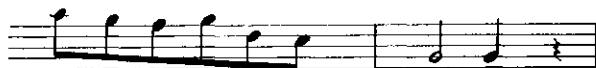
Bene György (65)
 1975

A MESZESI TEMPLOM ELŐTT

Parlando-rubato ♩ = cca 158

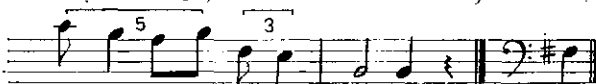
A me - sze - si temp - lom e - lőtt,

Há - rom á - gú di - ó - fa nőtt.

Há - rom á - ga, hat le - ve - le,

Pis - ta a vő - le - gény ne - ve.

Megesküdünk a pap előtt,
Cserépfalvi oltár előtt.
Megesküdünk száz meg százszor,
Szeretőt nem tartunk máskor.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

A KÁLOSI KERTEK ALATT

A kálosi kertek alatt ja-ja-ja-jaj,
Folyik a szerelempatak ja-ja-ja-jaj,
Aki abból egyszer iszik ja-ja-ja-jaj,
A babájától elbúcsúzik ja-ja-ja-jaj.
Látod, nem ittam belőle ja-ja-ja-jaj,
Mégis elbúcsúztam tőle ja-ja-ja-jaj.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

AMÍG HOZZÁD JÁRTAM, BABÁM, MINDIG ÁLMOS VOLTÁL

J = 99

A - míg hoz-zád jár - tam, ba-bám,min-dig ál - mos vol - tál,
 Szól - tam hoz-zád, de te min - dig ha - ra - gud - tál,
 Már ez - u - tán kí - a - lud - ha - tod ma - ga - dat,
 Nem ö - le - lem á - tal a vé - kony kar - csú de - re - ka - dat.

Sajógömrő
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

A CSILLAGOS ÉG HA BEBORUL, KIDERÜL

A csillagos ég ha beborul, kiderül,
 A szeretőm ha meglát is kikerül,
 Szóltam hozzá, de ő azt nem fogadta,
 Árva szívemet de gyászba borította!

A csillagos ég ha beborul, kiderül,
 A kapumba van egy lóca, rá ne ülj!
 Ha ráülsz is jól vigyázz, hogy le ne ess,
 Voltál szeretőm, de már nekem nem kellesz!

Kelemér
Százaz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

A PUTNOKI HALASTÓ, HALASTÓ

$\text{♩} = 120$

A put - no - ki ha - las - tó, ha - las - tó

Be - le - es - tem sze - ke - res - től, lo - vas - tól.

Hát már en - gem ki húz ki, de ki húz ki?

Gyen - ge a sze - re - tőm kar - ja nem bír - ki.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

A GÖMÖRI, A GÖMÖRI TORONY TETEJÉBE

A gömöri, a gömöri torony tetejébe,
Ül egy holló, ül egy holló tiszta feketébe.
Látod-e, te kisangyalom, az is minket gyászol,
El akarnak, el akarnak tiltani egymástól.

Kimentem én, kimentem én az erdőbe sétálni,
Ott láttam egy barna legényt kék ibolyát szedni.
Odamentem, megkérdeztem, kinek az ibolya?
Bánatába azt felelte, jó lesz a síromra.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szóó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

A RAGÁLYI LIPISEN, LAPOSON

♩ = 120

A ra - gá - lyi li - pi - sen, la - po - son,
 Bar - na le - gény ül a szür - ke lo - von,
 Fél - re ve - ri a lo - ván a va - sat,
 Sze - re - tő - je szí - ve majd meg - ha - sad.

Barna kislány, nézd körül magadat,
 Ne hánd olyan hírre a farodat,
 Alsó szoknyád ki van terenyire,
 Csúfot adtál szeretőd képire.

Ragály
 Szuha-völgy

Soltész Jánosné (83)
 1973

SINGELT SZÉLŰ DUNNÁM ALATT

Singelt szélű dunnám alatt
 Kipihened magad,
 Ráadásul melléd fekszek,
 Százszor megcsókollak.

Lévárt
 Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
 1973

ARANYOS BÖZSIKÉM, MAJD FOGSZ MÉG TE SÍRNI

♩ = ca 110

A - ra - nyos Bö - zsi - kém, majd fogsz még te sír - ni,
Majd ha en - gem ka - to - ná - nak fog - nak vin - ni.
El - ra - bot - nak tó - led egy va - sár - nap es - te,
Sok pá - ros csó - ko - dert ál - d - jon meg az is - ten.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

A GÖMÖRI ZÖD ERDŐBE NEM ZÖRÖG A FALEVÉL

A gömöri zöd erdőbe nem zörög a falevél,
Ne menj arra, barna kislány, a szerelem utólér.
Szár az ágon bús gerlicemadár a párjának onnan integet,
Szakítsátok, ha bírjátok, százfelé a szívemet.

A gömöri bíró lánya fekszik fekete gyászba,
Kilenc orvos vizitálja, egyse tudja, mi baja.
Tizedik az édesanyja, gyűjtsa meg a gyertyát, mindjárt meghalok,
Az a legény, kit szerettem, maga miatt elhagyott.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

A ROZMARING LEHAJLOTT, LEHAJLOTT

J-110

A roz - ma - ring le - haj - lott, le - haj - lott,
 A sze - re - lóm el - ha - gyott, el - ha - gyott.
 Ha el - ha - gyott, nem fáj az sen - ki - nek,
 Mi gond - ja van én - rám va - la - ki - nek?

A szeretőm megátkozta magát,
 Rajtam kívül nem szeret senki mást.
 Hulljon le a testéről ruhája,
 Rajtam kívül másra is van gondja.

Gesztete
 Rima melléke

Csank Dezsőné
 Imre Ilona (62), 1975

A GÖMÖRI SZŐLŐ KÖZEPÉBE

A gömöri szőlő közepébe
 Megérett a ropogós cseresznye,
 Olyan piros, mint a leccepentt vér,
 Meghalok az első szeretőmér.

Sajógömör
 Sajó-völgy

Szóó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

ÁRVA VAGYOK, JAJ, DE IGAZI ÁRVA

Parlando J=66

Ár - va va - gyok, jaj, de i - ga - zi ár - va,
 Ár - va - ság - ból ma - rad - tam szol - ga - ság - ba,
 Meg - ta - nul - tam, hogy kell tűr - ni szen - ved - ni,
 Hogy kell egy ár - vá - nak ma - gát vi - sel - ni.

Árva csalán csípte meg a kezemet,
 Árva kislányt szeretek, hogyha lehet.
 Mer az árva tud igazán szeretni,
 Csak az tudja az árvát megbecsülni.

Gesztete — Mezőlajos
 Rima melléke

Motyovszky Józsefné
 Kovács Teréz (52), 1975

A CSIZMÁNAK SE SARKA, SE TALPA

A csizmának se sarka, se talpa,
 Mer elnyúzta a levárti utca.
 Lesz még annak sarka is, talpa is,
 Lesz szeretőm szőke is, barna is.

Lévárt
 Turóc-völgy

Galo Néli (60)
 1973

A SZERETŐM RÓZSASZÍNŰ RUHÁJA

♩ = cca 104

A sze - re - tőm ró - zsa - szí - nű ru - há - ja,
 Meg - a - kadt a csip - ke - bo - kor á - gá - ba.
 Csip - ke - bo - kor e - resz - del a ró - zsa - szí - nű ru - há - mat,
 Hadd ő - le - lem meg a ked - ves ró - zsa - mat!

Zádorfalva
 Szuha-völgy

Deme Eszter (67)
 1973

A MISKOLCI CSÁRDA CSEREPSINDELES

A miskolci csárda cserepsindeles,
 Benne a szeretőm szobamindenes,
 Minden a kezére rá van bízva,
 Csak a szerelem van eltiltva.

Aki a szerelmet tőled eltiltja,
 Az Istennek áldása nincsen rajta,
 Mer a szerelemnél nincsen nagyobb,
 Érted, kisangyalom, meghalok.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

A ZÁDORI FALU VÉGÉN FOLYIK EL A KANÁLIS

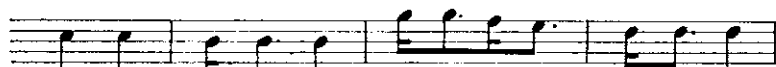
♩ = 87

A zá - do - ri fa - lu vé - gén fo - lyik el a ka - ná - lis,

E - nyém le - szel, kis - an - gya - lom, ha bán - ja az a - nyád is,

Cin, cin, ci - lá - rom, de be - teg a vi - rá - gom,

Cin, cin, ci - lá - rom, de be - teg a vi - rá - gom!

Mind megitták a pálinkát, nem tudtak hazamenni,
A zádori falu végén kocsit kellett fogadni,
Cin, cin, cilárom, beteg az én virágom!
Cin, cin, cilárom, beteg az én virágom!

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ALIG VÁROM, HOGY A NAP LENYUGODJON

Alig várom, hogy a nap lenyugodjon,
Hogy az égen páros csillag ragyogjon.
Ragyogj, csillag, páros csillag, sokáig,
Míg elérek a babám kapujáig.

Visnyó
Turóc-völgy

Demjén Andor (68)
1973

AZ ÉN ÖKRÖM A VIRÁG, A VIRÁG

Rubato ♩=186

Az én ök-röm a Vi-rág, a Vi-rág,
 Le-et-te a kert-ből a re-ze-dát,
 Hej, re-ze-da, re-ze-da, re-ze-da,
 Ha meg-ha-lok ül-tesd a sí-rom-ra.

Minek nékem a kálosi határ,
 Ha nincs benne kiér a szívem fáj.
 Más falusi határ fele nézek,
 Ott van, akit igazán szeretek.

Alsókálása
 Kálása-völgy

Hacsi József (68)
 1975

ÉJSZAKA HUHUKOL A BAGOLY

Éjszaka huhukol a bagoly,
 Mert nem szabad annak egyebkor.
 Éjszaka virrad a legénynek,
 Ha jó ágyat vetnek szegénynek.

Alsószuha
 Szuha-völgy

Dombi Lajos (78)
 1973

BARNA LEGÉNY NEM SZERETLEK EGYEBÉRT

J. 96

Bar - na le - gény nem sze - ret - lek e - gye - bért ,

Csak a - zért a szép, szür - ke ka - la - po - dért,

Az a - latt van fe - ke - te gön - dör - ha - jad,

A - mi - ér az ár - va szí - vem meg - ha - sad.

Sajógömrő
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

AZÉRT, HOGY ÉN SÁPADT GYEREK VAGYOK

Azért, hogy én sápadt gyerek vagyok,
Ne gondolják, hogy én beteg vagyok!
Így szült engem anyám a betyár világra,
Pirosító nem kell az orcámra.

Azért, hogy én sápadt gyerek vagyok,
Ne gondolják, hogy én beteg vagyok!
Megsáptított engem szívbéli szerelem,
Mer a babám igazán szeretem.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

BETEG VAGYOK, MEGRÚGOTT EGY PEJLŐ

Rubato $\text{♩} = 66$

Be - teg va - gyók, meg - rú - gott egy pej - lő,
Nem va - gyok én lő - ra ter - mett faty - tyú.
Szép kő - lány - ra termet - tem én, tes - tem, let - kem, min - de - nes - tül,
Most vá - lok a ré - gi sze - re - tőm - tül.

Árva madár az a bús gerlice,
Ki a párját régen elvesztette.
Erdő, mező szélén leszáll, hű párjára mégse talál,
Szegény madár, de sokat sírdogál.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

BÚZA, BÚZA, BÚZA, DE SZÉP TÁBLA BÚZA

Búza, búza, búza, de szép tábla búza,
Közepibe, sej-haj, két szál majoránna,
Szűrős annak minden ága, nem állja a madár lába,
Kedves kisangyalom, borujj a vállamra.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

BÍRÓ MARCSA LIBÁJA

$\text{♩} = 141$

Bí - ró Mar - csa li - bá - ja,
 Be - le - szalt a Tu - róc - ba,
 Ket - tőt lé - ptem u - ta - na,
 Sá - ros lett a Bí - ró Mar - csa al - só fe - hér szok - nya.

Ez a csárda de hangos!
 Bíró Marcsa de gangos!
 Mit ér a gangossága,
 Ha a bálba lehullott a fehér alsó szoknyája!

Lőkősháza
 Turóc-völgy

Polonkay Béla (77)
 1975

A KÁLOSI TEMPLOM ELŐTT

A kálosi templom előtt
 Három águ diófa nyött,
 Három ágja hat levele,
 Katka a szeretőm neve.

Rozsnyó
 Sajó-völgy

Csák András (65)
 1973

BODOR BÁRÁNY ELVESZTETTE A GYAPIJÁT

Parlando $\text{♩} = 166$

Bo - dor bá - rány el - vész - tet - te a gyap - ját,

Ez a le - gény nem ta - lál - ja a pár - ját.

Bár csak en - gem vá - lasz - la - na pár - já - nak,

Há - lát ad - nek a meny - nye - i a - tyá - nak.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

BETEG A SZERETŐM, AZ ÁGYBAN FEKSZIK

Beteg a szeretőm, az ágyban fekszik,
Piros bársony paplannal takarózik,
Kelj fel, kedves kisangyalom, ha lehet,
Mind a két karommal átölelek.

Nem kelek fel, mer beteg vagyok nagyon,
A szívemet nyomja a búbánatom.
A szívemen kilencvenfok a bánat,
Mégse hagyják szeretni a babámat.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (47) 1972

BÚZA, BÚZA, BÚZA, DE SZÉP TÁBLA BÚZA

J-98

Bú - za , bú - za , bú - za , de szép táb-la bú - za ,
 Kö - ze - pé - be kí - nyílt , két szál csip - ke - ró - zsa ,
 Tö - vis - kes an - nak az á - ga , nem áll - ja a ma - dár lá - ba ,
 Csár - dás kis - an - gya - lom , nem jó hí - red hal - lom .

Lencse, lencse, lencse, de szép tábla lencse,
 Közepibe arat egy barna menyecske.
 Ki fogja azt megölelni, ha már nékem el kell menni,
 Október elsején el kell tőle válni.

Gesztete
 Rima melléke

Csank Dezsőné
 Imrece Ilona (62), 1975

APRÓ SZEME VAN A KUKORICÁNAK

Apró szeme van a kukoricának,
 Szép termete van a kedves babámnak.
 Szép termetét el sem tudom felejteni,
 Így jár az, aki igazán tud szeretni.

Sajógömör
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (35), 1975

CIFRASZŰRÖM FEL VAN A SZÖGRE AKASZTVA

♩ - cca 159

Cí - ra - szű - röm fel van a szög - re a - kaszt - va,
 Gye - re, ba - bám, kap - csold a vál - lam - ra!
 Így - is, úgy - is ott van an - nak a he - lye,
 Még az éj - jel be - ta - kar - lak, ró - zsa - m, ve - le.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

BÚZA, BÚZA, DE SZÉP TÁBLA BÚZA

Búza, búza, de szép tábla búza,
 Kihajlik a jénei nagy útra.
 A jénei legények aratják,
 Jaj, de szépen pengetik a kaszát.

Búza, búza, de szép tábla búza,
 Közepibe két szál levendula,
 Régen nem ültem a rózsám ölébe,
 Kisangyalom, jutok-e eszedbe?

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

CSERÉPZSINDELYES A MI HÁZUNK

$\text{♩} = 101$

Cse - ré - p - zsin - de - lyes a mi há - zunk,

Nin - csen né - künk el - a - dó lá - nyunk.

Ész - ten - dó - re lesz az el - a - dó,

Ak - kor lesz az csók - ra haj - lan - dó.

Túlsó soron esik az eső,
Ne menj arra barna szeretőm.
Sáros lesz a pici kis csizmád,
Megver érte az édesanyád.

Zádorfalva
Szuha-völgy

Hegyi Károly (80)
1973

EZT A KEREK ERDŐT JÁROM ÉN

Ezt a kerek erdőt járom én,
Ezt a barna kislányt szánom én.
Ez a barna kislány viola,
Én leszek a vigasztalója.

Alsószuha
Szuha-völgy

Dombi Lajos (78)
1973

CSILLAGOK, CSILLAGOK, SZÉPEN RAGYOGJATOK

♩ = 96

Csill - la - gok, csill - la - gok, szé - pen ra - gyog - ja - tok,
 En - nek a kis - lány - nak u - tat mu - tas - sa - tok.
 Mu - tas - sa - tok u - tat i - de - gen le - gény - nek,
 Ta - lál - ja fel há - zát szép sze - re - tő - je - nek!

Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom,
 De sokat septe az én gyenge karom.
 Sepertem eleget, seperje már más is,
 Öleltem a babám, ölelje már más is.

Állok, állok, állok, a kapum előtt állok,
 Mégis a nevemet mástól tudakolod.
 Ne tudakold nevem se egytől, se mástól,
 Itt jön már október, elvölünk egymástól.

Gesztete — Mezőlajos
 Rima melléke

Motyovszky Józsefné
 Kovács Teréz (62), 1975

CSÜTÖRTÖKÖN ESTE MENTEM A RÓZSÁMHOZ

♩ = 100

Csü - tör - tö - kön es - te,

Men - tem a ró - zsa - m - hoz.

E - sett az e - ső, fújt a szél,

Sej, be nem e - resz - tet - tél,

Más - sal be - szél - get - tél.

Csütörtökön este
Nálad voltam lesbe.
Csizmám nyikorgására,
Szívem dobbanására
Nem ébredt fel senki.

Felébredt a rózsám,
De nem jött ki hozzám.
Megállj, kislány, megbánod,
Mert én hozzád nem járok,
Más ül az ölemben.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

DERÜL, BORUL A DUNÁRÓL

$\text{♩} = 102$

De - rül, bo - rul a Du - ná - ról,

Jön a ba - bam a ta - nya - ról.

Meg - is - me - rem já - rá - sá - ról,

Fe - ke - te gőn - dör ha - já - ról.

Ágas-bogas magos kender,
Nem kell nékem özvegy ember.
Mer az özvegy őszirózsa,
Egyszer nyílik egy hónapba.

Házasodj meg, ha meg akarsz,
Végy el engem, ha el akarsz.
Ha engemet elszalajtasz,
Ilyen rózsát nem szakajtasz.

Réztepsiben sül a málé,
Majd menyasszony leszek már én.
Ma menyasszony, holnap asszony,
Holnapután komámasszony.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

DOMBON VAN A, DOMBON VAN A KISANGYALOM LAKÁSA

Parlando ♩=132

Dom-bon van. a, dom-bon van a kis-an-gya-lom la-ká-sa,
Föld-re haj-lík föld-re haj-lík, an-nak a ró-zsa-fá-ja.
Ró-zsa-fá-ja kö-rös-kö-rül foly-ja a tel-jes-szeg-fű,
Nem ta-po-som, nem ta-po-som többszom-bat es-te kö-rül.

Kiskertembe egy rózsafa, három bimbó van rajta,
Arra jön a kisangyalom, leszakít egyet róla.
Ne szakítsd le kisangyalom, kinyílik nemsokára,
Majd ha a hajnali harmat szépen tündöklük rajta.

Csak titokba, csak titokba akartalak szeretni,
De ki kellett, de ki kellett annak világosodni.
Megtudta az édesanyád, hogy én téged szeretlek,
Kitagadott a faluból, hogy hozzád el ne menjek.

Kék szivárvány, kék szivárvány koszorúzza az eget,
Barna legény, barna legény csalta meg a szívemet.
De én azért nem átkozom, a jó Isten verje meg,
Sűrű könnytől zsebkendője soha ne száradjon meg.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imre Ilona (62), 1975

ÉDESANYÁM RÓZSAFÁJA

$\text{♩} = \text{cca } 128$

É - des a - nyám ró - zsa - fá - ja,

Én va - gyok a leg - szebb á - ga,

Én haj - tot - tam leg - mesz - szebb - re,

A ked - ves ba - bám ő - lé - be.

Szállj le madár a kapuról,
Igyál vizet a lapuról!
Csördítsd meg a fa levelét,
Írd le a szeretőm nevét!

Azt tudtad te, hogy én bánom,
Hogy tetőled el kell válnom.
Nékem babám csak egy álom,
Lesz szeretőm tizenhárom.

Lévárt
Turóc-völgy

Radnóti Jánosné
Szobonya Julianna (67), 1973

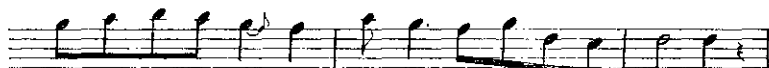

EGY SE JÓ MADÁR AZ, SEJ-HAJ, KI AZ ÚTRA LESZÁLL

♩ = 110

Egy se jó ma - dár az, sej - haj, ki az út - ra le - száll,

Egy se jó le - gény az, a - ki há - rom lány - hoz is jár,

Az e - gyík - hez el - megy es - te, a ma - sik - nál ott hál,

Har - ma - dik - nak mond - ja: ró - zám, te csak vá - ra - koz - zát!

Egy se jó asszony az, sej-haj, ki az urát félti,
Urát tőlem félti, hozzám közel se ereszti.
De ha nem ereszti, hát kösse a pendely madzagjára,
Ne engedje soha, ne engedje szabadjára.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

HÁZUNK ELŐTT, HÁZUNK ELŐTT FOLYIK EL A KANÁLIS

Házunk előtt, házunk előtt folyik el a kanális,
Abba fürdik, abba fürdik még a gólya madár is.
Mindig fürdik a gólya, mégis sáros a tolla,
Az én kedves kisangyalom mással jár a fonóba.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ERDŐ, ERDŐ, DE SZÉP KEREK ERDŐ

Quasi giusto ♩=72

Er - dő, er - dő, de szép ke - rek er - dő,

A - gyon - lőt - te ma - gát a ke - rü - lő,

Zöl - dül - hetsz már zöld er - dő ked - ved - re,

Nincs ke - rü - lő ki sé - tál - jon ben - ne.

Elmehetsz már kislány a templomba,
Szép híred van Zádor falujába,
Be is ülhetsz a legelső székbe,
Elhervad a virág a kezvedbe.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

CSÖRÖG-CSATTOG A JÉNEI KÚTGÉM

Csörög-csattog a jénei kútgém,
Még azt mondják, a szeretőm nem szép,
Ha megölel ölelő karjával,
Nem cserélnék az egész világgal.

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

ERRE GYERE, NE MENJ ARRA

$\text{♩} = 127$

Er - re gye - re, ne menj ar - ra,

Jobb út van er - re, mint ar - ra!

Er - re gye - re, szi - vem Ma - ris - ká - ja,

Adj egy cso - kot u - tol - já - ra!

Csókot bizony nem adhatok,
Nem a te szeretőd vagyok!
Csókot, bizony, csakis annak adok,
Kinek a babája vagyok!

Kelemér
Százraz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

JAJ, DE SOKAT JÁRTAM, FÁRADTAM

Jaj, de sokat jártam, fáradtam,
Mikor házasodni akartam.
Nem találtam kedvemre valót,
Az lesz a szeretőm, aki volt.

Alsószutka
Szuha-völgy

Dombi Lajos (78)
1973

ESTE, ESTE, SZERELMES SZOMBAT ESTE

♩ = cca 81

Es - te, es - te, sze - rel - mes szom - bat es - te,

Sze - rel - mes le - gény volt ná - lam az es - te,

Sze - rel - mes le - gény volt ná - lam, sej - haj, az es - te,

De még sze - rel - me - sebb va - sár - nap es - te.

Az éjszaka nem aludtam egy órát,
Hallgattam a kisangyalom panaszát.
Éjfél tájban vallotta ki, mi az ő baja,
Járna hozzám, de az anyja nem hagyja.

Én Istenem, minek is teremtetél,
Ha számomra szeretőt nem rendeltél.
Egész életemen által csak egyet adtál,
Attól is de hamar elválasztottál.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ESTE VAN, ESTE VAN

$\text{♩} = \text{cca } 104$

Es - te van, es - te van,

De nem min - den lány - nak,

Csak an - nak a lány - nak,

Csak an - nak a lány - nak,

Ki - hez hár - man jár - nak.

Énhozzám nem járnak,
Nincs is nékem este.
Holdvilágos este,
Holdvilágos este,
Sötétre van festve.

Mit ér a hat ökör
Cifra istállóba,
Ha nincsen szerelem,
Ha nincsen szerelem
Gombos nyoszolyába.

Gombos nyoszolyának
Kilyukadt feneke,
Kiesett a babám,
Kiesett a babám,
Kiesett belőle.

Lévárt
Turóc-völgy

Galo Árpád (51)
1973

ESTE VAN, ESTE VAN, DE NEM MINDEN LÁNYNAK

$\text{♩} = 103$

Es - te van, es - te van, de nem min - den lány - nak,
 Csak an - nak a lány - nak, sej - haj, ki - hez hár - man jár - nak.
 Én - hoz - zám is jár - nak, sej - haj, de nem min - den es - te,
 Szol - gól a sze - re - tőm a nem - ze - ti hod - se - reg - be.

Nem vagy lány, nem vagy lány, nem mersz megcsókolni,
 Attul félsz, hogy, sej-haj, nem tom visszaadni.
 Ne félj, babám, sej-haj, vissza tudom adni,
 Páratlan csókjaidért párosat fogok adni.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

MÁR GESZTETÉN VÉGIGMENNİ NEM MEREK

Már Gesztetén végigmenni nem merek,
 Mer azt mondják, fekete gyászt viselek.
 Fekete gyász, hófehér a zsebkendő,
 Juhászlegény volt az első szeretőm.

Gesztete
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

ESTE VAN, ESTE VAN, ELMÚLT KILENC ÓRA

$J = 99$

Es - te van, es - te van, el - múlt ki - lenc ó - ra,
 Zár - va van a ba - bám rá - csos kis ka - pu - ja.
 Míg a ba - bám a rá - csos kis ka - pu - jat nyit - ja,
 Ad - dig egy ma - gyar ba - ka szűz - szor is be - megy raj - ta

Este van, este van, de nem minden lánynak,
 Csak annak a lánynak, kihez mindig járnak.
 Hozzám is járnak, sej-haj, de nem minden este,
 Honvéd a szeretőm a nemzeti hadseregbe.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

HOMOKOS, KAVICSOS A MI HÁZUNK ELEJE

Homokos, kavicsos a mi házunk eleje,
 Oda jár a babám minden este.
 Ne járj ide, ne járj hozzám, te barna kislány,
 Sok az én irigylem, sokan haragszanak rám.

Sajógömör
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

FALU VÉGÉN NÁDFEDELES KIS HÁZ

Parlando ♩=130

Fa - lu vé - gén ná - d - fe - de - les kis ház,

Ab - ba la - kik egy vén ö - reg ju - ház.

An - nak van egy gön - dör ha - jú lá - nya,

Az a szí - vem min - den bol - dög - sa - ga.

Ha ő engem igazán szeretne,
Jaj, Istenem, ugyan mi is lenne!
Boldog volnék ezen a világon,
Földön lenne az én mennyországom.

De ő engem nem akar szeretni,
Mással akar házasságot kötni.
Másra kacsint, más ül az ölébe,
Úgy érzem, hogy meg is halok érte.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

FALU VÉGÉN TIRARARA, RARARARA, FARAGNAK AZ ÁCSOK

J=100

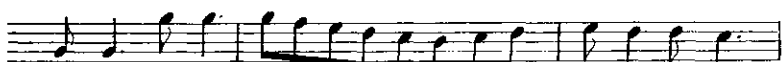
Fa - lu - vé - gén ti - ra - ra - ra, ra - ra - ra - ra, fa - rag - nak az á - csok,

Jaj, de szé - pen ti - ra - ra - ra, ra - ra - ra - ra fé - ny - lik a bal - tá - jok.

Á - csok, á - csok, á - csok, jól ki - fa - rag já - tok,

A szí - ve - met, ti - ra - ra - ra, ra - ra - ra - ra, ne szo - mo - rit -

sa - tok.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

KEDVES ÉDESANYÁM, MÉRT NEM TANÍTOTTÁL

Kedves édesanyám, mért nem tanítottál?
Gyöngé vesszővel mért nem hajlítottál?
Gyöngé vessző voltam, rád hajlottam volna,
Ilyen árvaságra nem jutottam volna.

Széles a Balaton, azért ingadozik,
Szerelmes a legény, azért házasodik.
Szerelmes nem volna, nem is házasodna,
Egyik faluból a másikba nem járna.

Sajógömrő
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

FEHÉR HOMOKOS, FEKETE HOMOKOS A KISANGYALOM UDVARA

J- 76

Fe - hér ho - mo - kos, fe - ke - te ho - mo - kos a kis - an - gy - a - lom ud - va - ra,

Las - san, cse - de - sen, csak láb - új - he - gy - en meg is be - me - gyek raj - ta.

Ne csö - rög - jön a réz - sar - kan - tyú - m ta - ré - ja,

Mer a ház - ba be - hal - lik, a sze - re - tő - m nem al - szik, az é - des - any - ja

ha - rag - szik.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

IDEGEN FALUBA CSENDES AZ ESTE

Idegen faluba csendes az este,
Olyan mintha búval vóna befestve.
A csillagok, jaj, de szépen ragyognak,
Ha ránézek, bús könnyeim hullanak.

Hull a könnyem, a babámat siratom,
Eszembe jut, jaj, de régen nem látom,
Jaj, Istenem, ha még egyszer láthatnám,
Megölelném, de szívemből csókolnám.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

FEKETE FALUBA FEHÉR TORONY LÁTSZIK

$\text{♩} = 115$

Fe - ke - te fa - lu - ba fe - hér to - rony lát - szik,
 lát - tam a ba - ba - mat, más ö - lé - be jót - szik,
 Azt mond - tam nem bá - nom, de a - zért saj - ná - lom,
 Mi - kor a ba - ba - mat más ö - lé - be lát - tom.

Fekete a kökény, fehér a virága,
 Bort iszik a legény, piros az orcája.
 Azt hiszik a lányok, hogy pünkösdi rózsa,
 Pedig a szerelem lángja lobog rajta.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

KÁR A TISZTA BÚZÁT KORÁN LEKASZÁLNI

Kár a tiszta búzát korán lekaszálni,
 Kár a fiatal lányt korán férjhez adni.
 Én is férjhez mentem, de nem szerelemből,
 Szeretem az uram nagy kénytelenségből.

Én is megnősültem, de nem szerelemből,
 Szeretem az asszonyt nagy kénytelenségből.

Hét
Sajó-völgy

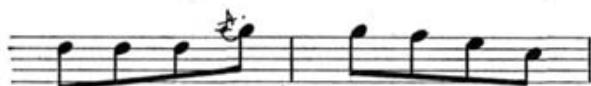
Bene György (65)
1975

FELESÉGEM OLYAN GONDOS

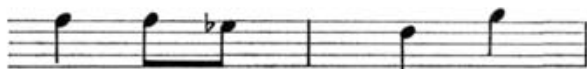
♩=133

Fe - le - sé - gem o - lyan gon - dos,

Ku - tyá mos - sa fel a mocs - kot.

Hej, di - nom , dá - nom ,

Míg é - lek is bá - nom,

Hogy meg - há - za - sod - tam .

Feleségem, ki a házból,
Mert most jövök a kocsmából!
Hej, dinom, dánom,
Míg élek is bánom,
Hogy megházasodtam!

Feleségem olyan tiszta,
Egyszer mosdik egy hónapba!
Hej, dinom, dánom,
Míg élek is bánom,
Hogy megházasodtam!

Leszakadt a pincelakat,
Jaj, de szép szeretőm akadt!
Hej, dinom, dánom,
Míg élek is bánom,
Hogy megházasodtam!

FELHŐ BORÍTTA AZ EGET

Rubato $\text{♩} = 70$

Fel - hö bo - rit - ja az e - get,
 Ked - ves ró - zsa - m , de sze - ret - lek,
 De ha te is úgy sze - ret - nél,
 Jaj, de bol - dog . le - gény len - nek.

A mezei kis pacsirta
 Szárnya az eget hasítja,
 Szárnya hasítja az eget,
 Az én rózsám százat szeret.

Vagyok olyan legény, mint más,
 Nem járok más lányok után,
 A szívem egy gyásztemető,
 Mert nem vagyok igaz szerető.

Erre gyere, amerre én,
 Majd megtudod, hol lakom én.
 Erre gyere, szívem párja,
 Megcsókollak utoljára.

De én arra úgyse megyek,
 Mert én téged nem szeretlek,
 Mert ha téged szeretnék,
 Más legényt nem ölelnék meg.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

FELJÖTT MÁR AZ ESTHAJNALI CSILLAG

$\text{♩} = 64$

Fel - jött már az est-haj-na - li csil - lag,

Az én ró - zám ha - za - fe - lé bal - lag.

E - resz-szen ki é - des - a - nyam hoz - zá - ja,

Fáj a szá - vem, meg-ha-sad u - tá-na.

Tornalja-Királyi
Sajó-völgy

Loska Ferencné
Borzi Erzsébet (42), 1975

JAJ, DE SZÉLES, JAJ, DE HOSSZÚ AZ AZ ÚT

Jaj, de széles, jaj, de hosszú az az út,
Amelyiken a galambom elindult.
Kedves babám, térj vissza a hosszú utadról,
Emlékezz a tegnapi esti szavadról!

Hosszú útról visszatérni nem lehet,
A szerelmet eltitkolni nem lehet.
A szerelem szélesebb a tenger vizénél,
Árvább vagyok a lehulló levélnél.

Sajórecske
Sajó-völgy

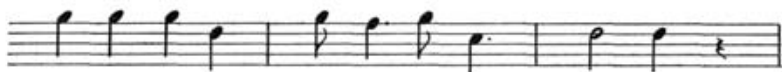
Csiszár Erzsébet (45)
1975

FENTEBB SZÁLL A FECSKE, FENN A MAGAS LEVEGŐBEN

♩ = 90

Fen - tebb száll a fecs - ke, fenn a ma - gas le - ve - , gó - ben.

Nem lát - tá - tok ba - bá - mat az éj - jel ?

Lát - tam bi - zony ke - le - mé - ri ré - ten,

Ke - sely lá - bú lo - vát le - gel - tet - te kö - tő - fé - ken .

Fentebb száll a fecske, fenn a magas levegőben,
Nem láttátok a babámat az éjjel?
Láttam, bizony, Kassa felől járni,
Tudod, babám, nagyon el kezdett a szívem fájni.

Míg én hozzám jártál, babám, mindig álmos voltál,
Szóltam hozzád, de csak szomorkodtál,
Kialhatod, babám, tőlem magad,
Nem ölelem többet azt a karcsú derekadat!

Kelemér
Százaz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

FÖLSZÁLLOTT A KAKAS A LÉTRÁRA

$\text{♩} = \text{cca } 144$

Föl - szá - lott a ka - kas a lé - trá - ra,

Ko - ko - ri - kot haj - nal ha - sad - lá - val.

Haj - nal ha - sad, pá - ros csil - lag ra - gyog,

Lá - tod - e, ba - bám, min - dég ná - lad va - gyok!

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

SZÁRAZ FIGEFA HULLAJTJA A LEVELET

Száraz figefa hullajtja a levelet,
Te meg, babám, felejtsd el a nevemet.
Babám, a neved nem tudom elfelejteni,
Így jár az, aki igazán tud szeretni.

Összecsapott már a Tisza a Dunával,
Összeillik a szőke a barnával.
Nem bánom én, akár illik, akár nem is,
Csalfa vagyok én, az lesz a szeretőm is.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkő János (81)
1973

FÖLTETTÉK MÁR, SEJ-HAJ, NÉKEM A KOSZORÚT

♩ = 60

Föl - tet - ték már, sej - haj, né - kem a ko - szo - rú,

Zöld le - ve - le, sej, a hom - lo - kom - ra bo - rult

Hulj le, hulj le, sej-haj ko-szo-rú le - ve - le,

Úgy - se tesz - tek már én - töb - bet a fe - jem - re!

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

GÖMÖRÖN SÜTIK A ROPOGÓS KENYERET

Gömörön sütik a ropogós kenyeret,
Tizennyolc esztendő legényt szeretek.
Tizennyolc esztendő legény a babám,
Irigyeim azért haragszanak rám.

Kék pántlikám nem ér bokorra kötni,
Nem akar a kisangyalom szeretni.
Félbe akarja a szerelmét hagyni,
Jaj, Istenem, hogy kell tőled elválni?

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

FÚJ, SÜVÖLT A MÁTRA SZELE

Parlando ♩ 136

Fúj, sü - völt a Mát - ra sze - le,
 In - gem ga - tyám lo - bog be - le.
 Ka - la - pom is el - kap - ta már,
 Ti - szá - ba vit - te az a - szály.

Kalapom a Tiszán úszkál,
 Subám zálog a bírónál.
 De a szívem itten dobog,
 Forró lángja feléd lobog.

Habos sárga csikóm nyaka,
 Ujjnyi vastag a por rajta.
 Meg ne utálj, édes rózsám,
 Hogy ily sötét, poros orcám.

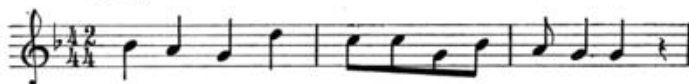
Sajógömör
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

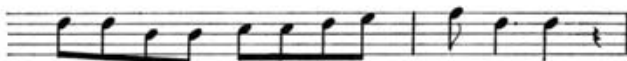

GESZTETÉBE A MALOMNÁL NINCSEN HÍD

♩ = 126

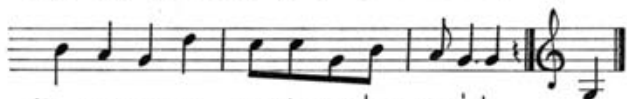
Gesz - te - té - be , a ma - lom-nál rin-csen híd,

A lá-nyo - kat mind el - vit - te az ár - víz.

Min - den le - gény fog - ja ki a ma - ga - ét,

Ne sze-res-se e-gyik a má - si-ká-ét.

Fáj a fának, ha a fejsze levágja,
Fáj a lánynak, ha a legény gyalázza.
Engem is gyaláz egy semmirevaló,
A csizmámba kapcának se volna jó.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

JAJ, DE RÉGEN NEM VOLT ESŐ A NYÁRON

Jaj, de régen nem volt eső a nyáron,
Jaj, de régen háltam nálad az ágyon.
Jaj, de régen fogtam ajtód záróját,
Néked, babám, kívánok jó éjszakát.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

GYOLCS AZ INGEM, GYOLCS A GATYÁM

$\text{♩} = 96$

Gyolcs az in-gem, gyolcs a ga-tyám, lo-bo-gós az uj-ja,
 Nem lo-bog az, nem lo-bog az, ha a sze-l nem fúj-ja.
 Ha a sze-l nem fúj-ja, ma-gam lo-bog - ta - tom,
 Meg az éj-jel a sze-re-tő-met vé-le be-ta - ka-rom.

Lévárt
 Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
 1973

KÖRÜL CSIPKÉS A MUSKÁTLI LEVELE

Körül csipkés a muskátli levele,
 Boldog kislány, kinek nincs szeretője.
 Boldog voltam, míg szeretni, csuhaj, nem tudtam,
 Boldogtalan vagyok, mer megtanultam.

Halljátok-e, ti gömöri legények!
 Van-e néktek kivarrott zsebkendőtök?
 Nékem van egy, ki van varrva piros rózsával,
 Egy gömöri büszke legény csókjával.

Sajógömrő
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

HA ÉN EZT AZ EGY STAMPEDLIT MEGISZOM

Rubato $\text{♩} = 138$

Ha én ezt az egy stampedit megiszom,
 Hát a többi ki isz-sza meg, nem tudom.
 Majd megisz-sza, a ki erre tes-fel-jár,
 A ki az én ká-pum e-lőtt bú-san jár.

Harkács
 Turóc-völgy

Ríz Barnáné
 Jokhel Zsuzsanna (64), 1973

MAGASAN REPÜL A DARU, SZÉPEN SZÓL

Magasan reptül a daru, szépen szól,
 Haragszik rám a galambom, mer nem szól.
 Akkor szóljal, kisangyalom, énhozzám,
 Majd ha az a darumadár visszaszáll.

Az a daru többé vissza sose száll,
 Árva szívem a tiedért sose fáj.
 Fájt eleget árva szívem utánad,
 De már mostan elepeszti a bánat.

Sajógömör
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

HA KIMEGYEK ÉN A RÉTRE KASZÁLNI

$\text{♩} = 83$

Ha ki - me - gyek én a rét - re ka - szál - ni,
 Sű - rű a fű, nem bi - rom rend - re vág - ni.
 Sű - rű a fű at - tól a sok sár - ga vi - rág - tól,
 Jaj, de tá - vol vá - gyok én a ba - bám - tól.

Ha kimegyek én a rétre kaszálni,
 Leülök a rend végére búsulni.
 Búsulok, mer elhagyott a régi szeretőm,
 Be sok csókot kaptam tőle azelőtt.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

ASSZONY, ASSZONY, AZ AKAROK LENNI

Asszony, asszony, az akarok lenni,
 Nekem abban nem parancsol senki,
 Sem apám, sem anyám,
 Csak az, aki engem szeret igazán.

Lévárt
 Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
 1973

HÁROM CSILLAG VAN AZ ÉGEN EGY SORBA

Rubato $\text{♩} = 152$

The musical score is written on four staves in a single system. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a common time signature (C). The tempo/mood is indicated as 'Rubato' with a tempo marking of '♩ = 152'. The melody is composed of eighth and quarter notes, with some triplets indicated by a '3' over a group of notes. The lyrics are written below the staves, aligned with the notes. The lyrics are: 'Há - rom csil - lag van az é - gen egy sor - ba, Há - rom sze - re - lőm van né - kem egy - for - ma. Há - rom kö - zül í - ga - zi csak a bar - na, Meg - ő - le - lem, hogy - ha ő is a - kar - ja.'

Há - rom csil - lag van az é - gen egy sor - ba,
Há - rom sze - re - lőm van né - kem egy - for - ma.
Há - rom kö - zül í - ga - zi csak a bar - na,
Meg - ő - le - lem, hogy - ha ő is a - kar - ja.

Sárgadinnye, jaj, de nagyon megérett,
Jaj, de sokat pirongattak teérted.
Éngem pedig hiába pirongatnak,
Mer én téged, mer én téged nem hagylak.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

ÉDESANYÁM MINEK ADOTT FÉRJHEZ

Édesanyám minек adott férjhez,
Minek adott idegen legényhez,
Idegen lányt idegen legényhez,
Jaj, de bajos szeretni szegénynek.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

HÁROM CSILLAG VAN AZ ÉGEN SORJÁBA

♩ = 93

Há - rom csil - lag van az é - gen sor - já - ba,

A har - ma - dik csil - lag - nak nin - csen pár - ja,

A har - ma - dik csil - lag pár - ja én va - gyok,

Mert már en - gem a sze - re - tőm el - ha - gyott,

A csillagok ha beszélni tudnának,
 A lányokra mindent kívánnának.
 Kívánnák azt a titkos beszédet,
 Amit szombat, szerdán este beszéltek.

Kelemér
 Száraz-völgy

Brichta Adolfné
 Javora Gizella (63), 1975

A MESZESI HEGYTETŐN, DOMBTETŐN

A meszesi hegytetőn, dombtetőn,
 Szánt a babám maga egyes egyedül,
 Nem akar a szilaj csikó szépen eljágni,
 Gyere, babám, segíts barázdolni.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

HAT, HAT, HAT, HAT, HAT, HAT

Parlando $\text{♩} = 177$

Hat, hat, hat, hat, hat, hat, .

He - te - dik va - sár - nap

Bár - csak kis - an - gya - lom

Egy - szer lát - has - sa - lak!

Nem adnák, babám,
Széles e világért,
A tenger fenekén
Arany gránátokért.

Rimaszombat felől
Fújdogál a szellő.
Nem jó hírt hallottam
Magam sorsa felől.

Írtam az anyámnak,
Küldje el a ruhám.
De ő azt üzente,
Semmi köze hozzá.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

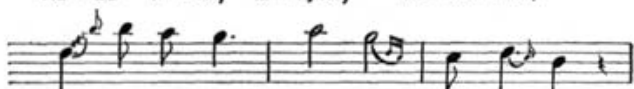
Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

HAZA FIÚK, LÁNYOK, HAZA MÁR

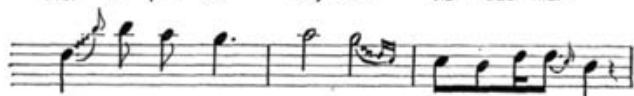
J. ca 65

Ha - za ti - úk, lá - nyok, ha - za már,

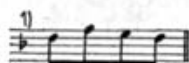
Mer a pi - ros haj - nal ha - sad már.

Mer a pi - ros haj - nal de szép, a - ra - nyos,

Es - te csó - kol - lak meg, de nem most.

kő - kény sze - mű
göndör ha - jú

Jaj, de szépen esik az eső,
Eső után szépen zöldül a mező,
Közepibe legel a gyenge bárány,
Jaj, de szép a kökény szemű barna lány:

Közepibe legel, legel a kecske,
Jaj, de szép a göndör hajú menyecske.*

Közepibe legel, legel a szarvas,
Te meg a legényre ne hallgass!*

* A dallam második felére.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

HÁZUNK ELŐTT EGY RÓZSAFA

Rubato. ♩ = cca 79

Há - zunk e - lőtt egy ró - zsa - fa, há - rom bim - bó van raj - ta.

Ar - ra jött a kis - an - gya - lom, hogy ő azt le - szá - kajt - ja.

Ne szá - kajtsd le kis - an - gya - lom, ki - ví - rit nem - so - ká - ra,

Majd ha a reg - ge - li har - mat szé - pen tűn - dök - lik raj - ta.

Lévárt
Turóc-völgy

Galo Néti (67)
1973

FECSEKEMADÁR SZÁLLOTT A VASÚTRA

Fecsekemadár szállott a vasútra,
Isten veled, babám, utoljára,
Nem fogok a házad előtt járni,
Tudom, fog a gyenge szíved fájni.

Páros csillag de régen vándorolsz,
Nem láttad-e a babám valahol?
Láttam, biz én, Kassa felé járni,
Elkezdett a gyenge szívem fájni.

Putnok
Sajó-völgy

Juhász Lajosné
Rusznák Erzsébet (73), 1973

HEJ, ROZMARING, ROZMARING

♩ = cca 137

Hej, roz - ma - ring, roz - ma - ring,

Le - sza - kadl ró - lam az ing.

Nincs én - né - kem ked - ve - sem,

Ki meg-varr - ja az in - gem.

Maj lesz nekem kedvesem,
Ki megvarrja az ingem.

Putnok
Sajó-völgy

Juhász Lajosné
Rusznayk Erzsébet (75), 1975

ERRE GYERE, RÓZSÁM, NINCSEN SÁR

Erre gyere, rózsám, nincsen sár,
Nincsen az ajtómon semmi zár.
Kinyílik az ajtó magától,
A szeretőm gyenge karjától.

Három krajcárom volt, elástam,
Kiszáradt a torkom, kiástam.
Egy se legény, aki nem iszik,
Míg a koporsóba nem teszik.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (47), 1972

HEJ, SZÁR, KUKORICASZÁR

$\text{♩} = 112$

Hej, szár, ku - ko - ri - ca - szár,

Már az í - den ka - pá - lat - lan ma - rad - tál.

Szó - ke le - gény, bar - na lány,

Szom - bat es - te ö - le - let - len ma - rad - tál.

Szénát eszik az ökröm,
Ha jól lakik, istállóba bekötöm.
Úgy megyek a babámhoz,
Vállaljon el éjszakára magához.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

KERTEM ALATT ARASSÁK A ZABOT

Kertem alatt arassák a zabot,
Házam elé hordják az asztagot,
Tetejébe rászállott egy csóka,
Barna kislány szoktatott a csókra.

Sajórecske
Sajó-völgy

Tóth Józsefné (75)
1973

IGYUNK AZÉRT, AKI BÚSUL

Rubato ♩cca 200

I - gyunk a - zért, a - ki bú - sul,
 Ki - nek kő - ny - ye föld - re csor - dul.
 Ki - nek kő - ny - ye pa - ta - kot mos,
 Ab - ba ba - bám győcs in - get mos.

Addig iszunk mi ketteskén,
 Míg a cigány nem szánt kecskén,
 Míg az úrból nem lesz jáger,
 Gatyamadzag, huzentráger.

Visnyó
 Turóc-völgy

Demjén Andor (68)
 1973

NEM AKAR AZ ÖKÖRGULYA LEGELNI

Nem akar az ökörgulya legelni,
 Nem akar a kisangyalom szeretni.
 Majd fog még az ökörgulya legelni,
 Majd fog még a kisangyalom szeretni.

Dobóca
 Rima-völgy

Hamkó Béla (71)
 1975

JAJ, DE SOKAT JÖTTEM, MENTEM, FÁRADTAM

J=91

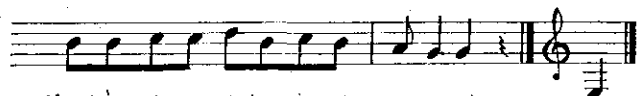
Jaj, de so - kat jöt - tem, men - tem , fá - rad - tam ,

A - mi - kor én há - za - sod - ni a - kar - tam .

Ti - zen - két le - á - nya volt egy asz - szony - nak ,

Meg - ké - ret - tem minde - gyi - ket ma - gam - nak .

Az elsőnek kicsi voltam, az volt baj,
 Másodiknak szőke voltam, az volt baj,
 Harmadiknak hogy a szemem kékellett,
 Negyediknek kacsintásom nem tetszett.

Ötödik a szivarfüstöt nem állja,
 Hatodik, hogy miért nincs édesapám,
 Hetediknek, mért nem jöttem hamarább,
 Nyolcadiknak, mért nem jöttem paripán.

Kilencedik gazdagabb legényt szeret,
 Tizediknek nagy bajuszú legény kell,
 Tizenegyediket anyja nem adja,
 Tizenkettedik nem megy férjhez soha.

Így hát nekem nem szabad megnősülni,
Gyalázattal kell a világom élni.
Gyalázattal élem én világomat,
Katonának beíratom magamat.

Katona se lettem volna, de soha,
Ha az anyám be nem íratott volna.
De az anyám még akkor beíratott,
Mikor a bölcsőbe ringatott.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

ÖRDÖG BÚJJON KOMÁMASSZONY

Ördög bújjon komámasszony
Kipitt-kopott
Papucsának a sarkába,
Mér csalta el az uramat
Szombat este a kocsmába?
Ha haza jön, jól megver,
Az lesz nekem jóreggel,
Komámasszony.

Komámasszony meg ne mondja
Az uramnak,
Hogy a búzát mind eladtam
A zsidónak,
Mer kilenc iccés a torkom,
Tizedikkel megtoldom,
Komámasszony.

Ha haza jön az én uram,
Az a boglyos,
Majd kérdezi, hol a búza,
Te bolondos,
Majd hazudok jót neki,
Hogy az eger hordta ki
A magtárból.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

KEDVES KISANGYALOM, MIKOR HOZZÁD JÁRTAM

$\text{♩} = 96$

Ked - ves kis - an - gya - lom, mi - kor hoz - zád jár - tam,

Ab - la - kid a - latt de so - kot meg - áll - tam!

De én ez - tet nem ve - tem sze - med - re,

Él még a jó a - nyád jut - tas - sa e - szed - be!

Szépen úszik a vadkacsa a vízen,
 Szépen legel a csikó a réten,
 Szépen szól a csengő a nyakába,
 Tied leszek én, babám, nemsokára.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

MÁR GÖMÖRÖN KIDOBOLTA A BÍRÓ

Már Gömörön kidobolta a bíró,
 Rózsafával tüzel a szolgabíró.
 Én is fogok rózsafával tüzelni,
 Ki elhagyott, fog még engem szeretni.

Sajógömör
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Julia (55), 1975

KÉK IBOLYA BÚRA HAJTJA A FEJÉT

♩ = cca 73

Kék i - bo - lya bú - ra haj - ta a fe - jét,
 Mert az ég - ből nem ön - tö - zik a to - vét.
 Szállj le har - mat a kék i - bo - lya szá - raz tö - vá - re
 Most ta - lál - tam egy i - gaz sze - re - tő - re!

Két szivárvány koszorúzza az eget,
 Az én rózsám elválással fenyeget.
 Válj el tőlem, én kedvesem, már én nem bánom,
 Hogy eddig is szerettelek, sajnálom!

Lévárt
 Turóc-völgy

Horváth Lajosné
 Hindulák Julianna (62), 1973

HA FELMEGYEK A NÉMETI NAGY HEGYRE

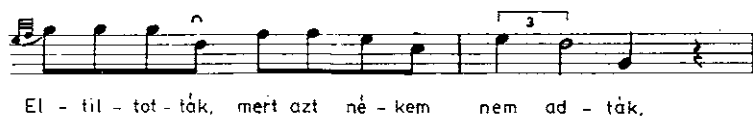
Ha felmegyek a németi nagy hegyre,
 Leülök egy csipkebokor tövébe.
 Csipkefabokor, ereszd el a rózsaszínű ruhámat,
 Hadd öleljem meg a régi babámat.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

KÉK SZIVÁRVÁNY KOSZORÚZZA AZ EGET

Rubato ♩ = ca 83

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

GESZTETEI FALU VÉGÉN VAN EGY NÁDFEDELES HÁZ

Gesztetei falu végén van egy nádfedeles ház,
Arra járok minden este, mer a szívem nagyon fáj.
Tegnap este is elmentem, benéztem az ablakon,
Ébren vagy-e kisangyalom vagy már régen aluszol?

Ki is nézett az ablakon, ki volt sírva a szeme,
A szerelmes szavaimra csak azt tudta felelni:
Ébren vagyok, kisangyalom, mer nem tudok aludni,
A szerelem rabja lettem, nem tudlak elfeledni.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imre Ilona (62), 1975

KÉT HÁRSFA KÖZT, KÉT HÁRSFA KÖZT FELSÜTÖTT A HOLDVILÁG

J = cca 89

Két hárs-fa közt, két hárs-fa közt fel-sü- tött a hold-vi - lág,
 Én-rám sü- tött, én-rám sü- tött a leg-el- sö su- gó - ra.
 Én ül - tet - tem a ró-zsa-fát, más sze- di le ró- la a ró - zsa-t,
 Én sze- ret- tem bar-na kis-lányt, más ö-le - li de - re - kát.

A Tiszának, a Dunának mind a két széle habos,
 Közepébe, közepébe páros galamb leszállott.
 Két szárnyával, jobb szárnyával széjjel vágta sej, haj a habot,
 Most tudom már, jól tudom már, hogy a babám elhagyott.

Lévánt
 Turóc-völgy

Jónai Bálint (39)
 1973

HEJ, SZOMBAT ESTE KINYITOM AZ ABLAKOT

Hej, szombat este kinyitom az ablakot,
 Onnan nézem, ragyognak a csillagok.
 Ahány csillag sétál, ragyog az égen,
 Annyi csóktól maradtam el a héten.

Jéne
 Rima-völgy

Pongo Józsefné
 Vas Rozália (74), 1975

KÉT UJJA VAN, KÉT UJJA VAN A KÖDMÖNNÉK

$\text{♩} = 116$

Két uj - ja van, két uj - ja van a kod - mön - nek,
 Ke - rek aj - ja a pen - del - nek.
 Csi - vi - ri - tom, csa - va - ri - tom,
 Éj - fel fe - le fel - bo - ri - tom.

Két ujj van, két ujj van a ködmönnék,
 Kerek ajja a pendelnék.
 Akármilyen szűk a pendel,
 Fölhajtja a szegény ember.

Hét
 Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
 Gál Erzsébet (63), 1975

KIS PEJLOVAM NEM ETTE MEG A ZABOT

Kis pejlovam nem ette meg a zabot,
 Tegnap este az árpába jól lakott.
 Barna kislány szoktatta az árpára,
 Engem pedig maga mellé az ágyra.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

KIHAJTOM A LOVAM A RÉTRE

J-96

Ki - haj - tom a lo - vam a ré - re,

Ma - gam is le - ü - lök mel - lé - je.

El - ki - ál - tom ma - gam, jer i - de, ba - bám,

Ül - jel az ö - lem - be, Ka - ti - cám!

Ragály
Szuha-völgy

Palcsó Pálné (83)
1973

KOROG A MANGA A TETŐN

Korog a manga a tetőn,
Haragszik rám a szeretőm.
Ha haragszik, mér jár erre,
Semmi járója nincs erre.

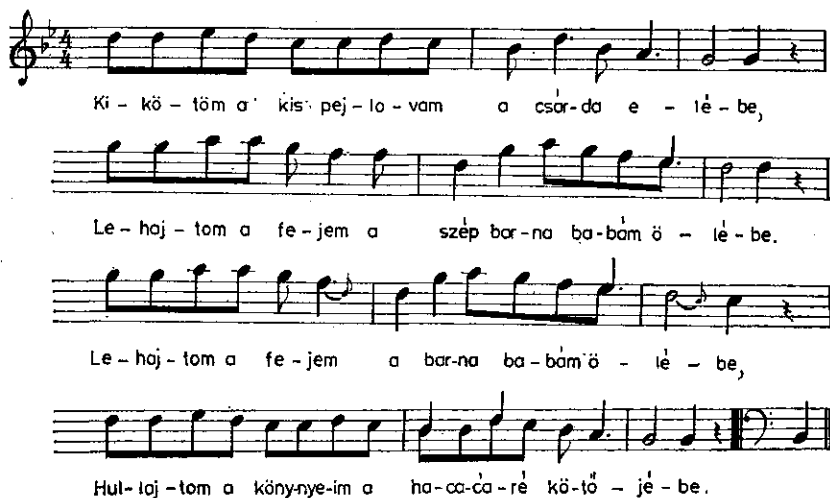
Nem is azért jöttem erre,
Hogy a szűrőm itt tegyem le,
Babám szeme, szemöldöke,
Azzal csábítgatott ide.

Harkács
Turóc-völgy

Riz Barnáné
Jokhel Zsuzsanna (64, 1973)

KIKÖTÖM A KIS PEJLOVAM A CSÁRDA ELÉBE

J. 60

Ki - kö - tüm a kis pej - lo - vam a csár - da e - lé - be,
 Le - haj - tom a fe - jem a szép bar - na ba - bám ö - lé - be.
 Le - haj - tom a fe - jem a bar - na ba - bám ö - lé - be,
 Hul - taj - tom a könnye - im a ha - ca - ca - ré kö - tő - je - be.

Ezt a csárdás kis kalapot édesanyám vette,
 Mellé az ibolyát a szeretőm tette.
 Sír az édesanyám, a szeretőm gyászol,
 Ellenséges ágyúgolyó választ el egymástól.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

KIMENTEM ÉN A NAGY RÉTRE KASZÁLNI

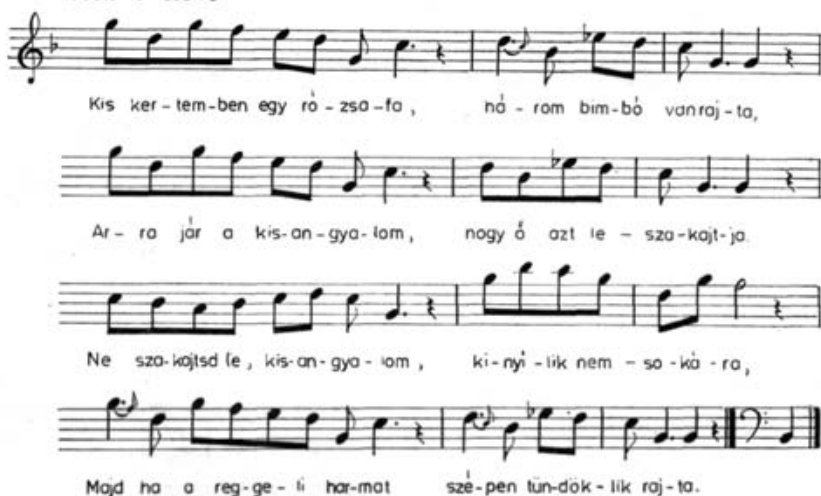
Kimentem én a nagy rétre kaszálni,
 De nem tudtam én a rendet levágni,
 Mer nem láttam a sok sárga virágtól,
 Régi rózsám most válunk egy egymástól.

Sajógömör
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

KISKERTEMBEN EGY RÓZSAFA, HÁROM BIMBÓ VAN RAJTA

Rubato ♩ = cca 70

Kis ker - tem - ben egy ró - zsa - fa , há - rom bim - bó van raj - ta ,

Ar - ra jár a kis - an - gya - lom , hogy ő azt le - szá - kajt - ja .

Ne szá - kajtsd le , kis - an - gya - lom , ki - nyí - lik nem - so - ká - ra ,

Majd ha a reg - ge - li har - mat szé - pen tűn - dök - lik raj - ta .

Elmentem én házasodni, megállok egy kapuba,
Mindjárt kezdték beszélgetni, maradjak ott hajnalra.
De én arra azt feleltem, látnézőbe kell menni,
Mindjárt láttam a szeméből sűrű könnyét hullani.

Ne sírj, ne ríj barna kislány, vissza fogok még jönni,
Ha más legény fog elvenni, vőfélyed fogok lenni.*

Nem kellesz, te kapcabetyár, maradjál csak magadnak,
Ha vőfélyre lesz szükségem, találok én magamnak.*

* A dallam második felére.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

KISKOROMBA ÁRVASÁGRA JUTOTTAM

$\text{♩} = 77$

Kis ko - rom - ba ár - va - ság - ra ju - tot - tam,

Nagy ko - rom - ba szép sze - re - tőt tar - tót - tam,

Meg - ta - nul - tam so - kat tűr - ni, so - kat szenved - ni,

Hogy kell egy jó é - des - a - nyát sze - ret - ni.

Megtanultam sokat tűrni, sokat szenvedni,
Hogy kell téged, barna kislány, szeretni.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

HAJA, HAJA, HAJA, ZŐD UBORKA HAJA

Haja, haja, haja, ződ uborka haja,
Haragszik rám a szeretőm anyja.
Minél jobban, sej-haj, haragítja magát,
Én meg annál jobban szeretem a fiát.

Haja, haja, haja, kukorica haja,
Beteg a szeretőm édesanyja.
Ne is legyen néki addig egészsége,
Amíg nem leszek a fia felesége!

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

KI VOLT ITT, KI JÁRT ITT

$\text{♩} = 1/4$

Ki volt itt, ki járt itt,

Ki - nek a ka - lap - ja ma - radt itt?

Az én ked - ves ró - z s a m , az járt itt,

An - nak a ka - lap - ja ma - radt itt.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

GESZTETEI HÁRMAS TORONY

Geszteteti hármastorony,
Beleakadt az ostorom.
Gyere rózsám, vedd ki az ostorom,
Házassodok a tavaszon.

Geszteteti hármastorony,
Nem terem az egyebet, mást,
Nádnál, víznél, fügefalevélénél,
Csinos barna menyecskénél.

Geszteteti
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

KUKORIKOL A KIS KAKAS, HAJNAL AKAR LENNI

$\text{♩} = 128$

Ku - ko - ri - kol a kis ka - kas, haj - nal a - kar ten - ni.

Mi do - log az, hogy en - gem a ba - bám nem a - kar sze - ret - ni!

Ég - nek a gyer - tyák az ol - tár e - lőt, még - sem jön i - de a pá - rom,

El - vesz - tet - tem a le - any - é - le - te - met, míg é - lek soj - ná - lom.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

HARMATON KELL ANNAK JÁRNI

Harmaton kell annak járni,
Ki meg akar házasodni.
Barna legény harmaton jár,
El is veszi a legszebb lányt.

Szomszédasszony, hallja-e kend?
A kapuját nyissa ki kend!
Mer itt hozzuk legszebb menyét,
Kökényszemű szerelmesét.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

LEMENT A NAP A MAGA JÁRÁSÁN

Rubato ♩ = cca 66

Le - ment a nap a ma - ga já - rá - sán,

Sár - ga - ri - gó szól a he - gyek al - ján.

Sár - ga - ri - gó meg. a fű - le - mü - le

Szép a ba - bám, hogy vál - jak el tő - le.

Ha meghalok, temetőbe visznek,
A síromra fakeresztet tesznek.
Jöjj ki hozzám holdvilágos este,
Úgy borulj le a sírkeresztemre.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

LAJOS BÁCSI, HALLJA-E KEND?

Lajos bácsi, hallja-e kend?
Az ajtóját nyissa ki kend,
Itt hozzuk a becses menyét,
Bálint bácsi nevelését.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

LYUKAS AZ ISTÁLLÓM TETEJE

♩ = cca 83

Lyu - kas az is - tal - lóm te - te - je,

Ki - lop - ták a lo - vam be - lö - le,

Ma - gam is szé - gyel - lem le - gény lé - tem - re,

Lyu - kas a ka - la - pom te - te - je.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

ELMENNÉK ÉN TIHOZZÁTOK EGY ESTE

Elmennék én tihozzátok egy este,
Ha az anyád az ablakon nem lesne,
De az anyád olyan nyalka menyecske,
Kihallgatta, mit beszéltünk az este.

Elmennék én tihozzátok egy este,
Ha az udvarod szemetes nem lenne.
Rézsarkantyúm felszedi a szemetet,
Hogy éljem le véled az életemet!

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

MÁN ENGEMET, BÖZSIKÉM, KI FOG MAJD KISIRATNI

J. cca 70

Mán en - ge - met, Bö - zsi - kém, ki fog majd kí - sí - rat - ni,

Ki fog az én 'sí - rom - ra rá - bo - rul - ni,

Rá - bo - rul - na az é - des - a - nyám, de már nincs,

Bo - rulj hát rá, Bö - zsi - kém, ha már né - kem sen - ki - sincs.

Aranyos kis Bözsikém, gyere be a kiskertbe,
Szakajts rózsát az aranyos kezedbe.
Nem szakajtok, nem szeretem a szagát,
Elvinnélek, Bözsikém, nem engedi az anyád.

Aranyos kis Bözsikém, hány esztendősen lehettél,
Mikor engem csábítani kezdettél?
Tizenhárom, háromnegyed vagy egy fél,
Aranyos kis Bözsikém, csalfa kislány lehettél.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

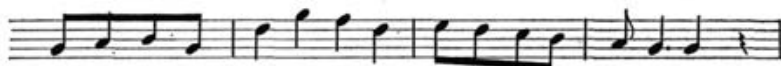

MÁR MINÁLUNK, MÁR MINÁLUNK NEM HORGOLNAK ZSEBKENDŐT

♩ = 78

Már mi - ná - lunk, már mi - ná - lunk nem hor-gol-nak zseb-ken-dőt,

Már mi - ná - lunk, már mi - ná - lunk nem tar-ta-nak sze-re-tőt.

El kell men-ni, de más fa-lu-ba, más fa-lu-bul há-za-sod-ni,

A me-sze-si kis-lá-nyok-kal nem ér-de-mes be-szél-ni.

A meszesi kocsmá előtt ölelik a babámat,
A meszesi kertek alatt nyergelik a lovamat.
A lovamat más nyergeli, a kedves babámat más öleli,
Ez a kutya, betyár élet a bús szívemet megöli.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

KÉT SZERELMES KIMENT A TEMETŐBE

Két szerelmes kiment a temetőbe,
Mind a kettő arccal borult a földre.
Így sóhajt fel: nincs igazság az égbe,
Két szerelme mér nem adnak együve?

Szilice
Szilicei fennsík

Máthé Lászlóné
Berecz Jolán (48), 1975

MEGISMERNI A DARUT A TOLLÁRÓL

J=86

Meg - is - mer - ni a da - rut a tol - lá - ról,
 Gö - mö - ri le - gényt a kis ka - lap - já - ról.
 Da - ru - tol - las ka - lap - já - t fél - re - vág - ja, fél - re - vág - ja,
 A gö - mö - ri kis - lá - nyok bosz - szú - já - ra. . .

Megismerni a darut a tolláról,
 Gömöri lányt a büszke járásáról.
 Olyan büszke alig tapos a földre, a földre,
 Mégse talál egy igaz szeretőre.

Megismerni a gömöri menyecskét,
 Úgy köszön, hogy adjon Isten jó estét!
 Én meg csak úgy betyárosan fogadom, fogadom,
 Adjon Isten, kökényszemű galambom!

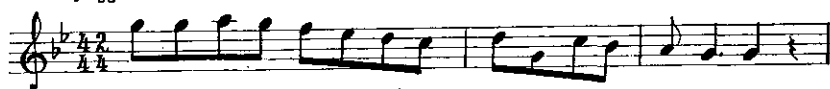
Megismerni kinek van szeretője,
 Kinek van kivarrva a zsebkendője.
 Lám az enyém ki van varrva rózsával, rózsával,
 Egy gömöri büszke legény csókjával.

Sajógömrő
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

NEM HASZNÁL A, NEM HASZNÁL A KÖVES ÚT AZ ÖKÖRNEK

J-99

Nem hasz-nál a, nem hasz-nál a kö-ves út az ö - kör-nek,

Nem hasz-nál a sze-re-lem a szí-ven-ek.

Mer a szí-ven úgy el-le-pi a bá-nat,

Mint mi-kor a gyen-ge har-nat el-le-pi a fű-szá-lat.

Ha meguntál, ha meguntál kisangyalom szeretni,
Szabad néked más szeretőt keresni.
Adjon Isten szebbet, jobbat nálamnál,
Nékem pedig, nékem pedig csak olyat, mint te voltál.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

FEKETEDIK MÁR AZ ÁRPATARLÓ

Feketedik már az árpatarló,
Szépen szól benne a sárgarigó.
De még szebben szól a fülemüle,
Szép kedvesem, itt hagylak örökre.

Putnok
Sajó-völgy

Juhász Lajosné
Rusznay Erzsébet (75), 1975

NEM IDEVALÓ SZÜLETÉSŰ VAGYOK ÉN

♩ = cca 68

Nem i - de - va - ló szü - le - té - sú va - gyok én,

Mesz - sze föld - ről ván - da - rol - tam i - de én.

Igy jár, a - ki mesz - sze föld - ről i - de ván - da - rol,

Nin - csen ba - bá - ja, ki vól - lá - ra ba - rul - jon.

Összefolyik a kis Tisza a Dunával,
 Összeillik a szőke a barnával.
 Nem bánom én, akár illik, akár nem is,
 Csalfa a szeretőm, az vagyok én magam is.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

MIT KERESSEL, RÓZSÁM, KERTEMBE?

Mit keresel, rózsám, kertembe?
 Fehér galamb képébe.
 Nem egyebet, rózsám, tégedet,
 Holtig megelégszem teveled.

Alsószusza
 Szuha-völgy

Dombi Lajos (78)
 1973

NEM MESSZE VAN, NEM MESSZE VAN KISANGYALOM TANYÁJA

Rubato ♩ = 60

Nem messze van, nem messze van kis an-gya-lom ta-nya - ja.

I - de lát-szik, i - de lát-szik su-gár je - ge - nye - fá - ja.

Fúj - jo - gál - ja az ő - szí szél fe - ke - te gön - dör - ha - jat,

Nem ta - po - som, nem ta - po - som azt a sa - ros ud - va - rat.

Sötét felhő kék szivárvány koszorúzza az eget,
Eltiltották, elrabolták tőlem a szeretőmet.
Eltiltották, elrabolták tőlem azt az egyet is,
Az átkozott édesanyja nem engedi elvenni.

Hej, te kislány, barna kislány, a te ragyogó szemed,
Megöl engem, gyötör engem a te gyönyörűséged.*

Csak titokba, csak titokba akartalak szeretni,
De ki kellett, de ki kellett annak világosodni.*

Megtudta az édesanyám, hogy én téged szeretlek,
Beíratott katonának, hogy el ne vehesselek.*

De én azért nem átkozlak, a jó Isten áldjon meg,
Könnyeidtől a zsebkendőd soha ne száradjon meg.*

* A dallam második felére.

Hét
Sajó-völgy

Benc György (65)
1975

NEM ÚGY VAN AZ, MINT VOLT RÉGEN

$\text{♩} = \text{cca } 120$

Nem úgy van az; mint volt ré - gen,

Nem az a nap süt az é - gen.

Nem az a nap, nem az a hold,

Nem az a sze - re - tőm, ki volt.

Kimegyek a temetőre,
Feltekintek a nagy égre.
Megkérdem a hódvilágot,
Nem látta-e a babámat.

A hódvilág azt felelte,
El van zárva igen messze.
El van zárva kalitkába,
Mint a gerlice madárka.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkő János (81)
1973

NINCS ÉNNEKEM EGYEBEM EGY KIS ÓLNÁL

$\text{♩} = 72$

Nincs én - ne - kem e - gye - bem egy kis ól - nál,

Ab - ba sin - csen e - gyéb egy pej - csi - kó - nál.

Kis pej - lo - vam foly - ton csak azt do - bog - ja,

Gyá - va le - gény, kit el - hagy a ba - ba - ja.

Nincs énnekem egyebem egy pohárnál,
 Abba sincsen egyéb egy szál virágnál.
 Virágomnak az a neve, nefelejcs,
 Mér csaltál meg, ha tudtad, hogy nem szeretsz.

Amit adtam, azt a gyűrűt add vissza,
 Mer miköztünk a szerelem nem tiszta.
 Átkozott volt az az óra, fonóház,
 Kibe babám megismertük mi egymást.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

NYALKA BÉRES, HOVA HAJTOD AZ ÖKRÖT?

♩. 67

Nyal-ka bé-res, ho-va haj-tod az ök-röt,
Ta-lán bi-zony kis ker-tem-be be-kö-töd?
O-da bi-zony nyal-ka bé-res nem kö-töd,
Gyen-ge a roz-ma-ríng á-ga, le-tö-röd.

Ha letöröd, megfizeted az árát,
Gyere babám, kaszáljunk egy rend szénát.
Sűrű a fű, nem bírom rendre vágni,
Hogy kell nekem a babámtól elválni!

Szilice
Szilicei fennsík

Bodnár Balázs (70)
1975

HÁZUNK ELŐTT FOLYIK A HERNÁD

Házunk előtt folyik a Hernád,
Közepébe felnőtt két szál nád,
Hajtogatja a szél tetejét,
Várom a szeretőm levelét.

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

POCEM JANCSI AZ ESTE, ICA TE, SÁRI TE

$\text{♩} = 80$

Po - cem Jan - csi az es - te , I - ca te , Sà - ri te ,
 El - in - dult Gó - mö - ri - be , I - ca te , Sà - ri te ,
 De ha - mar ész - re vet - ték , egy fe - gy - ház - ba sze - gez - ték ,
 Sár - ga cín - ge un - ged - ra , I - ca te , Sà - ri te .

Azt mondják az asszonyok, Ica te, Sári te,
 Itt hozzák a malacot, Ica te, Sári te.
 Nem malacot, patemot, Jancsi erre kacagott,
 Sárga cinge ungedra, Ica te, Sári te.

A zátori leányok, Ica te, Sári te,
 Kendert járnak áztatni, Ica te, Sári te.
 Hazajönnek vizesen, adnak csókot szívesen,
 Sárga cinge ungedra, Ica te, Sári te.

A zátori legények, Ica te, Sári te,
 Nem legények, lepények, Ica te, Sári te.
 Ha a szép lányt meglátják, a száját is eltátják,
 Sárga cinge ungedra, Ica te, Sári te.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

PIROS ALMA KIGURULT A SÁRBA

$\text{♩} = 115$

Pi - ros al - ma ki - gu - rult a sár - ba,

Ki fel - ve - szí, nem ve - szí hi - á - ba.

Én fel - vet - tem meg - mos - tam a sár - tül,

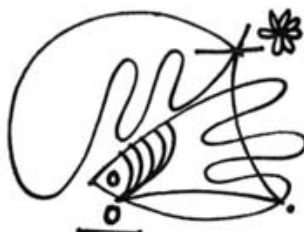
Még - is el - ma - rad - tam a ba - bám - tül.

Én felvettem, megmostam a sártul,
Csókot várok este a babámtul.*

**A dallam második felére.*

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

PIROS ALMA, NE GURULJ, NE GURULJ

cca80

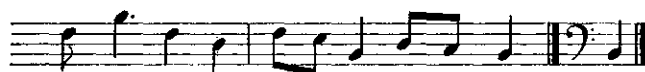
Pi - ros al - ma, ne gu - rulj, ne gu - rulj,

Szép sze - re - tőm ne bú - sulj, ne bú - sulj!

Lá - tod ba - bám, ak - kor sem bú - sul - tam,

Mi - kor sze - re - tő nél - kül ma - rad - tam.

Látod, babám, akkor se búsultam,
Mikor katonának besoroztak.*

**A dallam második felére.*

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

RÓZSÁT ÜLTETTEM A GYALOGÚTRA

$\text{♩} = 80$

Ró - zsát ül - tet - tem a gya - log - út - ra,

Hogy sze - re - tek, csak az Is - ten tud - ja.

Meg - ta - ga - dom a - pá - mat, a - nyá - mat,

Még - sem ho - gyom ár - ván a ba - bá - mat.

Befújta a szél a gyalogutat,
 Járnék hozzád, babám, de nem szabad.
 Messze nekem innen hozzád járni,
 Így hát, tőled, babám, el kell válni.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

SERPENYŰLÁB MEG A DUDU

Serpenyűláb meg a dudu,
 Engem szeret Barta Julu.
 Barta Julu gyere nálunk,
 Tele serpenyővel várunk.

Lévánt
 Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
 1973

SÁRGUL MÁR A FÜGEFA LEVELE, ÖSSZEL AKAR LENNI

♩ = cca 91

Sár-gul már a fű-ge-fa-le-ve-le, ősz-szel a-kar len-ni,

Mi do-log ez, hogy en-gem a ba-bám nem a-kar sze-ret-ni!

Sze-ress, ked-ves kis-an-gya-lom, hogy ne le-gyek ár-va,

Ne tud-ják meg so-ha a fa-lu-ba, mért van a szí-ve-m gyűsz-ba!

Kelemér
Száz-völgy

Brichta Adolfné
Jávora Gizella (63), 1975

ESTE KÉSŐN RAGYOGNAK A CSILLAGOK

Este későn ragyognak a csillagok,
Béreslegény a faluba csavarog,
Olyan szépen mondja egy barna lánynak,
Adj egy csókot, majd meghalok utánad.

Este későn ragyognak a csillagok,
Béreslegény a faluba csavarog,
Szállást keres, de nem tudja merre jár,
Barna kislány, de megszomorítottál.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

SEJ, A HÉTI, SEJ, A HÉTI TEMPLOM TETEJÉBE

J=cca92

Sej, a hé - ti, sej, a hé - ti temp - lom te - te - jé - be,
 Ül egy ma - dár tisz - ta fe - ke - té - be,
 Szár - nya a - latt a - ra - nyos an - nak a tol - la,
 Most va - gyok a most va - gyok a leg - szebb le - gény kor - ban.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

RÉTEN, RÉTEN, SEJ, A DOBÓCI RÉTEN

Réten, réten, sej, a dobóci réten,
 Elvesztettem a zsebbevaló késem,
 Késem után karikagyűrűmet,
 Azt sajnálom, nem a szeretőmet.

Ez a kislány elaludt az este,
 Szeretője az ablakon leste,
 Alhatsz, babám, nem járok már hozzád,
 Sej, legyalázott az egész világ.

Dobóca
Rima-völgy

Hamkó Béla (71)
1975

SEJ, AZ ÉJSZAKA NEM JÓ LEGELTETTEM

$\text{♩} = 120$

Sej, az éj - sza - ka nem jó le - gel - tet - tem,

Kis pej - lo - vam kár - ba e - resz - tet - tem,

Rám be - csül - ték a roz - ma - ring er - dőt

Sej, fi - zess, ba - bám, há - rom e - zer pen - gőt!

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

RÉVÉSZ BÁCSI VIGYEN ÁT A VÍZEN

Révész bácsi vigyen át a vízen,
Túl a Tiszán, ha látta kedvesem.
Átal mennék, megölelném, megölelném, megcsókolnám,
Öléssel két karomba zárnám.

Zavaros a Tisza vize, habja,
Szár az lábbal nem mehetek rajta.
Átal mennék vagy ladikon, vagy csónakon,
Révész bácsi vigyen át a vízen.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

SEJ-HAJ, NE FEKÜDJ A SZÉNABOGLYA TÖVÉBE

$\text{♩} = 100$

Sej - haj, ne fe - kűdj a szé - na - bog - lya tö - vé - be,
 Mert kö - rűl van ró - zsa - fá - val ül - tet - ve!
 Kör - nyebb vol - na száz ró - zsa - fát le - vág - ni,
 Sej - haj, mint egy i - gaz sze - re - tő - re ta - lál - ni.

Sej-haj, amit világéletemben kerestem,
 Azt is mind egy barna lányra kötöttem,
 Vettem neki két vagy három rokolyát,
 Sej-haj, jaj, de sokat felhajtottam az alját.

Lévárt
 Turóc-völgy

Jónai Bálint (59)
 1973

KÍGYÓ KEBELEMBE

Kígyó kebelembe,
 Jaj, de félek tőle,
 Gyere kisangyalom,
 Szabadíts meg tőle.

Gesztete
 Rima melléke

Motyovszky Józsefné
 Kovács Teréz (52), 1975

SEJ-HAJ, NINCSEN SZÉLE A FEKETE SELYEMNEK

♩ = 98

Sej - haj, nin - csen szé - le a fe - ke - te se - lyem - nek,

Nincs is i - gaz szí - ve a sze - re - tőm - nek.

Ve - szek o - lyan sely - met, mi - nek szé - le lesz,

Sej - haj, tar - tok o - lyan sze - re - tőt, mely i - gaz lesz.

Sej-haj, nincsen kedvem, mer a gólya elvitte,
Egy magos jegenyefára letette.
Gólyamadár, hozd vissza a kedvemet,
Sej-haj, kedvem mellé a régi szeretőmet!

Sajógömrő
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

DE SZERETNÉK TÖLGYFA LENNI ERDŐBE

De szeretnék tölgyfa lenni erdőbe,
Ha valaki tüzet rakna belőlem:
Mert a tölgyfa kék lánggal ég füst nélkül,
Az én szívem soha nincs bánat nélkül.

Keserű a vadborostyán levele,
Keserűséggel van a szívem tele.
Majd ha az a vadborostyán kiszárad,
Az én szívem bánatába meghasad.

Geszte
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imre Ilona (62), 1975

DUNNA, DUNNA, DE SZÉP TARKA DUNNA

Dunna, dunna, de szép tarka dunna,
Ugyan babám, hálunk-e alatta?
Majd megsegít a nagy ég, csuhaj, valaha,
Párosával heverünk alatta.

Ezt a kislányt ne vedd el, ne vedd el,
Mer nem győződ selyemmel, selyemmel,
Kilenc méter hosszú a selyemszoknyája,
Megy a bálba, húzódik utána.

Lévárt
Turóc-völgy

Galo Néli (60)
1973

ÉDESANYÁM A KENDŐM

Édesanyám a kendőm
Elvitte a szeretőm!
Semmi, lányom, add oda,
Én is úgy adtam oda
Még tizenhat éves koromba.

Édesanyám, ha, ha, ha,
Kie leszek valaha?
Vagy az enyém, vagy másé,
Vagy a kedves babádé,
Vagy a, vagy a kedves babádé.

Édesanyám a kendőm,
Juhász az én szeretőm!
Ha juhász is, nem paraszt,
Szól a cifra klanétja,
Szól a, szól a cifra klanétja.

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

SEJ-HAJ, SÁRGÁRA VAN A MI HÁZUNK MESZELVE

$\text{♩} = 91$

Sej - haj, sár - gá - ra van a mi há - zunk me - szel - ve,
 O - da jár egy vén cim - bal - mos min - den szom - ba - ton es - te.
 Cim - bal - más - vai min - dég csak azt cim - bal - moz - za fű - lem - be,
 Sej, haj, ré - gi ba - bám, csak te vagy az e - szem - be.

Sej-haj, esik eső, hull a villám rakásra,
 Beütött az a putnoki náddal fedett csárdába,
 Ég a csárda, kihangzik a muzsika szó, cimbalom,
 Sej-haj, mégis benne mulat az én galambom.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

ELVESZETT A TOJÓ LUDAM

Elveszett a tojó ludam,
 Jobban bánom, mint az uram,
 Mer a ludam jó tojó volt,
 De az uram részeges volt.

Bánom, hogy megházasodtam,
 A nyakamra nyűgöt hoztam.
 Elhagyott a feleségem,
 Sok gyereket hagyott nékem.

Kettőt a karomra fogtam,
Hármat a bölcsőbe nyomtam.
Hat a földön citerázik,
Kilenc a sutba kártyázik.

Gesztete
Ríma melléke

Csank Dezsőné
Imre Ilona (62), 1971

GÖNDÖR A HAJAM, BETYÁRNAK SZÜLETTEM

Göndör a hajam, betyárnak születtem,
Zöld erdőbe bokor alatt nőttem.
Zöld erdőbe bokor a szállásom,
Mégis a faluba legszebb lány a párom.

Gesztetei lány, mikor hozzád jártam,
Ablakid alatt de sokat megálltam,
Kérdezd meg a muskátli virágot,
Sej, hány jó éjszakát töltöttem el nálad!

Gesztete
Ríma melléke

Csank Dezsőné
Imre Ilona (62), 1975

ESTE VAN MÁR, KÉSŐ ESTE, HAZA KÉNE MENNI

Este van már, késő este, haza kéne menni,
Még azt mondják, a legények meg akarnak verni.
Ne bántsatok, jó pajtások, nem vagyok az oka,
Szeretöm egy barna kislány, nem hagyom el soha.

Barna kislány ablakába jó estét, jó estét,
Bemennék én kisangyalom, ha beeresztenél,
Mindenféle csavargónak szállást nem adhatok,
Nincs itthon az édesanyám, csak egyedül vagyok.

De azért a szép szavadért téged beeresztlek,
Violaszín nyoszolyámba téged lefektetek,
Csipkés szélű paplanommal szépen betakarlak,
Két karommal átölellek, reggelig csókollak.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (47), 1972

SEJ, MOST ÉPÍTIK A GESZTETEI TEMPLOMOT

♩ = 82

Sej, most é - pí - tik a gesz - te - te - i temp - lo - mot,

Ki - lenc kis - lány hord - ja rá a ho - mo - kot

Ki - lenc kis - lány ki - lenc bar - na le - gény - nyel,

Sej, mind - e - gyik a ma - ga sze - re - tő - je - vel.

Sej, a Tiszának mind a két széle sáros,
Közepibe fehér hattyú leszállott.
Az is azért szállott a közepére,
Sej, hogy a párját kicsalja a szélére.

Sej, zárda, zárda, rimaszombati zárda,
Oda leszek már ezután bezárva.
Zárda ajtó, hulljon le rólad a zár,
Sej, csak még egyszer lehetnék szabad madár!

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

SEJ, NEM ŐRÖL A, SEJ, NEM ŐRÖL A GESZTETEI GŐZMALOM

♩ = 92

Sej, nem ő-ről a, sej, nem ő-ről a gesz-te-te - i gőz-ma - lom,

Sej, mer nincs ben-ne, sej, mer nincs benne az én-ked-ves ga-lan-bom.

Ha nincs ben-ne, nem is kö-tök ne - ki bok - ré - tát,

Sej, hord-ja el a, sej, hord-ja el a da - ru - tol - las ka - lap-ját!

1) 2.3. vsz.
az o - ka,
az o - ka,

Sej, jaj de szépen, sej, jaj de szépen harangoznak hajnalba!
Sej, most hirdetik, sej, most hirdetik az én kedves galambom.
Édesanyám az oka, annak az oka,
Sej, hogy engemet, sej, hogy engemet nem hirdetnek ki soha.

Sej, seprük már a, sej, seprük már a gesztetei templomot,
Sej, most esküszik, sej, most esküszik az én kedves galambom.
Édesanyám az oka, annak az oka,
Sej, hogy engemet, sej, hogy engemet nem esküttetnek soha.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

SEJ, TISZTA BÚZÁT VÁLOGAT A VADGALAMB

$\text{♩} = 75$

Sej, tisz - ta bú - zát vá - lo - gat a vad - ga - lamb,

Jaj, de szé - pen szől a hé - ti nagy ha - rang.

Azt ve - ri ki mind a négy ol - da - lá - ra,

Sej, sze - ret - te - tek kis - on - gya - lom hi - á - ba.

Sej, kisangyalom, ha meguntál szeretni,
Vigyél engem a vásárra eladni.
Kapol értem olyan darab aranyat,
Sej, ha a szíved kőből van is, meghasad.

Sej, kisangyalom, ha tudtad, hogy nem szeretsz,
Mért csaltad meg az én árva szívemet?
Hagytad volna árva szívem pihenni,
Sej, más is gondját tudta volna viselni.

Sej, búra, búra, búbánatra születtem,
Anyám se volt, mégis felnevelkedtem.
Mostoha volt még az édesanyám is,
Sej, száraz ágról elszáll még a madár is.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

SUBA, SUBA, GÖNDÖRSZÖRŰ SUBA

Parlando-rubato ♩ = 75

Su - ba, su - ba, gön-dör szö-rű su - ba,

Nem ad-ná-lak egy vak lú-ér' o - da.

Mer' a vak - lú ron-gyot szed-ni va - ló,

De a su - ba szép lány be-ta - ka - ró.

Hallod-e te, szegény juhász legény,
Van-e nálad tele pénzzel erszény?
Megveszem a szegénységet tőled,
Ráadásul add a feleséged!

Hisz az a pénz vóna csak, vóna csak,
Ezerannyit adnék ráadásnak!
Ezerannyit, meg a borralalót,
De az asszony nem prédára való!

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

BOGÁR IMRE HOVÁ OLYAN SZAPORÁN?

Bogár Imre hová olyan szaporán,
Azon a tajtékzó sárga paripán?
Sugár Peti lánya férjhez mén:
A lakodalmába megyek én!

Hogyha a lakodalmába megyen kend,
Mire az a hosszú fűtykös odafent?
Minek van az oda feltűzve,
Felcifrázott kápa nyergébe?

Az a kislány, aki ma férhez mén,
Szeretőmül de sokáig bírtam én,
De elcsábítottattott ő szegény,
Elcsábította egy gaz legény.

Lévárt
Sajó-völgy

Galo Ferenc (60)
1973

HAJNALBA KIMENTEM ÉN A KÚTRA

Hajnalba kimentem én a kútra,
Letettem a vedremet az útra.
Arra jött a vármegye hajdúja,
Belelépett, kilyukadt az alja.

Kilyukadt a vödörömnek az alja,
Elhagyott a szeretőm, a barna.
Ha elhagyott, hagyjon is, hagyjon is,
Megélek én önála nélkül is.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajosné
Hindulák Julianna (62), 1973

SEJ, SZOMBAT ESTE JÖTTEM ÉN A VILÁGRA

Sej, szombat este jöttem én a világra,
Nem fürdetett engemet meg a bába,
Majd megfürdök én a Sajó vizébe,
Sej, nem is ülök csak a babám ölébe.

Sej, szombat este nyitottam az ablakot,
Széjjel néztem, ragyognak a csillagok,
Ahány csillag sűrűn ragyog az égen,
Sej, annyi csóktól maradtam el a héten.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

SZAGOS A ROZMARING, SZAGOS A ROZMARING, LEHAJLIK AZ ÁGA

J = 109

Sza-gos a roz-ma-ring szagos a roz-ma-ring, le-haj-lik az á-ga,
 Gye-re kis-an-gya-lom, gye-re kis-an-gya-lom ülj az ár-nyé-ká-ba.
 Nem ü-lök én o-da, roz-ma-ring ár-nyé-ká-ba,
 Ősz-sze-gyű-röm ru-hám, te-hér al-só-szok-nyám, meg-ver-é-des
 a-nyám.

Sajógömrő
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

HÁZUNK ELŐTT, KEDVES ÉDESANYÁM, VAN EGY MAGAS EPERFA

Házunk előtt, kedves édesanyám, van egy magas eperfa,
 Alá állok, kedves édesanyám, hogy ne ázzak alatta,
 Apró annak a levele, jaj, de jó szagú,
 Egy legényér, kedves édesanyám, rosseb legyen szomorú.

Házunk előtt, kedves édesanyám, folyik el a halastó,
 Abba úszik, kedves édesanyám, egy fekete koporsó,
 Néha, néha kilátszik a gyászos szemfedel,
 Rá van írva, kedves édesanyám, hogy hiába nevelt fel.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

SZÉLES AZ ASZTAL

$J=110$

Szé - les az asz - tal,

Kes - keny az ab - roszt,

Vé -kony a va - cso - ra.

Hun - cut a gaz - da,

Nem néz a nap - ra,

Csak a szép asz - szony - ra.

Huncutabb a vendég,
 Minek iszik mindég,
 Mér nem megy már haza?*

Három juhászlegény
 Hajtana szegény,
 Három vereshagyma
 Van a tarisnyába,
 Keserű magába.

**A dallam második felére.*

Rozsnyó
 Sajó-völgy

Csák András (65)
 1975

SZÉP A GYÖNGYVIRÁG EGY CSOKORBA

J. 102

Szép a gyöngy-vi-rág egy cso-kor-ba,
Mi-kor kö-tik gyöngy-ko-szo-rú-ba,
Mi-kor te-szik a bar-na lány te-jé-re,
E-gyet csa-va-ro-dik a szí-ve.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

KIMEGYEK A GESZTETEI NAGY HEGYRE

Kimegyek a gesztetei nagy hegyre,
Onnan nézek a falu közepére.
Onnan nézem kinek van a szép lánya,
Kinek nyílik rózsza az ablakába.

Pattogatott kukorica de édes,
Gesztetei bíró lánya de kényes!
Éntőlem már kényeskedhet magába,
Nem taposok többé az udvarába!

Gesztete
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

SZÉP A PÁVA, MER ARANYOS A TOLLA

$\text{♩} = 93$

Szép a pá - va, mer a - ra - nyos a tol - lá,

Most va - gyok a sze - re - lőm - mel ha - rag - ba.

Azt is tu - dom, mi - ért van a ha - rag - ja,

Van egy asz - szony, a - ki te - le - du - mál - ta.

Sajógömrő
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

VADKENDERREL VAN A HÁZUNK BEFÖDVE

Vadkenderrel van a házunk befödve,
A szegénység, csuhaja, nézeget ki belőle.
Lásd, megmondtam, csuhaja, barna legény ne szeress,
Nincs egyebem, mit a két karom keres.

Barna legény, ha tudtad, hogy nem szeretsz,
Írtál volna, csuhaja, egy szomorú levelet.
Írtál volna, csuhaja, tetted volna postára,
Ne adtad volna a falu tudtára.

Gesztete
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

SZÉPEN ÚSZIK A VADKACSA A VÍZEN

$\text{♩} = 99$

Szé - pen ú - szik a vad - ka - csa - a ví - zen,
 Szé - pen le - gel a csi - kő a ré - ten.
 Szé - pen szól a cse - n - gő a nya - ká - ba,
 Ti - ed le - szek én , ba - bám, nem so - ká - ra.

Szép piros barna lány, mikor hozzád jártam,
 Ablakid alatt de sokat megálltam!
 De én azért nem vetem a szemedre,
 Él még a jó anyád, juttassa eszedbe!

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

ÉDESANYÁM LÁNYA VAGYOK

Édesanyám lánya vagyok,
 Úgy járok, ahogy akarok,
 Megfogom a fodros kötőm szélit,
 Úgy megyek a falun végig.

Erre gyere, ne menj arra,
 Jobb út van erre, mint arra,
 Erre gyere szívemnek a párja,
 Adj egy csókot utoljára.

Neked csókot nem adhatok,
Nem a te szeretőd vagyok,
Páros csókot csakis annak adok,
Kinek a babája vagyok.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (47), 1972

SEJ-HAJ, KÁVÉT ITTAM, MEGÉGETTE A SZÁMAT

Sej-haj, kávé ittam, megégette a számat,
Más öleli az én kedves babámat.
Más öleli, másnak ül az ölébe,
Sej-haj, más kacsint a ragyogó két szemébe.

Sej-haj, nincsen csillag, mind lehullott a födre,
Nincs szeretőm, mer elhagyott örökre.
Megtiltotta az anyja, hogy szeressen,
Sej-haj, szegény vagyok, gazdagabbat keressen!

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

FEKETE BORÚBÓL VAN A NAGY ESŐ

Fekete borúból van a nagy eső,
Barna kislány nem vagy igaz szeretőm!
Mer ha igaz szívű szeretőm volnál,
Irigyeim szavára nem hallgatnál.

Be sok szénaboglya van már a réten,
Még ennél is több irigym van nekem.
Irigyemnek nem kívánok egyebet,
Fényes nappal ne lássa meg az eget.

Alig várom, hogy a nap lenyugodjon,
Hogy az égen páros csillag ragyogjon,
Ragyogj, csillag, párosával sokáig,
Kísérj el a szeretőm kapujáig.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

SZOMORÚ FŰZFÁNÁL SÍRDOGÁL VALAKI

$\text{♩} = 96$

Szo - mo - rú fűz fá - nál sír - do - gál va - la - ké,
Ta - lán az én ró - zám ök - re - í t ke - re - sí.
Ne ke - resd, ne ke - resd, be van már az hajl - va,
Szo - mo - rú fűz fá - nál szól a csen - gö raj - ta.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szabó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

KIS PEJLOVAM MIND A NÉGY LÁBÁRA

Kis pejlovam mind a négy lábára
Lesántult a sebes vágatásba.
Kis pejlovam, hogyha lehet,
Csak még egy fél órát siess,
Nem messze van, kit a szívem szeret!

Édesanyám sokat intett a jóra,
Szegény kislányt ne szeressek soha.
Nem baj, anyám, ha szegény is,
Szegény legény vagyok én is,
Legyen szegény az én galambom is!

Szilice
Szilicei fennsík

Bodnár Balázs (70)
1975

TANYÁN, TANYÁN, TANYÁN A LAKÁSOM

$\text{♩} = 106$

Ta - nyán, ta - nyán, ta - nyán a la - ká - som,

A ba - bá - mat na - gyon rit - kán lá - tom.

Pe - dig an - nak csi - nos a já - rá - sa,

Las - san me - gyen, hogy min - den - ki lés - sa

Megszomorították a szívemet,
Házasijják a régi szeretőmet.
Mondják meg, hogy nagyon beteg vagyok,
Fáj a szívem, talán meg is halok.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

EZT A KISLÁNYT MÉG AKKOR MEGSZERETTEM

Ezt a kislányt még akkor megszerettem,
Mikor véle legelőször beszéltem.
Megtetszett a gyönyörű szép szaváér,
Homlokára göndörödő hajáér.

Dombon van a kisangyalom lakása,
Földre hajlik annak a rózsafája.
Fülemüle szokott rajta tanyázni,
Szép vagy, babám, nehéz tőled elválni.

Bíró uram, tegyen törvényt, ha lehet,
Menyecskéket szeretnek a legények.
Szár az ágon azt füttyüli a rigó,
Szerelembe nem parancsol a bíró.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

MEGÉRETT A BÚZAKALÁSZ

Megérett a búzakalász,
Le lehet aratni,
Szégyen egy szép barna lánynak
Legény után járni.

Nem járok én legény után,
Nem is fogok soha,
Van már nékem szép szeretőm
Kálósa faluba.

Alsókálósa
Kálósa-völgy

Hacsi József (68)
1975

MÉLY A TISZÁNAK A SZÉLE

Mély a Tiszának a széle,
De még mélyebb a közepe.
Barna legény kerülgeti,
Átal akar rajta menni.

Átal akar rajta menni,
Piros rózsát szakítani.
Rózsa, rózsá ne nyíladozz,
Énrám, babám, ne várakozz.

Mer ha énrám várakozol,
Soha meg nem házasodol.
Gyenge vagy a házasságra,
Az visz el a másvilágra.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

TELE VAN A TEMETŐ SÁNCA VÍZZEL

$\text{♩} = 120$

Te - le van a te - me - tő sán - ca víz - zet,

Te - le van a szí - vem ke - se - rű - ség - gel.

Jó az is - ten ki a vi - zet á - raszt - ja,

A szí - vem - ből a bá - na - tot le - mos - sa.

Lévárt
Turóc-völgy

Radnóti Jánosné
Szobonya Julianna (67), 1973

VILLÁS FARKA VAN A FECSKEMADÁRNAK

Villás farka van a fecskemadárnak,
Nincsen párja a gömöri kislánynak.
Se legénynek, se lánynak, sem a göndör hajának,
Minden este kicsipkézi magának.

Megüzenem a gömöri bírónak,
Márványkőből rakassa ki az utat.
Rakassa ki, rakassa, simára csináltassa,
Jön a babám, csikorog a csizmája.

Sajógömrő
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

TISZA MELLETT NEM JÓ MÉLYEN ALUDNI

$\text{♩} = 77$

Ti - sza mel - lett nem jó mé - lyen a - lud - ni,

Mer' a Ti - sza ki is szo - kott ön - te - ni,

El - vi - szí a szép fe - ke - te ka - lá - pom,

Mi - vel mon - dom, jó éj - sza - kát, ga - lam - bom.

A Tiszából a Dunába foly a víz,
Hát te, kedves kisangyalom, miért sírsz?
Hogyne sírnék, hogyne rínék, bánkódnék,
Most akartalak szeretni, de nem mén.

Udvaromon van egy karó leütve,
Arra lesz a levélhajó kikötve,
Elszakad a levélhajó kötele,
Barna kislány nem leszel elfelejtve.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

ZÖD FŰRE SZOKOTT A HARMAT LESZÁLLNI

Zöld fűre szokott a harmat leszállni,
Jaj, galambom, hogy tudsz tőlem elválni?
Elválni csak igen könnyen el lehet,
De a neved felejteni nem lehet.

Lányok, lányok, ne higgyetek senkinek,
Csak a világoskék szemű legénynek.
Mer a világoskék szemű nem csal meg,
Babájának az igazat mondja meg.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

GESZTETE FALUBA CSENDES AZ ESTE

Gesztete faluba csendes az este,
Olyan, mintha búval volna befestve.
Kedves babám, te megcsaltál, elhagytál,
Az Istentől boldogságot ne várjál!

Nem átkozlak, babám, mer nem szokásom,
A jó Isten egészséget ne adjon!
Két kis madár hordja az egészséged,
Három napig éljen a feleséged!

Kedves babám, nem kívánok egyebet,
Eszteendőben csak kilenc feleséget!
Kedves babám, házasodjál, temessél,
Életedbe koporsóra keressél.

Gesztete
Ríma melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

EZ A KISLÁNY MEGY AZ ESKÜVŐRE

Ez a kislány megy az esküvőre,
Hull a könnye fehér zsebkendőbe.
Édesanyám, csak aztat sajnálom,
Elvesztettem gyenge leányságom.

Édesanyám, minek adtál férjhez,
Mér is adtál idegen legényhez.
Idegen lányt idegen legénynek,
Jaj, de bajos ölelni szegénynek.

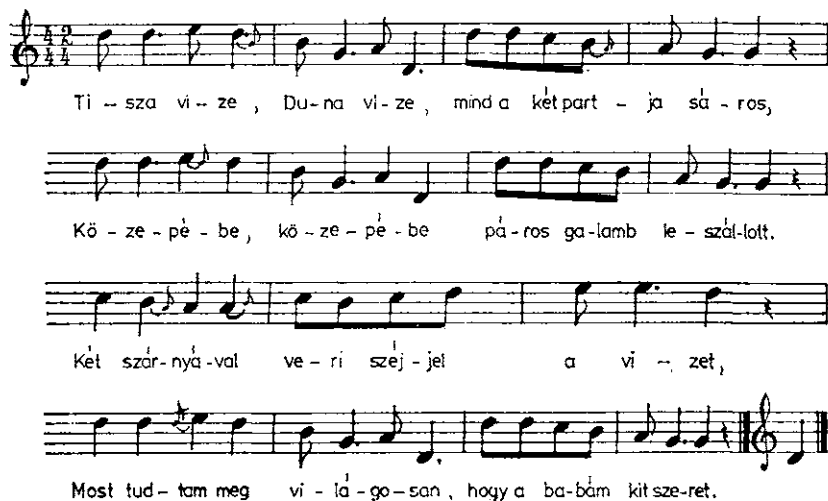
Ha ölelem, fájnak a karjaim,
Ha csókolom, hullnak a könnyeim.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

TISZA VIZE, DUNA VIZE, MIND A KÉT PARTJA SÁROS

♩ = 120

Ti - sza vi - ze , Du - na vi - ze , mind a két part - ja sá - ros,
 Kö - ze - pé - be , kö - ze - pé - be pá - ros ga - lamb le - szál - lott.
 Két szár - nya - val ve - ri szej - jel a vi - zet,
 Most tud - tam meg vi - lá - go - san , hogy a ba - bám kit sze - ret.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

SEJ, BARNA LEGÉNY, HOVÁ HAJTOD AZ ÖKRÖD?

Sej, barna legény, hová hajtod az ökröd?
 Azt gondolod: udvaromba bekötöd?
 Oda bizony barna legény nem kötöd,
 Gyenge a rozsmaring ága, letöröd.

Ha letöröm, megfizetem az árát,
 Adj egy kaszát, hadd vágjak egy rend rózsát.
 Ritka rózsza, tem tudok rendet vágni,
 Hej, de bajos idegen lányhoz jární.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (47), 1972

UDVAROMBA EGY KIS PATAK CSÖRGEDEZ

J-93

Ud - va - rom - bá egy kis pa - tak csör - ge - dez,
 Ab - la - ki - mon bar - ná le - gény zör - ge - dez.
 O - lyan szé - pen ke - ser - ve - sen zo - kog - ja ki azt a szót,
 Nyisd ki, ked - ves kis - an - gya - lom, az aj - tót!

Nem nyitom ki, mer nem adnak tehozzád,
 Menyasszonyi koszorúmat most hozzák.
 Ahhoz adnak, kit a gyenge, árva szívem nem szeret,
 Öngyilkosa leszek az életemnek.

Gesztete
 Rima melléke

Csank Dezsőné
 Imrece Ilona (62), 1975

ADDIG MEGYEK, MÍG A SZEMEMRE LÁTOK

Addig megyek, míg a szememre látok,
 Míg egy sűrű erdőre nem találok.
 Sűrű erdő, én vagyok a lakója,
 Barna kislány te vagy annak az oka.

Mer ha tudtad, hogy te engem nem szeretsz,
 Mér nem írtál egy szomorú levelet?
 Tetted volna szombaton a postára,
 Elért volna vasárnap délutánra.

Tudtad te azt, hogy te engem nem szeretsz,
Mér csaltad meg az én árva szívemet?
Hagytál volna a bús szívnek pihenni,
Más is gondját tudta volna viselni.

Letépik az ibolyát a szagaér,
Elveszik a csúnya lányt a vagyonér,
Mer mind olyan a mostani vőlegény,
Nem kell a lány, hogyha szép is, de szegény.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

VÁRTALAK SZOMBAT ESTE SOKÁIG

Vártalak szombat este sokáig,
Éjfél után egy vagy két óráig.
Ha nem jöttél, piros barna legény, ne is gyere már,
Más ül az ölembe, ha te megcsaltál.

Nincs édesebb a fekete szőlőnél,
Nincs igazabb az első szeretőnél.
Mer az első felejteni, sej-haj, nem lehet,
Míg a hideg sírba be nem temetnek.

Szilice
Szilicei feensik

Máthé Lászlóné
Berecz Jolán (48), 1975

VERD MEG, ISTEN, AZT A SZEMET

Verd meg, Isten, azt a szemet,
Ki hányat lát, annyit szeret.
Lám én csak egyet szeretek,
Mégis, de sokat szenvedek.

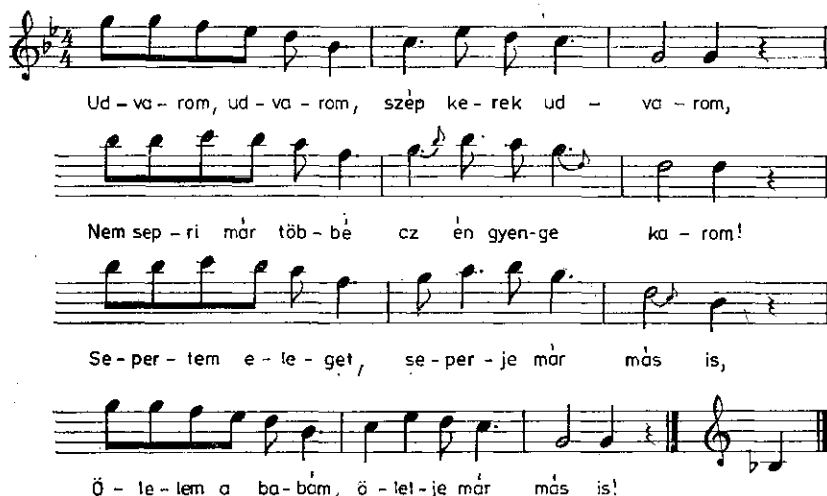
Verd meg Isten azt a papot,
Aki minket összeadott.
Soha nem szerettük egymást,
Mégis ránk adta az áldást.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

UDVAROM, UDVAROM, SZÉP KEREK UDVAROM

♩ = 96

Ud - va - rom, ud - va - rom, szép ke - rek ud - va - rom,
 Nem sep - ri már töb - bé cz én gyen - ge ka - rom!
 Se - per - tem e - le - get, se - per - je már más is,
 Ö - le - lem a ba - bám, ö - le - je már más is!

Istenem, Istenem, édes jó Istenem!
 Mikor lesz már nékem szép szabad életem?
 Akkor lesz én nékem szép szabad életem,
 Majd ha a babámat kedvemre ölelem!

Fekete faluba fehér torony látszik,
 Látom a babámat, más ölébe játszik.
 Azt mondtam, nem bánom, de azért sajnálom,
 Mikor a babámat más ölébe látom.

Kelemér
 Száraz-völgy

Brichta Adolfné
 Javora Gizella (63), 1975

ÚJ A CSIZMÁM, DEBRECENI SUSZTER VARRTA

♩=111

Új a csiz-mám, deb-re-ce-ni susz-ter varr-ta,
 A sar-kan-tyúm nyí-regy-há-zi raj-ta.
 Ősz-sze-ve-rem a-lyan be-tyár mód-ra,
 Mind egy szá-lig le-pe-reg a rozs-da ró-la.

Új a köpeny, fel van a szög-re akasztva,
 Gyere babám, bórítsd a vállamra.
 Így is, úgy is, ott annak a helye,
 Még az éjjel betakarlak, babám, vele.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

KÉT ÚT VAN ELŐTTEM

Két út van előttem,
 Melyiken induljak?
 Kettő a szeretőm,
 Melyiktől búcsúzzak?

Szökétől búcsúszok
 A barna haragszik,
 Így hát az én szívem
 Soha meg nem nyugszik.

Juliska, Mariska,
Hozd ki a kendőmet,
Hagy törüljem bele
Könnyes szemeimet.

Nem viszem, nem hozom,
Mer nincs kivasalva,
Itt a kötőm sarka,
Törülközzél abba!

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

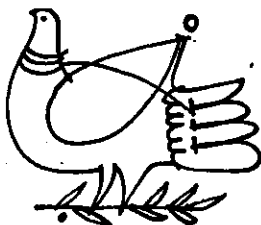
SEJ, A HÉTI KERTEK ALATT

Sej, a héti kertek alatt,
Három legény zabot arat.
Zabot arat a lovának,
Szeretőt keres magának.

Sej, a héti kertek alatt,
Három veszett kutya szalad.
Marja meg a legényeket,
Mér szeretnek menyecskéket.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

VÍGAN, VÍGAN, VÍG ANGYALOM

$\text{♩} = 77$

Ví - gan, ví - gan, víg an - gya - lom,

Víg ó - rá - ba ter - mett ra - jom.

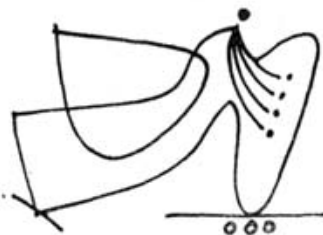
Min - díg i - lyen víg vol - tam én,

Víg assz - szony lá - nya va - gyok én.

Így kék, így kék, mindig így kék,
 A szép asszonyt csókolni kék!
 A szép asszony ábrázatja
 Sok ember szívét szakítja.

Gesztete — Mezőlapos
 Rima melléke

Motyovszky Józsefné
 Kovács Teréz (52), 1975

VOLTAM CSIKÓS, VOLTAM GULYÁS

Parlando $\text{♩} = 158$

Vol - tam csi - kós, vol - tam gu - lyás,
 Vol - tam az Al - föl - dőn ju - hász.
 Nem ő - riz - tem sen - ki nyá - ját,
 Csak az öz - vegy - asz - szony lá - nyát.

Mi vagy te, te kis cseppecske,
 Lány vagy-e, te, vagy menyecske?
 Se nem lány, de se menyecske,
 Rózsa vagyok a kiskertbe.

Ha te rózsza vagy a kertbe,
 Én meg harmat leszek benne.
 Este késő rája szálllok,
 Reggelig rajta tanyázok.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

ZÚG AZ ERDŐ, ZÚG A MEZŐ

♩ = 106

Zúg az er - dő, zúg a me - ző,
Va - jon ki zu - gat - ja?
Ta - lán biz a ked - ves ró - zsám
A nya - jat i - tat - ja.

Víg ő maga, víg a lova,
Víg a paripája.
Vígan várja a rózsáját
Szép vetett ágyára.

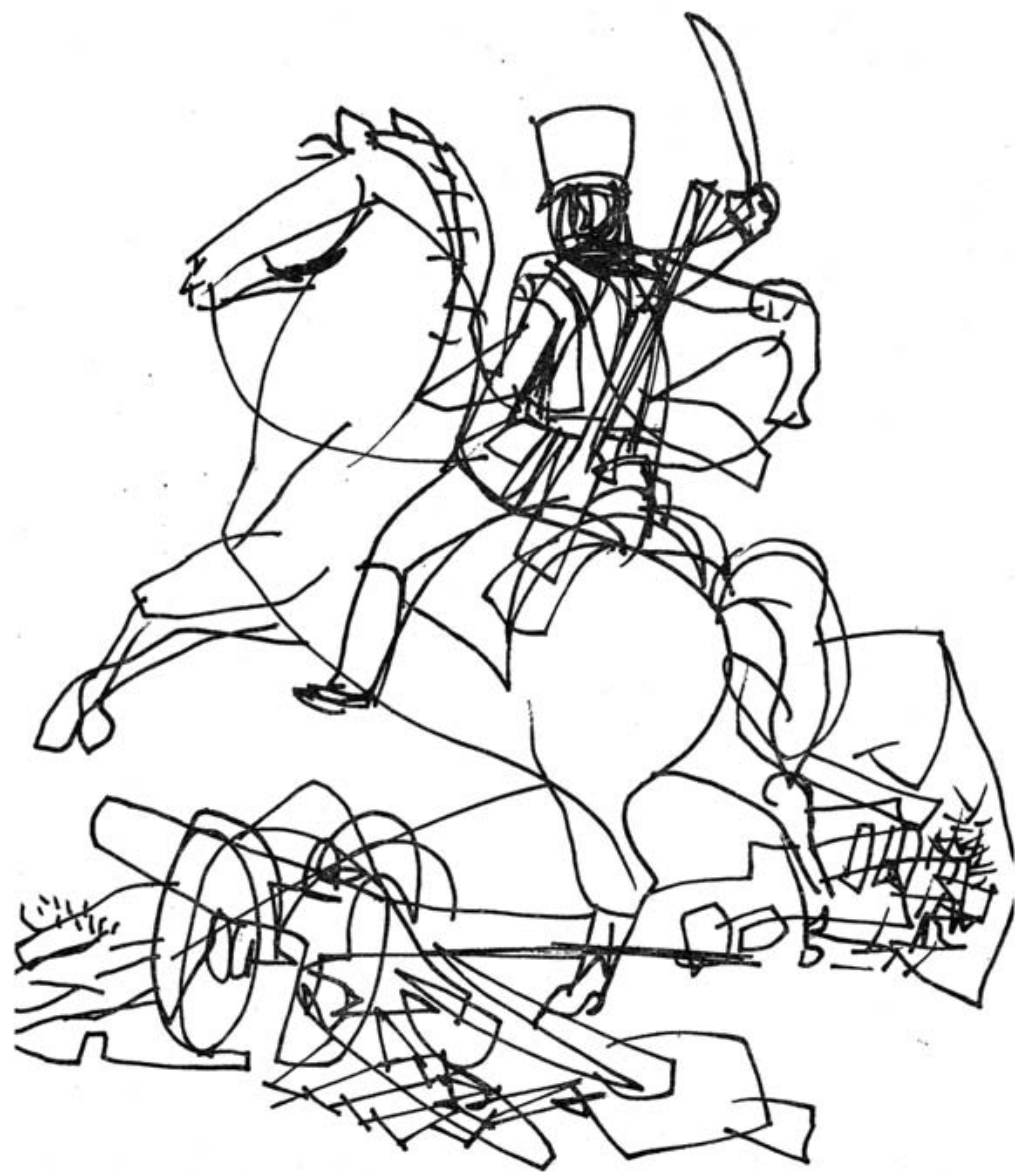
Hozd ki, babám, a kalapot,
Hadd tegyem fejembe,
Hogy ne süssön a fényes nap
A csalfa szemembe.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

KATONADALOK

A CSÁRDÁBA SZÉPEN MUZSIKÁLNAK

♩ = 144

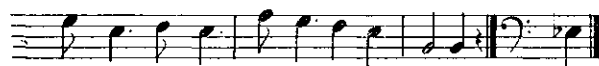
A csár - dá - ba szé - pen mu - zsi - kál - nak,

Jó ked - ve van két ö - reg hu - szár - nak,

Sar - kan - tyú - ja csak azt pen - gi, pen - gi,

Hogy a hu - szárt ne sa - j - nál - ja sen - ki!

Rövidre fogom a kantárszárat,
Kis pejlovam a sárba elfáradt.
A szájába tajtékos a zabla,
Sarkantyúmtól véres az oldala.

Beje
Turóc-völgy

Grébec Árpád (76)
1975

A SZOMBATI MEGYEHÁZRA SÜT A NAP

A szombati megyeházra süt a nap,
Jönnek már a vizitáló tiszt urak.
Egyik írja gyenge testem állását,
Másik írja babám elbúcsúzását.

Mikor engem a főorvos vizitál,
Azt kérdezi, baka lesz-e vagy huszár?
Nem bánom én, főorvos úr, akármilyen,
Nem sirat engem odahaza senki!

Édesanyám mért szültél a világra?
Negyvenkettes ágyúgolyó számára!
Negyvenkettes ágyúgolyó eltalál,
Azt se mondom, voltál-e édesanyám!

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

CINTÁNYÉRRŐL JÓ A CUKROS BOGÁCSA

Cintányérről jó a cukros bogácsa,
Fáj a szívem egy szép barna kislányra.
Énutánam senki szíve ne fájjon,
Úgyse megyek még férjhez a nyáron.

Gesztetei bíró háza de magos,
Három ablak rajta zsalugáteros.
Negyediken maga néz ki a bíró:
Gyertek, fiúk, itt van már a behívó!

Gesztete
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

A ROZSNYÓI KASZÁRNYÁRA RÁSZÁLLOTT EGY GÓLYA

A rozsnyói kaszárnyára rászállott egy gólya,
Vizet hozott a szájába regruták számára.
Mosdjatok, regruták, mert porosak vagytok,
Azt csak a jó Isten tudja, mikor szabadultok.

Mikor kezdtem airoolni, fegyver volt az első,
Sírt a bundás keservesen, mint a zápor eső.
Ne sírj, bundás, ne sírj, letelik az idő,
Nékem is volt, de már letelt a három esztendő.

Pokrócomnak a négy sarkába írom a nevemet,
Átadom a szerelvényem a harmincbelieknek.
Hadd olvassa sírva egy bundás regruta,
Kinek van még a kaszárnyába harminchat hónapja.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

BARNA KISLÁNY RÓZSÁS LEVELET ÍR, RÁBORUL AZ ASZTALRA

$\text{♩} = 110$

Bar-na kis-lány ró-zsás le-ve-tet ír, rá-bo-rul az asz-tal-ra,

Kér-di tő-le a jó é-des-any-ja: Mi ba-jod van, Ju-lis-ka?

Mit kér-de-zi é-des-a-nyám, tud-ja mi ba-jom,

Há-rom é-ve hu-szár a sze-re-lóm, éj-jel nap-pal

si-ra-tom.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

A HARCTÉRRŐL SEBESÜLVE JÖNNEK A KATONÁK

A harctérről sebesülve jönnek a katonák,
A sok szőke, barna kislány várja a babáját.
De csak minden tizediknek jön vissza a párja,
Doberdónál közös sírba hullott a föld rája.

A harctéren nyírfakereszt jelzi a síromat,
Engemet egy szőke kislány most már megsirathat.
Éles golyó járta át a bánatos szívemet,
Írd meg, pajtás, az anyámnak, ne várjon engemet.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

ÉDESANYÁM AKKOR KEZDETT SIRATNI

$\text{♩} = 106$

É - des - a - nyám ak - kor kez - dett sí - rat - ni,
 Mi - kor kis ku - fe - rom kezd - tem pa - kol - ni.
 É - des - a - nyám, kö - sző - nöm , kö - sző - nöm a ne - ve - lést,
 Le - ha - jol - nek meg - cső - kol - nám a ke - zét.

Édesanyám köszönöm a nevelést,
 Három évig nem eszem a kenyerét.
 Édesanyám köszönöm, köszönöm a nevelést,
 Három évig nem eszem a kenyerét.

Lévárt
 Turóc-völgy

Tóth Lajos (77)
 1973

KRASZNA JURAL HEGYES-VÖLGYES HATÁRA

Kraszna Jural hegyes-völgyes határa,
 De sok kislány búslakodott miatta.
 Nem feledlek Kraszna Jural mindaddig,
 Míg benned egy magyar fogoly tanyázik.

Kraszna Jural négy éve, hogy bújdosom,
 Kimennék én belőled, de nem tudok.
 Kimennék én, de a Volga keríti,
 A szívemet a búbánat epeszti.

Levelet írtam én Sztalin Jóskának,
Puha párnát küldjön a hadifoglyának.
De ő erre ezeket válaszolta:
Énnekem is fűrészpor a fejemalja.

Krasznahorkahosszúréti
Csermosnya-völgy

Szokán István (69)
1973

EL KELL MENNI KATONÁNAK MESSZIRE

El kell menni katonának messzire,
Itt kell hagyni a rózsámat, nincs kire.
Terád hagyom, legkedvesebb pajtásom,
Éljed véle világotat, nem bánom.

Hazajöttem, kitöltöttem időmet,
Add vissza a régi volt szeretőmet.
Élted véle világotat idáig,
Én már életem koporsóm bezártáig.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imre Ilona (62), 1975

OLASZORSZÁG HEGYES-VÖLGYES HATÁRA

Olaszország hegyes-völgyes határa,
De sok tűzér átkot mondott reája.
Átkozott vagy Olaszország örökre,
Csak még egyszer kimehessek belőle.

Levelet írtam a kedves babámnak,
Puha párnát küldjön fejem aljának.
De ő erre ezeket válaszolta:
Sűrű könnyem legyen a fejem alja.

Adjon Isten sok szerencsés jó estét,
Megérkeztem mint egy váratlan vendég.
Örömmel jöttem én haza, nem bura,
Olaszországból lettem kiszabadulva.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

ÉDESANYÁM KIMEGY A KISKERTBE

$\text{♩} = 100$

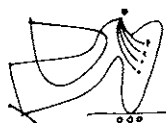
É - des - a - nyám ki - megy a kis - kert - be,
Fel - te - kint a csil - la - gos nagy ég - re.
Csil - la - gos ég, meg - ö - löm ma - ga - mat,
Ka - to - ná - nak vi - szik a fi - a - mat.

Édesanyám, ne ölje meg magát:
Kérje meg az ezredes kapitányt.
Az ezredes kapitány azt mondja:
Egyes fiú nem lehet katona.

Egyes fia vagyok az anyámnak,
Mégis besoroztak katonának.
Kihúzták rám az első cédulát,
Itt kell hagyni a jó édesanyát.

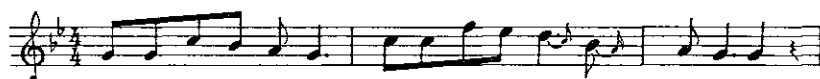
Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (SS), 1975

ESIK ESŐ, ESIK, ESIK A KASZÁRNYA FALÁRA

J-85

E - sik e - ső, e - sik, e - sik a ka - szár - nya ta - lá - ra,

Sü - vît a széi vé - gig az ud - va - rá - ba.

Sü - vît a szél vé - gig az ud - va - rá - ba, ud - va - rá - ba,

Nem ta - lá - lok rá - ja, ső - tét ej - sza - ká - ba a ba - bám - ra.

gyenge vállam - ra,

Ez a barna kislány kisírta már mind a két szemét,
Sajnálja a regruta szeretőjét.

Úgy sajnálja, hogy ráborul a gyenge vállamra,
Szíve boldogságát, katona babáját siratja.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

GYÁSZBA VAN AZ EGRI GŐZÖS TETEJE

Gyászba van az egri gőzös teteje,
Nyújtsd ki, babám, jobb karodat belőle,
Nyújtsd ki jobb karodat, ballal ölelj meg,
Jön az orvos, ne vizitálhasson meg.

Lévárt
Turóc-völgy

Galo Néli (60)
1973

EZ A GŐZÖS, JAJ, DE NAGYON ROBOGOTT

♩ = cca 159

Ez a gő - zös , jaj, de na - gyon ro - bo - gott,

Mi - kor en - gem a Fel - vi - dék - re be - ho - zott.

Fe - ke - te gő - zös vi - gyél visz - sza a ha - zám - ba,

Sej, hadd bo - rul - ják a kis - an - gya - lom vál - lá - ra.

Jaj, de sokat áztam, fáztam, fáradtam,
 Amikor a Felvidéket bejártam.
 Eszembe jutott, hogy van még nékem hazám is,
 Sej, abba sirat az én kedves babám is.

Hét
 Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
 Gál Erzsébet (63), 1975

KELEMÉR MÁR JÓ HELYEN VAN

Kelemér már jó helyen van,
 Mert a templom közepén van,
 Sűrű dróttal van kerítve,
 Rászállott egy bús gerlice.

Ne sírj, ne ríj, bús gerlice,
 Visszajön a párod ide.
 Nem kell nékem senki párja,
 Ha az enyim el van zárva.

A szeretőm be van zárva
Ferenc Jóska udvarába.
Vasas ajtó szakadjon ki,
Te meg, babám, szabadujj ki.

Szabadulnék, de nem lehet,
Ferenc Jóska felesketett.
Felesketett három évre,
Három egész esztendőre.

Kelemér
Száz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

EL KELL MENNI, EL KELL KATONÁNAK

El kell menni, el kell katonának,
Itt kell hagyni a kedves babámat,
Más fogja a karja közé zárni,
Én meg fogom a császárt szolgálni.

Kivirított a fehér orgona,
De az idő mind elhervasztotta,
Te utánad én is elhervadok,
Katonababám engem elhagyott.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ÉDESANYÁM RÓZSAFÁJA

Édesanyám rózsafája,
Én vagyok a legszebb ágja,
De egy legény leszakajtott,
Kalapjánál elhervasztott.

Édesanyám minek szültél,
Ha katonának neveltél,
Szültél volna inkább leányt,
Édesanyám, mint katonát.

Ragály
Szuba-völgy

Palcsó Pálné (83)
1973

EZERNYOLCSÁZNEGYVENKETTEDIKBE

$\text{♩} = 94$

E - zer - nyolc - száz - negy - ven - ket - te - dik - be,

Fel - ment Ga - ri - bal - di egy nagy hegy - re,

On - nan néz - te szép Ma - gyar - or - szá - got,

Hogy har - col - nak a ma - gyar hu - szá - rok.

Letörött a bécsi torony gombja,
Ihatnék a Garibaldi lova.
Eredj, kislány, hozzál neki vizet,
Garibaldi a csatába siet.

Garibaldi csárdás kis kalapja,
Nemzetiszín szalag lobog rajta.
Nemzetiszín szalag lobog rajta,
Kossuth Lajos neve ragyog rajta.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

FECSKEMADÁR SZÁLLOTT A VASÚTRA

$\text{♩} = \text{cca } 115$

Fecs-ke - ma - dár szá - lott a va - sút - ra,
 Is - ten ve - led, ba - bám, u - tól - já - ra.
 Nem fo - gok a há - zad e - lőtt jár - ni,
 Tu - dom, fog a gyen - ge szí - ved fáj - ni.

Isten veled, kis falum, örökre,
 Én elmegyek meghalni messzire.
 A szívemet éles golyó járja,
 Leseper a hegyek oldalára.

Fecskemadár, de sokat utazol!
 Nem láttad-e a babám valahol?
 Láttam biz én Kassa felé jární,
 Elkezdett az árva szívem fájni.

Hét
 Sajó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

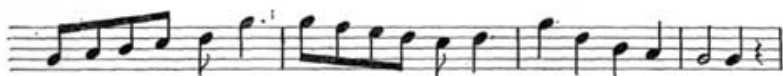

FELMENTEM A HEGYRE, LENÉZTEM A VÖLGYBE

$\text{♩} = \text{cca } 96$

Fel-men-tem a hegy-re, fel-men-tem a hegy-re, le-néz-tem a völgy-be,

Ott lát-tam a ba-bám, ott lát-tam a ba-bám egy ko-vács mű-hely-be,

Lo-vát va-sal-tot-ta, há-bo-rú-ba a-kar men-ni,

Még-se jön a ba-bám va-sár-nap dé-lu-tán tő-lem el-bú-csú-z-ni.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ÉDESANYÁM ÉN IS KATONA VAGYOK

Édesanyám én is katona vagyok,
A tornaji kaszárnyába hervadok.
Elhervadok mint ősszel a fügefalevél,
Édesanyám katonának neveltél.

Édesanyám ki a huszár, ha én nem,
Ki nyergeli fel a lovat, ha én nem,
Felnyergelem keselylábú kis pejlovamat,
Csata előtt bemutatam magamat.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (49), 1974

FERENC JÓSKA UDVARÁBA ÁLL EGY ARANYOS DIÓFA

♩ = cca 89

Fe - renc Jós - ka ud - va - rá - ba áll egy a - ra - nyos di - ó - fa,

Fe - renc Jós - ka kis pej lo - va fel - nyer - gel - ve jár a - lat - ta.

Fé - nyes an - nak a zab - lá - ja, csó - kos a ba - bám pi - ci szá - ja,

Le - haj - ta - nóm bú s fe - jem a' ró - zám ö - le - iő kar - já - ba.

Megüzenem a királynak, Ferenc Jóskának magának,
Ne sorozzon több katonát, árván maradnak a lányok.
Árva még a hazám is, benne még a kedves babám is,
Így hát, kedves kisangyalom, árván maradsz még tovább is.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ÉDESANYÁM, KEDVES ÉDESANYÁM KIÁLLOTT A KAPUBA

Édesanyám, kedves édesanyám kiállott a kapuba,
Onnan nézi, könnyes szemmel nézi, hogy a fia katona.
Ne sírj, anyám, nem én vagyok az első,
Visszajövök, hogy ha meg nem halok valahol a harcmezőn.

Édesanyám, kedves édesanyám, gondoltam én valamit,
 Gombolja ki, szépen gombolja ki vasalt ingem elejét.
 Úgy érzem, hogy bánat nyomja fájó szívemet,
 Úgy érzem, hogy talán nekem sokára a harctérre kivisznek.

Rozsnyó
 Sajó-völgy

Csák András (65)
 1973

HA FELÜLÖK GOMBASZÖGÖN A FEKETE GŐZÖSRE

Ha felülök Gombaszögön a fekete gőzösre,
 Kassa város közepéig ki se szállok belőle.
 Majd kiszállok Kassa város közepén,
 Szól a zene, csattog a csók az állomás közepén.

Gyertek ide szilicei híres cigánylegények,
 Húzzátok el azt a nótát, lányok Isten veletek.
 Mer már engem besorozott a császár,
 Hadd mulatom ki magamat a babámnál igazán.

Szilice
 Szilicei fennsík

Máthé Lászlóné
 Berecz Jolán (48), 1975

MIKOR ENGEM BESOROZTAK, VIRÁGZOTT AZ ERDŐ

Mikor engem besoroztak, virágzott az erdő,
 Sírt a kedves kisangyalom, mint a zápor eső,
 Sírva-ríva panaszolja az édesanyjának,
 Szeretőmet, a babámat viszik katonának.

Mikor engem a főorvos bevett katonának,
 Két szemével nem látta meg az én nagy hibámat,
 Vakuljon meg, nem látta meg az én nagy hibámat,
 Három évre itt kell hagyni a kedves babámat.

Rozsnyó
 Sajó-völgy

Csák András (65)
 1973

FERENC JÓSKA UDVARÁBA VAN EGY FA

♩ = 96

Fe - renc Jós - ka ud - va - rá - ba van egy fa,
Két sor - já - ba áll a hu - szár a - lat - ta.
Jaj, de szé - pen csö - rög a sar - kan - tyú - ja,
É - des - a - nyám, ha meg - lát - na, de sír - na.

Ferenc Jóska, ha bevettél huszárnak,
Lovat adjál, hogy én gyalog ne járjak.
Olyan lovat, fején van a sörénye,
Vagy Mariska, vagy Juliska a neve.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

EZ A KISLÁNY MIT GONDOLT MAGÁBA

Ez a kislány mit gondolt magába,
Megy a gőzös, lefeküdt alája.
Még messziről fűttyent a masina,
Szaladj, kislány, levág a masina!

Nem szaladok, itt az én halálom,
Ha elvitték a kedves galambom.
Ha elvitték, majd megvár a babád,
Mikolcsányi dobogó kőhídnál.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

UDVAROMBA HÁRMAT FORDULT A KOCSI

Udvaromba hármat fordult a kocsi,
Édesanyám a kufferom hozza ki.
Hozza ki a besorozó levelem,
Három évig felejtse el a nevem.

Már Rozsnyóban learatták az árpát,
Elvagták a sárgarigónak szárnyát.
Sárgarigó búsul a szárnya után,
Én is búsulok a szeretőm után.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

EZ A VONAT, HA ELINDULT, HADD MENJEN

Ez a vonat, ha elindult, hadd menjen,
Énutánam senki ne keseregjen.
Keseregjen minden anya fiáért,
Én is kesergek a kedves babámért.

Mikor kufferomat kezdtem pakolni,
Édesanyám akkor kezdett siratni.
Édesanyám ne si asson engemet,
Három évig nem szem a kenyerét.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

HA FELÜLÖK, SEJ, HA FELÜLÖK A FEKETE GŐZÖSRE

♩ = 120

Ha fel - ü - lők, sej, ha fel - ü - lők a fe - ke - te gő - zös - re,

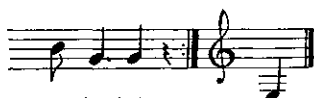
O - lasz - or - szág szé - les ha - tá - rá - ig ki se - szál - lok be - lő - le,

Ki se szál - lok, í - rok a ba - bám - nak egy szo - mo - rú, gyá - szos le - ve - let,

Be - le í - rom, hogy táj a szí - vem na - gyon, gyó - gyi - ta - ni

nem le - het.

Majd meggyógyít engem az olaszok, az olaszok slapnerszilánkja,
Majd ha húzzák ezt a véres földet jobb és bal oldalamba.

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

SZÉP A MAGYAR HUSZÁR, HA FELÜL A LOVÁRA

Szép a magyar huszár, ha felül a lovára,
Bevágja csákóját gyászos homlokába,
Bevágja csákóját fekete szemébe,
Hogy ne lássa senki, hova hull a könnye.

Hova hull a könnye, lova sörényére,
Sej-haj, kisangyalom, jutok-e eszedbe?
Juttal is, jutol is, nem leszel feledve,
Tearózsa leszel csákom tetejébe.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

LE SZOKOTT A NYÁRFA LEVELE HULLNI

Le szokott a nyárfa levele hullni,
A szeretőm meg szokott haragudni.
A haragja nem soká fog tartani,
Meg kell érte a szívének hasadni.

Játszik a szél, játszik a falevéllel,
Én is játszok egy szép szőke legénnyel.
Játszom biz én, úgyse soká játszom már,
Jön október, katonának viszik már.

Sajógömrő
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

HA KIMEGYEK A TIROLI NAGY HEGYRE

Ha kimegyek a tiroli nagy hegyre,
Feltekintek a csillagos nagy égre,
Csillagos ég, merre van az én magyar hazám,
Merre sirat engem az édesanyám.

Édesanyám, ha fel akarsz keresni,
Olaszország határába gyere ki,
Megtalálod siromat egy kőszikla alatt,
Édesanyám ott sirasd ki magadat.

Páskaháza
Csetnek-völgy

Sebő Béla (79)
1973

HA KIÁLLOK A KASZÁRNYA ELÉBE

$\text{♩} = 87$

Ha ki - ál - lok a ka - szár - nya e - lé - be,
 Köny - nyes szem - mel fel - te - kin - tek az ég - re.
 Csil - la - gos ég, mér - re van az én ha - zám,
 Si - rat - e még en - gem az él - des - a - nyám?

Karintia környös-körül füstölög,
 Ferenc Jóska rézágyúja de dörög.
 Éles golyó hasítja a levegőt,
 Hatos huszár borítja el a mezőt.

Mikolcsány
 Murány-völgy

Benkó János (81)
 1973

KIKÖTÖM LOVAMAT CSÁRDA ELEJÉBE

Kikötöm lovamat csárda elejébe,
 Lehajtom a fejem a babám ölébe.
 Sír az édesanyám, a szeretőm gyászol,
 Ellenséges golyó választ el egymástól.

Sajórecske
 Sajó-völgy

Tóth Józsefné (75)
 1973

JAJ, DE SZÉPEN HARANGOZNAK HAJNALRA

♩ = 68

Jaj, de szé - pen ha - ran - goz - nak haj - nal - ra,
 Most te - szem a nyer - get kis pej lo - vam - ra.
 Két na - pi zab, szé - na rá van pa - kol - va,
 Adj egy csó - kot kis - an - gya - lom az út - ra.

Csókot nem adhatok huszágyereknek,
 Mert a huszár nem igaz szívből szeret.
 Mert ha engem igaz szívből szeretnél,
 Magad mellé a nyeregbe ültetnél.

Gyenge vagy még kisangyalom a lóra,
 Táncol a ló, könnyen leesel róla.
 Majd ha egyszer én ülök a nyeregbe,
 Táncolhat velem a csillagos égbe.

Mikolcsány
 Murány-völgy

Benkó János (81)
 1973

JÁTSZIK A SZÉL, JÁTSZIK A SZÉL FÜGEFALEVELÉVEL

♩ = 64

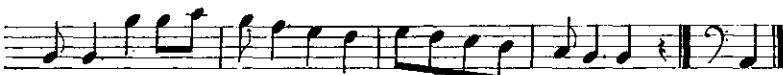
Ját-szik a szél, ját-szik a szél fü-ge - fa le - ve - lé - vel,

Én is ját-szok, én is ját-szok a ked-ves sze - re - tőm-mel.

Játsz-szál, ba-bám, ked-ves kis-an - gya-lom, úgy sem so-ká ját-sza-do-zol már,

Jön ok - tó - ber, a be-tyár hõ - nap, majd el - ma - si - ro-zok már.

Velkenye
Rima-völgy

Csutor András (71)
1975

HA ELINDULT EZ A GŐZÖS, HADD MENJEN

Ha elindult ez a gőzös, hadd menjen,
Énutánam senki ne keseregjen.
Énutánam senki szíve ne fájjon,
Úgysem házasodok még én a nyáron.

Lassan, kocsis, hogy a kocsi ne rázzon,
Hogy a babám gyenge szíve ne fájjon.
Nincs az uccán se patika, se orvos,
Babám gyógyít, nem a putnoki orvos.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

KEDVES ÉDESANYÁM, HA FEL AKARSZ KERESNI

$\text{♩} = 89$

Ked - ves é - des - a - nyám, ha fel - a - karsz ke - res - ni,
 Ga - li - ci - a ha - tá - rá - ba gyé - re ki!
 Meg - ta - lá - lód a sí - ro - mat egy kő - szik - la a - latt,
 Ked - ves é - des - a - nyám ott si - resd ki ma - ga - dat!

Kedves édesanyám, nincs már nekem senki se,
 Nincsen, aki kimossa az ingemet.
 Mosd ki, anyám, olyan legyen, mint a fehér hó,
 Mert már holnap reggel nekem szól a vezényszó.

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

HÁZUNK ELŐTT BÓLINGATÓS AKÁCFA

Házunk előtt bólingatós akácfa,
 Bánatos a kisangyalom alatta.
 Fáj a szívem, éjjel-nappal gondolok a babámra,
 Messze van a nyíregyházi kaszárnya.

Írtam én a babámnak egy levelet,
Jöjjön haza szabadságra, ha lehet.
Jöjjön haza, ne várja, hogy én menjek el utána,
Messze van a nyíregyházi kaszárnya.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

SÁRGARIGÓ, NE SZÁLLJ FEL A FÁRA

Sárgarigó, ne szállj fel a fára,
Inkább szállj a babám ablakára.
Vidd el azt a szomorú levelet:
Októberban katonának visznek.

Ne vigyenek engem katonának,
Meghasad a szíve a babámnak.
Meghasad a babám gyenge szíve,
Ha engemet elrabolnak tőle.

Tornalja-Királyi
Sajó-völgy

Loska Ferencné
Borzi Erzsébet (42), 1975

MIKOR ENGEM BESOROZTAK, BEVETTEK

Mikor engem besoroztak, bevettek,
Felolvasták előttem a levelet.
Sírva haza kezdtem néha gondolni,
Három évig katonának kell menni.

Főhadnagy úr, a mindenit magának!
Minek adott büdös húst a bakának!
Vagy egye meg, vagy adja az anyjának,
Ne a szegény tartalékos bakának!

Kelemér
Száz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

KERESIK A, NEM LELIK A KERESZTELŐ LEVELEMET

$\text{♩} = 90$

Ke - re - sík a, nem le - lik a ke - resz - te - lő le - ve - le - met,

Sem a bí - ró sem a jegy - ző nem ta - lál - ja a ne - ve - met.

Majd meg - ta - lál - ja azt el - ső Fe - renc Jó - s - ka,

Ki en - ge - met be - sö - ro - zott há - rom év - re ka - to - ná - nak,

Majd megtalálja azt első Ferenc Jóska,
Ki elvitet katonának, nem is hozat többé vissza.

Kudorgónak, naplopónak mond engem az egész világ,
Pedig az én kalapomnál nem hervad el a gyöngyvirág.
Szerbusz kutyavilág, vedd le rólam a szádat,
Én elmegyek katonának, más öleli a babámat.

Mikor szürkébe öltöztem, mindég azon gondolkoztam,
Ki lesz az én útitársam doberdói hegyoldalban.
Majd lesz útitársam az én jó pajtásom,
Ki megássa a síromat doberdói hegyoldalon.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

LEGKEDVESEBB FIA VAGYOK ANYÁMNAK

$\text{♩} = 94$

Leg - ked - ve - sebb fi - a va - gyok a - nyám - nak,
 Még - is be - so - roz - tak ka - to - ná - nak.
 Ki - húz - tak rám az el - ső cé - du - lát,
 Itt kell hagy - ni , hej , kis Hét fa - lu - jat.

Édesanyám kiáll a kapuba:
 Csillagos ég, megölöm magamat!
 Csillagos ég, megölöm magamat,
 Katonának viszik a fiamat!

Édesanyám, ne ölje meg magát!
 Kérje meg a százados kapitányt!
 Százados és kapitány azt mondja,
 Ez a fiú nem lehet katona!

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

MEGY A NAP LEFELÉ

♩ = 111

Megy a Nap le - fe - lé,

Az ég al - ja fe - le,

Men - nek már a gye - ré - kek,

A tí - zen - nyolc é - ve - sek

Nagy O - lász - or - szág - ba.

Bemegy a szobába,
 Leül a vaságyra.
 Búra hajtsa a fejét,
 Hullajtja a bús könnyét
 A szürke ruhára.

Ragály
 Szuha-völgy

Soltész Jánosné (83)
 1973

MIKOR KEZDTEM KUFFEROMAT PAKOLNI

♩ = cca 91

Mi - kor kezd - tem kuf - fe - rő - mat, pa - kő - l - ni,
Ak - kor kez - dett é - des - a - nyam si - rat - ni.
E - redj ha - za é - des - a - nyam, ne sí - rass,
Van még ne - ked há - rom ár - vód, ne - veld azt!

Nem megyek én, nem nevelek több árvát,
A hazának nem nevelek katonát!

Kelemér
Százaz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

VERJE MEG AZ ISTEN, KI A GÖZÖST CSINÁLTA

Verje meg az Isten, ki a gőzöst csinálta
Ki a nyolc kerekét gömbölyűre csinálta.
Az viszi el a fiúkat nagyon messzire,
Vészes republika savanyú kenyérére.

Vészes republika, boruljon be rád az ég,
A négyes bakának mindig knédli az ebéd.
Knédli, borsó, egy fél komiszt faszol egy napra,
Sírhatsz, kisangyalom, ha el leszek hervadva.

Szilice
Szilicei fennsík

Bodnár Balázs (70)
1975

MIKOR MENTEM OLASZORSZÁG FELÉ, MÉG A FÁK IS SÍRTAK

♩ = 84

Mi - kor men - tem O - lasz - or - szág fe - le még a fá - k is sí - rak ,

Rez - gő nyár - fa hui - ljt - ja le - ve - lét , az is en - gem sí - rat .

Si - rass , si - rass rez - gő nyár - fa , bo - rulj a ba - bám gyen - ge vál - lá - ra ,

Súg - jad ne - ki be - le a tü - lé - be , táj , táj , táj a szí - vem

1) 2. vsz.
- gyok a leg - szebb

ér - ted!

Édesanyám rózsafája, én vagyok a legszebb ága,
 Én vagyok a köztársaság első vitéz katonája.
 Százhusz éles nyomja vállam, szívemet a búbanat,
 Itt kell hagyni a kedves babámat, szívem megöli a bánat.

Lőkősháza
 Turóc-völgy

Polonkay Béla (77)
 1975

SEJ, A HÉTI BÍRÓ HÁZA, DE MAGOS

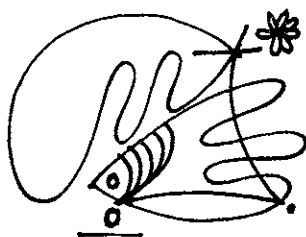
♩-cca 113

Sej, a hé-ti bí-ró há-za, de ma-gos,
 Há-rom ab-tak raj-ta zsa-lu - gá - te - ros.
 Ne-gye-di-ken ma-ga néz ki a bí-ró,
 Gyer-tek fi-úk itt van má-ra be-hí-vó.

Mikor engem a főorvos vizitál,
 Azt kérdezi, baka leszel vagy huszár?
 Nem bánom én, főorvos úr, akármí,
 Nem sirat engem odahaza senki!

Hét
 Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
 Gál Erzsébet (63), 1975

SZÁNT AZ ÖKÖR RECECE, CSÖRÖG, CSATTOG A JÁROM

$\text{♩} = \text{cca } 85$

Szánt az ö - kör re - ce - ce, cső - rög, csat - tog a já - rom,

Ke - mény a föld a je - ne - i ha - ta - ron.

O - lyan ke - mény, még az e - ke se jár - ja,

Mín - den lány - nak re - ce - ce ka - to - na 'a, ba - bá - ja.

Ugye, kedves Bözsikém, elmegyünk katonának,
Eljössz te is velem szobalánynak.
Járok hozzád éppenúgy mint azelőtt,
Együtt töltjük, Bözsikém, le a három esztendőt.

Aranyos kis Bözsikém, hány esztendő lehettél,
Mikor engem csábítani kezdettél!
Tizenhárom, háromnegyed meg egy fél,
Aranyos kis Bözsikém, fiatal lány lehettél.

Jéne
Ríma-völgy

Vincze Béla (75)
1975

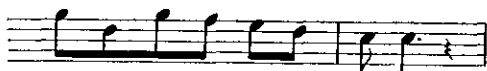

SOKAT FELBILLEN A HAJÓ

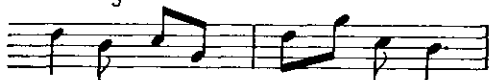
Rubato $\text{♩} = 166$

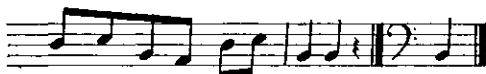
So - kat fel - bil - len a ha - jó,

Sok szép le - gényt le - vet a b.

Sok é - des - a - nya szo - mo - rú,

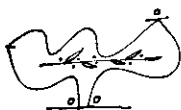
Ha el - in - dul a ha - bo - rú.

Testvéreim, én már megyek,
Isten maradjon veletek.
Ti, akik itthon maradtok,
Szép szeretőket tartsatok.

Nézz ki, babám, ablakidból,
Most jövök az udvarodból.
Vess utánam egy pillantást,
Isten tudja, látjuk egymást!

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

SÍRNAK, RÍNAK A MEZEI PACSIRTÁK

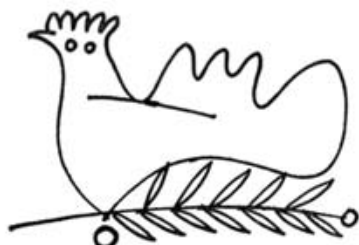
$\text{♩} = \text{cca } 99$

Sír - nak, ri - nak a me - ze - i pa - csir - ták,
 De még job - ban a szo - mo - rú é - des - a nyák.
 Szo - mo - rú é - des - a - nyák, ne sír - ja - tok,
 Meg - vi - gasz - tal a le - sze - re - lő fi - a - tok!

Sírnak, rínak a mezei virágok,
 Férjhez mennek előlem a szép lányok.
 Nem is marad a számomra még egy se,
 Kit a szívem, az árva szívem szeretne.

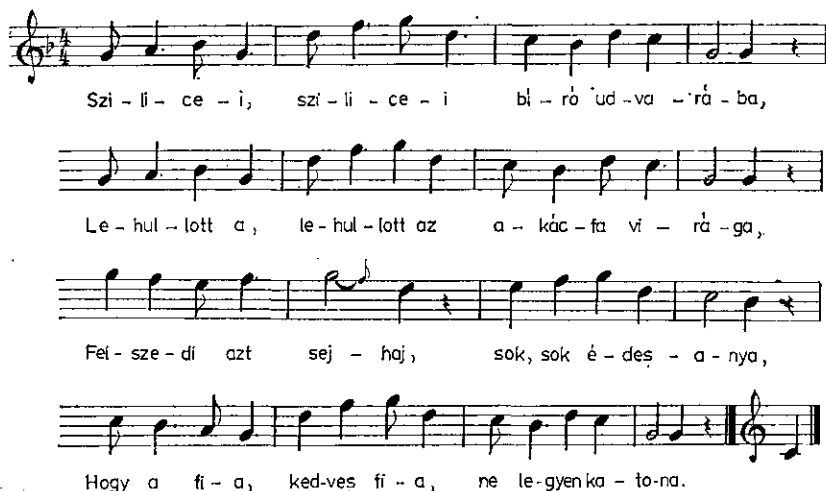
Hét
 Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
 Gál Erzsébet (63), 1975

SZILICEI, SZILICEI BÍRÓ UDVARÁBA

J. 106

Szi - li - ce - i, szí - li - ce - i bí - ró ud - va - rá - ba,

Le - hul - lott a, le - hul - lott az a - kác - fa vi - rá - ga,

Fel - sze - di azt sej - hoi, sok, sok é - des - a - nya,

Hogy a fi - a, ked - ves fi - a, ne le - gyen ka - to - na.

Szilicei, szilicei bíró udvarába
 Megbotlott a, megbotlott a kis pejlovam lába.
 Szenvedj lovam, szenvedj, szenvedj a hazámért,
 Én is szenvedtem eleget a kedves rózsámért!

Szilice
 Szilicei fennsik

Máthé Lászlóné
 Berecz Jolán (48), 1975

VARSÓ MELLETT VAN EGY KEREK ERDŐ

Varsó mellett van egy kerek erdő,
 Abba van egy gyászos nagy temető.
 Abba fekszik százhusz magyar baka,
 Eltemette gyászos Galícia.

Köpönyegem volt a szemfődelem,
 Nem szép hazám földje takar engem.
 Galícia földje borult énram,
 Síratsz már, kedves édesanyám.

Édesanyám kapott egy levelet,
Melyben írják az én holt híremet.
Sírhat, ríhat szegény, bánatába,
Nem borulhat fia sírhalmára.

Édesanyám, ne keressen engem,
Mert a sok közt úgyse talál engem.
Nincsen kereszt a sírom elején,
Mint a vadak, elásva fekszem én.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

VADKÖRTEFA, SEJ, FEHÉRET VIRÁGZIK

Vadkörtefa, sej, fehérét virágzik,
Kis pejlovam alatta cikázik,
Cikázz lovam, cikázz utoljára,
Holnap megyünk nagy Olaszországba.

Jaj, Istenem, hogy kell ott megszokni,
Hogy kell nekem olasz lányt szeretni.
Ha ölelem, karjaim elhalnak,
Ha csókolom, a könnyeim hullanak.

Kelemér
Szárász-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

SZÁLLJ EL, MADÁR, SZÁLLJ EL

Szállj el, madár, szállj el,
Lévárton keresztül,
Szállj el a babámhoz,
Maga van egyedül.

Ha kérdi, hol vagyok,
Mondjad, hogy itt vagyok,
A lemergi kórház
Sebesültje vagyok.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

VADKÖRTEFA FEHÉRET VIRÁGZIK

♩ = 120

Vad - kö - r - te - fa fe - hé - ret vi - rág - zik,

Kis pej lo - vom a - lat - ta ci - ká - zik.

Ci - kázz lo - vom, ci - kázz u - fol - já - ra, ta - ra - ra,

Raj - tad me - gyek nagy Ma - gyar - or - szág - ra!

Az éjszaka nem jó legeltettem,
Kis pejlovam kárba erisztettem.
Rámbecclették a rozsmaring erdőt, ta-ra-ra,
Fizess, babám, háromezer pengőt.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

PÁSZTORDALOK, BETYÁRDALOK

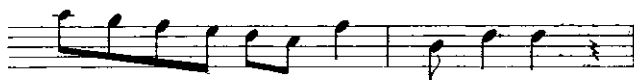

A KASSAI CSÁRDA ELŐTT VAN EGY FA

Párlando rubato ♩=157

A kas - sa - i csár - da e - lőtt van egy fa,

Az én nyá - jam o - da van be - áll - va,

Nem hal - lom a ve - zér ü - rüm ko - lomb - jat,

Más ö - le - li ba - bám kar - csú de - re - kát.

Runya
Sajó-völgy

Csák János (76)
1975

ESTELEDIK, ALKONYODIK

Esteledik, alkonyodik,
Gulya, ménes takarodik,
A számadó káromkodik,
Három bojtárja bort iszik.

Egyik iszik Telepesbe,
A másik meg a Meggyesbe,
A harmadik a Korgóba,
Gulya, ménes csavargóba.

Runya
Sajó-völgy

Csák János (76)
1975

A MESZESI KERT ALATT, KERT ALATT

$\text{♩} = \text{cca } 77$

A me-sze-si kert a-latt, kert a-latt,

Réz-sár-kan-tyúm el-ma-radt, el-ma-radt

Gye-re ba-bám ke-resd meg, csu-haj, ke-resd meg,

Ha meg-le-led, be-tyű-ro-san csőr-gesd meg.

Falu végén egy kisházban lakok én,
 Harminchárom sziaj csikót őrzök én.
 Gyere, babám, fordítsd meg a ménés elejét,
 Le ne legelje a rózsza levelét.

Eredj, babám, fordítsd meg a ménés elejét,
 Le ne rágja cukorrépa levelét.*

* A dallam második felére

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

AMOTT, AMOTT, KI MEGY AMOTT?

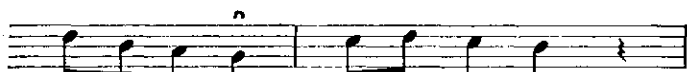
Parlando ♩ = 88

A - mott, a - mott, ki megy a - mott?

Ki ba - ba - ja ra - gyog a - mott?

Se nem e - nyém, se nem má - sé,

Csak a ked - ves paj - tá - so - mé.

Amott megy a Bajo nyája,
De nem Bajo megy utána.
Bajo iszik a csárdába,
Felesége megy utána:

Három ürü nem nagy farka,
Három juhászlegény hajtja.
Mind a három cifra subás,
Nem is legény, hanem kucsmás.

Szkáros
Turóc-völgy

Bajo István (71)
1973

AMOTT LEGEL, AMOTT LEGEL HAT PEJCSIKÓ MAGÁBA

Parlando ♩=60

A-mott le-gel, a-mott le-gel, a-mott le-gel hat pej-csi-kó ma-gá-ba,

Mind a hat-nak, mind a hat-nak, mind a hat-nak bék-lyő-ba van a lá-ba.

Gye-re, ba-bám, e-resz-szük el a csi-kót,

Re-szel-jük le, re-szel-jük le, re-szel-jük le a lá-bá-ról a bék-lyét.

Lereszeltük, lereszeltük, lereszeltük a lábáról a béklyót,
 Most már, pajtás, most már, pajtás, most már, pajtás, merre hajtsuk a csikót?
 Arra hajtjuk, amerre a nap leszáll,
 Amerre ja, amerre ja, amerre ja volt gazdája sosem jár.

Hét
 Sajtó-völgy

Veres Józsefné
 Kocsis Julianna (48), 1973

HEVERÉSZ A MÁTRÁBA EGY MANGA NYÁJ

Heverész a Mátrába egy manga nyáj,
 Barna kislány sétálgat már azután.
 Ez a kislány talán biz az én babám,
 Azt danolja, mért nem megyek én hozzá.

Elmegyek már, barna kislány, tehozzád,
 Mer már látom, nincs már néked más rózsád.
 Ne is várjál, van már néked szép babád,
 Mer én vagyok Gömörbe a kis juhász.

Ez a kislány juhászlegény babája,
Most lássátok, hogy kinek a rózsája.
Juhászlegény szeretője vagyok én,
Más legényre rá se nagyon nézek én.

Felsővály
Vály-völgy

Gyömbér István (75)
1973

SZENT GYÖRGY NAPHOR JÖNNEK ÉRTEM SEKÉREN

Szent György napkor jönnek értem szekéren,
A gazdával leszek majd egy kenyéren,
Feltesszük a tulipános ládát,
Tajtékpipám, furulyámat, dudámat.

Addig fújok, furulyázok, dudálok,
Míg egy szép szeretőre találom.
Fizetésem tíz forint meg húsz krajcár,
Mégél abból egy szegény juhász bojtár.

Szuhafő
Szuha-völgy

Bató József (58)
1973

HALLÓD-E, TE, SZEGÉNY JUHÁSZLEGÉNY

Hallod-e, te, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel ez a kövér erszény.
Megvenném a szegénységet tőled,
Ráadásul add a szeretődöt.

Ha ez a pénz volna csak foglaló,
Ezerannyi meg a borra való,
A világot kapnám ráadásnak,
Szeretőmet úgysem adnám másnak.

Akkor volnék csak igazán szegény,
Legény, legény, szegény juhászlegény.

Ragály
Szuha-völgy

Gál Kálmán (70)
1973

AZ ALFÖLDÖN CSIKÓSLEGÉNY VAGYOK ÉN

$J = 106$

Az Al - föld - dön csi - kos le - gény va - gyok én,

Har - minc - há - rom csi - kó - ra vi - gya - zok én,

Har - minc - há - rom szi - laj csi - kó, csu - haj, nem sár - ga,

Ki - va - gyok a ba - bám szi - vé -- ből zár - va.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

ELSZALADT AZ ARANYGULYA

Elszaladt az aranygulya,
Nem szól már a csengő rajta.
Csak egy maradt a karámba,
Az is beteg, fáj a lába.

Vagyok olyan gulyás, mint más,
Nem járok a gáton, mint más.
Sorba legel az én gulyám,
A babámmal vigyázunk rá.

Akinek szántom a földet,
Onnan várom ebédemet.
Szerelem az én ebédem,
Gyere, babám, hogy úgy légyen.

Szuhaő
Szuha-völgy

Molnár Sándorné
Gál Erzsébet (42), 1973

PARLAGON TERÜL A JUHOM

Parlagon terül a juhom,
Cseng-bong rajta a kolompom.
Van is olyan egy-két kutyám,
Bömbölve jár a nyáj után.

Hallod-e, te, édes komám,
Hármat fiadzott a kutyám!
Egyik pipa, másik dohány,
Gyűjtsunk rá, hát, édes komám.

Alsókálása
Kálása-völgy

Hacsi József (68)
1975

PITYMALLODIK, HAJNALODIK

Pitymalloдик, hajnalodik,
Elment már a hódvilág.
Legelőre terelem ki
A falunak gulyáját.

Nem akar az ökörcsorda
Kint a mezőn legelni,
Nem akarja Balogh Böske
A számadót szeretni.

Vianó
Turóc-völgy

Demjén Andor (68)
1973

AZ ALFÖLDÖN LÁTTAM ÉN EGY BACSÓ LÁNYT

Parlando-rubato ♩ = 95

Az Alföldön láttam én egy bacsó lányt,
Három számaron hurcoltatá magát,
Három számar vasaköcsi u tána,
E nyém le szel, alföldi bacsó lánya.

Szuhafő
Szuha-völgy

Bató József (58)
1973

FELMENT A KONDÁS A FÁRA

Felment a kondás a fára,
Makkot rázott a mangára,
Bri kucukám, szőke manga,
Majd levág a fényes balta.

Leesett a fényes balta,
Beleesett a kanomba.
Csak a kanomat sajnálom,
A legszebbik jószágomat.

Serpenyűbe stíl a zsírja,
Már messziről ver a szagja.

A kondásnak zsíros inge,
Tarka kötős felesége.
Tarka kötő libeg-lobog,
Kondás csókja izeg-mozog.

Lice
Murány-völgy

Breznánik János (68)
1973

MEGYEN A NYÁJ, MEGYEN A NYÁJ

Megyen a nyáj, megyen a nyáj,
Környös-körül a gaz alján.
De hol álljak elébe,
Sűrű erdő közepébe?

Sűrű erdő közepébe,
Rátaláltam a nyájamra.
Rátaláltam a nyájamra,
Három betyár hajtogatta.

Kedves pajtás, ne bántsatok,
Úgyis adok húsz darabot.
Feleségem öt árvája
Sirathatna bánatába!

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

MEGUNTAM ÉN MÁR HARKÁCSOT SZOLGÁLNI

Meguntam én már Harkácsot szolgálni,
Gömböly nyájat kopár mezőn forgatni.
Leveszem a nyájakról a kezemet,
Aggyák másnak a panaszos kenyeret.

Harkács
Turóc-völgy

Riz Barnáné
Jokhel Zsuzsanna (64), 1973

BACSÓ GAZDA, ADJA KI A BÉREM

Parlando - rubato ♩ cca 194

Ba - csó gaz - da, ad - ja ki a bé - rem,

Már én töb - bet a nya - jam nem ör - zöm,

Ha o - dad - ta kis Ju - lis - kát más - nak,

Vi - sel - je hát gond - ját a nya - ja - nak.

Runya
Sajó-völgy

Csák János (76)
1975

LETÖRÖTT A KUTAM GÉMJE

Letörött a kutam gémje,
Hol itatok már estére?
Kényes az én lovam szája,
Nem szokott a más kútjára.

Serpenyőláb meg a dudu,
Engem szeret Barta Julu.
Barta Julu gyere nálunk,
Tele serpenyővel várunk.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

KÖDELLIK A MÁTRA

Ködellik a Mátra,
Eső akar lenni,
Eső akar lenni.
Az én manga nyájam
Nem akar legelni,
Haza akar menni.

Ne korogj, ne morogj,
Te szőke manga nyáj,
Nem megyünk még haza,
Két hét Szent György napja,
Akkor megyünk haza.

Rimaszécs
Ríma-völgy

Styavnyicki József (50)
1975

KÉT HETE MÁR, HA NEM HÁROM

Két hete már, ha nem három,
Hogy a számadóm nem látom.
Amott jön már, amint látom,
Három fekete számaron.

Szép jó napot, kis bojtárom!
Hogy gondolod, van-e károm?
Nincsen kárja, meg nem is lesz,
Míg a nyája kezemen lesz!

Még azt mondd, nincsen károm?
Hát a vezér kolomposom?
Kibe megvót húsz font faggyú,
Tiz kendőre való gyapjú!

Pajtásimmal megettetem,
Jó emberrel megettetem.
Puli kutyám itta vérit,
Zsidó húzogatja bőrit.

Szuhaő
Szuha-völgy

Bató József (58)
1973

FÁJ A LÁBAM, MER FELTÖRTE A CSIZMA

$\text{♩} = 103$

Fáj a lá - bam', mer fel - tör - te a csiz - ma,

Mer ott jár - tam, a - hol nem kel - lett vol - na.

Az kell an - nak a ku - tyá be - tyár - nak, de hadd fáj - jon,

Gesz - te - te - i lá - nyok u - tán ne jár - jon!

Ugat a szép juhászlegény kutyája,
Nem hallja a bárólány a szobába.
Hallom, hallom, de én aztat nem bánom,
Énbelőlem juhásznő lesz a nyáron.

Selyemszoknya nem a harmatba való,
Báró lánya nem juhásznénak való,
Mer a juhász éjjel a harmatba jár,
Nappal pedig a nyája után sétál.

Gesztete — Mezölapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

FELMENT A KONDÁS A FÁRA

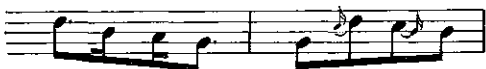
$\text{♩} = \text{cca } 103$

Fel - ment a kon - dás a fá - ra,

Mak - kol rá - zott a nyá - já - nak.

Bri ku - cu - kám, szá - ke man - ga,

Mer meg - vág a fé - nyes bal - ta.

Van két hete, vagy már három,
Hogy a számadómat várom.
Amott jön már, amint látom,
Káromkodik, amint hallok.

Hallod-e, édes pajtásom,
Gondolod-e, van-e károd?
Nincsen károm, de nem is lesz,
Míg e nyáj a kezemen lesz!

Még azt mondd, nincsen károd!
Hol a legszebbik bárányod?
Kutyák itták meg a vérit,
Zsidó vette meg a bőrit!

Hét
Sajó-völgy

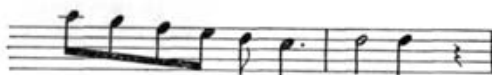
Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

GESZTETEI JUHÁSZLEGÉNY

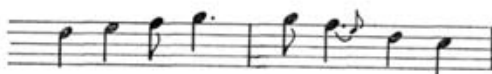
$\text{♩} = 106$

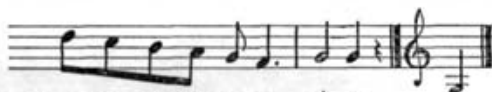
Gesz - te - te - i ju - hász - le - gény,

Hí - deg fog - ja, be - teg sze - gény.

Szom - jan le - gel a bir - ka - ja,

I - tas - sa meg a ba - ba - ja!

Megitatnám, de nem merem,
Nagy a vedér, nem emelem,
Mer ha én azt megemelem,
Megöl engem a szerelem.

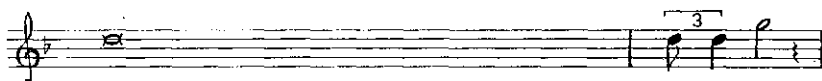
Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

GONDOROSI CSÁRDA ELŐTT SZOMORÚFÜZFÁ LEHAJLOTT

Parlando ♩ 2/16

Gon-do-ro-si csár-da e-lőtt szo-mo-rú fűz-fa le-haj-lott,

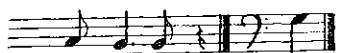
Ah-hoz kö-töm min-den szom-bat haj-nal-kor.
kis-pej-lo-vam

Út-jön fel a gon-do-ró-si le-a-nya a lo-vam-ra,
szép-csár-dás-né e-gyet-len-egy

El-vi-szem az Esz-ter-há-zi leg-kö-ze-leb-bi
ő-reg-her-ceg ju-há-szá-nak a

pusz-tú-ra.

Gondorosi szép csárdásné, mi bajod?

Talán bizony ellopták az egyetlenegy Bözsi nevű lányod?

El ám, bizony, a múlt szombaton hajnalba,

Kilenc csendőr, lovas huszár jár utána, keresgeti, de sehol
sem találja.

Gondorosi szép csárdásné, adjon Isten jó estét!

Meghoztuk már az Istentől a legnagyobb szerencsét.

Írja fel a cifranyelű rézfokosom nyelére,

Hány icce bort ivott meg az Eszterházy öreg herceg
juhászának a bojtárja hitelbe.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1975

HA FELKELEK JÓKOR REGGEL HAJNALBA

$\text{♩} = 144$

Ha fel - ke - lek jó - kor reg - gel haj - nal - ba,

Rá - gyűj - tok a hosz - szú - szá - rú pi - pá - ra.

Úgy me - gyek a nyá - jam kő - zé vizs - gál - va,

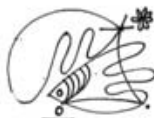
Hogy nincs - e dög, vagy nincs - e meg - dezs - mál - va?

Ha megdöglik a nyájamból egy birka,
Nem nyúzzom meg, míg a bacsó nem látja.
Bacsó gazda vizsgálja meg, mi baja,
Régen kedvez már ennek a nyavalya.

Amott látok egy szép kerek pallagot,
Még én oda holnap délig elhajtok.
Odajár egy barna kislány eprészni,
De szeretnék vele szívet cserélni.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

JUHÁSZ VAGYOK, MINT AKÁRKI

Rubato $\text{♩} = 92$

Ju - hász va - gyok, mint a - kár - ki,
 Nem me - gyek szé - nőt ka - szál - ni.
 Le - ka - szál - ják a pa - rasz - tok,
 Fel - ta - kar - ják a kis - lá - nyok.

Feltakarják a kislányok,
 Megégetik a juhászok.*

* *A dallam második felére*

Ragály
 Szuha-völgy

Gál Kálmán (70)
 1973

KÖDELLIK A TÁTRA

Rubato $\text{♩} = 201$

Kö - del - lik a Tát - ra,

E - ső a - kar len - ni,

E - ső a - kar len - ni.

Az én man - ga nyá - jam

Nem a - kar le - gel - ni.

Ne morogj, manga nyáj,
 A hegy túloldalán,
 A hegy túloldalán.
 Elgyön Szent György napja,
 Elmasfrozunk már.

Visnyó
 Turóc-völgy

Demjén Andor (68)
 1973

MEGYEN A NYÁJ, MEGYEN A NYÁJ

Rubato $\text{♩} = 170$

Me - gyen a nyá - j, me - gyen a nyá - j,
 Kör - nyes kö - rül a hegy al - já - n,
 Va - jon hol áll - jak e - lé - be,
 Sü - rű er - dő kö - ze - pé - be.

Sűrű erdő közepébe,
 Ott is a babám ölébe.

A minap a Sajó mellett
 Három juhom hatot ellett.
 Van már juhom, van bárányom,
 Szerethetsz már kisangyalom.

Édesanyám sok szép szava,
 Kire nem hallgattam soha.
 Hallgatnék már, de már késő,
 Hull a szememből a könnyű.

Volt szeretőm tizenhárom,
 Tíz elhagyott, maradt három.
 Kettő megcsalt, maradt csak egy,
 Azt az egyet én csalom meg.

Rozsnyó
 Sajó-völgy

Csák András (63)
 1973

ŐSZELEDIK MÁR AZ IDŐ

Parlando 106

Ő - sze - le - dik már az i - dő,
 Tor - nyo - sod - nak a nagy fel - hők,
 Le - sza - kad - nak a nagy ha - vak,
 He - qyet - völ - qyet be - ta - kar - nak.

Sírnak-rínak a bárányok,
 Panaszkodnak a juhásznak,
 Mondja meg a gazdájának,
 Adjon szénát a juhának.

De a gazda csak azt mondja,
 Ki kell hajtani a gazra,
 Van még avar a bokorba,
 Hadd egye meg szegény birka.

Elbődül az öreg anya,
 Jó volt a tej, túró nyárba,
 Jó volt a tej, túró nyárba,
 Most a juhnek nincs gazdája.

Öreg kos is rátromfolja,
 Jó volt a tej, túró nyárba,
 Jó volt a tej, túró nyárba,
 Most a juhnek nincs gazdája.

TANYÁM ELŐTT FORDÍTSD MEG AZ ELEJÉT

Parlando ♩ = 210

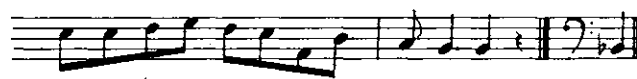
Ta - nyám e - lött for - dít - sd meg az e - le - jét,

A - for - ka - sok el - szá - kit - jők a fe - lét:

Hé, for - ka - sok, ne bánt - sa - tok, hadd men - jek,

Most lát - ja - tok, ki - vel be - szél - ge - tek én!

Nem ettem még hamuba sült bodagot,
Nem szeretek tarka hasú parasztot.
Túrósrétest, túrósrétest eszek én,
Barna kislány szeretője vagyok én.

Ha bemegyek mikolcsányi csárdába,
Rézfokosom vágom a gerendába.
Azután meg elkurjantom magamat:
Takarodj a kocsmából kutya paraszt!

Kutya paraszt, mindég kint vagy a tanyán,
Az a csoda, meg nem ől a meleg nyár.
Téli hideg, nyáron nagyon meleg van,
Az a csoda, hogy a lélek benned van.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (63)
1973

A SZEGEDI HÍRES CSÁRDA

$\text{♩} = 88$

A sze - ge - di hí - res csár - da

Zsan - dár - ral van kö - rül - áll - va.

A - zért van az kö - rül - áll - va,

Be - tyár i - szik a csár - dá - ba.

Iszik a betyár a csapon,
Sír egy kislány az ablakon.
Ne sírj, kislány, olyan nagyon,
Nem ütik a betyárt agyon.

Nem is azért sírok nagyon,
Hogy a betyárt ütik agyon,
Hanem azért sírok nagyon,
Szeretőmet ütik agyon.

Hát ti, lányok, mit csináltok,
Hogy oly későn vacsoráztok?
Már minálunk lefeküdtek,
Tik még ágyat se vettetek.

Nem is vetünk akárkinek,
Csak a betyár legényeknek.
Mert a betyár olyan csalfa,
Minden este mást akarna.

A ZÁDORI BÍRÓNAK

$\text{♩} = \text{cca } 106$

A zá - do - ri bí - ró - nak

Két jó lo - vát va - sal - nak,

El - lop - nám az é - ca - ka,

Ha az éj nem ha - sad - na.

De már hasad a hajnal,
Jön két csendő a vassal.
Vasat üt a kezemre,
Be betyár az egyesbe!

Be betyár az egyesbe,
Jobb lesz néked odabe!
Jobb lesz néked odabe,
Ama sötét egyesbe.

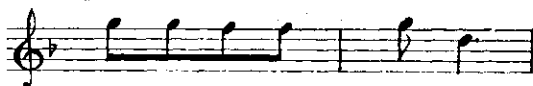
Hét
Sajó-völgy

Vere Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ELVESZETT A LOVAM

Rubato ♩=190

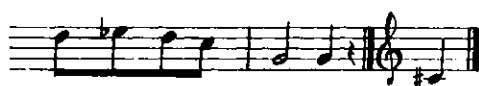
El - ve - szett a lo - vam,

Céd - rus - ta er-dő-be,

El - ko - pott a rá - más csiz-mám,

A ló ke-re - sés-be.

Ne keresd a lovam,
Be van az már fogva,
Vármegyeház udvarába
Szól a csengő rajta.

Ismerem a lovam
Csengő szólásáról.
Megismerem a rózsámat
Büszke járásáról.

Árva vagyok, árva,
Az Isten is látja.
Verje meg a nagy Úr Isten,
Ki az árvát bántja.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

JAJ, DE SZÉPEN MUZSIKÁLNAK

J.cca 152

Jaj, de szé - pen mu - zsi - kál - nak

Zöd er - dő - be a be - tyár - nak.

Fe - ke - te gyű - rű, fa - le - vel,

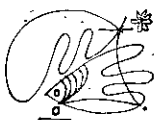
Jaj, de szép a be - tyár je - gény!

Hogy vagy te, te kisbojtárom,
 Gondolod-e, van-e károd?
 Nincsen károm, de nem is lesz,
 Míg ez a nyáj a kezemen lesz!

Még azt mondd, nincsen károd!
 Hol a fekete bárányod?
 Kutyám itta meg a vérit,
 Zsidó vette meg a bűrit!

Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

KASSA FELŐL HIDEGEN FÚJ A SZÉL

Rubato J. 89

Kas - sa fe - lől hi - de - gen fúj a szél,
Fa - zik, resz - ket a roz - ma - ring le - vél.
A csa - nál is resz - ket az á - rok - ba,
Sír - hatsz, ba - bám visz - nek a fog - ház - ba.

Ha rínak is, nem ér már az semmit,
Szár az a fa, ki nem levelezik.
Szár az fának nehéz zöldjét várni,
A fogházból nehéz szabadulni.

Ha kiszabadulok a börtönből,
Leveszik a vasat a kezemről.
Akkor mondja valaki szemembe,
Ültél betyár, ültél a börtönbe.

Ültem bizony, haj, de megsápadtam,
Fájt a szívem, ha haza gondoltam.
Fájt a szívem, nem láttam a párom,
Nem nézhettem a rostélyos ablakon.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

KOCSMÁROSNÉ, SZÉP VIOLÁM

Rubato $\text{♩} = 152$

Kocs-má - ros - né, szép vi - o - lám,
 Kö - szönt - sön egy po - há - r bort rám!
 De vi - zet ne tölt - sön be - le,
 Mert a ked - vem szü - nök tö - le!

Kocsmárosné, szép violám,
 Van-e hát egy hízó lúdja?
 Van ám, Andris, de nincs készen,
 Mindjárt megsütöm egészben.

Süsse meg kend hamarosan,
 Hadd lakhassunk jól lúdhússal!
 Együnk, igyunk, jól mulassunk,
 Hiszen pandúrokkal vagyunk!

Sajógömör
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

TÚL A TISZÁN VAN EGY HAJÓ KIKÖTVE

Rubato ♩ 62

Túl a Tí - szán van egy ha - jó ki - köt - ve,
 Ab - ba van egy bar - na kis - lány meg - öl - ve.
 Gye - rünk lá - nyok, néz - zük meg a fáj - dal - mát,
 Hun - cut be - tyár ho - va vág - ta a kard - ját!

Huncut betyár, nem fáj-e a te szíved,
 Mikor azt a barna kislányt megölted?
 Dehogynem fáj, majd kettőre hasadott,
 Mikor mondta: Jaj, Istenem, meghalok!

Gesztete
 Rima melléke

Csank Dezsőné
 Imrece Ilona (62), 1975

LÓRA, CSIKÓS, LÓRA

Rubato $\text{♩} = 184$

Ló - ra, csi - kós, ló - ra,
 Be - van a ló hajt - va,
 A vár - me - gye nagy ud - va - rán
 Szól a csen - gő raj - ta.

Ismerem a csengőt,
 Vót is a kezembe,
 Debreceni nagy vásáron
 Én fizettem érte.

Ismerem a csengőt
 Ékes szólásáról,
 Megismerem a rózsámat
 Csinos járásáról.

Szkáros
 Turóc-völgy

Bajo István (71)
 1973

LÓRA, CSIKÓS, LÓRA

Rubato ♩ 128

Ló - ra csi - kós , ló - ra ,

El - sza - ladt a mé - nes ,

El - sza - ladt a mé - nes .

Nem ma - radt a ta - nyán ,

E - gye - dül a nyer - ges ,

E - gye - dül a nyer - ges .

A csikós is felül
A maga lovára,
A maga lovára.
Hegyek közt, vögyek közt
Talál egy csárdára,
Talál egy csárdára.

Szívem, csaplárosné,
Micsoda csárda ez,
Micsoda csárda ez?
Talán a betyárok
Mulatóhelye ez,
Mutatóhelye ez?

A bojtár is felül
A maga lovára,
A maga lovára:
Keresi a csikót
Hortobágy pusztába,
Hortobágy pusztába.

Szilice
Szilicei fennsik

Bodnár Balázs (70)
1975

GYERÜNK INNEN LAKNI

Gyerünk innen lakni,
Mer itt nem jó lakni,
Mer itt a zsandárok
Gyakran szoktak járni.

Gyakran szoktak járni,
El találak vinni,
Hát ezt a két árvát
Kire fogom hagyni?

Hagyom az Istenre,
Sok jó emberekre,
Ha kiszabadulok,
Adják a kezemre.

Alsókálása
Kálása-völgy

Hacsi József (68)
1975

JAJ, ISTENEM, DE JÓ IS A BETYÁRNAK

Jaj, Istenem, de jó is a betyárnak,
Zód erdőbe bikkfa alatt tanyáztat.
Kakukkmadár rákiált az alvóra,
Ébresztgeti, kelj fel, betyár, ne aludjál,
A toronyba négyet ütött az óra!

Harkács
Turóc-völgy

Ríz Barnáné
Jokhel Zsuzsanna (64), 1973

KUTYAKAPARÓSI CSÁRDA

Kutyakaparósi csárda
Zsandárral van körülállva.
Azér van az körülállva,
Betyár iszik a csárdába.

Betyár vagyok mint akarki,
Nekem nem parancsol senki!
Sem a Bánság, sem a Kunság,
Sem a ragályi uraság.

Ragály
Szuha-völgy

Gál Kálmán (70)
1973

HA BEMEGYEK A PUTNOKI VÁSÁRRA

Ha bemegyek a putnoki vásárra,
Csikót veszek a cseh tisztek számára.
Csikót veszek, ráülök a hátára,
Kiugratok a nagy Cserhát határra.

Bokor uram, adjon Isten jó estét!
Fogtunk csikót, pejt, dereset, feketét!
Jöjjön ki, hát, vizsgálja meg a fogát,
Szokolovba fizesse ki az árát!

Van itt pengő, van itt szokol, van elég,
Csempész gyerek a határon túl is lész.

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

SZOLGADALOK, SUMMÁSDALOK, ARATÓDALOK

A KOCSISNAK JÓL VAN DOLGA, NINCSEN SEMMIRE SE GONDJA

♩ 103

A ko - csis-nak jól van dol - ga, nin - csen sem-mi - re se gond - ja,

Sum - más - gaz - da a pa - ran - csot még es - te ki - ad - ja:

Jan - csi, Pis - ta, ti el - men - tek vet - ni, bo - ro - nál - ni,

Ko - vács Fer - kó itt - hon ma - rad a lá - nyoknak ku - ri - zál - ni!

Sajógömrő
Sajó-völgy

Szóc Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

ARASS, RÓZSÁM, ARASS

Arass, rózsám, arass,
Megadom a garast,
Ha én meg nem adom,
Megadja galambom.

Arattam, arattam,
Kévé is kötöttem,
A babám tallóján
Meg is betegedtem.

Árva vagyok, árva,
Mint az árpatalló,
Kinek ékességét
Elvitte a szálló.

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

ÉN VAGYOK A NAGYSÁGOS ÚR KOCSISA

$\text{♩} = \text{cca } 107$

Én va - gyok a nagy - sa - gos úr ko - csi - sa,
 Én já - rok a sar - kig rán - cos csiz - má - ba.
 Fe - jem fe - lett fo - rog a réz ka - ri - ka - ri - ka,
 Én ö - le - lem a ba - bá - mat va - sár - nap.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

KERTEM ALATT ARATJÁK A ZABOT

Kertem alatt aratják a zabot,
 Udvaromba rakják az asztagot,
 Tetejébe rászállott egy fecske,
 Szeret engem egy barna menyecske.

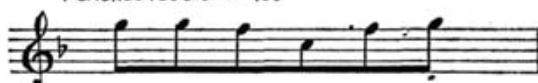
De ha szeret, nem szeret hiába,
 Minden este eljárak hozzája,
 Meg is teszek mindent a kedvére,
 Ráborulok a dobogó szívére.

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

BÉRES VAGYOK, BÉRES

Parlando-rubato ♩ = 180

Bé - res va - gyok, bé - res,

Már be is sze - göd - tem.

Itt jön új esz - ten - dő,

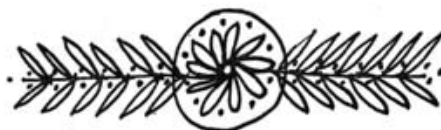

Jön a sze - ker ér - tem.

Sajnálom ökrömet,
A járomszögömet,
Cifra isztökémet,
Barna szeretőmet.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

DE MEGUNTAM EZT AZ URAT SZOLGÁLNI

$\text{♩} = \text{cca} 107$

De meg - un - tam ezt az u - rat szol - gá - ni,
De még job - ban a ré - pá - jat ka - pá - ni.
Á - só nye - le tör - te meg a gyen - ge ke - ze - met,
In - té - ző úr ad - ja ki a pen - ze - met!

De meguntam ezt az urat szolgálni,
De még jobban a répáját kapálni.
Savanyú víz, döglött birka járt a számunkra,
Ne csodálják, hogy el vagyunk sárgulva.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (62), 1974

MÁR MEGUNTAM EZT AZ URAT SZOLGÁLNI

Már meguntam ezt az urat szolgálni,
Tarlójába felébb-alább sétálni.
Feltörte a kaszanyel a kezemet,
Az uraság nem ad több kenyeret.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

ÉN FELETTEM HIÁBA DÖRÖG AZ ÉG

Rubato $\text{♩} = 208$

Én fe-let-tem hi-á-ba dö-rög az ég,
 Az én bú-zám úgy sem ve-ri el a jég.
 Majd ad né-kem Klajn Áb-ris úr ke-nye-ret,
 Mi-ből e-szek há-rom é-vig e-le-get.

Meguntam már ezt az urat szolgálni,
 Az udvarát végig-hosszig sétálni.
 Veszek juhot, velek bacsonak állok,
 Zöld erdőbe a babámmal sétálok.

Runya
 Sajó melléke

Csák János (76)
 1975

INTÉZŐ ÚR, A MINDENIT MAGÁNAK

Intéző úr, a mindenit magának,
 Ne adja a bűdös húst a summásnak!
 Vagy egye meg, vagy adja a kutyának,
 Ne annak a hat hónapos summásnak!

Sajógömör
 Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
 Sergely Júlia (55), 1975

FEKETEDIK MÁR A TARLÓ

$\text{♩} = \text{cca } 160$

Fe - ke - te - dik már a tar - ló,
 Fe - hé - re - dik az a - ra - ló.
 Is - ten ve - led bú - za tar - ló,
 Nem le - szek töb - bet a - ra - ló.

Putnok
 Sajó-völgy

Juhász Lajosné
 Ruzsnyák Erzsébet (75), 1975

SEJ-HAJ, LEMEGLYEK AZ ALFÖLDRE ARATNI

Sej-haj, lemegegyek az Alföldre aratni,
 Ott fogok én sűrű rendet vágni.
 Sűrű a rend, gyöngyharmat az alja,
 Sej-haj, gyenge a babám karja, nem bírja.

Sej-haj, lemegegyek az Alföldre aratni,
 Szilaj csikót választok magamnak,
 Szilaj csikó, réz a zabolája,
 Sej-haj, enyém leszel, babám, nemsokára.

Lévárt
 Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
 1973

LEARATTUK AZ URUNK BÚZÁJÁT

♩ =cca 92

Le - a - rat - tuk az u - runk bú - zá - jat,

Meg is ad - ta a jó ál - do - má - sát,

Ha az Is - ten él - tet esz - ten - dő - re,

Töb - bet is a - ra - tunk a ked - vé - re.

Kertek alatt aratják a zabot,
Utána meg rakják az asztagot.
Tetejébe rászállott egy fecske,
Sirat engem egy barna menyecske.

Alsókálisa
Kálisa-völgy

Hacsi József (68)
1975

LÉVÁRT KÖZÜL VÉGIG SÜTÖTT A NAP

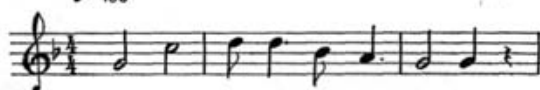
Lévárt közül végig sütött a nap,
Végig muzsikáltam magamat,
Nem találom a szeretőm sehol,
Summáslegény lenn a Tiszaparton.

Lévárt
Turóc-völgy

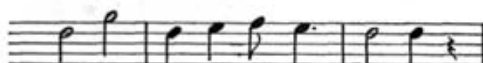
Horváth Lajos (69)
1973

SOKAT ARATTAM A NYÁRON

♩ = 168

So - kat a - rat - tam a nyá - ron,

Ke - ve - set hál - tam az á - gyon.

Hol er - dő - be, hol me - ző - be,

Hol a tar - tó kö - ze - lé - be.

Annyit adok a babámra,
Mint a kötőm madzagjára.
Még arra is többet adok,
Ha leszakad, újat varrok.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

SOKAT ARATTAM A NYÁRON

Sokat arattam a nyáron,
Mégse háltam vetett ágyon.
Hol ideki, hol odabe,
Hol a talló közepibe.

Sokat arattam keresztbe,
Isten tudja, hány ezerbe,
Amennyi szem van ezekbe,
Annyiszor jussak eszedbe.

Ragály
Szuha-völgy

Palcsó Pálné (83)
1973

SOKAT ARATTAM A NYÁRON

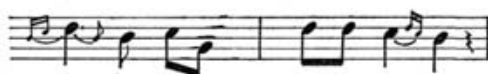
Rubato ♩=126

So - kat a rat - tam a nyá - ron,

Ke - ve - set hál - tam az á - gyon.

Hol er - dő - be, hol me - ző be,

Hol a tar - ló kö - ze - pé - be.

Sok jó napot éjszakával
Töltöttem el a babámmal.
Kit hiába, kit haszonra,
Kit a szívem fájdalomra.

Gesztető
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrecse Ilona (62), 1975

ZŐD AZ ÁRPA, ZŐD A BÚZA, RÁHAJLIK A KASZÁRA

♩ = 88

Ződ az ár - pa, ződ a bú - za, rá - haj - lik a ka - szá - ra,
 Sző - ke kis - lány, bar - na kis - lány sze - de - ge - ti u - tá - na,
 Sár - ga se - lyem, roz - ma - rin - gos prusz - lik van a de - re, de - re - kán,
 Jaj, de szé - pen, jaj, de szé - pen haj - lik a ma - rok után,

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

JAJ, DE SOKAT ARATTAM A NYÁRON

Jaj, de sokat arattam a nyáron,
 Nem pihentem ki magam az ágyon.
 Bontsd szét, babám, ágyadat, a vetett ágyadat,
 Hadd pihenjem ki rajta magamat.

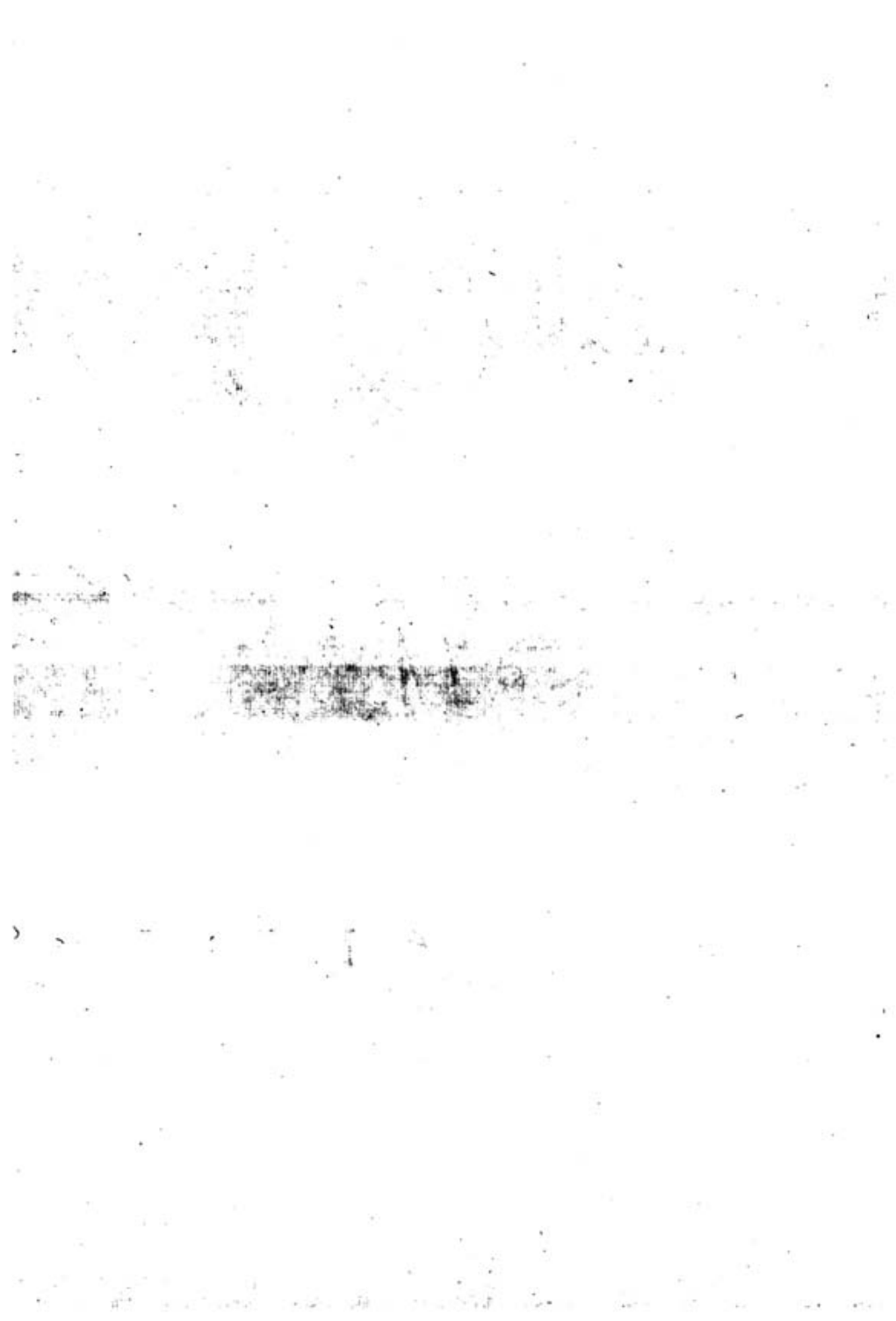
Szép a bimbó míg ki nem virágzik,
 Szép a kislány húsz éves koráig.
 Én is bele jutok majd, sej, abba a korba,
 Férjhez megyek húsz éves koromba.

Hét
Sajó-völgy

Juhász Józsefné
Migalya Erzsébet (39), 1971

PANASZDALOK, BUJDOSÓK, AMERIKÁS DALOK

BUJDOSIK AZ ÁRVA MADÁR

Parlando ♩ = 80

Buj - do - sik az ár - va ma - dár,

Min - den er - dő szé - lén le - száll.

Hát az i - lyen ár - va, mint én,

Hogy - ne buj - do - sol - na sze - gény.

Nem szólok én, csak hallgatok,
Mert idegen földön lakok.
Idegen föld határjába
Bujdosok mint szegény árva.

Mikor mentem hazafelé,
Megnyílt az ég háromfelé.
Ragyogtak rám a csillagok,
Nem tudták, hogy árva vagyok.

Szuhaő
Szuha-völgy

Bató József (58)
1973

ELMEGYEK, ELMEGYEK

$\text{♩} = \text{cca } 68$

El - me - gyek, el - me - gyek,

El - is van vá - gyá - som,

Eb - be a fa - lu - ba

Nín - csen ma - ra dá - som.

Akkor lesz, mikor lesz
Visszajöveletem,
Majd ha egy szem búza
Száz keresztet terem.

Az pedig sosem lesz,
Hogy ennyit teremjen.
Így hát, kisangyalom,
Ne várj vissza engem!

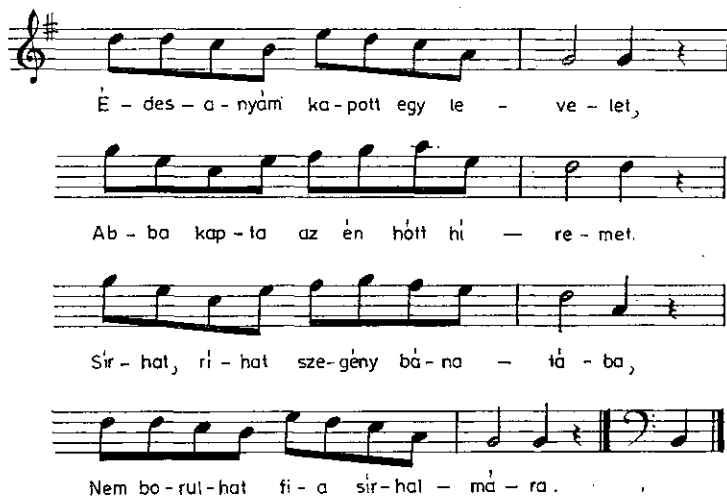
Lévárt
Turóc-völgy

Szobonya János (58)
1973

ÉDESANYÁM KAPOTT EGY LEVELET

Parlando-rubato ♩-cca83

É - des - a - nyám ka - pott egy le - ve - let,
 Ab - ba kap - ta az én hőtt hi - re - met.
 Sír - hat, ri - hat sze - gény bá - na - tá - ba,
 Nem bo - rul - hat fi - a sír - hal - má - ra.

Édesanyám ne keress engem,
 Nevijorkba úgyse talál sz engem,
 Nincsen fejfa a sírom elején,
 Mint a vadak, elásva fekszem én:

Mikolcsány
 Murány-völgy

Benkó János (81)
 1973

SZEGÉNY VAGYOK, SZEGÉNYNEK SZÜLT ANYÁM

Szegény vagyok, szegénynek szült anyám,
 Örökségül egy kutya maradt rám.
 De minek is egyéb egy kutyánál,
 Rosszabb vagyok én egy bujdosónál.

Hét
 Sajtó-völgy

Bene György (65)
 1975

MIKOR KEZDTEM A TENGEREN UTAZNI

Parlando ♩ 161

ŐSZ AZ IDŐ, KÖDÖS NAGYON

Rubato ♩ = 190

Ősz az i - dő kö - dös na - gyon,
 Szán - ta - ni ké - ne, ga - lam - bom.
 De az e - ke széj - jel va - gyon,
 Hol szed - jem ősz - sze, ga - lam - bom?

A csoroslám a kovácsnál,
 Gerendelyem a kollárnál.
 Vetőmagom nincs a zsákba,
 Elvitték az adósságba.

A házamon tető sincsen,
 Rászálló egy madár sincsen.
 Hat pár ökröm a vásárba,
 Más zsebébe van az ára.

Keservesen sír a gazda,
 Felesége vigasztalja:
 Ne sírj, én édes jó párom,
 Majd jobb lesz a másvilágon.

Nem megyek a másvilágra,
 Kimegyek Amerikába!
 Megírják az útlevelet,
 Kedves rózsám, Isten veled!

Alsókálása
 Kálása-völgy

Hacsi József (68)
 1975

ESTELEDIK, ALKONYODIK, HAZA KÉNE MENNI

Esteledik, alkonyodik, haza kéne menni,
Azt a házat nem találom, hova szoktam járni.
Magas a ház, zöd az ablak, csipke a függöny rajta,
Abban alszik az én babám, az a piros barna.

Rozmaringot se viselek a kalapom mellett,
Még azt mondják, az is a te kiskertedbe termett,
Hogy ne tudja meg a világ, mért van a szívem gyászba,
Elvitték a szeretőmet Dél-Amerikába.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ÉDESANYÁM SOK SZÉP SZAVA

Édesanyám sok szép szava,
Kire nem hallgattam soha.
Ráhallgatnék, de már késő,
Hull a könnyem, mint az eső.

Édes volt az anyám teje,
Keserű a más kenyerre.
Ki nem hiszi, próbálja meg,
Mindezt magáról tudja meg.

Én elmegyek, meglássátok,
Híremet sose halljátok.
A híremet, a nevemet,
Felejtetek el engemet.

Velkenye
Rima-völgy

Csutor András (71)
1975

ELMEGYEK ÉN AZ ALFÖLDRE INNEN

Elmegyek én az Alföldre innen,
Ahol nekem ismerősöm nincsen.
Elbujdosok a világ szélire,
Hogy ne legyek senkinek terhire:

Harkács
Turóc-völgy

Riz Barnáné
Jokhel Zsuzsanna (64), 1973

ISTEN VELED, SZILICE-FÖLD

Isten veled, Szilice-föld,
Énfelőlem lehetel zöld.
Énfelőlem kizödülhetsz,
Nem taposlak soha többet.

Nézz ki, babám, ablakidból,
Most megyek ki a faluból.
Vess utánam egy pillantást,
Talán sose lássuk egymást:

Síratott az édesanyám,
Mikor fehéret adott rám.
Ne sirassál, édesanyám,
Nem szidol már engem tovább.

Már én elmegyek tőletek,
Isten maradjon veletek.
Akik lányok maradtatok,
Szép szeretőket tartsatok.

Akár kettőt, akár hármat,
Énfelőlem akár százat.

Szilice
Szilicei fennsík

Bodnár Balázs (70)
1975

VERI A JÉG A SAROGLYA HÁTULJÁT

Veri a jég a saroglya hátulját,
Verd meg Isten az uraság udvarát.
Verd meg Isten uraságot magát is,
De még azt az ingyen élő ispánt is.

Ha elkezdem az időmet számlálni,
Hány éjszaka fogok még én itt hálni,
Meggzámolom reggel, délben, hajnalba,
Jaj, de el van a szívem szomorodva.

Szkáros
Turóc-völgy

Bajo István (71)
1973

SZEGÉNY CSELÉD KINT DOLGOZOL A TANYÁN

Szegény cseléd, kint dolgozol a tanyán,
Az a csuda, hogy meg nem öl a meleg nyár,
Télbe hideg, nyárba nagyon meleg van,
Az a csuda, hogy a lélek benned van.

Szkáros
Turóc-völgy

Bajo István (71)
1973

MEGUNTAM MÁR ÉN HARKÁCSOT SZOLGÁLNI

Meguntam már én Harkácsot szolgálni,
Göboly nyáját kopár mezőn forgatni.
Leveszem a nyájokról a kezemet,
Adják másnak a panaszos kenyeret.

Harkács
Turóc-völgy

Ríz Barnáné
Jokhel Zsuzsanna (64), 1973

MEGUNTAM MÁR EZT AZ URAT SZOLGÁLNI

Meguntam már ezt az urat szolgálni,
Az udvarát végig-hosszig sétálni.
Veszek juhot, felés bacsonak állok,
Zód erdőbe a babámmal sétálok.

Runya
Sajó-völgy

Csák János (76)
1975

IHAJA, BEFÜTYÜLT A VONAT AZ ÁLLOMÁSRA

Ihaja, befütyült a vonat az állomásra,
Csuha, gyere babám, kíséj ki a vasútra.
Nem megyek én, mer a szívem bánatába meghasad,
Ihaja, ha vissza kell onnan jönni magamnak.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

NÉZZ KI, RÓZSÁM, ABLAKODBÓL

Nézz ki, rózsám, ablakodból,
Most megyek ki a falumból.
Vess utánam egy pillantást,
Ki tudja, hogy látjuk egymást?

El kell menni, ha esik is,
Bár ha nehezen esik is,
Nehezen esik a járás,
Tőled, babám, az elválás.

Ragály
Szuha-völgy

Paicsó Pálné (83)
1973

ÉDESANYÁM IS VOLT NÉKEM, DE MÁR NINCS

Édesanyám is volt nékem, de már nincs,
Mer elvitte a gömöri nagy árvíz.
Két hónapja, hogy a vizet halászom,
Könnyeimtől már a habot se látom.

Harmadikra kifogtam a kendőjét,
Zöld selyemmel bele varrtam a nevét.
Közepébe búbánatot rakattam,
Jaj, Istenem, de nagy árván maradtam!

Szilice
Szilicei fennsík

Máthé Lászlóné
Berecz Jolán (48), 1975

BUDAPESTI POSTÁS LÁNYA JÖJJÖN KI

Budapesti postás lánya jöjjön ki,
Az ajánlott leveletem adja ki.
Benne van a kisangyalom arcképe,
Ha kiadja meg is csókolom érte.

Kapitány úr, jól vezesse a hajót,
Gice felé vegye a direkciót.
Ott várnak a mikócsányi kislányok,
Isten hozott régi amerikások!

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkó János (81)
1973

HA ELINDULT EZ A GŐZÖS, HADD MENJEN

Ha elindult ez a gőzös, hadd menjen,
Énutánam senki ne keseregjen!
Aki pedig énutánam sírva kesereg,
Azt az egyet a jó Isten áldja meg!

Szilice
Szilicei fennsík

Bodnár Balázs (70)
1975

ÚSZIK A HAJÓ, SZÉPEN SZÓL DUDÁJA

Úszik a hajó, szépen szól dudája,
Elindultunk öten Amerikába.
Én Istenem, segítsél minket oda,
Zúg a tenger, a hajót meg csapdossa.

Ha kikötünk majd a Kaszegárdába,
Messze van már a kis falunk határa.
Jaj, Istenem, segítsél minket vissza,
Ott maradt a családunk ókontriba.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (69)
1973

SZÉNA, SZÉNA, SZÉNA TEREM A RÉTEN

Széna, széna, széna terem a réten,
A babámmal nem beszéltem a héten,
Majd beszélék vasárnap ebéd után,
A ligetbe a csikágói utcán.

Lévárt
Turóc-völgy

Tóth Lajos (76)
1973

ELMENT A SZERETŐM DÉL-AMERIKÁBA

Elment a szeretőm Dél-Amerikába,
Onnan levelet irt, hogy menjek utána,
Nem megyek utána Dél-Amerikába,
Inkább itt maradok Szilice faluba.

Szilice
Szilicei fennsík

Bodnár Balázsné
Máthé Ilona (62), 1975

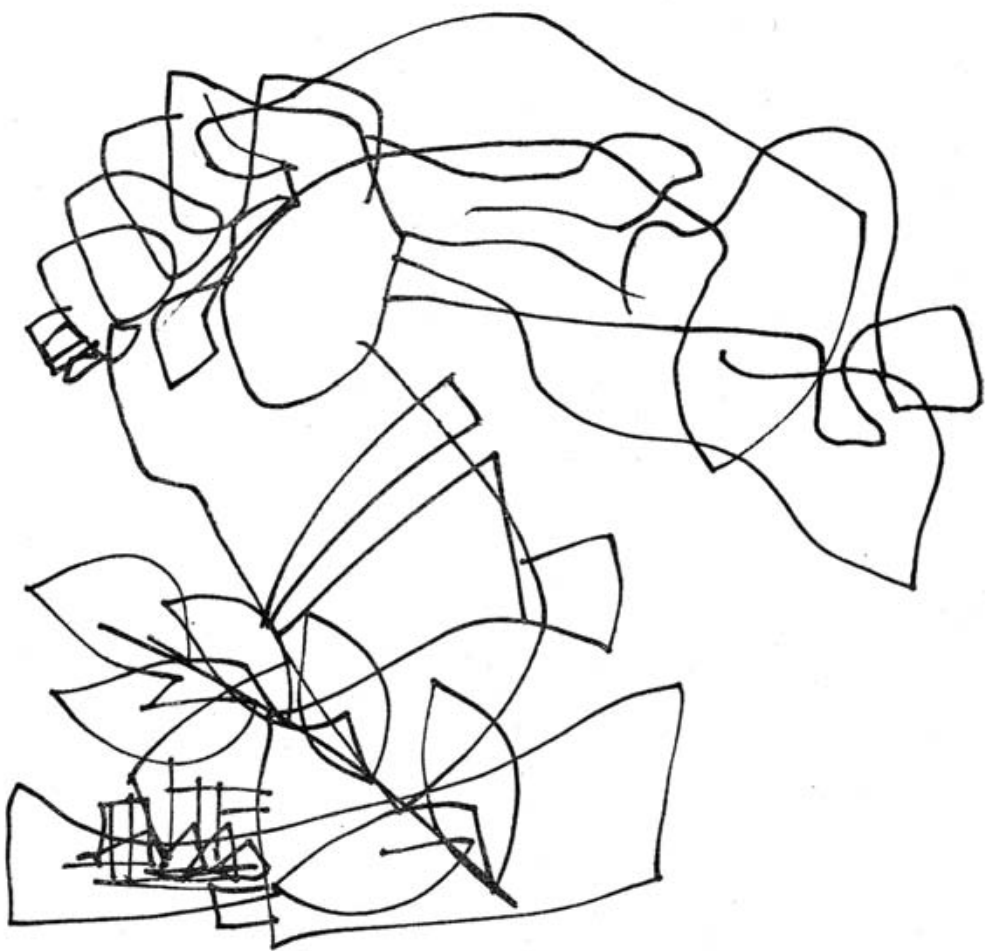
KIMENTEM A NEVIJORKI LIGETBE SÉTÁLNI

Kimentem a neviyorki ligetbe sétálni,
Hallok ott egy kakukmadárt hármat kiáltani.
Szólj még egyet, kakukmadár, a többit nem bánom,
Elhagyott a kisangyalom, mfg élek, sajnálom.

Lévárt
Turóc-völgy

Galo Néli (60)
1973

POLITIKAI DALOK

A BURZSUJOK EL AKARJÁK TILTANI

J-99

A bur-zsu-jok el-a-kar-ják til-ta-ni,
Nem sza-bad a pro-le-tár-nak az uc-cá-ra ki-men-ni.
De mi a-zért ki-me-gyünk az uc-cá-ra,
Kö-te-let a, zsi-ne-get a ku-tya bur-zsuj nya-ká-ra.

Felsővály
Vály-völgy

Gyömbér István (75)
1973

A BÁNYÁBA KERESIK AZ ARANYAT

A bányába keresik az aranyat,
Nem az utcán, hanem lent a föld alatt.

A somsályi köszénbánya de magos,
De sok szegény bányászlegény hervad ott.

Hervadhat ott, mert bűdös a levegő,
Mer megöli szegényeket a szénkő.

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

DE SZERETNÉK, DE SZERETNÉK KUN BÉLÁVAL BESZÉLNI

♩ = 103

De sze-ret-nék, de sze-ret-nék Kun Bé-lá-val be-szel-ni,
 De még job-ban, de még job-ban a szo-bá-já-ba be-men-ni.
 Meg-mon-da-nám Kun Bé-lá-nak ma-gá-nak, ma-gá-nak,
 Lá-nyo-kat is, csu-haj, lá-nyo-kat is so-raz-zon be ba-ká-nak.

De Kun Béla, de Kun Béla azt írta a levélbe,
 Nem illik a, nem illik a csákó a lány fejébe.
 Mert a lánynak hatvanhárom szoknya kell, szoknya kell,
 Szoknya mellé, szoknya mellé csinos magyar baka kell.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

HA ÉN EGYSZER TŰZES MENNYKŐ LEHETNÉK

$\text{♩} = 100$

Ha én egy - szer tű - zes men - ny - kő le - het - nek

Bu - da - pes - ti or - szág - ház - ba be - vág - nek,

A - gyon üt - nem Hor - thy Mik - los ma - gát is,

Meg a töb - bi re - ak - ci - ós ku - tyát is!

Kelemér
Szárász-völgy

Brichta Adólfné
Javora Gizella (63), 1975

TE DOLGOZOL A MÉLYBE

Te dolgozol a mélybe,
De mondd, miért?
Sötét a bánya-tárna,
De mondd, miért?
Az otthonod nyomorba áll,
A gyermeked rongyokba jár,
Az asszonyod üres fazékkal sírva vár.
Csak üss le már, csapj le már,
A bányászcsákány készen áll,
Ne félj, ne félj, ne félj.

A burzsujokkal paktálsz,
 De mondd, miért?
 A bőróddal számolhatsz,
 De mondd, miért?
 Szítsd a tüzet, rajta, rajta,
 Régi rendért nem lesz kár,
 Forradalom és miénk lesz a föld, a gyár,
 Csak üss le már, csapj le már,
 A régi bányász készen áll,
 Ne félj, ne félj, ne félj.

Rozsnyó
 Sajó-völgy

Csák András (65)
 1973

MARGIT KÖRÜTI FOGHÁZBA

Margit körüti fogházba
 Szomorúan fúj a szél,
 Az ajtókat meg-megrázza,
 Rémes dolgokról mesél.

A folyosón zaj hallatszik,
 Meg-megrezdül bent a zár,
 Az ajtóba fegyver csillog,
 Vallatnak egy proletárt.

Hej, proletár, hej, proletár,
 Emeld fel a kezedet,
 Nyújtsd ki fenyítő kezedet,
 Vágj agyon egy ezredet.

Nézd csak, nézd csak, kelet felől
 Jön feléd egy regement,
 Beteg szívvel, fájó szívvel,
 Üdvözljed ezeket.

Rozsnyó
 Sajó-völgy

Csák András (65)
 1973

RIMASZOMBATI FEGYHÁZBAN

♩ = 64

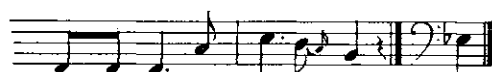
Ri - ma - szom - ba - ti fe - gy - ház - ban,

Szo - mo - rú - an fűj a szét.

Az ab - la - kát meg - meg - ráz - za,

Ré - mes dol - gok - ról re - gel.

Hej, proletár, hej, proletár,
Töröld le a könnyedet,
Nyisd ki szorított öklödet,
Vedd fel újból fegyvered.

A vér nem folyik hiába,
Az átkunk a múltra száll.
Rongyos vackain elnyúlva
Fekszik egy holt proletár.

Folyosóról zaj hallatszik,
Megcsikordul benn a zár,
Az ajtóban fegyver csillog,
Kihallgatnak, proletár.

Társaimnak sápadt arca
Oly vértelen, halovány.
Csöndben hangzik benn a jajszó,
Vallatnak egy proletárt.

Felsővály
Vály-völgy

Gyömbér István (75)
1973

VAN MÉG LÁMPAVAS

Van még lámpavas,
Van még lámpavas.
Szlovenszkóban sok a gaz,
Úgy ám, sok a gaz,
Van még lámpavas.

Kik féltik az államot,
Kik féltik az államot,
Egytől egyig mind gazok,
Úgy ám, mind gazok,
Kik féltik az államot.

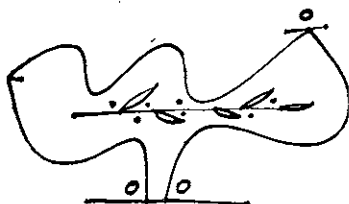
Akaszd fel a zsupánt,
Akaszd fel a zsupánt,
Melléje egy szocdemet,
Úgy, egy szocdemet,
Akaszd fel a zsupánt.

Most jó a bársonyszék,
Most jó a bársonyszék,
De fogtok ti lógni még,
Úgy ám, lógni még,
Most jó a bársonyszék.

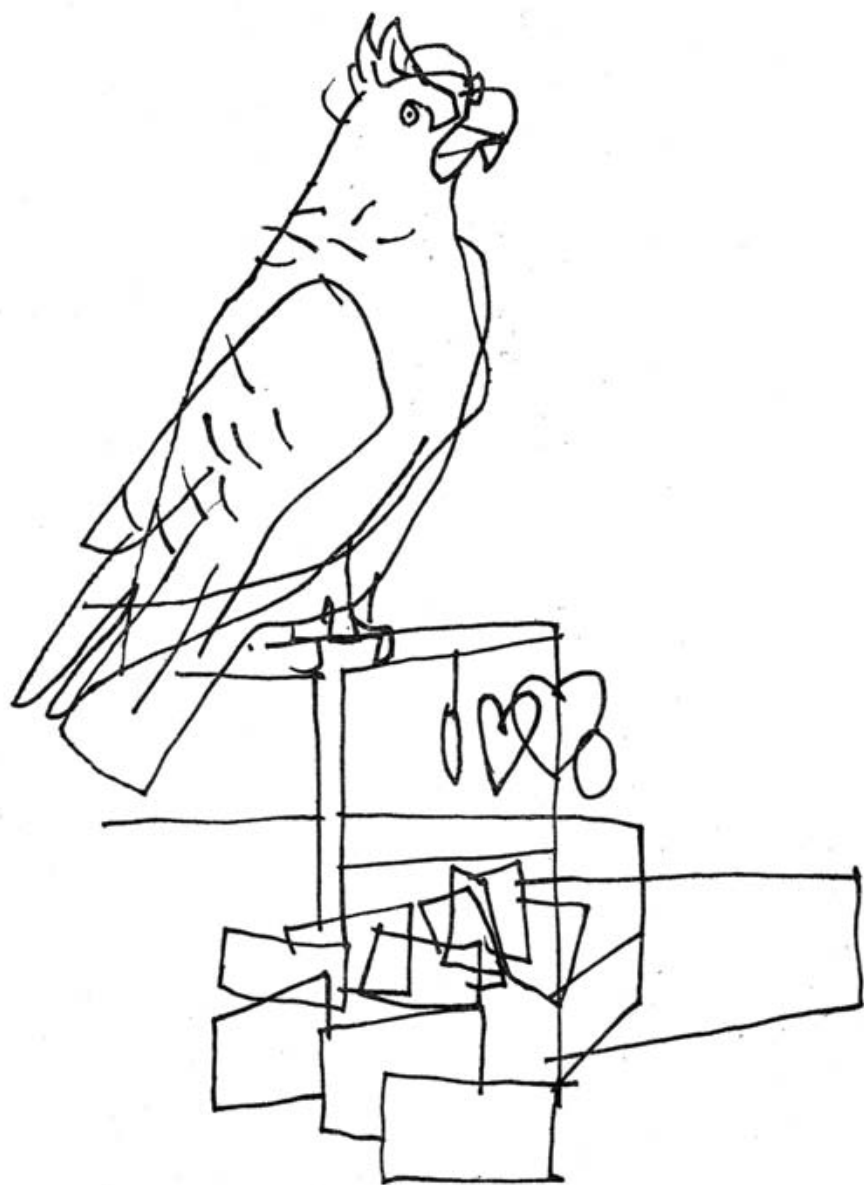
A szükségbe nincs tilos,
A szükségbe nincs tilos,
A mi zászlónk vérpiros,
Úgy ám, vérpiros,
A szükségbe nincs tilos.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1975

VÁSÁRI NÓTÁK, KOLDUSÉNEKEK, BAKTERNÓTÁK

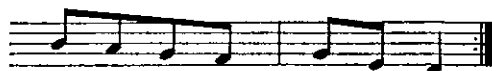

AFRIKAI PAPRIKA

J. 94

Af - ri - ka - i pap - ri - ka,
Há - zunk e - lőtt gya - kog - út,

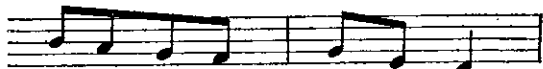
Pa - pucs - ba jár a li - ba.
A - zon jár a dró - tos - tót.

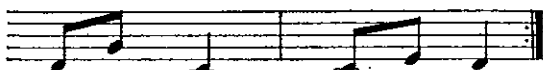
Ki - a - bál: Ve - gye - nek,
Dró - tót, mást, e - gye - bet!

Mert a píz - kos kony - há - ra,
Gyű - rű, ol - ló man - gor - ló,
Ár - pa - ká - vé pör - kö - lő,

Több kell, mint a tisz - tá - ra.
Ó, va - sa - ló, va - sa - ló.
Hát, a ki - csi, nagy fe - dő?

Kis csa - pő, nagy csa - pő.
Re - sze - lő, me - sze - lő.
Kis ka - nál, nagy ka - nál.

Ra - gyog a kony - ha fa - lán.

HÉT AZ ÁR, SZABOTT ÁR

♩ = 120

Hét az ár, szá - bott ár,
Vá - lo - gat - va hét kraj - cár.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

HÉT AZ ÁRA, SZABOTT ÁRA, HÉT

♩ = 130

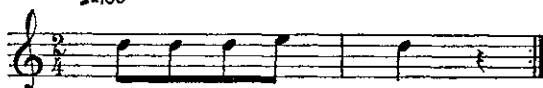
Hét az á - ra szá - bott á - ra, hét,
Én ná - lam ma min - den da - rab hét!
Hét az á - ra, szá - bott á - ra,
Ha nem ve - szí, ne bab - rái - ja!
Hét, hét, má - ma min - den hét!

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

HÉT AZ ÁRA, HÉT

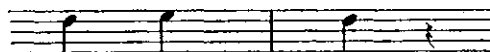
J-108

Hét az á - ra , hét,
Min - den da - rab hét!

Bu - gyog e - lől , bu - gyog há - tul,
Bu - gyog min - den ol - da - lá - ról,

Hét , hét , hét ,

Min - den da - rab hét!

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (57), 1975

GYÓCSOT, CSIPKÉT VEGYEN KEND, ASSZONYOM

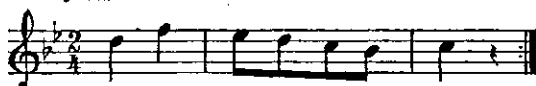
Gyócsot, csipkét vegyen kend, asszonyom,
Elég nagy az én rőföm, asszonyom,
Megvan az hat arasz,
Bizony az hat arasz,
Asszonyom!

Hét
Sajó-völgy

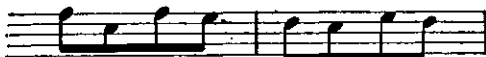
Gecse Márton (60)
1960

JAJ, DE FINOM, JAJ, DE JÓ

♩=142

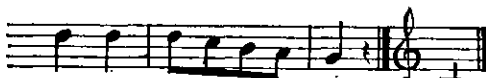
Jaj, de fi-nom, jaj, de jó,
Ez a nő-i bu-gyo - gó!

Bu-gyog e - lől, bu-gyog há-tul,

Bu - gyog min-den ot - da - ka - ról,

Hét, hét, ma-ma min-den hét!

Gesztete — Mezőlajos
Rima melléke

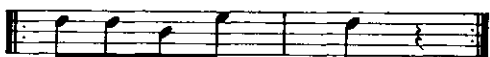
Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

ÖT KRAJCÁR A MAGYAR KALENDÁR

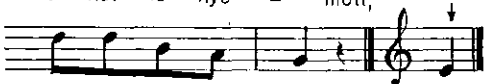
♩=180

Öt kraj - cár a ma-gyar ka-len - dár,

Mert meg - bo - ton - dult
Pes - ten a nyom - dász,
So - kat te - nyo - mott,

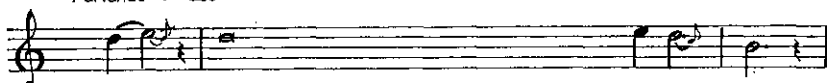
En - gem itt ha - gyott.

Gesztete — Mezőlajos
Rima melléke

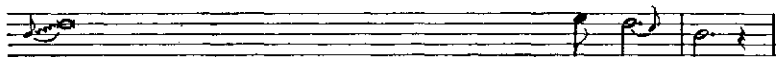
Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

SEJ, MIKOR MÉG MINK TIZENHAT ÉVES DRÓTOS LEGÉNYEK VÓTUNK

Parlando ♩ = 225

Sej, mi - kor még mink tizenhat éves drótos legények vó - tunk,

Fölkerestük a legszebbik váro-sun - kat,

♩ = 181

S az - u - tán el - kezd - tünk dró - toz - nyi, fő - doz - nyi,

Fa - ze - kat fő - doz - nyi Ha - há!

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (57), 1975

HEJ, DE TÖNKREMENTEM

Hej, de tönkrementem,
Jaj, de nagy a károm,
Minden portékámat
Ingyen licitálom.
Ide hat, oda hat,
Mindenhova hat,
Tóni válogatni hagy,
Ez az idegekre hat.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

A SZENTKÚT FELÉ VEZET A GYALOGÚT

Parlando ♩ = 213

A Szent-kút fe - lé ve - zet a gya - log - út,

Ép - pen ar - ra megy a vi - lág - ta - lan kò - dus.

Ad - ja - tok, ad - ja - tok, a - mit Is - ten a - dott,

Lát - hat - ja - tok, mi - lyen vi - lág - ta - lan va - gyok!

Hej, betett nekünk a szentkúti búcsú!
 Ellopták a csacsit minden talyigástúl!
 Nem maradt egyebem egy lapos tetűnél,
 Az is ott döglött meg a fülem tövénél.

Beje
 Turóc-völgy

Grébec Árpád (76)
 1975

MÁRIAPÓCS FELÉ

Máriapócs felé
 Vezet a gyalogút.
 Azon billeg-ballag
 Világtalan kódus.

Világtalan vagyok,
 Nem látom az eget,
 A harmadik lábam
 Nem éri a földet.

Mit attak ott, fiam,
Tojást, édesapám,
Vágd kerékhez, fiam,
Azt a sok-sok tojást.

Világtalan vagyok,
Nem látom az eget,
A harmadik lábam
Nem éri a földet.

Mit attak ott, fiam,
Babot, édesapám.
Fene a babodnak,
Babodnak istenét,
Letörte a sok bab
Szekezem tengelyét.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (62), 1974

BETETT MÁR ÉNNÉKEM A MÁTRAÍ BÚCSÚ

Betett már énnékem a mátrai búcsú,
Ellopták az asszonyt minden talyigástul.
Nem maradt egyebem egy rongyos tetyűnél,
Az is halva fekszik a filem tövinél.

Adjatok, adjatok, amit Isten adott,
Mer, hogyha nem attok, tik is megvakultok.
Áldja meg az Isten papné szobalányát,
Mer ő adott nekem forró alamizsnát.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

TÍZET ÜTÖTT MÁR AZ ÓRA

Tízet ütött már az óra,
Térjetelek hát nyugovóra!
A tűzre jól vigyázzatok,
Házatokra rá ne szálljon!

Sajórecske
Sajó-völgy

Béres Balázs (68)
1963

TÍZET ÜTÖTT MÁR AZ ÓRA

Tízet ütött már az óra,
Forduljatok nyugovóra!
Tűzre, vízre vigyázzatok,
Úgy leszen csak nyugalom!

Mártonfalva
Rima-völgy

Varga László (79)
1963

ESTE VAN MÁR NYUGOVÓRA

Este van már nyugovóra,
Tízet ütött el az óra.
Hallja minden ház gazdája,
Adjon Isten jó éjszakát.

Éjfél előtt térj álomra,
Tizenegyet üt az óra.
Isten segítsen rajtatok,
Békességgel nyugodjatok.

Éjfél ütött el az óra,
Így jutottunk el holnapra.
Tizenkettőt elütötte,
A jó Isten van veletek.

Éjfél után ütött egyet,
Már egy nappal értünk többet.
Forduljon az nekünk jóra,
Éjfél után egy az óra.

Hét
Sajó-völgy

Gecse Márton (60)
1960

TRÉFÁS DALOK, CÖLÖPVERŐ NÓTÁK

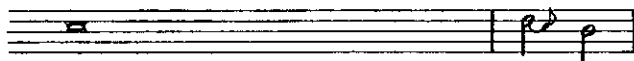

ELMENTEM ÉN A MALOMBA KO-KO-KO-RÁN

Parlando J. 94

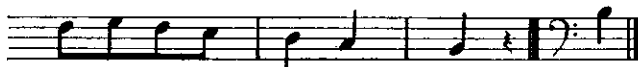
El - men - tem én a ma - lom - ba, ka - ka - ko - rán,

Ba - rá -t fe - küdt a ma - lom - bára - né ha - ha

Har - csa ú - szik a víz - be,

Ma - lom bára - lé - gény a liszt - be.

Ez a legény fájditja az i-i-i-nát,
Mer az éjjel nem kapott...
Pipadohányt, kostököket,
Korán reggel fröstököket.

Ez a kislány koszorút köt, köt, köt-ött,
De még szebb van a...
Köszörűsnek állanék,
Ha jó köre találnék.

Júniusban megcsendül a ka-ka-ka-sza,
Szegény embernek elől van a...
Faszerszámja, üllője,
Kaszaköszörűlője.

Már minálunk kévébe kötik a ná-ná-nádat,
Szaladj, kislány, mer...
Pipára gyűjt a legény,
Úgy ballag hazafelé.

A sok szép tábla búza közt is akad du-du-dud-va,
A sok szép lány közt is akad...
Kurucvilág régen volt,
De már régen el is múlt.

Kövi
Turóc-völgy

Nandrázsy József (83)
1973

ADDIG TÁNCOLOK, MULATOK

Addig táncolok, mulatok,
Míg csak be nem rukkolok.
Ha bevesznek katonának,
Vagy tűzérnek, vagy bakának,
Megsiratnak engemet a kislányok.
Addig iszok, mulatok,
Míg csak jó be nem rugok.
Ha berugok, majd kirugnak,
Ha kirugnak, majd lefekszek,
Ha lefekszek, majd felkelek,
Akkor is csak Pali lesz az én nevem.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

HEJ, MINÁLUNK A GISZEREK

Hej minálunk a giszerek
Fapapucsba járnak.
Azok élik világjokat,
Akik ketten hálnak.

Már én szegény giszér legény
Csak egyedül hállok,
Akarmerre tapogatok,
Csak falat találok.

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (35), 1973

ELINDULTAM, HOGY HÁZASODNI MEGYEK

Elindultam, hogy házasodni megyek,
Mer meguntam a magányos életet.
Tizenkét lányt megkértem, nem gyött el,
Mind a tizenkettő hibát lelt bennem.

Az egyiknek kicsi voltam, az volt baj,
Másodiknak csalfa voltam, az volt baj,
Harmadiknak, hogy a szemem kékedzett,
Negyediknek kacsintásom nem tetszett.

Az ötödik: mér nem jöttem hamarább?
A hatodik: mér nem jöttem paripán?
A hetedik: hogy én részeges vagyok,
A nyócadik: hogy én csapodár vagyok.

Kilencedik: mér nincsen édesanyám?
A tizedik: mér nincsen édesapám?
Tizenegyet édesanyja nem adta,
Tizenkettedik nem megy férjhez soha.

Így hát én se házasodok meg soha,
Egy asszonynak nem leszek a bolondja.
Nincs szebb élet, mint a magányos élet,
Találók én száz szeretőt, míg élek.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

HARAGSZOK A TÖKÖDRE

Haragszok a töködre,
Ráfolyik a kukorica fődemre.
A fődedet felszántatom,
A töködet lehordatom,
Mer haragszok a töködre,
Ráfolyik a kukorica fődemre.

Kelemér
Száz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

ISMERTED-E AZT A PAPOT RAGÁLYON?

Ismerted-e azt a papot Ragályon,
Aki téged meggyóntatott az ágyon?
Adott neked olyan penitenciát,
Most is a karodon viszed a fiát!

Kelemér
Száz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

JAJ, DE BORZALMAS A LÓNAK AZ ÉLETE

Jaj, de borzalmas a lónak az élete,
Mer ha megöregszik, nincsen becsülete.
Útik, verik, rugják, cigányoknak adják,
Fiatal korában rászabják az igát.

Abrakot nem ettem, de megöregedtem,
Kukoricagórén sokszor kiteleltem.
No, most, édes gazdám, zárd le az ólajtót,
Kapol a bőرمért egy kis borraivalót.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (52)
1961

KÉT UJJA VAN, KÉT UJJA VAN A KÖDMÖNNEK

Két ujja van, két ujja van a ködmönnek,
Kerek ajja, kerek ajja a pendelnek.
Csivirítom, csavarítom,
Éjfél fele felborítom.

Két ujja van, két ujja van a ködmönnek,
Kerek ajja, kerek ajja a pendelnek.
Akármilyen szűk a pendel,
Felhajtja a szegény ember.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

KIMENT A HÁZ AZ ABLAKON, JAJ, JAJ, JAJ

Kiment a ház az ablakon, jaj, jaj, jaj,
Benne ül egy vén asszony, jaj, jaj, jaj.
Harminckettő a foga hujja,
Mégis a vőlegényt híjja,
Megőszül a fejemen a haj, haj, haj.

Harminckét tojást szedett, jaj, jaj, jaj,
Rajta ül egy vén kisasszony, jaj, jaj, jaj.
Várja annak kikelését,
A vén marha teremtését,
Megőszül a fejemen a haj, haj, haj.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

MAGAS JEGENYEFÁN PALACSINTA FÉSZEK

Magas jegenyefán palacsinta fészek,
Hej, te túrós béles, úgy szeretlek téged,
De a tötött csirke nem is száll fel oda,
Rohadt kelkáposzta nem eszlek meg soha.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

MIKOR MENTEM BECSKEREI CSÁRDÁBA

Mikor mentem becskerei csárdába,
A jó Isten ottan ült egy gatyába,
Szűz Mária Szent Józseffel bokázott,
Krisztus urunk a sarokba rókázott.

Mikor eztet a jó Isten meglátta,
Boros kancsót Jézus fejéhez vágta.
Futott is a Krisztus urunk szent vére,
... Isten, tudtam, ez lesz a vége!

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

TIZENNÉGY ÉS FÉL ESZTENDŐS

Tizennégy és fél esztendő
Voltam még talán,
Mikor Pestre nagynénémhez
Küldött az anyám.
A sok ház közt eltévedtem,
Nagynénémet meg nem leltem,
Hát ki állott előlme:
Egy tekintetes úr.

Jaj, de büszke, jaj, de nyalka
Szép gavallér vót.
Egy szavára elhódított,
Szép nagyságának szólított,
Fiákerba ültetett a
Tekintetes úr.

Sok, sok utcán el-elmentünk,
Végre megálltunk.
De sokan is megbámultak,
Ahol kiszálltunk.
És egy kicsit jobbra tértünk,
És egy kávéházhoz értünk,
Ajtót nyitott előttem a
Tekintetes úr.

Külön szoba, paplanyos ágy,
Csak ketten valánk.
A lámpát is eloltotta,
Mideremet kigombolta,
Nagy tüzesen megkarolt a
Tekintetes úr.

Reggel mikor fölébredtem
Úgy fájt a fejem,
Mer nem tudtam, hogy az éjjel
Mi történt velem.
Kávéházi szarvasgomba
Most is érzem a gyomromba,
Végre pezsgőt hozatott a
Tekintetes úr.

Kilenc hónap gyorsan eltelt,
Eljött a tavasz.
Ablakimon beszállott
Egy szép gólyamadár.
De hiába hessegettem,
Soha ki nem kergethettem,
Mer ott vót a csőrébe a
Tekintetes úr.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

NYOLCAN VOLTAK A LEÁNYOK

Nyolcan voltak a leányok
Ott künn a tanyán.
A nyolc között a legszebb volt
A Juliska lány.
Szólt az apja, menj szolgálni
Egy kis világot próbálni,
Hogy majd többet tudsz.
Csingilingi, csingilingi,
Hogy majd többet tudsz.

Két hét múlva a Juliska
Pestre utazott.
Mikor leszállt a vonatról,
Csak bámészkodott.
Mikor leszállt a vonatról
Budapesti állomáson
Csak csodálkozott.
Csingilingi, csingilingi,
Csingilingi, bim-bam-bom.

Két hét múlva Juliskának
Jó helye akad.
Két pengő volt fizetése,
Még meg mást is kap.
Ha nem látta a nagysága,
Nagyságos úr megduplázta,
Csókot is kapott.
Csingilingi, csingilingi,
Csókot is kapott.

Egy év múlva a Juliska
Haza utazott,
Mer már akkor gólyabácsi
Kisbabát hozott.
Szólt az apja: hej, te gyerek,
Ezér utaztál föl Pestre,
Hogy kölyköt hozzál?
Csingilingi, csingilingi,
Hogy kölyköt hozzál?

Szólt Juliska: édesapám,
Ne haragudjék!
Azér jöttem most már haza,
Hogy majd férhez mén:
Ezer pengő hozományom.
Szólt az apa: Jól van, lányom,
Rendben van az ügy.
Csingilingi, csingilingi,
Csingilingi, bim-bam-bom.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

NEM MESSZE VAN IDE RATKÓ

Nem messze van ide Ratkó,
Nem kell a kislányra patkó,
Mer ha azon patkó volna,
Hozzá nyúlnál, agyon rúgna.

Nem messze van ide Pedrő,
Nem kell a kislányra pergő,
Mer ha azon pergő volna,
Hozzá nyúlnál, mingyár szólna.

Runya
Sajó-völgy

Csák János (76)
1975

CSO BOJA MO ROBITY

Cso boja mo robity,
Ti ma zsená mi,
Ha megyünk kocsmába,
Oni za na mi.

Mink parancsolunk,
Oni vipiju,
Hogyha kell fizetni,
A te pokriju.

Mikolcsány
Murány-völgy

Ráosztóczi András (72)
1973

HOL VÓLTÁL, GYESZI BOL?

Hol vóltál, gyeszi bol?
Kereszturi juhász!
Mér nem jöttél hozzánk,
Csera vecser doma.

Ha eljöttél volna,
Csera do koztola,
Megláttad volna a
Béli ho szokola.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

SÁRGA UBORKÁNAK ZELENI LISZT MÁ

Sárga uborkának zeleni liszt má,
Ennek a kislánynak frajera nyemá:
Ha nincs, estye bugye maty,
Jó az Isten, bugye pomáhaty.

Tornalja-Királyi
Sajó-völgy

Loska Ferencné
Borzi Erzsébet (42), 1975

ELMENT A PAP ALMÁT LOPNI

(Cölöpverő nótá)

♩=113

El - ment a pap al - mát lop - ni,

El - fe - lejt - tett bo - tot vin - ni,

Fel - ál - lí - tot - ta a,

Az - zal ver - te le az al - mát.

Hollári, hollára,
Hollári, hollára, bumm!

Leesett a pap az ágyról,
Lejött a bőr az orráról,
Ugy kell néki, mér cicázott,
Mér nem inkább bibliázott,
Hollári, hollára,
Hollári, hollára, bumm!

Elment a pap tyúkot lopni,
Elfelejtett zsákokat vinni,
Levette a reverendát,
Abba dugta be a tyúkját,
Hollári, hollára,
Hollári, hollára, bumm!

Egy tücsök meg egy tücsök,
Mindössze az két tücsök.
Egymás hátára másztak,
Sok kis tücsköt csináltak.
Hollári, hollára,
Hollári, hollára, bumm!

Réten volt a kis kecske,
Őrizte egy menyecske.
Két lábra állt a kecske,
Elcsúszott a menyecske.
Hollári, hollára,
Hollári, hollára, bumm!

Menyecske a szilvásba
Szilvát szed egy kosárba.
De a szilva kukacos,
János bácsi, jó napot!
Hollári, hollára,
Hollári, hollára, bumm!

Pelsőc
Sajó-völgy

Varga Ferenc (72)
1973

A TISZÁN ÚSZIK A PAP

(Cölöpverő nóta)

$\text{♩} = 120$

A Ti - szán ú - szik a pap,
Va - la - gát sü - ti a nap,
Nye - li a ha - bo - kat , kur - jant jó na - gyo - kat,
Hol - lá - ré , hol - lá - ré hopp!

Pelsőc
Sajó-völgy

Varga Ferenc (72)
1973

ELMENT A PAP ALMÁT LOPNI

(Cölöpverő nőta)

Elment a pap almát lopni,
Elfelejtett botot vinni.
Felállította a ...
Avval verte le az almát.
Aja-jajja, aja-jajja,
Jaja-jajja, aja-jajja.

Elment a pap almát lopni,
Elfelejtett zsákot vinni.
Megódta a bőgatyáját,
Odarakta a sok almát.
Aja-jajja, aja-jajja,
Jaja-jajja, aja-jajja.

Leesett a pap az ágyról,
Legyűlt a bőr az orráról.
Úgy kell néki, mér cicázik,
Mér nem inkább bibliázik.
Aja-jajja, aja-jajja,
Jaja-jajja, aja-jajja.

Ha az ember megöregszik,
A padkára maga fekszik.
Tőki lágyul, lyuka tágul,
Úgy múlik ki a világból.
Aja-jajja, aja-jajja,
Jaja-jajja, aja-jajja.

Ha az asszony megöregszik,
Hasra fekszik, úgy melegsik.
Csöcsi lágyul, lyuka tágul,
Úgy múlik ki a világból.
Aja-jajja, aja-jajja,
Jaja-jajja, aja-jajja.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

SAJÓBA ÚSZIK EGY PÉK

(Cölöpverő nótá)

Sajóba úszik egy pék,
Kiflistől belelőkték.
A kifli elázott,
A pék meg kimászott,
Hullaré, hullaré, haj!

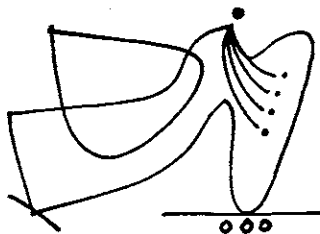
Sajóba úszik egy zsámlí,
Mariska rá akar állni.
A zsámlí elúszott,
Mariska lecsúszott,
Hullaré, hullaré, haj!

Sajóba úszik egy harcsa,
Fogom a csöcsödöt, Marcsa.
Fogom a csöcsödöt,
Te meg a pötyömet,
Hullaré, hullaré, haj!

Sajóba úszik egy fej,
Kodelka vesztette el.
Leúszott Budáig,
Léderer házáig,
Hullaré, hullaré, haj!

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

BALLADÁK, RABÉNEKEK

ANGÓDI BORBÁLA

(A szégyenbe esett lány)

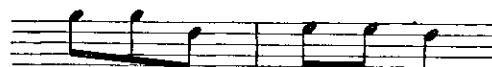
Poco rubato $\text{♩} = 187$

É - des, ked - ves lá - nyom,

Mi van most te - ve - led?

A szok - nyad e - le - je

De meg - rö - vi - de - dett!

Szabó nem jól szabta,
Varró nem jól varrta,
Verje meg az Isten,
Aki elrontotta!

Ha este érsz oda,
Tedd a párnájára,
Ha délbe érsz oda,
Tedd a tányérjára!

Hóhérok, hóhérok,
Fogjátok lányomat!
Kiskőrös hídjánál
Fejezzétek őt le!

Délbe értem oda,
Tányérjára tettem,
Gyöngyvári úrfi ezt
Fel is szakította.

Édes kedves anyám,
Csak egyet engedj meg:
Gyöngyvári úrfinak
Levelet intézzek!

Kocsisom, kocsisom,
Fogd be hat lovamat,
Angódi Borbálát
Életbe találjam!

Kocsisom, kocsisom,
Fogd be hat lovamat:
Vidd el a levelem
Gyöngyvári úrfinak!

Jó napot, jó napot,
Ismeretlen anya!
Hol van és hol leszen
Angódi Borbála?

Kiment a mezőre
Gyöngyvirágot szedni,
Gyöngyvári úrfinak
Kalapjához tenni.

Nincsen ott, nincsen ott,
Ismeretlen anya!
Hol van és hol lészen
Angódi Borbála?

Amott van, amott van
Egy patak vizébe:
Arcát mosogatja,
Lábát törülgeti.

Nincsen ott, nincsen ott,
Ismeretlen anya!
Hol van és hol lészen
Angódi Borbála?

Mit tűröm, tagadom,
Ha ki kell vallanom:
Bent van a szobába
Gyászos ravatalon.

Bemegy a vőlegény,
Látja menyasszonyát.
Kiveszi a kését,
Agyonszúrja magát.

Testem a testeddel
Egy sírba nyugodjon,
Vérem a véreddel
Egy patakot mosson!

Engem temessenek
Templom közepére,
A mi kisdudunket
Oltár elejébe.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyo vszky Józsefné
Kovács Teréz (52) 1975

HANGODI BORBÁLA

(A szégyenbe esett lány)

$\text{♩} = 87$

Bor - csa, é - des lá - nyom,
Mily rö - vid a szok - nyád!
Sza - bó nem jól szab - ta,
Var - ró nem jól varr - ta!

Készülj hát, készülj hát
A sötét parlába.
A sötét parlából
A nyakvágó hídra.

Várjál még, jó anyám,
Várjál még egy kicsit,
Hagy írjam levelem
Gyöngyvári úrfinak.

Fecskécském, fecskécském,
Leggyorsabb fecskécském!
Vidd el a levelem
Gyöngyvári úrfinak!

Ha este odaérsz,
Tedd a párnájára.
Ha délre odaérsz,
Tedd az asztalára.

Olvassa, olvassa,
Könnýtől nem látja.
A betűt a lapról
Könnnyivel lemossa.

Kocsisom, kocsisom,
Leggyorsabb kocsisom:
Az üveghintóba!
Legszíjazottabban!

Te legyél a villám!
Én leszek a villám!
Hangodi Borbálát
Életbe találjam!

Jó estét, jó estét,
Édes öreganyám!
Hol van a leányod,
Hangodi Borbála?

Elment a patakra
Zsebkendőket mosni,
Gyöngyvári úrfinak
Avval hízelegni.

Patakot bejártam,
Seholse találtam.
Hol van a leányod,
Hangodi Borbála?

Elment az erdőbe
Gyöngyvirágot szedni,
Gyöngyvári úrfinak
Avval hízelegni.

Az erdőt bejártam,
Seholse találtam.
Hol van a leányod,
Hangodi Borbála?

Mit tűröm, tagadom,
Ha ki kell vallanom:
Hátulsó szobába,
Gombos nyoszolyába.

Ott lebeg előtte
Tizenkét zsebkendő.
Tizenkét pajtása
Ott sírnak előtte.

Bemegyen, bemegyen,
Benyúl a zsebébe,
Rézgombos késhegyit
Nyomja a szívébe.

Vérem a véreddel
Egy patakot mosson,
Szívem a szíveddel
Egy sírba hadd szálljon!

Engem temessenek
A templom elébe,
Hangodi Borbálát
Templom közepébe.

Ártatlan kisedet
Az oltár elébe.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (62), 1974

HOMRODI BORBÁLA

(A szégyenbe esett lány)

Parlando ♩=110

Lá - nyom, é - des lá - nyom,

Hom - ro - di Bor - bá - la

Va - jon ki szab - ta el

Így a te szok - nyá - dat?

Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta,
Verje meg az Isten,
Aki elrontotta!

Jertek már hóhérok!
Vigyétek lányomat,
Vigyétek lányomat
Az akasztófára!

Ó, anyám, jó anyám,
Csak egy órát adjál,
Hagy írjak levelet
Gyöngyvári úrfinak.

Kis fecském, kis fecském,
Vidd el a levelem,
Vidd el a levelem
Gyöngyvári úrfinak.

Ha reggel találod,
Tedd a párnájára,
Ha délből találod,
Tedd a tányérjára.

Kocsisom, kocsisom,
Fogjál be hat lovat,
Fogjál be hat lovat,
Azt is a legjobbat.

Gyerünk hát, gyerünk hát,
Szélnél sebesebben,
Homrodi Borbálát
Még élve lelhessem!

Jó napot, jó napot,
Homrodiné asszony!
Hol van a leánya,
Homrodi Borbála?

Kint van a konyhába,
Az asztalt teríti,
Gyöngyvári úrfinak
Ebédet készíti.

Nincsen ott, nincsen ott,
Homrodiné asszony!
Hol van a leánya,
Homrodi Borbála?

Bent van a szobába,
Zsebkendőt hímezi,
Gyöngyvári úrfinak
A zsebébe tűzi.

Nincsen ott, nincsen ott,
Te szívtelen anya!
Hol van a leányod,
Homrodi Borbála?

Lement a kiskertbe
Gyöngyvirágot szedni,
Gyöngyvári úrfinak
Gyöngybokrétát kötni.

Lement a kiskertbe,
Mindenütt keresi,
Homrodi Borbálát
Sehol se nem leli.

Nincsen ott, nincsen ott,
Te átkozott anya,
Hol van a leányod,
Homrodi Borbála?

Mi türés, tagadás,
Ha be kell vallanom,
Bent van a szobába,
Fekszik ravatalon.

Kilenc véres zsebkendő
Lobogott felette,
Kilenc szép barna lány
Sírdogál mellette.

Bemegy a szobába,
Ránéz Boriskára,
Leteszi kalapját
A koporsójára.

Vérem a véreddel
Egy patakot mosson,
Testem a testeddel
Egy sírba nyugodjon.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

ZOMBORI BORBÁLA

(*A szégyenbe esett lány*)

Ó, lányom, jó lányom,
Mi lelte a ruhád?
Jaj, előlről rövid,
Hátulról meg hosszú!

A szabó jó szabta,
A varró jó varrta,
Verje meg az Isten,
Aki elrontotta!

Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat
Vigyétek lányomat
Az akasztófára!

Ó, anyám, jó anyám,
Csak egy órát várjon,
Gyöngyvári úrfinak
Levelet hadd írjak.

Kis fecském, nagy fecském,
Vidd el a levelem,
Vidd el a levelem
Gyöngyvári úrfinak.

Ha délbe találod,
Tedd a tányérjába,
Ha este találod,
Tedd a párnájára.

Kocsisom, kocsisom,
Fogjál be hat lovat,
Fogjál be hat lovat,
A legerősebbet.

Hajtsál, mint a csillám,
Én meg, mint a villám,
Hogy élve találjuk
Zombori Borbálát.

Jó napot, jó napot,
Te szívtelen anya,
Hol van a leányod,
Zombori Borbála?

Kiment a, kiment a,
Kiment a kiskertbe,
Kék violát szedni
Rózsás kötőjébe.

Nincsen ott, nincsen ott,
Te szívtelen anya!
Hol van a leányod
Zombori Borbála?

Lement a patakra
Zsebkendőjét mosni,
Gyöngyvári úrfinak
Avval kedveskedni.

Nincsen ott, nincsen ott,
Te szívtelen anya!
Hol van a leányod,
Zombori Borbála?

Mit tűröm, tagadom,
Csak be kell vallanom,
A szobába fekszik
Gombos nyoszolyámon.

Jó napot, jó napot,
Zombori Borbála!
Nézd csak, egy kést hoztam
A kettőnk számára.

Vérem a véreddel,
Egy patakba folyjon,
Szívem a szíveddel,
Egy sírba nyugodjon!

Egy halál, két halál,
Háromig meg se áll,
Gyöngyvári úrfinak
Szívébe nagy kés áll.

Egyiket temették
Az oltár elébe,
Másikat temették
Az oltár mögibe.

A szegény kisedet
Templom közepibe.

Sajórecske
Sajó-völgy

Paraszti kéziratos könyvből
(cca 1900—1910)

ARANYOS BÖZSIKÉM

(A szégyenbe esett lány)

Aranyos Bözsikém,
Mi történt tevéled?
A selyem ruhádnak
Rövid az eleje!

Szabó nem jól szabta,
Varró nem jól varrta,
Verje meg az Isten,
Aki elrontotta!

Beborult, beborult,
Be is sötétedett,
Aranyos Bözsikém,
Szomorú estéd lett!

Krasznahorkahosszúréti
Csermosnya-völgy

Szokán István (69)
1973

A HÁROM ÁRVA

Parlando ♩=76

A te - me - tő mély ár - ká - ba

Há - rom ár - va sír ma - ga - ba, bú - ja - ba.

Ve - re - ge - ti a sír - hal - mót,

Köl - tő - ge - ti é - des - any - ját.

Kelj fel, anyám, édesanyám,
Elrongyolott már a ruhám, a ruhám.
Nem kelhetek, nem kelhetek,
Mert örökre temettetek.

A mostoha csak mostoha,
Nem igazi édesanya, de soha.
Mikor a hajam fésűli
Arcomat pirosra veri.

Mikor az asztalt teríti,
Három árvát kikergeti.

Gyerünk, testvér, a konyhára,
Boruljunk egymás vállára zokogva.
Sírassuk édesanyánkat,
A mi nevelő dajkánkat.

Harangoznak, harangoznak,
Engem a kórházból hoznak betegem.
Levágták a göndör hajamat,
Elásták boldogságomat.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

CSÁKI BÍRÓNÉ LÁNYA

(A halálra táncoltatott lány)

$\text{♩} = 85$

Jó es - tét, jó es - tét

Csá - ki bí - ró - né asz - szony,

Mit csi - nöl, mit csi - nöl

A ked - ves ga - lam - bom?

Mit tudna csinálni
Egy leány magába?
Lefekszik, aluszik
Gombos nyoszolyába!

Keltse fel, keltse fel,
Küldje el a bálba!
Zöld selyem ruháját
Öltse fel magára!

Zöld selyem ruháját
Öltse fel magára,
Tíz arany gyűrűjét
Húzza az ujjára!

Tíz arany gyűrűjét
Húzza az ujjára,
Gordován csizmáját
Húzza a lábára!

Gordován csizmáját
Húzza a lábára,
Úgy jöjjön, úgy jöjjön
Énvelem a bálba!

Húzzad hát, te cigány,
Kivilágos virradtig,
Míg a Csáki bíró
Lánya el nem alszik!

Hagyd el mán, te cigány,
Hadd menjek pihenni,
Gordován csizmámból
A vért kiönteni.

Nem lehet, nem lehet
Nekünk ezt megtenni!
Nekünk itt estétől
Reggelig kell húzni!

Nyisd ki, Csáki bíró,
Zöldre festett kapudat,
Hadd visszük be rajta
Megholt szép lányodat!

Átkozott az apa,
Kétszerte az anya,
Ki egyetlen lányát
A bálba bocsátja!

Este elbocsátja,
Reggelig nem látja,
Reggel nyolc órákor
Már halva találja.

Harangoznak délre,
De nem az ebédre,
Csáki bíró lányát
Most teszik a földbe.

Most teszik, most teszik,
El is van temetve,
De az ő szép neve
El nem lesz felejtvé.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

CSÁTI BÍRÓNÉ LÁNYA

(A halálra táncoltatott lány)

$\text{♩} = \text{cca } 100$

Jó es - tét, jó es - tét,

Csá - ti bí - ró - né asz - szony

Itt - hon van - e, a - lu - szik - e

A ked - ves kís - asz - szony?

Itthon van, aluszik
Gombos nyoszolyába.

Menjen be, költse fel,
Küldje el a bálba!
Gordován kis-csizmáját
Húzza a lábára!

Most pedig cigányok
Húzzatok reggelig,
Míg a csáti bíró lánya
El nem aluszik!

Hagyjatok, hagyjatok,
Hagyjatok pihenni!
Gordován kis csizmából
A vért kiönteni!

Nem szabad, nem szabad,
Nem szabad pihenni!
A cigánynak estétől
Reggelig kell húzni!

Minden leánynak
Hajnalt muzsikálnak,
Csak a csáti bírólánynak
Hajnalt harangoznak.

Jó reggelt, jó reggelt
Csáti bíróné asszony!
Itt hozzuk már meghalva
A kedves kisasszonyt!

Átkozott az anya,
Kétszerte az apa,
Aki egyetlen lányát
A bálba bocsátja.

Este elbocsátja,
Reggelig nem látja,
Este hét órakor
Halva viszik haza.

Harangoznak délre,
De nem az ebédre.
Csáti bíróné lányát
Viszik a temetőbe.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

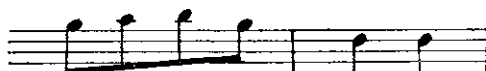
CSÁTI BÍRÓASSZONY LÁNYA

(A halálra táncoltatott lány)

♩ = 90

Jó es - tét, jó es - tét,

Csa - ti bí - ró asz - szony!

Al - szik - e, al - szik - e,

A ked - ves ga - lám - bom?

Alszik már, alszik már
Gombos nyoszolyába.
Költse fel, költse fel,
Küldje el a bálba.

Eressz ki, galambom,
Magam lehűteni,
Karmazsin csizmámból
A vért kiönteni.

Fel is kelt, fel is kelt,
El is ment a bálba,
Karmazsin csizmáját
Húzta a lábára.

Nem lehet, nem szabad,
Nem lehet kimenni,
Halálos órát
Így kell eltölteni.

Öt arany gyűrűjét
Húzta az ujjára,
Nemzeti szalagját
Kötte a hajába.

Átkozott az apa,
Hétszerte az anya,
Ki egyetlen lányát
Bálba elbocsátja.

Húzzad csak, te cigány,
Estétől reggelig,
Míg a csáti bíró
Lánya el nem alszik.

Este elbocsátja,
Reggelig nem látja,
Reggel nyolc órákor
Halva viszik haza.

Harangoznak délre,
Fél tizenkettőre,
Csáti bíró lányát
Most teszik a földbe.

Szuhafő
Szuha-völgy

A két betyárt pedig
Viszik a börtönbe,
A két betyárt pedig
Viszik el örökre.

Molnár Sándorné
Gál Erzsébet (45), 1973

FEHÉR ANNA

(A haldíra ítélt rab húga)

Fehér László lovat lopott
A fekete halom alatt.
Nagyot csattant az ostora,
Meghallotta Gönc városa.

Behallatszott Gönc városba,
Török Károly udvarába.
Rajta, rajta Gönc városa,
Fehér László el van fogva!

Fehér Anna meghallotta,
Hogy a bátyja el van fogva.
Fogd be, kocsis, hat lovamat,
Rakd fel kincsem, aranyamat!

Bíró uram, Török Károly,
Hoztam kincsem, aranyamat,
Hoztam kincsem, aranyamat,
Szabadítsd ki a bátyámat!

Nem kell kincsed, sem aranyad,
Csak egy éjjeli hálásod.
Háljál velem egy éjszaka,
Bátyád ki lesz szabadítva!

Fehér Anna nem hallgatta,
Leszaladt a folyosóra.
Folyosóról folyosóra,
Szalad a börtönajtóra.

Fehér László, édes bátyám,
Aluszol-e vagy meghaltál?
Se nem alszok, se nem nyugszok,
Csak felőled gondolkodok.

Fehér László, édes bátyám,
Azt mondta a Török Károly:
Háljak vele egy éjszaka,
Bátyám ki lesz szabadítva.

Ne hálj véle, a gonosszal,
Az akasztanivalóval!
Néked lányságodat veszi,
Bátyád fejét leveteti.

Fehér Anna nem hallgatta,
Leszaladt a folyosóra.
Folyosóról folyosóra,
Török Károly szobájába.

Éjfél után egy órákor
Mi csörög az udvarodon?
Lovam viszik itatóra,
Zabla csörög a szájába.

Fehér Anna nem hallgatta,
Leszaladt a folyosóra.
Folyosóról folyosóra,
Szalad az egyes ajtóra.

Fehér László, édes bátyám,
Aluszol-e vagy meghaltál?
Kiszólnak a többi rabok:
Ne itt keresd a bátyádat!

Zöld erdőbe, zöld mezőbe,
Akasztófa tetejébe!

Fehér Anna nem hallgatta,
Leszaladt a folyosóra.
Folyosóról, folyosóra,
Török Károly szobájába.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Bíró uram, Török Károly,
Átkozásom nem szokásom:
Mosdó vized vérré váljon!
Törülköződ lángot hányjon!

Tizenhárom kazal szalma,
Rothadjon el az ágyadba!
Tizenhárom gyógypatika
Apadjon ki a számodra!

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

FEHÉR ANNA

(A haldíra ítelt rab húga)

Fehér László lovat lopott
Kostók zacskót sallangostól.
Nagyot pattant az ostora,
Gönc városa meghallotta.

Gönc városa hogy megtudta,
Fehér Lászlót elfogatta.
Elvitték már messze földre,
Gönc városa közepébe.

Fehér Anna hogy megtudta,
Hogy a bátyja el van fogva:
Fogj be, kocsis, a hintóba,
Rakd mellém az aranyakat.

Hajtsad, kocsis, a lovakat
Török bíró udvarába!
No, te, most már Török Antal,
Nyisd ki már az ajtajadat!

Így szólítá Fehér Anna:
Török Antal bíró gazda!
Csak egy szóra gyere csak ki,
A bátyámat szabadítsd ki!

Török Antal bíró gazda!
Itt az ezüst, itt az arany,
Mind odadom a bátyámér,
Szabadítsd ki szép hajnalra!

Nem lehet az, Fehér Anna!
Háljál vélem egy éccaka:
Szabadítom a bátyádat,
Szép hajnalra, nyóc órára!

Jól van, jól van, Török Antal,
Megkérdzem a bátyámat.
Szalad a tömlöc ajtóra,
Tömlöcnek a rostélyára.

Hallod-e már, kedves bátyám,
Mit mondott a Török Antal:
Háljak véle az éjszaka,
Kiszabadít szép hajnalra.

Ne hálj véle, a gonosszal,
Az akasztanivalóval!
Szüzességedet elveszi,
A bátyádnak fejét veszi!

No, de mindegy, kedves bátyám,
Véle hálok az éjszaka,
Véle hálok az éjszaka,
Kibocsát ő szép hajnalba.

Török Antal bíró gazda!
Véled hálok az éjszaka,
Ha a bátyám szabadítod,
Szép hajnalra, nyóc órára.

Nem hajlott bátyja szavára,
Befeküdt a selyem ágyba.
Nem alhatott Fehér Anna,
Nagy csörgésre, csattogásra!

Csörög a lánc éjfél tájba,
Milyen zaj ez, Török Antal?
Lovam viszik itatóra,
Zabla csörög a szájába!

Anna, Anna, Fehér Anna,
Szalad a tömlőc ablakra:
Bátyám, bátyám, Fehér László,
Ébren vagy-e vagy aluszol?

Anna, Anna, Fehér Anna,
Ne itt keresd a bátyádat:
Sík mezőbe, ződ erdőbe,
Akasztófa tetejébe.

Török Antal, bíró gazda!
Verjen meg az egek ura!
Szüzességemet elvetted,
A bátyámnak fejét vetted!

Tizenkét szeker szalma
Rohadjon el tealattad!
Mosdó vized vérré váljon!
Törülköződ lángot hányjon!

A kenyered kővé váljon!
Isten téged meg se áldjon!
Lovad lába megbotoljon,
Az is téged agyon nyomjon!

Hét
Sajó-völgy

Gecse Márton (60)
1960

Szürke fölnyergelt tehenet
Ó, ki látott ilyet még,
Amióta világ fönn áll
És a magas ég!

Kedves feleségem!
Mi bajod, angyalom?
Mit keres ez a köpönyeg
Itt a fogason?

Ó, te ember, bolond ember,
Hogy volna az köpönyeg!
Lepedőmet penész ette,
Kiterítettem!

Ezüstszínőros lepedőt
Ó, ki látott ilyet még,
Amióta világ fönn áll
És a magas ég!

Kedves feleségem!
Mi bajod, angyalom?
Mit keres ez a fényes kard
Itt a fogason?

Ó, te ember, bolond ember,
Hogy volna az fényes kard!
Tegnap vettem egy porolót,
Azt tettem oda!

Hüvelybe tolt fényes porolót
Ó, ki látott ilyet még,
Amióta világ fönn áll
És a magas ég!

Kedves feleségem!
Mi bajod, angyalom?
Mit keres ez a puska
Itt a fogason?

Ó, te ember, bolond ember,
Hogy volna már az puska!
Tegnap vettem egy fogpiszkálót,
Azt tettem oda!

Háromrőfös fogpiszkálót
Ó, ki látott ilyet még,
Amióta világ fönn áll
És a magas ég!

Kedves feleségem!
Mi bajod, angyalom?
Mit keres ez a pár csizma
Itt a kasznyimon?

Ó, te ember, bolond ember,
Hogy volna már az csizma!
Tejesfazekamat tettem
Fel a kasznyira!

Sarkantyús tejesfazekat
Ó, ki látott ilyet még,
Amióta világ fönn áll
És a magas ég!

Kedves feleségem!
Mi bajod, angyalom?
Mit keres az a katona
Ott az ágyamon?

Ó, te ember, bolond ember,
Hogy volna az katona!
Szobalányom hideg leli,
Az feküdt oda!

Veres bajuszos szobalányt
Ó, ki látott ilyet még,
Amióta világ fönn áll
És a magas ég!

Kedves feleségem!
 Mi bajod, angyalom?
 Bál lesz még itt az éccaka,
 Hogyha akarom!

Jaj, istenem, jaj énnékem,
 Jaj, minek az olyan bál,
 Mikor a korbács meg a kötél
 Az ajtószögben áll!*

$\text{♩} = \text{cca } 120$

Á - zik a kő - tel!

Úgy el - ver - ték a szo - ba - lányt,

Hogy job - bon sem kell!

*A második dallamra: 4, 7, 10, 13, 16, 19. versszakok. A harmadik dallamra: 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 20. versszakok.

Rozányó
 Sajó-völgy

Csák András (65)
 1973

A MEGCSALT FÉRJ

Volt egy csúnya gazdag legény, aki mikor megnősült, nagyon szép lányt vett feleségül. Igenám, de az asszony nem szerette az urát. Az őrmestert szerette. Hogy távol tartsa az urát, mindig mondogatta, hogy ő beteg. Egyszer a férje hívta magával egy kis mezei sétára, de az asszony nem ment vele. Mondta, hogy inkább lefekszik. A férj gyanakodott, hogy itt valami huncutság van a dologban az asszony körül. Elment hazulról. Az asszony pedig a szobalányra rábízta, hogy ha keresik, mondja, hogy ő beteg, ne háborgassák, mert lefekszik.

Egyszer csengetnek. Kiszól a szobalánynak:

— Marcsa, ki jött?

— Koldus — szólt a lány.

— Adjál neki alamizsnát és küldd el!

— Igenis! — szólt a lány.

Egyszer megint csengetnek.

— Marcsa, ki az?

— Az őrmester!

— Engedd be! — szólt az asszony. — Ha az úr megjön, adjál neki vacsorát. Ne engedd be hozzám, mondd, hogy beteg vagyok.

Örömeiben pedig hozzáfogott dalolni:

$\text{♩} = 120$

Hozd be, Mar - csa, ro - ko - lyá - mat

És a ci - pő - met!

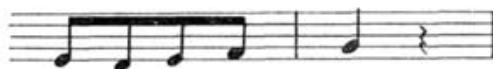
Nincs már né - kem sem - mi ba - jom,

Jött az ő - mes - ter!

Igenám, de haza ment a férj nemsokára! Ő is csengetett. Marcsa mondta az úrnak, hogy az asszonyság beteg, magára zárta az ajtót, lefeküdt, ne tessék háborgatni, tessék vacsorázni itt a konyhában. Az úr kérdezte, hogy kié az a ló az udvaron. Marcsa nem merte megmondani, hát azt mondta, hogy nem tudja. Erre az úr dühös lett. Kibált az asszonyságnak, hogy nyissa ki az ajtót. Az asszony hallotta az urának minden szavát. Nagyhirtelen az őrmestert az ágyba fektette és ő is lefeküdt az ágyba. Nagyon nyögött, mintha beteg lett volna. De mégis muszáj volt beengedni az urát. Az úr kérdőre vonta a feleségét:

Ked - ves fe - le - sé - gem!

Mi baj an - gya - lom?

Mit ke - res a szűr - ke ló

Itt az ud - va - ron?

Nézd az em - bert az ok - ton - dít,

Hogy vol - na ez szűr - ke ló?

Amióta világ fenn áll
 És a magas ég,
 Felnyergelt fejőstehenet
 Ó, ki látott még?

Kedves feleségem!
 Mi baj, angyalom?
 Mit keres a köpönyeg
 Itt a fogason?

Nézd az embert, az oktondit,
 Még azt mondja, köpönyeg!
 A szobalány a rokolyát
 Akasztotta fel!

Amióta világ fenn áll
 És a magas ég,
 Ezüstsínőros rokolyát
 Ó, ki látott még?

Kedves feleségem!
 Mi baj, angyalom?
 Mit keres a fényes kard
 Ott a fogason?

Nézd az embert, az oktondit,
 Hogy volna az fényes kard!
 Tegnap vettem egy porolót,
 Azt tettem oda!

Amióta világ fenn áll
 És a magas ég,
 Hüvelybe tölt fényes porolót
 Ó, ki látott még?

Kedves feleségem!
 Mi baj, angyalom?
 Miért van ez a puská
 Itt a fogason?

Nézd az embert, az oktondit,
 Hogy volna már az puská!
 Tegnap vettem egy fogpiszkálót,
 Azt tettem oda!

Amióta világ fenn áll
 És a magas ég,
 Háromrőfös fogpiszkálót,
 Ó, ki látott még?

Kedves feleségem!
 Mi baj, angyalom?
 Miért van itt a csizma
 Az asztal alatt?

Nézd az embert, az oktondit,
 Hogy volna már az csizma!
 Szolgáló a tejesfazekat
 Tette oda!

Amióta világ fenn áll
És a magas ég,
Sarkantyús tejesfazekat
Ó, ki látott még?

Kedves feleségem!
Mi baj, angyalom?
Mit keres a katona
Itt az ágyadon?

Nézd az embert, az oktondit,
Hogy volna az katona!
A szolgálólányt fektettem
Az én ágyamba!

Amióta világ fenn áll
És a magas ég,
Pedrettbajuszos szolgát
Ó, ki látott még?

Kedves feleségem!
Mi baj, angyalom?
Bál lesz itt az éjszaka,
Hogyha akarom!

Jaj, Istenem, jaj énnékem!
Minek az olyan bál,
Ha a korbács meg a kötél
Ajtószögben áll!

Vigan táncol már a korbács,
Ázik a kötél!
Úgy elverték mind a kettőt,
Hogy jobban se kell!

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (47), 1974

A MEGCSALT FÉRJ

♩ = 131

É - des, ked - ves fe - le - sé - gem!

Mi baj, an - gya - lom?

Mit ke - res az a hu - szár - ló

Az ud - va - ro - mon?

Ó, te ember, bolond ember,
Milyen huszárló?
Imént jött a Riska tehén,
Azt láttad te ott!

Fényes patkós Riska tehént
Ó, ki látott még,
Amióta áll a világ,
A csillagos ég!

Édes, kedves feleségem!
Mi baj, angyalom?
Mit keres a huszármerte
A fogasomon?

Ó, te ember, bolond ember,
Hol itt a mente?
Most vettem egy delin kendőt
Azt tettem ide!

Fényes gombos delin kendőt
Ó, ki látott még,
Amióta áll a világ,
A csillagos ég!

Édes, kedves feleségem!
Mi baj, angyalom?
Mit keres a huszárcsizma
Az én lócámon?

Ó, te ember, bolond ember,
Hol itt a csizma?
Tejesköcsögöm mostam ki,
Azt tettem oda!

Sarkantyús tejesköcsögöt
Ó, ki látott még,
Amióta áll a világ,
A csillagos ég!

Édes, kedves feleségem!
Mi baj, angyalom?
Mit keres ez a fényes kard
Itt a fogason?

Ó, te ember, bolond ember,
Hol itten a kard?
Tegnap vettem egy porolót
Azt tettem oda!

Fényes hüvelyű porolót
Ó, ki látott még,
Amióta áll a világ,
A csillagos ég!

Édes, kedves feleségem!
Mi baj, angyalom?
Mit keres ez a katona
A te ágyadon?

Ó, te ember, bolond ember,
Hol a katona?
Szolgálóm a hideg fogta,
Az feküdt oda!

Szolgálónak pörge bajuszt
Ó, ki látott még,
Amióta áll a világ,
A csillagos ég!

Édes, kedves feleségem!
Mi baj, angyalom?
Még az éjjel bált is csapunk
Ha én akarom!

Jaj, Istenem, jaj, énnékem!
Minek olyan bál,
Ázott kötél a sarokba
Bunkósbotlall vár!

Geisztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

A GRÓF ÉS A SZEGÉNY LÁNY

♩ = 108

Egy - szer a hegy - te - tő - ről,

A völgy - be néz - tem át.

Ott lát - tam há - rom gró - fot,

Mely csó - na - kon ha - lász.

A legifibbik gróf
A csónak szélén áll.
Arany pohárba nyújtja
Felém piros borát.

Nem kell nékem a bora,
Én úgysem ihatom.
Mert én egy szegény lányka,
Maga egy gazdag gróf.

Ha te egy szegény leány,
Nincs pénzed, vagyonod:
Gondolj egy forró csókra,
Mely szívemben dobog.

Én csókra nem gondolok,
De pénz sem kell nekem.
Zárdába kell elmennem,
Hol fátyolt adnak rám.

Ha te a zárdába mégy,
Hol fátyolt adnak rád:
Követni foglak, rózsám,
Míg szívem meg nem áll.

Egyszer a zárdá előtt
Meghúzták a csengőt:
Hol van az új apáca,
Aki most ide jött?

Ide be nem jött senki,
De ki sem mehetett.
Rátok gyűjtöm a házat,
Ha be nem engedtek!

Egyszer belépett egy lány,
Talpig fehérbe már.
Haja rövidere vágva,
Kész apáca már.

Lehúzza az ujjáról
Egy arany karikát:
Fogadd el, rózsám, tőlem
Szerelmem zálogát.

Minek nékem a gyűrű,
Én ugysem hordhatom:
Zárdába kell meghalnom,
Azt biztosan tudom.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsóné
Imrece Ilona (62), 1975

A GRÓF ÉS A SZEGÉNY LÁNY

A hegyre mentem én föl,
A völgybe néztem át,
Ott láttam három grófot,
Ki csónakon halász.

Erre kilépett a lány,
Talpig fehérbe áll,
Haja rövide vágva,
Hisz kész apáca már.

A legislegifjabb gróf,
Ki kormánypárti volt,
Egy szép szegény leánynak
Régóta udvarol.

Erre lehúzza a gróf
Újjáról gyűrűjét:
Fogadd forrón, szerelmem,
Szívemnek zálogát.

De szegény volt a leány,
Nem lehetett övé,
Így hát bevonult szegény
A zárdafal közé.

De minek fogadjam el,
Hisz úgyse hordhatom:
Hogy ifjú gróf a férjem,
Azt úgyse mondhatom.

De rögtön ment is a gróf,
Mingyárt becsengetett:
Hol van az új apáca,
Ki máma érkezett?

De minek fogadjam el,
Hisz úgyse hordhatom:
Zárdába kell maradnom,
Ezt én is jól tudom.

Ide be nem jött senki,
De ki se mehetett!
Rátok gyújtom a zárdát,
Ha ki nem eresztitek!

Erre kivette a gróf
A töltött pisztolyát,
Szíven lötte a leányt,
Azután önmagát.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

A GRÓF ÉS A SZEGÉNY LÁNY

Egy magas hegytetőről
Egy völgybe néztem át,
Ott láttam három grófot,
Ki csónakon halász.

A legfiatalabb gróf,
Ki kormánypárti volt,
Egy szegény leánykának
Már régen udvarolt.

De szegény volt a lányka,
Nem lehetett övé,
Bement tehát a zárda
Kőfalai közé.

A gróf meg utána ment,
És rögtön csengetett:
Jöjjön az új apáca,
Ki épp most érkezett!

Nem jött ide senkise,
És ki se mehetett!
Felgyújtom e szent házat,
Ha ki nem engeded!

Végre kijött a lányka,
Tiszta fehérbe már,
Haja rövidre vágva,
Egész apáca már.

A gróf lehúz ujjáról
Egy arany karikát:
Nesze, szívem szerelme,
Fogadd emlékül hát.

De minek is fogadnám,
Úgyse viselhetem!
Mondjad, hogy künn taláلتad
A zöldellő gyepeken!

De minek is hazudnám,
Hisz úgy is megtudnák,
Hogy egy gróf az én férjem,
Ezt inkább mondhatnám.

De nem szólt többet a gróf,
Kihúzta pisztolyát:
Agyonlőtte a leányt,
Azután önmagát.

Jéne
Rima-völgy

Pongo Józsefné
Vas Rozália (74), 1975

A MEGÖLT LEGÉNY

(A megszólaló halott)

J-101

Meg - öl - tek egy le - gényt,

Két - száz fo - rint - já - ért,

Be - le - vet - ték a Ti - szá - ba

A nyer - ges lo - vá - ért.

Tiszavíz elvitte,
Partjára kivette.
Arra ment egy halászegény,
Hálójába tette.

Odamegy az apja,
Köti, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes fiam,
Borulj a vállamra.

Odamegy az anyja,
Köti, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes fiam,
Borulj a vállamra.

Odamegy rózsája,
Köti, már azt hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes rózsám,
Borulj a vállamra.

Csináltatol-e majd
Dijófa koporsót?
Csináltatok, édes rózsám,
Márványkő koporsót.

Üttetel-e bele
Valamilyen szöget?
Üttettetek, édes rózsám,
Aranyat, ezüstet.

Meghúzatod-e majd
A hármás harangot?
Meghúzatom, édes rózsám,
Mind a tizenhatot.

Kikisérsz-e engem
Temető kapujig?
Kikisérek, édes rózsám,
Örökös hazádig.

Hét Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

A MEGÖLT LEGÉNY

(A megszólaló halott)

♩ = 106

Meg - öl - tek egy le - gényt,

Hat - van fo - rint - ja - ert.

Be - le - vet - ték a Ti - szá - ba

Pi - ros pej - lo - vá - ért.

Tisza be nem vette,
Partjára vetette.
Arra ment egy halászegény,
Hálójába tette.

Hálójába tette,
Kunyhójába vitte,
Üzent haza szüleinek,
Hogy menjenek érte.

Odament az apja,
Kelti, de nem hajja,
Ráncos szárú kis csizmája
Lábára van fagyva.

Aztán ment az anyja,
Költi, de nem hajja,
Fekete szép göndör haja
Homlokára fagyva.

Aztán ment babája,
Költi, már azt hajja,
Kejj fel, kejj fel, kedves babám,
Borujj a vállamra.

Borujj a vállamra,
Hagy vigyelek haza,
Hagy tegyelek fekete szép
Márvány koporsóba.

Csináltatsz-e nékem
Márványból koporsót?
Csináltatok, kedves babám,
Márványból koporsót.

Meghúzatod-e majd
Azt a nagy harangot?
Meghúzatom, kedves babám,
Mind a tizenhatot.

Elkísérsz-e engem
Temetőm sarkáig?
Elkísérlek, kedves babám,
A sírod szájaig.

Szuhaő
Szuha-völgy

Molnár Sándorné
Gál Erzsébet (45), 1973

ANGYAL BANDI

Lám megmondtam, Angyal Bandi,
Ne menj az Alföldre,
Meg ne tanulj csikót lopni
Izibe, izibe.

Ha megtanulsz csikót lopni
Izibe, izibe,
Majd úgy kerülzs a vármegye
Kezére, kezére.

Egy icce bor, egy font kenyér
A Bandi számára,
Ötven-hatvan fontos vasat
Kezére, lábára.

Krasznahorkahosszúrét
Csermosnya-völgy

Szokán István (69)
1973

ANGYAL BANDI

$\text{♩} = 137$

Zúg az er - dő, zúg a me - ző,
 Va - jon ki zú - gat - ja,
 Ta - lan bi - zony An - gyal Ban - di
 A lo - vát i - tat - ja.

Víg ő maga, víg a lova,
 Víg a paripája.
 Vígán várja a babája
 A felvetett ágyra.

Hozd ki, rózsám, kalapomat,
 Hadd tegyem fejembe,
 Hadd ne süssön a fényes nap
 Világos szemembe.

Szkáros
 Turóc-völgy

Bajo István (71)
 1973

BOGÁR IMRE

$\text{♩} = \text{cca } 148$

Za - va - ros a Ti - sza,

Nem a - kar hig - gad - ni.

Az a hí - res Bo - gár Im - re

Á - tal a - kar men - ni.

Átal akar menni,
Csikót akar lopni,
Kecskeméti zödvásáron
El akarja adni.

Csaplórosné, hallja!
Van-e vacsorája?
Van vacsorám, halpaprikás
Vendégek számára.

Csaplórosné, hallja!
Száz icce bort hozzon!
Megkínálom a vármegyét,
Hogy ne legyek rabja.

Nyisd ki rózsám, nyisd ki
Ablakod firhangját!
Megérkezett Bogár Imre
Aranyos paripán.

Aranyos a kantár,
Réz a zabolája,
Gyémántkőből van kirakva
A nyereg kápája.

Nyisd ki, rózsám, nyisd ki
Ablakod firhangját!
Most kisírik Bogár Imrét
Az akasztófára.

Mikolcsány
Murány-völgy

Benkő János (81)
1973

BOGÁR IMRE

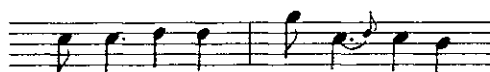
♩ = 106

Za - va - ros a Ti - szo,

Nem a - kar tisz - tul - ni.

Az a hí - res Bo - gár Im - re

A - tai a - kar men - ni.

Átal akar menni,
Csikót akar lopni.
Az aradi nagy vásárra
Pénzt akar csinálni.

Pénzt akar csinálni,
Subát akar venni,
Mer nincs néki a babáját
Mivel betakarni.

Sárga csikó, sárga,
Réz a zabolája,
Az a híres Bogár Imre
Annak a gazdája.

Harangoznak délre,
De nem az ebédre,
Azt a híres Bogár Imrét
Viszik vesztőhelyre.

Hóhér mondja néki:
Álljon fel a székre!
Híres Bogár, híres Bogár
A vesztőhelyedre!

Fel is állt a székre,
Felnézett az égre,
Gyilkolási, sok rablási
Most juttak eszébe.

Kiapadt a Tisza,
Csak a sara maradt,
Meghalt híres Bogár Imre,
Csak a híre maradt.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imre Ilona (62)

VIDRÓCZKI

Rubato ♩ 161

Nagy ud - va - ra van a hald - nak,
Nagy hí - re van Vid - róc - ki - nak.
O - lyan na - gyon foly a hí - re,
Mint a pa - tak fo - lyó vi - ze.

No, Vidróczki, most vagy bajba,
Környes-körül el vagy zárva!
No, Vidróczki, most gyere ki,
Hat vármegye vár ideki!

Minek nekem hat vármegye,
Tizenkettő győjjön ide!

Be-belőnek az ablakon,
Piros vér foly az asztalon,
Szeretője keszkenője,
Környös-körül véres tőle.

Lőrincz Pista hű pajtása
A baltáját belevágja.
No, te testvér, itt pihenél,
Míg a szeker ide nem ér.

Majd ha a szeker ideér,
Elvitetlek Eger felé.

Sír az anyja, sír az apja,
Sír mind a két testvérbátyja.
Ne sírj, anyám, ne sírj, apám,
Ne sírj két testvérbátyám.

Elég volt a betyár idő,
Testem bírja a temető.

Vidróczkinak halálára,
Gyöngyharmatok hullnak rája.
Gyöngyharmatok hullnak rája,
Vidróczkinak sírhalmára.

Cifra szüre koporsója,
Fényes balta a fejfája.

Hét
Sajó-völgy

Gecse Márton (60)
1960

VIDRÓCZKI

Rubato ♩ = 94

Nagy ud - va - ra van a hold - nak,

Nagy hí - re van Vid - róc - z - ki - nak.

Úgy fo - lyik az ő nagy hí - re,

Mint Pes - ten a Du - na vi - ze.

Hatvanhatban nagy csata volt,
Vidróczki is abba ott volt.
Jäger Jóska jó pajtása
Vidróczkit már agyonvágta.

No, te, pajtás, itt heverjél,
Míg a gőzös ide nem ér!
Majd ha a gőzös ideér,
Elvisz téged hazafelé!

Harangoznak, harangoznak,
Talán bizony Vidróczkinak.
Itt viszik a gyászgőzösbe,
Feketébe felöltözve.

Sír az apa, sír az anya,
Sír mind a két testvérbátyja.
Ne sírj, apám, ne sírj, anyám,
Nem betyárokodok már tovább.

Betyárokodtam sok ideig,
Hatvanhárom esztendeig.
A vármegye sokat hajtott,
De soha meg nem foghatott.

Kelemér
Szárász-völgy

Brichta Adolfné
Jávora Gizella (63), 1975

VIDRÓCZKI

Parlando-rubato cca 180

Szil - vás fa - lu - já - ba

Vid - rócz - ki a ne - vem,

Vid - rócz - ki a ne - vem.

Ti - zen - hat vár - me - gye

Min - dig ke - res en - gem.

Mindég ott keresnek,
Ahol nem ott vagyok,
Ahol nem ott vagyok.
Mert én az én rózsám
Két karja közt vagyok.

Mindég is ott járok,
Ahol nem gondolják,
Ahol nem gondolják.
De hol a szép lányok
Orcámat csókolják.

Onnét elindulok
Trencsén vármegyébe,
Trencsén vármegyébe.
Trencsén vármegyének
Sűrű erdejébe.

Onnét elindulok
Szepes vármegyébe,
Szepes vármegyébe.
Ahol a papok is
Várnak jó ebédre.

Felsővály
Vály-völgy

Gyömbér István (75)
1973

VIDRÓCZKI

Rubato ♩=150

Hí - res be - tyár va - gyok,
 Vid - róc - ki a ne - vem,
 Vid - róc - ki a ne - vem,
 Gö - mör, Nóg - rád me - gye.
 Ré - gen kö - röz en - gem,
 Ré - gen kö - röz en - gem.

Hegyen, völgyön, erdön
 Járkálnak utánam,
 Járkálnak utánam.
 A híres pandúrok
 Sehol sem találhatnak,
 Sehol sem találhatnak.

Mert mindég ott vagyok,
 Ahol nem gondolják,
 Ahol nem gondolják.
 Szép asszonyok, lányok
 Két orcám csókolják,
 Két orcám csókolják.

Lóra, csikós, lóra,
 Elszaladt a ménes,
 Széjjelment a ménes.
 Nem maradt a tanyán
 Egyedül a nyerges,
 Egyedül a nyerges.

Lóra, csikós, lóra,
 Be van a mén hajtva,
 Be van a mén hajtva.
 Rozsnyó városába
 Szól a csengő rajta,
 Szól a csengő rajta.

Ha csikót keresnek,
 Nálunk is jöhetnek,
 Nálunk is jöhetnek.*

Nem csikót keresünk,
 Nem csikót keresünk,
 Nem lovat keresünk,
 Mikor Csány faluba
 Szép lányt nézni megyünk,
 Házasodni megyünk.

* *A dallam második felére.*

Rozsnyó
 Sajó-völgy

Csák András (65)
 1973

VIDRÓCZKI

A Vidróczki manga nyája
 Korog-morog a Mátrába,
 Korog-morog a Mátrába,
 Nem talál a gazdájára.

Zód erdőbe nagy csata jár,
 Lőrincz Pista is benne jár,
 Belevágott hamarjába
 Vidróczkinak a hátába.

No, te pajtás, itt pihenjél,
 Míg a gőzös ide nem ér,
 Majd ha a gőzös ideér,
 Bevitetlek Szombat felé.

Itt hozzák már gyászgőzösbe,
 Kiterítve feketébe.
 Mellette sír apja, anyja,
 Sír mind a két testvérbátyja.

Ne sírj, apám, ne sírj, anyám,
 Ne sírj te sem, testvérbátyám,
 Ne sírj te sem, testvérbátyám,
 Nem leszek már többet betyár.

Betyár voltam sok ideig,
 Harminchárom esztendeig.
 A vármegye mindig hajtott,
 De soha meg nem foghatott.

Rimaszombat
 Rima-völgy

Márton János (72)
 1963

VIDRÓCZKI

Hej, Vidróczkit lefektették a gyepre,
Éles baltát belevágtak fejébe.
Száz forintot tettek le a mellére,
Hej, Vidróczki, jó lesz a temetésedre.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

RÓZSA SÁNDOR

Parlando ♩=62

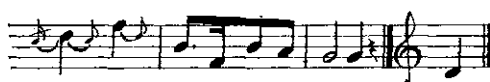
Mi - kor Ró - zsa Sán - dor,

Fel - ül a lo - vá - ra.

A - rany roj - tos gyöcs ga - tyá - ja,

Sej - haj, ú - szik a Ti - szá - ba.

Füdd el jó szél, füdd el
A Tiszának habját.
Hogy ne találja meg senki,
Sej-haj, Rózsá Sándor nyomát.

Húzd el, húzd el, rózsám,
Ablakod firhangját.
Megérkezett Rózsá Sándor,
Sej-haj, sötét pejparipán:

Sajógömör
Sajó-völgy

Szoó Gyuláné
Sergely Júlia (55), 1975

RÓZSA SÁNDOR

♩ = 85

Ba - kony er - dő gyász - ba van,

Ba - kony er - dő gyász - ba van,

Ró - zsa Sán - dor hal - va van,

Ró - zsa Sán - dor hal - va van.

Egy vasárnap délután,
Egy vasárnap délután
Sétált a lányok után,
Sétált a lányok után.

A kis kocsmá végébe,
A kis kocsmá végébe
Fürdik Sándor a vérbe,
Fürdik Sándor a vérbe.

Éles kés a szívébe,
Éles kés a szívébe,
Rézfokos a fejébe,
Rézfokos a fejébe.

Édesanyám, kedvesem!
Édesanyám, kedvesem:
Van-e ingem szennyesen?
Van-e ingem szennyesen?

Ha nincs ingem szennyesen,
Ha nincs ingem szennyesen:
Veszek egyet véresen,
Veszek egyet véresen.

Menjen le a Tiszára,
Menjen le a Tiszára:
Mosson egyet tisztára,
Mosson egyet tisztára:

Hét
Sajó-völgy

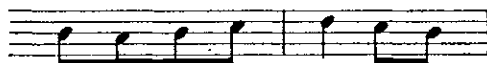
Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

RÓZSA SÁNDOR

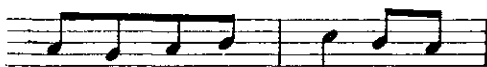
♩ =cca 82

Ba - kony er - dő gyász - ba van,

Ba - kony er - dő gyász - ba van.

Ró - zsa Sán - dor hal - va van,

Ró - zsa Sán - dor hal - va van.

Egy vasárnap délután,
Egy vasárnap délután
Felőltözött nagy cifrán,
Felőltözött nagy cifrán.

Utána ment az anyja,
Utána ment az anyja:
Sándor fiam, jer haza,
Sándor fiam, jer haza!

Nem megyek én még haza,
Nem megyek én még haza:
Vérbe fürdök még máma,
Vérbe fürdök még máma.

Édesanyám, kedvesem!
Édesanyám, kedvesem:
Van-e ingem szennyesen?
Van-e ingem szennyesen?

Ha nincs ingem szennyesen,
Ha nincs ingem szennyesen:
Hozok mindjárt véreset,
Hozok mindjárt véreset.

Bement ő a kocsmába,
Bement ő a kocsmába.
Leült ott a lócára,
Leült ott a lócára.

Három legény felállott,
Három legény felállott.
A negyedik kést rántott,
A negyedik kést rántott.

Éles kés a szívébe,
Éles kés a szívébe,
Rézfokos a fejébe,
Rézfokos a fejébe.

Bakony erdő gyászba van,
Bakony erdő gyászba van.
Rózsa Sándor halva van,
Rózsa Sándor halva van.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

RÓZSA SÁNDOR

Rózsa Sándor a Bakony erdőbe,
Ott lovagol annak közepébe.
Ne lovagolj annak közepébe,
Mer elfog a vármegye csendőrije.

Én vagyok a vármegye csendőrije,
Én fogtam meg Rózsa Sándort benne.
Letettem a temlec fenekére,
Odahaza sír a felesége.

Ne sírj, ne rij, csárdás feleségem,
Visszahoz még a gözkocsi engem.
Vissza, vissza, de nem tudom, mikor,
Öreg ember leszek már én akkor.

Szépen kérem a zsandár urakat,
Ne láncolják be a két karomat.
Kiszakad a gyémánt gyűrű szeme,
Kit a rózsám jegybe adott nekem.

Hét
Sajó-völgy

Dányi Lajos (52)
1960

RÓZSA SÁNDOR

$\text{♩} = \text{cca } 85$

E - sik e - ső, szép cse - de - sen cse - pe - reg,

Ró - zsa Sán - dor a kocs - má - ba ke - se - reg.

Kocs - má - ros - né, bort hoz - zon az asz - tal - ra,

Leg - szebb lá - nyat ál - lít - sa ki strá - zsa - ra!

Édesanyám, már én strázsát nem állok,
Mert itt jönnek már a lovas zsandárok!
Rózsa Sándor nem vette ezt tréfára,
Felugrott a kis pejlova hátára!

Lova, lova, lova viszi messzire,
Egyenest a sűrű erdő mélyibe.
Lova lába megbotlott egy gyökérbe,
Rózsa Sándort ott fogták el fektébe.

Rózsa Sándort kötözik a kocsira,
Azt kérdezi, hol az ő kis pejlova.
Kis pejlovad majd elmegy az útjára,
Téged pedig elviszünk katonának.

Megüzenem én a feleségemnek,
Viselje gondját a két gyermekemnek,
Se csikósna, se gulyásna ne adja,
Mert ott csak a betyárságot tanujja!

Édesapám, csikós leszek, nem betyár,
Ostort veszek a kezembe, karikást.
Felnyergelem almásderes lovamat,
Lerúgatom véle a csillagokat.

Falu végén ringyes-rongyos kerítés,
Rózsa Sándor lova abba legelész.
Lova legel a kerítés közepén,
Rózsa Sándor sír a tömlőc fenekén.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

BARNA PISTA

Az ózdi gyár gyászba van,
Az ózdi gyár gyászba van.
Barna Pista halva van,
Barna Pista halva van.

Épp tizenkét órakor,
Épp tizenkét órakor
Kopogtat az ablakon,
Kopogtat az ablakon.

Még vasárnap délután,
Még vasárnap délután,
Kiment a lányok után,
Kiment a lányok után.

Édesanyám keljen fel!
Édesanyám keljen fel!
Van-e ingem szennyesen?
Van-e ingem szennyesen?

Utána ment az anyja,
Utána ment az anyja.
Pista fiam, gyer haza,
Pista fiam, gyer haza.

Ha nincs ingem szennyesen,
Ha nincs ingem szennyesen,
Hozok egyet véresen,
Hozok egyet véresen.

Nem megyek én még haza,
Nem megyek én még haza.
Vérbe fürdök én még ma,
Vérbe fürdök én még ma.

A kőkocsmá szélébe,
A kőkocsmá szélébe,
Duplakés a szívébe,
Duplakés a szívébe.

Lányok, lányok, sírjátok,
Lányok, lányok, sírjátok,
Legények zokogjatok,
Legények zokogjatok.

Hét
Sajó-völgy

Farkas Pál (38)
1960

JÁGER JÓSKA

Rubato ♩=127

Já - ger Jós - ka hí - res be - tyár,
 Tal - pig se - lyem ru - há - ban jár.
 Be - me - gyen az eg - ri bolt - ba,
 Úgy vá - lo - gat a se - lyem - be.

Itt a selyem, válogasson!
 Ne siessen olyan nagyon!
 Sietek én, bótos uram,
 Mer messze van az én utam.

Jäger Jóska kifordulva
 Ezt írja a bolt ajtóra,
 Ezt írta a bolt ajtóra:
 Itt vásárolt Jäger Jóska.

Esteledik, alkonyodik,
 Csali erdő szomorkodik,
 Abba van egy híres betyár,
 Ki az ember elébe áll.

Jó estét hát, édes testvér!
 Van-e sajt, szalonna, kenyér?
 Van sajt, szalonna, kenyér is,
 Ehetsz, ihatasz, míg beléd fér!

A szűrődet karikástól,
 A csizmádat sarkantyústól.
 Én a szűrőmet nem adom,
 Míg a nyájam be nem hajtom!

Az Istennek szent anyála
 Adjál erőt a karomba,
 Hogy a fejszém fordíthassam,
 Jäger Jóskát agyonvágjam!

A fejszémét fordítottam,
 Jäger Jóskát agyonvágтам.
 Itt nyugodjál, édes testvér,
 Míg a szekér ide nem ér.

Három lovon gyövek érted,
 Úgy viszlek a temetőbe.
 Úgy viszlek a temetőbe,
 Abba az idegen földbe.

Hét
 Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
 Gál Erzsébet (62), 1974

JÁGER JÓSKA

Rubato $\text{♩} = 86$

Já - ger Jós - ka hi - res be - tyár,
Tal - pig fe - hér se - lyem - be - jár.
Be - me - gyen az eg - ri bolt - ba,
Ott vá - sa - rol Já - aer Jós - ka.

Itt a selyem, válogasson!
Ne siessen olyan nagyon!
Sietek én, boltos uram,
Mer messze van az én utam.

Ne siessen, Jäger Jóska!
Üljön le a kanapéra!
Sietek én, boltos uram,
Hat zsandár a nyakamba van.

Jäger Jóska kifordulva
Ezt írta a bolt ajtóra,
Ezt írta a bolt ajtóra:
Itt vásárolt Jäger Jóska.

Esteledik, alkonyodik,
Csali erdő szomorkodik.
Abba van egy híres betyár,
Ki az ember elibe áll.

Jó estét hát, édes testvér!
Van-e sajt, szalonna elég?
Van sajt, szalonna és kenyér,
Eheted hát, míg beléd fér!

A szűrödet karikástól,
A csizmádat sarkantyústól,
A nyájadat én nem bántom,
Ha ezt nékem ideadod!

A szűrömet karikástól,
A csizmámat sarkantyústól;
Én ezt néked nem adhatom,
Míg a nyájam be nem hajtom:

Ha a nyájamat behajtom,
Mind a kettőt néked adom:
A szűrömet karikástól,
A csizmámat sarkantyústól:

Az Istennek szent angyala,
Adjál erőt a karomba,
Hogy a botom fordíthassam,
Jáger Jóska't agyonvágjam!

A baltámat fordítottam,
Jáger Jóska't agyonvágтам.
Itt nyugodjál, édes testvér,
Míg a szekér ide nem ér!

Három lovon jövök érted,
Úgy viszlek a temetőbe.
Úgy viszlek a temetőbe,
Abba az idegen földbe.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

JÁGER JÓSKA

Jáger Jóska híres betyár,
Talpig fehér ruhába jár.
Bemegyén az egri bótba,
Ott vásárol Jáger Jóska.

Jáger Jóska elment lopni,
De nem tudott gondolkodni.
Elment, elment halálára,
Vasas János tanyájára.

Válogassa a selymeket,
Külömbeknél-külömbeket.
Igyekezzen, bótos uram,
Mer messze van az én utam!

Vasas János észrevette,
Rézpisztolyát fölemelte.
Rézpisztolyát fölemelte,
Jáger Jóska't agyonlőtte.

Nem vót néki siratója,
Cifra szűri koporsója,
Cifra szűri koporsója,
Fényes balta a fejfája.

Zádorfalva
Szuha-völgy

Hegyi Károly (80)
1973

JÁGER JÓSKA

Alkonyodik már az idő,
Sűrű a bakonyi erdő.
Ott lakik a híres betyár,
Ki az ember elibe áll.

Sapkás Pesta tüzet rakott,
Jáger Jóska hozzá ugrott.
Szép jó estét, Pesta testvér!
Van-e sajt, szalonna, kenyér?

Van sajt, szalonna meg kenyér,
Egyél, amennyi beléd fér!
Lakjál jól most utoljára,
Véred ontom nemsokára!

Elment Pesta fordítani,
Az Istenhez fohászkodni:
Én Uram, Istenem fia,
Adj erőt a jobb karomba!

Én Uram, Istennek fia,
Adj erőt a jobb karomba,
Hogy a baltám fölfoghassam,
Jáger Jóska levághassam!

A baltámat föl is fogtam,
Jáger Jóska le is vágтам.
No, feküdj itt, Jóska testvér,
Amíg a kocsim ideér!

Hazaérek virradatra,
Befogatok egy kocsiba.
Vasas kocsin jövök érted,
Hazaviszlek, eltemetlek.

Török Miklós bírógazda!
Halva fekszik Jáger Jóska!
Én vágтам le, nem tagadom,
A törvényen is bevallom.

BARNA PÉTER

Fúdd el, jó szél, fúdd el, hosszú útnak porát,
Hogy meg ne ismerjék faló lovam nyomát,
Mer ha megismerik fakó lovam nyomát,
Utánam futtatják vármegye pandúriját.

Áldja meg az Isten fakó lovam lábát,
Gyakran megfutotta Gönc város határát,
Jó ló volt a fakó, jó ló is ellette,
Áldja meg az Isten, aki felnevelte.

Szegény Barna Péter, de sok lovat lopott,
Románné két lánya abból ruházkodott.
Románné két lánya várja vacsorára,
Várja káposztára, mézes pálinkára.

A leleszi csárda most borult be gyászba,
Szegény Barna Péter most esett rabságba.
Vármegye kapuja nem nyílik hiába,
Szegény Barna Pétert viszik udvarába.

Felszállott a páva vármegye házára,
Szegény Barna Péter szabadulására.
Nyíljatok meg, egek, rejtsetek el engem,
Mer a fekete föld nem veszen be engem.

Szegény Barna Pétert Szent János napjára,
Elvitték halálra leleszi határba.
Hej, minden halottnak hármat harangoznak,
De Barna Péternek egyet sem kondítanak.

Hét
Sajó-völgy

Gecse Márton (60)
1960

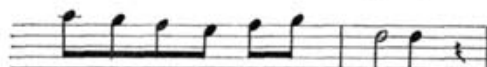
CSÜTÖRTÖKÖN EDELÉNYBE

(A betyár utazólevele)

Rubato ♩ 166

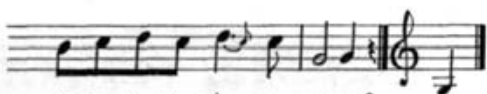
Csü - tör - tö - kön E - de - lény - be,

Ki - lenc zsan-dár állt e - lém-be,

Mind a ki - lenc kér - di tő - lem:

Van-e u - ta - zó le - ve-lem?

Várjál, zsandár, megmutatom,
Csak a lajbim kigombolom.
Kigombolom a lajbimat,
Kiveszem a levoromat.

Kettőt mindjárt agyonlőttem,
Ez az utazó levelem,
De már többet nem lőhetek,
Mer fegyver közt az életem.

Na, de most már mit csináljak,
Szaladjak-e vagy megálljak?
Ha szaladok szégyent vallok,
Ha megállok, rab maradok!

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

TIZENHAT ESZTENDŐS VOLTAM

(Hol van az úti levélem?)

Tizenhat esztendő voltam,
Mikor lopni elindultam.
Loptam olyan szilaj csikót,
Kiért kaptam kilenc tinót.

Kondorosi csárda előtt
Kilenc zsandár elimbe jön.
Mind a kilenc kérdi tőlem,
Hol van az úti levélem.

Kettőt adtam a bírónak,
Kettőt a szabadítómnak.
Szabadító uram kérem,
Hol van az úti levélem.

Megájj zsandár, megmutatom,
Csak a lajbim kigombolom.
Kislajbimat kigomboltam,
Forgópisztolyom kihúztam.

Kettőt meglőttem belőle,
Egy elszaladt a törvényre,
Egy elszaladt a törvényre,
Hogy csukjanak el örökre.

Krasznahorkahosszúréti
Csermosnya-völgy

Szokán István (69)
1973

VÉGIGMENTEM A PIACON

(A betyár utazólevele)

Végigmentem a piacon,
Ott láttam egy betyárt vason.
Kértem ötöt, mér vagy vason?
Zsandárkáplánt lőttem agyon!

Kilenc zsandár áll felettem,
Azt kérdezi mind éntőlem:
Valld ki, betyár, a nevedet!
Hol az utazóleveled?

Rima partján elaludtam,
Jaj, de szomorút álmodtam!
Felébredtem éjfél tájba,
Kakukkmadár szólására.

Zsandár urak, megmutatom,
Csak a lajbim kigombolom!
A lajbimat kigomboltam,
Pisztolyomat előhúztam.

Kettőt mindjárt agyonlőttem:
Itt az utazólevelem.
De már többet nem lőhetek,
Mer vasba van a két kezem.

Rimaszombat
Rima-völgy

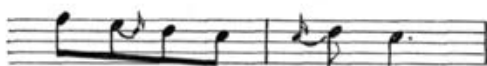
Márton János (72)
1973

KÉT RAB LEGÉNY

Rubato ♩ = 142

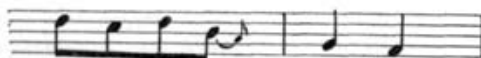
A - mott van egy nagy ház,

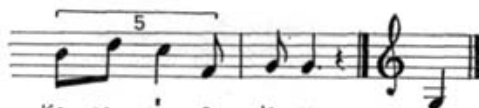
Tör - vény - szék a ne - ve,

Tör - vény - szék a ne - ve,

A - mit ab - ba tőz - nek,

Ke - se - rű a le - ve .

Abba van bezárva
Két húsz éves legény,
Két húsz éves legény,
Ott tölti idejét
Éhen, szomjan szegény.

Szállj el, fecskemadár,
Borsodon keresztül,
Gömörön keresztül,
Vidd el az anyámnak
Ezt a szomorú hírt!

Abba van egy asztal
Búval leterítve,
Búval leterítve,
Azon van egy pohár
Méreggel van töltve.

Ha kérdi, hol vagyok,
Mondjad, hogy rab vagyok,
Mondjad, hogy rab vagyok,
A szombati fegyház
Vaságyán hervadok.

Akárkié lészen
Az a tele pohár,
Az a tele pohár,
Csak énértem jönné
A hirtelen halál!

Térgyig bevasalva,
Könyökig a vérbe,
Könyökig a vérbe,
Szemem be van esve
A nagy sötétségbe.

Sötétség takaróm,
Vánkusom a téglá,
Vánkusom a téglá,
Kígyók, békák szeme
Világító gyertya.

Gesztető
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62) 1975

A RAB

(Szállj el, madár, szállj el)

Miskolcon van egy ház,
Törvényszék a neve,
Törvényszék a neve.
Amit mérnek benne,
Keserű a leve.

Abban van egy asztal
Búval leterítve,
Búval leterítve.
Azon van egy pohár
Méreggel van tele.

Akármi is legyen
Az a tele pohár,
Az a tele pohár.
Csak értem jönne
A hirtelen halál.

Szállj el, madár, szállj el
Miskolcon keresztül,
Miskolcon keresztül.
Szólj be az anyámnak,
Maga van egyedül.

Ha kérdi, hol vagyok,
Mondjad, hogy rab vagyok,
Mondjad, hogy rab vagyok,
Miskolci fegyházban
Térdig vasba vagyok.

Térdig vasba vagyok,
Könyökig a vérbe,
Könyökig a vérbe,
Szemem be van esve
A nagy sötétségbe.

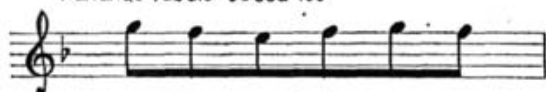
Kőből a nyoszolyám,
Kőszikla a párnám,
Kőszikla a párnám,
Kígyók, békák szeme
Világító gyertyám.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (47), 1972

REPÜLJ, FECSEKÉM, REPÜLJ

Parlando-rubato ♩ cca 160

Re - pūlj, fecs - kēm, re - pūlj,

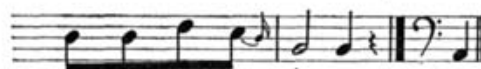
Nőg - rá - don ke - resz - tül,

Gö - mö - rön ke - resz - tül!

Vi - gyel hirt a - nyam - nak

Az én sor - som fe - lől!

Mondd meg, hogy itt vagyok,
Azt is, hogy rab vagyok,
Azt is, hogy rab vagyok,
Lipótvári fegyház
Vaságán hervadok!

Visnyó
Turóc-völgy

Demjén Andor (68)
1973

A RAB BETYÁR

Rubato ♩ 122

Hal - lot - tad - e hi - rét

Pi - ros á - lom - szög - nek,

An - nak az át - ko - zott,

Szom - ba - ti bőr - tön - nek,

Szom - ba - ti bőr - tön - nek?

Hallottam, hallottam,
 Voltam is már benne.
 Verje meg az Isten
 Aki építette,
 Aki építette.

Látom a törvéynél
 Huszonnégyen ülnek,
 Mind a huszonnégyen
 Rólam törvénykeznek,
 Rólam törvénykeznek.

A huszonötödik
 A nevemet írja,
 Egy szép barna kislány
 Nevemet diktálja,
 Nevemet diktálja.

Hallod-e, hallod-e,
 Te szép barna kislány!
 Ne diktáld a nevem,
 Hadd meg az életem,
 Hadd meg az életem!

Nem sajnállak, betyár,
 Pusztulj el örökre!
 Pusztuljon el néked
 Minden ivadékom,
 Minden ivadékom!

Harangoznak délre,
 De nem az ebédre,
 Hóhér mondja a betyárnak
 Állj fel már a székre,
 Állj fel már a székre!

Felállott a székre,
Feltekint az égre:
Én Istenem, jaj Istenem,
Most járnak végemre,
Most járnak végemre.

Hét
Sajó-völgy

Gecse Márton (60)
1960

SZÁLLJ EL, FECSKEMADÁR

Szállj el, fecskemadár
Gömörön keresztül,
Gömörön keresztül,
Vidd el az anyámnak
Ezt a szomorú hírt.

Testvérek, rokonok,
De hűtlenek vagytok,
De hűtlenek vagytok,
Nehéz rabságomból
Ki nem szabadítottok.

Ha kérdi, hol vagyok,
Mondd azt, hogy rab vagyok,
Mondd azt, hogy rab vagyok,
A szombati fegyház
Vaságján hervadok.

Ki fogok még menni,
Nem fogok rab lenni,
Nem fogok rab lenni,
A ti jószágokat
Meg fogom hálálni.

Mártonfalva
Rima-völgy

Paraszti kéziratos könyvből
(1907)

A RAB

(Nem jó hírt hallottam)

Rimaszombat felől
Fújdogál a szellő,
Fújdogál a szellő.
Nem jó hírt hallottam
Magam sorsa felől.

Ne írjátok nevem,
Hagyjátok életem,
Hagyjátok életem.
Beírjuk a neved,
Nem hagyjuk életed.

A törvényszék előtt
Tizenhárman ülnek,
Tizenhárman ülnek.
Mind a tizenhárman
Rólam törvénykeznek.

Beírjuk a neved,
Nem hagyjuk életed,
Nem hagyjuk életed.
Az akasztófára
Húzatjuk testedet.

Vianó
Turóc-völgy

Demjén Andor (68)
1973

VERIK A KASSAI DOBOT

(Engem fognak elítélni)

Verik a kassai dobot,
Most visznek egy szegény rabot,
Rabot visznek rabságáér,
Engem a betyárságomér.

El is vittek Kosicébe,
A kassai törvényszékre.
Láttam ott sok urat ülni,
Engem fognak elítélni.

Elítélnék egy időre,
Két vagy három esztendőre.
Sírhatsz, anyám, jajszóval is,
Egy fiad vót, rab lett az is.

Anyám, anyám, édesanyám!
Gyer, nézd meg az én szobám,
Tiszta vas az én nyoszolyám,
Itt halok meg, édesanyám.

Hogyha meg talállok halni,
Minden ruhát rám kell rakni,
Koporsóm se legyen fából,
Hanem fehér gyöngyvirágból.

Csütörtökön virradóra
Jön a kulcsos az ajtóra.
Szedd fel, betyár, mindenedet,
Letörtötted az idődet.

Krasznahorkahosszúréti
Csermosnya-völgy

Szokán István (69)
1973

FÜRDIK A HÓDVILÁG

Parlando-rubato J=180

Fü - dik a hód vi - lág

Az éj ten - ge - ré - be.

Búj - do - sik a be - tyár

Er - dők sú - rú - já - be.

Baltája nyelére
Támaszkodva mondja:
Mért adtam fejemet
Tilalmas dolgokra.

Elhagytam házamat,
Mire vetemedtem!
Rablók, fosztogatók
Közé keveredtem.

Most is köztük élek
Magam szégyenére,
Ártatlan utasnak
Nagy veszedelmére.

Elmennék már innen,
De már most nem lehet.
Itt hagynám a bandát,
De nem eresztenek.

Édesanyám mindig
Javamat akarta.
Édesanyám mér nem
Fogadtam szavára.

Édesanyám meghalt,
Házunk összeroskadt.
Régen összeroskadt,
Áll az akasztófa.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

HALLOD-E, TE, PAJTÁS

Rubato ♩=141

Halld-e, te, pajtás

Mit beszél az öreg!

Ők-rötni megyen

Szent-örözsébet felé!

Gyerünk elejibe
A leleszi vögybe.
Vágjuk szét a fejit,
Vegyük el a pénzt!

Ne üssetek agyon,
Három árvám vagyon!
Három árvám vagyon,
Hát azt kire hagyom?

Ne sajnáld az árvát,
Vágd bele a baltát!
Vágjuk szét a fejit,
Vegyük el a pénzt!

Pénzemet odadom,
Életem ne rabold!
A három gyermekem,
Hát azt kire hagyom?

Ne sajnáld az árvát,
Vágd szét már a fejit,
Vágd szét már a fejit,
Rabold el a pénzt!

Harangoznak délre,
Fél tízenkettőre,
Három árva apját
Viszik temetőbe.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imre Ilona (62), 1975

HALLOD-E, TE, PAJTÁS

Hallod-e, te, pajtás,
Mit beszél az öreg!
Búzárt megyen venni
Szenterzsébet fele!

Gyerünk eleibe
A leleszi vőgybe!
Vágjuk szét a fejit,
Vegyük el a pénzit!

Pénzemet odadom,
Életem ne rabold,
Öt árva gyermekem,
Hát azt kire hagyom!

Ne sajnáld az árvát,
Vágd szét már a fejit,
Vágd szét már a fejit,
Rabold el a pénzit.

Hallod-e, te, pajtás,
Hideg szél fújdogál,
Nem jó hírt hallottam
Magam sorsa felől.

Látom a törvénynél
Huszonnégyen ülnek,
Mind a huszonnégyen
Rólam törvénykeznek.

Csaplárosné hajja,
Száz icce bort adna,
Megkínálnám a vármegyét,
Hogy ne legyek rabja.

Huncut a vármegye,
Nem iszik belőle,
Szegény Balogh Miska,
Szenved a kezébe.

Hét
Sajó-völgy

Gecse Márton (60)
1960

NEM MESSZE VAN IDE KISMARGITA

Rubato ♩ = cca 76

Nem mesz-sze van i - de Kis-mar - gi - ta,

Kör-nyes kö-rül foly-ja azt a Ti - sza,

Kö - ze - pé - be a mar - gi - ti csár - da,

Ab - ba i - szik egy be - tyár ma - gá - ba.

Csaplárosné, jó estét, jó estét!
Hát ez a szép szilaj csikó kié?
Betyár gyerek ennek a gazdája,
Most jött ide, nincs egy fél órája.

Küldje ki, hát, ennek a gazdáját,
Nem bántjuk mi, ha megadja magát!
Ki se megyek, meg se adom magam,
Ha tetszik, hát, hajtsa el a lovam.

Kis pej lovam nem nagyon sajnálom,
Csak a nyereg izzajtóm sajnálom!
Nyereg izzajtómba bugyelláris,
Abba hever háromezer forint.

Egyet adtam én egy pej csikóér,
A másikat rávaló szerszámér,
Harmadikat egy szép barna lányér,
Kit nem adnék széles e világer.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

NEM AKAR A VEZÉRÜRÜM LEGELNI

Nem akar a vezérürüm legelni,
Rézcsengőjét haragosan csengeti,
Idegen szagot érez a határba,
Hátra nézek, hat zsandár jön utánam.

Hova való születésű vagy, betyár?
Megmondod-e vagy vasraverünk mingyár!
Zsandár urak ne packázzanak velem,
Isten bizony, mindnyájukat leverem!

Hat zsandárnak nincsen olyan hatalma,
Ki engem a nyájamnál megvasalna.
Én addig el nem megyek a nyájamtól,
Míg a bacso ki nem jön a tanyából.

Valahára a bacso is kijött már,
Hová viszik a nyájamtól a bojtárt?
Elvisszük az ilavai tömlőcbe,
Keze, lába keresztvasba lesz verve.

Nem félek én a vármegye kezétől,
Letagadom a csillagot az égről.
Letagadom a csillagot az égről,
Száz fiskálist a befonott karszékéből.

Lico
Murány-völgy

Breznanik János (68)
1973

NEM AKAR A VEZÉRÜRÜM LEGELNI

Nem akar a vezérürüm legelni,
Rézcsengőjét haragosan csöngeti,
Idegen szagot érez a határba,
Hátra nézek, hat csendőr jön utánam.

Azt kérdezi a zsandár főkapitány:
Hova való születésű vagy, betyár?
Szatmár megye Nagykároly az én hazám,
Ott szült betyárnak engemet az anyám.

Úgy nőttem fel, mint erdön a gomba,
Juhot loptam már tízéves koromba.
Három ürüt, kilenc toklyót, hat bárányt,
Kezem, lábam keresztvasba vasalták.

Kezem, lábam keresztbe van vasalva,
Elvisznek az ilovai fogházba.
Nem félek én a vármegye kezétől,
Letagadom a csillagot az égről.

Szkáros
Turóc-völgy

Bajo István (71)
1973

VARGA PISTA MEG CSUTORA

Varga Pista meg Csutora
Elindultak egy nagy útra.
Elindultak ők Kassára,
Vasas János tanyájára.

Varga Pista köpi markát,
Hogy elhajtsa fele nyáját.
Rákiáltott a Csutora:
Ne úgy tegyünk avval, Pista!

Üssünk rája, mint pásztorra,
Ontuk vérit pogány módra.

Kedves pajtás, ne bántsatok!
Úgyis adok hús darabot!
Feleségem öt árvéval,
Hova lenne bánatába!

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

SAJÓ PISTA

Sajó Pista egy szombaton hajnalba
Beugrajtott a gondorosi csárdába.
Csaplárosné olyan bátor asszony volt,
Kérdi Pistát: Sajó Pista, mi bajod?

Csaplárosné sült halakat hozzon ki,
Asztalomra citromos bort rakjon ki!
Szobalányát trázsanak állíja ki,
Ha zsandár jön, híradással kell lenni!

A szobalány szalad be nagy ijedten:
Itt jön már a kilenc zsandár fegyverbe!
Sajó Pista sem vette ezt tréfára,
Felpattantott daruszőrű lovára.

Sajó Pista egy patakot ugrajtott,
Sajó Pista lova lába megbotlott.
Sajó Pista lova lába megbotlott,
Sajó Pista a lováról lebukott.

Sajó Pistát a zsandárok elfogták,
Kezét-lábát bilincsekbe vasalták.

Csaplárosné, ird meg a jó anyámnak,
Ne várjon már soha Pista fiára.
Gondorosnál pandúrkézre kerültem,
Jaj, de bánom, hogy betyárnak születtem.

Csaplárosné, ird meg a jó anyámnak:
Vigyázzon még a két kisebb fiára:
Sem csikósnak, sem gulyásnak ne adja,
Hogy a zsandár soha meg ne vasalja.

Rozsnyó
Sajó-völgy

Csák András (65)
1973

CSALI PISTA

Csali Pista még húszéves korába,
Lovat lopott hortobágyi pusztába.
Lopott lova mind a hat vasderes volt,
Arról tudták, Csali Pista betyár volt.

Esik eső, szép csendesen csepereg,
Csali Pista a csárdába kesereg.
Csaplárosné, bort hozzon az asztalra,
Legszebb lányát állítsa ki strázsára.

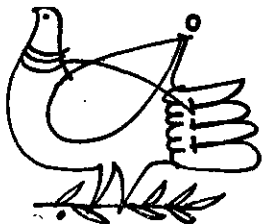
Édesanyám, én már strázsa nem leszek,
Amott jönnek a bakonyi csendőrök!
Csali Pista nem vette ezt tréfára,
Felugrott az almásderes lovára.

Lova lába megbotlott egy gyökérbe,
Ott fogták el Csali Pistát örökre.
Vasat vernek lábára és kezére,
Úgy kísérik a bakonyi börtönbe.

Megüzenem én a feleségemnek,
Gondját viselje a két gyermekemnek.
Sem gulyásnak, sem bojtárnak ne adja,
Mindég csak a betyárságra tanítsa!

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

MÉG ÉN AKKOR TÍZ ESZTENDŐS SE VOLTAM

Még én akkor tíz esztendős se voltam,
Mikor már én lovat lopni tanultam.
Kiválasztok a ménesből egy csikót,
Ha eladom, kapok érte jó bankót.

Esik eső, nagy sár van a főuccán,
Meglátszik a lopott lónak a nyoma.
Gyere, rózsám, takargasd el a nyomát,
Úgy is terád cifráztam el az árát.

Jaj, de magos a vármegye kapuja,
Három betyárt most kísérnek be rajta.
Ráncosszárú csizma lábán, vas rajta,
Tíz esztendő van a szárára varrva.

Kilenc lovat, kilenc ökröt fognak rám,
Kilenc betyár hamisan esküszik rám.
De a babám megesküszik mellettem,
Egész éjjel karjai közt pihentem.

Szilice
Szilicei fennsík

Máthé Lászlóné
Berecz Jolán (48), 1975

A KONDÁSLEGÉNY HALÁLA

Parlando-rubato ♩ = 213

Kon - dás - le - gény el - ment lop - ni,

Nem jól tu - dott gon - dol - koz - ni.

El - ment, el - ment ha - lá - lá - ra,

Va - sas Jan - csi ta - nyá - já - ra.

Vasas Jancsi nem kedvelte,
Rézpisztolyát rászögezte.
Rézpisztolyát rászögezte,
Kondáslegényt agyonlőtte.

Ne, te legény, itt feküdjél,
Míg a kocsi ide nem ér!
Majd, ha a kocsi ideér,
Ballagunk a falu felé.

De a falu nem engedi,
Hogy a föld gyomrába tegyék.
Ott tegyék a föld gyomrába,
Ahol történt a halála!

Visnyó
Turóc-völgy

Demjén Andor (68)
1973

CSAPLÁROSNÉ A BETYÁRT SZERETTE

Parlando ♩ 167

Csap-lá - ros - né a be - tyárt sze - ret - te,
De a be - tyár ö - tet nem ked - vel - te.
Csap-lá - ros - né ö - rök - be vett lá - nya,
Volt a be - tyár e - gész bol - dog - sa - ga.

Csaplárosné ezt megirigyelte,
Irigységül a leányt elverte.
Elverte a háztól a világba,
Pedig ott kint tél, fagy volt javába.

Szegény kislány ment egy kis darabon,
Aztán leült, ültébe megfagyott.
Esett ez a betyárnak tudtára,
Csaplárnénak lett kínos halála.

Betyár ezért hóhérkézzre került,
Nem bánta ő, de még inkább örült.
Mert mióta a lányt elvesztette,
Pipadohányt sem ért az élete.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

SZÚCS MARI

(A meggyilkolt szerető)

$\text{♩} = 80$

Es - te van , es - te van ,

Nyol - cat üt az ó - ra ,

Min - den bar - na kis - lány

Ké - szül a fo - ró - ba .

Szegény Szűcs Mari is
Oda készült volna,
Ha a csillagos ég
Be nem borult volna.

Beborult, beborult,
Be is sötétedett,
Szegény Szűcs Marinak
Homályos este lett.

Először megütték,
Véres lett a balta,
Másodszor megütték,
Rácsett a hídra.

Vérem a véreddel
Egy patakba folyjon.
Testem a testeddel
Egy sírba nyugodjon.

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Terez (52), 1975

SZŰCS MARI

(A meggyilkolt szerető)

Este van már, este,
Nyolcat üt az óra,
Minden hajadon lány
Készül a fonóba.

Szegény Szűcs Mari is
Oda készült volna,
Ha a csillagos ég
Be nem borult volna.

Beborult, beborult,
Be is sötétedett,
Szegény Szűcs Marinak
Szomorú este lett.

Elment a fonóba,
Leült a lócára,
Kihívja egy legény
Csak egy minutára.

Először megütte,
Véres lett a balta,
Másodszor megütte,
Ráesett a hídra.

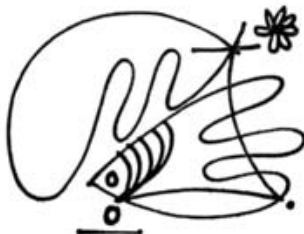
Jertek, lányok, jertek,
Rajtam segítsetek,
Jaj, soha nem megyek
Fonóba veletek.

Ó, lányok, szép lányok,
Példát mondok rátok,
Ha fonóba mentek,
Guzsalyt ne hordjatok.

Fontam már eleget,
Nem fonok már többet,
A ti fonótokba
Nem lépek be többet.

Sajórecske
Sajó-völgy

Paraszti kéziratos könyvből
(cca 1900—1910)

A BÁRÓLÁNY ÉS A JUHÁSZLEGÉNY

Portando ♩=177

Ki - sü - tött a nap a bá - ró há - zá - ra,
 Ki - kö - nyö - költ a bá - ró - né te - á - nya,
 Jaj, is - te - nem, mért let - tem bá - ró lá - nya,
 Mért nem let - tem ju - hász - le - gény ba - bá - ja?

Bárolány nem juhásznénak való,
 Selyem szoknya nem a harmatba való,
 Mert a juhász éjjel a harmatba jár,
 Nappal pedig a nyája után sétál.

Szépen szól a juhászlegény klanétja,
 Behangzik a báróné udvarába.

A báró se nem vette ezt tréfának,
 Felpattantott a daruszőrű lovára.
 Felpattantott a daruszőrű lovára,
 Kiugrajtott a közeli pusztára.

Adjon Isten jó estét, te kis juhász!
 Adjon Isten, báró uram, mit vizsgál?
 Nem vizsgállok egyebet, te kis juhász,
 Nem láttad-e kőkényszemű bárolányt?

Nem láttam a kökényszemű báró lányt,
Ha nem hiszi, vizsgálja fel a tanyát.
Benne van a cifraszűröm, rézbaltám,
Mellette a tajtékpipám, klanétám.

Jaj, de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyre a juhászlegényt akasztják.
Fújja a szél gyöcsingét, gyöcsgatyáját,
Jaj, Istenem, mér szerettem báró lányt!

Jaj, de szépen harangoznak, temetnek,
Juhászlegényt temetőbe kísérnek.
Az van írva koporsó oldalára,
Itt nyugszik a bárókislány babája.

Szkáros
Turóc-völgy

Bajo István (71)
1973

SZENDRŐ BÁRÓ JUHÁSA ÉS A BÁRÓ LÁNYA

Túl a Tiszán a szendrői határba,
Áll egy hársfa, egy nagy hársfa magába.
Annak a nagy hársfának az aljába
Juhász legény klanétázik magába.

Én vagyok a Szendrő báró juhásza,
Én járok a szendrei nagy határba.
Fejem felett forog a réz karikás,
Én ölelem a báró lányt, de nem más.

A báró lány álmatlan éjszakába,
Szomorúan így sóhajt fel magába:
Jaj, Istenem, mér lettem báró lánya,
Mér nem lettem juhászlegény babája.

A báró lány ibolyaszín ruhába
Kisétált a szendrei nagy határba.
Még messziről kiáltja a juhásznak,
Szívem Bandi, terítsd le a subádat.

Nem teríthetem én le a subámat,
Mer behajtják az én kedves juhnyájam.
Szívem Bandi, a nyájjal most ne gondolj,
Kiváltja azt az én apám, ha mondom.

Szendrő báró felkapott a lovára,
Kivágotat a szendrei nagy határba.
Megkérdi a legöregebb juhászat,
Nem látta-e itt járni a leányát.

Nem láttam én, báró uram, a lányát,
Vizitálja meg a tanyám tájékát.
Benne van a cifraszűröm, rézbaltám,
Benne van a tajtékpipám, klanétám.

Nem láttam én, báró uram, ha mondom,
Három naptól a bojtárom se látom.
Három naptól a bojtárom odavan,
Alighanem a lánya is vele van.

Lányom, lányom, lányomnak se mondalak,
Ha én téged egy juhásznak odadlak.
Édesanyám, nem bánom én, tagadj meg,
De a szívem a juhászért hasad meg.

Még a búza ki sem hányta a fejét,
A madár már mind elhordta a szemét,
Jaj, Istenem, én Istenem, Istenem,
Látod, anyám, mire visz a szerelem.

Jaj, de szépen kifaragták azt a fát,
Melyikre a juhászlegényt akasztják.
Fújja a szél gyolcs ingét, gyolcs gatyáját,
Nem öleli többé a báró lányát.

Lévárt — Kövespuszta
Turóc-völgy

Tóth Pál (72)
1973

ENDRE BÁRÓ LÁNYA ÉS A JUHÁSZLEGÉNY

Parlando ♩ = 168

End - re bá - ró ud - va - rá - ba van egy fa,
 Ju - hász - le - gény fu - ru - lyá - zik a - lat - ta.
 No, te ju - hász, szé - pen szól a, fu - ru - lyád,
 Be - hal - lat - szik End - re bá - ró ab - la - kan.

Ki is nyílt az Endre báró ablaka,
 Kökényszemű bárólány néz ki rajta.
 A bárólány így sóhajt fel magába:
 Minek élek így szomorú magányba!

Endre báró kora reggel hajnalba
 Kilépett a közel levő tanyára.
 Azt kérdezi a számadó juhásztól:
 Nem látta-e a kisasszonyt valahol.

Nem láttam én báró uram, ha mondom,
 Három naptól oda van egy bojtárom.
 A bojtárom három napja oda van,
 A kisasszony bizonyára vele van.

Jaj, de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyikre juhászlegényt akasztják.
Fújja a szél gyócsingét, gyócsgatyáját,
Jaj, Istenem, mért szerettem bárólányt!

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

SZENDRŐ BÁRÓ JUHÁSZÁ ÉS A BÁRÓ LÁNYA

Túl a Tiszán a szendrői határba,
Levelezik egy nagy hársfa magába.
Juhászlegény furulyázik alatta,
Furulyaszó behallik egy ablakba.

Szépen szól a juhászlegény furulya,
Kökényszemű bárókislány hallgatja.
Kinyílt a kastélynak az ablaka,
Kikönyökölt a báróné lánya.

Bárókislány így sóhajtott az égre,
Jaj, Istenem, mér lettem báró lánya,
Jaj, Istenem, mér lettem báró lánya,
Mér nem lettem szegény juhász babája!

Én vagyok a Szendrő báró juhásza,
Én járok a violaszín határba.
Fejem felett forog a rézkarikás,
Én ölelem a kisasszonyt, de nem más.

Szendrő báró nem vette ezt tréfára,
Felpattantott daruszőrű lovára.
Felpattantott daruszőrű lovára,
Kiugrajtott a közeli pusztára.

Felkereste a juhászok tanyáját,
Köszönti a legkedvesebb juhását:
Adjon Isten, legkedvesebb bojtárom!
Nem láttad-e kökényszemű leányom?

Nem láttam én kökényszemű bárólányt,
Ha nem hiszi, vizsgálja fel a tanyám.
Benne van a cifraszűröm, rézbaltám,
Mellette a tajtékpipám, klanétám.

Báró uram, az igazat megvallom,
Három napja a bojtárom nem látom.
Három napja a bojtárom odavan,
Talán bizony a kisasszony vele van.

Szendró báró hintót küld a lányáért,
Három csendőrt meg a juhászbojtárért.
Néked, lányom, kastély van a számodra,
Néked, juhász, készül az akasztófa.

Falu végén faragják már azt a fát,
Amelyikre juhászlegényt akasztják.
Fújja a szél fekete göndör haját,
Jaj, Istenem, mér szerettem bárólányt.

A bárólány nem juhásznénak való,
Slingelt szoknya nem a harmatba való,
Mer a juhász éjjel a harmatba jár,
Nappal pedig sétál a nyája után.

A faluban végigmenni nem merek,
Mer azt mondják, fekete gyászt viselek.
Fekete gyászban fehér a zsebkendőm,
Juhászlegény vólt az igaz szeretőm.

Falu végén cigányasszony sátora,
Bárókislány arra sétál bújába,
Cigányasszony, vedd meg nékem a kártyát,
Lesz-e nékem juhászlegény szeretőm?

Lice
Murány-völgy

Breznanik János (68)
1973

SZÉPEN LEGEL A KISASSZONY GULYÁJA

Szépen legel a kisasszony gulyája,
A kisasszony maga sétál utána,
Már messziről kiáltja a gulyásnak,
Szívem, gulyás, terítsd le a subádat.

Nem terítem én itt le a subámat,
Mer behajtják aranyszőrű gulyámat.
Már te arra, szívem gulyás, ne gondolj,
Kiváltja az édesanyám, ha mondom.

Lányom, lányom, lányomnak se mondalak,
Ha én téged egy gulyáshoz odadlak.
Nem bánom én, édesanyám, tagadj meg,
Az én szívem a gulyásért hasad meg.

Rimaszombat
Rima-völgy

Márton János (72)
1963

LEÉGETT A SZENTPÉTERI HODÁLY

(A szeretőjét kereső lány)

Leégett a szentpéteri hodály,
Beleégett kilenc juhászbojtár,
Kilenc juhász kilenc pár ruhája,
Számadónak sallangos bundája.

Számadónak nincsen semmi kára,
Megveszi a miskolci vásárba,
De az a sok szegény juhászlegény
Beleégett mind a kilenc szegény.

Barna kislány kerül a hodályt,
Keresi a szegény juhászbojtárt.
Barna kislány hiába kerülöd,
Beleégett, ki téged szeretett.

Mutassák meg legalább a sírját,
Hagy ültessenek rája piros rózsát.
Rózsát teremjen az, ne tövisket,
Mert ő engem igazán szeretett.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (47), 1972

LEÉGETT A SZENTPÉTERI HODÁLY

(A szeretőjét kereső lány)

Leégett a szentpéteri hodály,
Beleégett három juhászbojtár,
Három juhászbojtárnak a nyája,
Cifra szűre, sallangos bundája.

Számadónak nincsen semmi kára,
Megveszi a szendrei vásárba,
De a szegény Jancsi juhászlegény
Ő maga is beleégett szegény.

Barna kislány kerüli a perjét,
Keresi a régi szeretőjét.
Barna kislány, ne keresd már te őt,
Beleégett a te hű szeretőd.

Mutassák meg legalább a sírját,
Hagy ültessenek reája rózsafát.
Hagy teremjen rózsát, ne töviset,
Hisz ő engem igazán szeretett.

Lévárt
Turóc-völgy

Horváth Lajos (70)
1973

KONDÁS ERZSI

(A cséplőgépbe esett lány)

$\text{♩} = 86$

Mi tör - tén - t a kis - kö - rö - si le - ány - nyal,

El - mon - dom most öt - ven év - nek múlt - já - val.

Ki - rály - kút - ra sze - gő - dött, mint a - ra - tó,

A gép mel - lett ő volt a ké - ve - vá - gó.

Kondás Erzs felment a gépasztalra,
Egyenesen beleesett a dobba.
Amikor a szeretője meglátta,
A két kezét a fejére kulcsolta.

Gépezs uram, álljon meg a masina!
A szeretőm beleesett a dobba!
De amikor a gőzgép megállott,
Kondás Erzs piros vére elfolyott.

Szegény leányt feltették a szekérre,
Úgy vitték a főorvos úr elébe.
A főorvos elfordult és azt mondta:
Ennek csak a jó Isten az orvosa!

Rögtön küldték a sürgőnyt a póstára,
El is ment az Kiskőrös városába.
Édesanyám, olvasd gyászos levelem,
A gép mellett hagytam az életemet.

Édesanyám, ha fel akarsz keresni,
A zádori temetőbe gyere ki.
Megismered síromat a virágról,
Meg harmatos rózsá sírszalagjáról.

Kiskőrösről ment a kocsí Borsodba,
Harangoztak, mikor beért Abonyba.
Édesanyja kiment a temetőbe,
A sírhalmon ott hasadt meg a szíve.

Alsószuha
Száz- völgy

Dombi Lajos (78)
1973

KONDÁS ERZSI

(A cséplőgépbe esett lány)

Kondás Erzsí beleesett a dobba:
Gépész urak, álljon meg a masina!
De mire a gőzmasina megállott,
Kondás Erzsí piros vére kifolyott.

Kondás Erzsit feltették a szekérre,
El is vitték Vinter doktor elébe.
Vinter doktor elfordult és azt mondta,
Ennek csak a jó Isten az orvosa!

Kondás Erzsit kitették az udvarra,
Nincsen, akik végig-hosszig sirassa,
Anyja helyett ráborul egy summáslány,
Még az ég is gyöngyharmatot hullajt rá.

Hét
Sajó- völgy

Farkas Pál (38)
1960

FARKAS JULCSA

(A cséplőgépbe esett lány)

Ezernyócsázhetvenkettedik évbe,
Mi történt a fehérvári nagy kertbe!
Farkas Julcsa fellépett az asztalra,
Egyenesen beleesett a dobba.

Mikor ezt a szeretője meglátta,
A két kezét a fejére kulcsolta.
Jaj, gépész úr, álljon meg a masina,
A szeretőm beleesett a dobba!

Mikor aztán a masina megállott,
Farkas Julcsa piros vére mind kifolyt.
Piros vére úgy foly el, mint a patak,
Szeretője síratná, de nem szabad.

Gyertek, fiúk, tegyük fel a szekérre,
Vigyük el a zsidóorvos elébe.
Zsidóorvos elfordul és azt mondja:
Ennek csak a jó Isten az orvosa.

Farkas István nyisd ki rácsos kapudat,
Itt hozzuk az egyetlenegy lányodat.
Koporsóján földig érő koszorú,
Szeretője szíve, jaj, de szomorú.

Megkondult a fehérvári nagy harang,
Húzza aztat három fehér vadgalamb,
Húzza azt a gyönyörű sírverseket,
Fiúk, lányok, szervusz, Isten véletek!

Édes rózsám, ha fel akarsz keresni,
Fehérvári temetőbe gyere ki!
Megismered síromat a hantjáról,
Fejfámat a tüdőszínű szalagról.

Kelemér
Szuha-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

ZAGYI JULCSA

(A cséplőgépbe esett lány)

A nagykertben megkezdtek már gépelni,
Zagyi Julcsa ment a dobra étetni,
Olyan szépen hányta bele a kivét,
A két henger odakapta a kezét.

Ahogy ezt a szeretője meglátta,
A két kezit a fejire kulcsolta,
Gépész uram, álljon meg a masina,
A szeretőm beleesett a dobba!

Zagyi Julcsát feltették a szekérre,
Úgy vitték a főorvos úr elébe.
Főorvos úr elfordult és azt mondta:
Ennek csak a jó Isten az orvosa.

Nyisd ki, anyám, nyisd ki rácsos kapudat,
Halva hozzák egyetlenegy lányodat,
Koporsóján földig csüng le a szalag,
Édesanyja szíve, jaj, meghasad.

Megkondult már a szombati nagy harang,
Húzza aztat három fehér vadgalamb.
Gyertek, lányok, öltözzünk fel fehérbe,
Zagyi Julcsát vigyük a temetőbe.

Rimaszombat
Rima-völgy

Márton János (72)
1963

BARNA KISLÁNYT FELKÜLDTÉK A KAZALRA

(A cséplőgépbe esett lány)

Barna kislányt felküldték a kazalra,
Szeretője belelőkte a dobba.
Rimánkodott az ő kedves bátyjának,
Meg annak a hűtlen Rudi Gábornak.

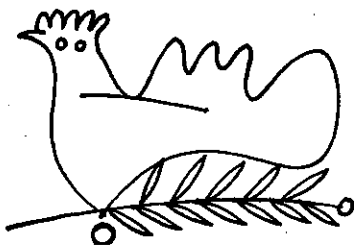
Segítenék, édes testvér, nem lehet,
Jobb karomat elvitte a nagy kerek:
A masina véglegesen megállott,
Barna kislány szép szavai elállott:

Gyertek fiúk, tegyük föl a szekérre,
Vigyük el a Zinger orvos elébe.
Zinger orvos félre fordult, ezt mondta:
Ennek csak a jó Isten az orvosa.

Házunk előtt folyik egy nagy kerek tó,
Abba úszik egy aranyos koporsó,
Oldalára vérbetűvel van írva,
Ennek csak a szerelem volt az oka.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (62), 1974

SZABÓ VILMA

(A gyermekgyilkos anyja)

♩ = cca 110

Sza - bó Vil - ma ki - ment a sző - lő - be,
 Le - te - küdt a di - ó - fa tö - vé - be.
 Ar - ra men - tem, ki - ál - tot - tam ne - ki
 Kelj fel Vil - ma, mert meg - lát va - la - ki.

De ezt Vilma nem vette tréfának,
 Beugrott a közeli csárdába.
 Csaplárosné parancsol lányának,
 Két icce bort hozzon ki Vilmának.

De ezt Vilma nem tudta meginni,
 Kilenc zsandár az ajtót benyitja.
 A tizedik elkiáltja magát:
 Gyertek fiúk, megfogtuk már Vilmát.

Szabó Vilmát hat zsandár vallatja,
 Szeretője az ablakon hallgatja.
 Valld ki, Vilma, minden bűneidet,
 Hová tetted a három gyermekedet?

Egyet tettem a diófa tövébe,
 Másikat a Tisza fenekére.
 Harmadiknak most vagyok gyilkosa,
 Jaj, Istenem, hol az akasztófa!

Szabó Vilma't hat zsandár kíséri,
Szeretője az ablakból nézi.
Ne nézd, betyár, kínos életemet,
Mind teérted szenvedem ezeket.

Hét
Sajó-völgy

Veres Józsefné
Kocsis Julianna (48), 1973

SZABÓ GYULA

(A kedvesét és önmagát megölő legény)

♩ = cca 91

Sza - balcs me - gye, nyi - regy - há - zi nagy - er - dő,

Vér - be für - dik ott az e - gesz nagy me - ző,

Fúj - ja a szél, jaj de szé - pen len - ge - ti,

Sza - bó Gyu - la Hor - váth Jo - lán - t sze - re - ti.

De szülei szeretni nem engedik,
Jaj Istenem, de sokat kell szenvedni!
Megállj, Jolán, mit fogok elkövetni,
Majd meglátod, mit fogok cselekedni!

Szabó Gyula egy vasárnap délután
Jolánkával találkozott az utcán.
Gyere, Jolán, az erdőbe sétálni,
Az erdőbe vadvirágokat szedni.

Ki is mentek, kiértek az erdőbe,
Leültek egy csipkebokor tövébe.
De nem azért jöttem ide, leülni,
Hanem téged akarlak itt megölni!

De Jolánka térdre borult előtte,
Szépen kérlek, ne öj meg az erdőbe!
De a gyilkos nem hallgatott szavára,
Letiporta, rálépett a nyakára.

Először is, össze-vissza csókolta,
A fejtől a nyakát is elvágta.
Éles késsel metszette ki a szívét,
Úgy küldötte másvilágra a lelkét.

Szabó Gyula revolvere de fényes!
Abból éppen egy golyó elégséges.
Belelőtt egyenest a szívébe,
Úgy borult a Jolánka holttestére.

Másnap reggel arra megyen az erdész,
Apák-anyák sírva-ríva keresték:
Megtalálták a nagy erdő kapuba,
A két holttest egymásra vót borulva.

Apák, anyák tanujjatok ezekből,
Hogy mi lett az igazi szerelemből!
Ne nézzétek azt a nagy gazdagságot,
Csak azt az egy lánykori boldogságot.

Kilenc kislány most öltözik fehérbe,
Horváth Jolánt viszik a temetőbe.
Kilenc galamb húzza a nagy harangot,
Most temetik a tizedik galambot.

Szuhaftó
Szuha-völgy

Molnár Sándorné,
Gál Erzsébet (42), 1973

SZABÓ GYULA

(A kedvesét és önmagát megölő legény)

Szabó Gyula Horváth Jolánt szerette,
De az anyja nem engedte szeretni.
Jól van, Jolán, nem engednek szeretni,
Majd meglátod mit fogok cselekedni.

Szabó Gyula egy vasárnap délután
Jolánkával találkozott az utcán.
Hívta őtet a ligetbe sétálni,
Ott fognak majd virágokat szedni.

Szabó Gyula kihitta az erdőbe,
De nem azért, hogy virágokat szednek,
Hanem azért, te sem leszel a másé,
Meghalunk mi, kisangyalom, egymásé.

Horváth Jolán letérgyepelt a földre,
Ne öljél meg kinn a sűrű erdőbe!
Szeretője nem hallgatott szavára,
Földhöz csapta, rátapodott nyakára.

Kezét-lábát összevissza vagdalta,
A fejét is a nyakától elvágta.
Borotvával kimetszette a szívét,
Úgy küldte a másvilágra a lelkét.

Szabó Gyula revolvere de fényes!
Abból neki egy golyó elégséges.
Beleecélt egyenest a szívébe,
Úgy borult rá a Jolánka testére.

Hét
Sajó-völgy

Szűcs Ferencné
Bárdos Margit (63), 1972

SZABÓ JOLÁN

(A megölt leány)

$\text{♩} = 106$

Hal-tal-tá-tok-e már hi-rét, mi tör-tént?

Sza-bó Jo-lánt a le-gé-nyek meg-öl-ték.

Sza-bó Jo-lánt a le-gé-nyek meg-öl-ték,

A holt-tes-tet a ga-bo-nás-ba tet-ték.

Egy vénasszony kiszól az ablakon:
 Gabonásba halva fekszik a lányod.
 Édesanyja megyen felháborodva,
 A két kezét a fejére kulcsolta.

Jaj, Istenem, ki ölte meg a lányom,
 Kinek ártott ezen a nagy világon?

Lánypajtások vigyetek a sírkertbe.
 Szabó Jolánt viszik a temetőbe,
 Szabó Jolánt viszik a temetőbe,
 Varga Gyulát a kállai börtönbe.

Ugyan Gyula, nem fájt-e a te szíved,
 Mikor ezt a szép barna lányt megölted?
 Dehogynem fájt, majdhogy meg nem hasadott,
 Mikor mondta, jaj, Istenem, meghalok!

Hét
 Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
 Gál Erzsébet (63), 1975

VARGA SÁNDOR

(A meggyilkolt legény)

Este van, este van,
Elmúlt kilenc óra,
Ez a barna legény
Készül a fonóba.

Híjják a lagziba,
De ő csak azt mondja:
Nem megyek én oda,
Megyek a fonóba.

Elment a fonóba,
Leült a díványra,
De már öt két gyilkos
A kapuba várta.

Gyere, Sándor, gyere,
Majd elbánunk véled,
Még az éjjel kiszáll
A lélek belőled.

Megfogták, megfogták
A földre levágták,
Szép piros vérével
A földet locsolták.

Csak annyit bírt szólni:
Hagyjátok pihenni,
Szép piros véremet
Hagyjátok kifolyni.

Vargáné azt hitte,
Fonóba a fia,
De egy óra múlva
Híjják a lagziba.

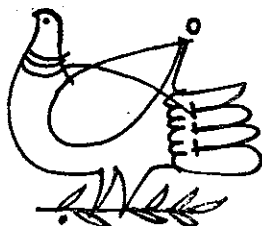
Győjjön csak, Vargáné,
Meghalt már a fia.
Vargáné elájult
Hétszer fájdalmába.

Édes kedves fiam,
Mire neveltelek,
Két gyilkos kezébe
Adtad életedet.

Semmi anyám, semmi,
Így kell ennek lenni,
Minden jó családba
Kell egy rossznak lenni.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (62), 1974

PÁPAINÉ

(A meggyilkolt kocsmárosné)

♩ = 80

Jaj, de sa - ros, jaj, de rö - ges az az út,
 A - mer - re a ki - lenc be - tyár el - in - dult.
 Ki - lenc be - tyár ki - lenc é - les kés ná - la,
 Be - ál - lít a Pá - pa - i - né ha - zá - ba.

Pápainé, adjon Isten jó estét!
 Adjon Isten az uraknak szerencsét!
 Pápainé ne kíváncson szerencsét,
 Még az éjjel szíve mellett jár a kés.

Pápainé leszaladt a pincébe,
 Kilenc üveg sört hozott a kezébe.
 Pápainé, nem kell nékiünk a söre,
 Csak az életét adja a kezünkbe.

Pápainé leszaladt az uccára,
 A két kezét a fejére kucsolta:
 Én Istenem, vigy fel engem az égbe,
 Hogy ne folyjon piros vérem a földre.

Éjfél után haza jött a kocsisa,
Az ajtókat tárva-nyitva találta.
Belépett a legelső szobába,
Ott találta Pápainét meghalva.

Pápainé két eladó lányával,
És pedig a megesküdült párjával.*

**A dallam második felére.*

Lévárt
Turóc-völgy

Galo Ferenc (60)
1973

PÁPAINÉ

(A meggyilkolt kocsmárosné)

Kocsmárosné, adjon Isten jó estét!
Adjon Isten magoknak is jó estét!

Mári lányom, eridj le a pincébe,
Hozzá fel bort az aranyos iccébe.

Kocsmárosné, a borodból nem iszunk,
Készítsd magad, mert a véred kiontjuk.

Pápainé kiszaladt a kiskertbe,
Jaj, Istenem, mivé lett az életem!

Készen vagyok minden pénzem odadni,
Csak életem hagyjátok megvirradni!

A betyárok nem hallgatták kérését,
Éles késsel szúrták át a szívét.

Nagyobb lányát a szobában megölték,
Kisebbnek is elvették az életét.

Haza ment a Pápainé kocsisa,
Az ajtókat tárva-nyitva találta.

Jaj, Istenem, nem jól van itt a dolog,
Minden ajtót tárva-nyitva talállok.

Jaj, Istenem, hogy lehet ezt megtenni,
Ennyi lelket ártatlanul megölni!

Gyászba borult a pápai nagy ucca,
Pápainét halva viszik ki rajta.

Harangoznak déli tizenkettőre,
A két betyárt most viszik a tömlőcbe.

Tömlőcudvar környös-körül de gyászos,
Viszik a létrát az akasztófához.

Martonfalva
Rima-völgy

Paraszti kéziratos könyvből
(1907)

VIRÁG PISTA ÉS BARNA MARISKA

(A kedvesét megölő legény)

$\text{♩} = 144$

Én is - te - nem, mi - lyen a sze - re - lem,

De sok em - ber sze - ren - csét - len le - sen!

Vi - rág Pis - ta fel - vi - dé - ki la - kos,

Négy é - vig járt Bar-na Ma - ris - ká - hoz.

Barna Mariska a ház kedvence,
Édesanyja, ki nagyon féltette.
Virág Pista volt a lány kedvese,
Ki titokba többször felkereste.

Barna kislány, itt van e nagy hársfa,
De ez többé nem virít számodra.
A szép leányt oda is kicsalta,
A tónak a túlsó oldalára.

Most a legény a leányt megfogta,
A nyakáról a fejét levágta.
Kezét, lábát körül felaggatta,
Szívét, fejét papírba pakolta.

Most a gyilkos a csomagot fogta,
Ez volt a leány anyjának szánya.
És elvitte Barna Ferencnének:
Itt hoztam egy kis húst, ezt egyék meg!

Apák, anyák, róla tanuljatok,
A szerelmet soha ne tiltsátok,
Mert ha a szerelmet eltiltjátok,
Síron túl is rátok száll az átok!

Gesztete — Mezőlajos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

A KEDVESÉT MEGÖLŐ LEGÉNY

Parlando ♩ 161

Lá - nyom, lá - nyom de nagy a bá - na - tom,

Meg is halsz te még a jö - vő nyá - ron!

Higy - gye el, é - des - a - nyám, nem bá - nom,

Úgy is ré - gen sír - ba van vá - gya - som.

Édes lányom, ne higgy a legénynek,
Addig szeret, míg oltárhoz vezet!
Azután meg bekötik a fejed,
Veréssel kezdődik a szeretet.

Édesanyám, magát is megverték,
Mégis azért igazán szerették.
Maga megvult, én is majd megleszek,
De én mégis csak az övé leszek.

Ezt a legény az ajtón hallgatta,
Be is lépett az utolsó szóra.
Látta a lányt maga előtt sírni,
Fegyvert fogott, a lányt agyonlőtte.

Most már azért ki fog megszámolni,
Hogy a legény a lányt agyonlőtte?
Majd megszámol az az édesanya,
Aki a szerelmet eltiltotta.

Apák, anyák, rólam tanuljatok,
A szerelmet soha ne tiltsátok,
Mert ha a szerelmet eltiltjátok,
Síromból is rátok száll az átok!

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

BARNA PISTA

(A barátját megölő legény)

Barna Pistát arra kéri babája,
Útitársát küldje a másvilágra.
Útitársa lefeküdt a zöd gyepra,
Barna Pista kést nyomott a szívébe.

Véres lett a Barna Pista ingujja,
Majd kimossa városi lány babája.
Gyere, babám, mosd ki te azt fehérre,
Holnap megyünk csendbiztos úr elébe.

Csendbiztos úr, aggyon Isten jó napot!
Aggyon Isten, Barna Pista, mi bajod?
Csendbiztos úr, nem olyan nagy a bajom,
Csak a legjobb cimborám szúrtam agyon.

Jó van, fiam, üljél le a lócára,
Ellátom a bajodat nemsokára!
Jobb lábadra, bal karodra a vasat,
Gyenge a szeretőd szíve, meghasad.

Deresk
Turóc-völgy

Balogh Barna (50)
1973

BARNA PISTA

(A barátját megölő legény)

Parlando-rubato ♩ 153

Bar-na Pis-tát ar-ra ké-ri ba-bá-ja,
 Ú-ti-tár-sát küld-je a más-vi-lág-ra.
 Ú-ti-tár-sa le-fe-küdt a zó-d gye-p-re,
 Bar-na Pis-ta kést nyo-mott a szí-ve-be.

Véres lett a Barna Pista ingujja,
 Majd kimossa, váraszi lány babája.
 Mosd ki, babám, gyócsingemet fehérre,
 Holnap megyek csendbiztos úr elébe!

Csendbiztos úr, adjon Isten jó napot!
 Adjon Isten, Barna Pista, mi bajod?
 Csendbiztos úr, nem olyan nagy a bajom,
 Egy kislányért megöltem a barátom.

Barna Pista, hogy merted ezt megtenni,
 Egy kislányért a komádat megölni.
 Csendbiztos úr, régen volt ellenségem,
 Váraszi lány ne legyen felesége!

Jaj, de szépen kifaragták azt a fát,
 Amelyikre Barna Pistát akasztják.
 Fújja a szél fekete göndör haját,
 Más öleli váraszi lány babáját.

Gesztete — Mezölapos
 Rima melléke

Motyovszky Józsefné
 Kovács Teréz (52), 1975

GYURI BANDI

(A feleségét megölő férfi)

Gyuri Bandi nem csinált már egyebet,
Selyemkendőből fonta a kötelet,
Rákötte a felesége nyakára,
Úgy húzta fel a mestergerendára.

Gyuri Bandi, Gyuri Bandi, angyalom,
Kezed, lábad százezerszer csókolom,
Ha meguntad velem az életedet,
Bocsáss útra, ne öljél meg engemet.

Nem hallgatott felesége szavára,
Mer az ablakon leste a babája.
Rákötte a kötelet a nyakára,
Úgy húzta fel a mestergerendára.

Tik meg, lányok, mondjátok, hogy ja-ja-jaj,
Gyászba borult ma fölöttem a hajnal.
Tik meg, lányok, mondjátok el mindennek,
Nincs Istene a részeges embernek.

Jaj, de szépen harangoznak ma délre,
Szegény Gyuri Bandi temetésére.
Gyere, pajtás, nézzük meg a halálát,
Hogyan veszi el a hóhér a nyakát.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (62), 1974

BURI BANDI

(A feleségét megölő férfi)

Buri Bandi felnyergelte a lovát,
Környül járja a pásztorok tanyáját.
El is hajtott harminchárom darabot,
Gyertek, lányok, tik is boldoguljatok!

Buri Bandi nem csinál már egyebet,
Selyem kendőből fonja a kötelet.
Rá is húzta felesége nyakára,
Úgy húzta fel a mestergerendára.

Buri Bandi, angyalom, angyalom,
Kezed, lábad ezerszer csókolom,
Ha meguntad vélem az életedet,
Elmegyek én, ne öljél meg engemet.

Nem hallgatott felesége szavára,
Mer a dáma padláson hallgatta.
Tied leszek, majd meglátod, angyalom,
Tied leszek, aranyos gyöngyvirágom.

Hét
Sajó-völgy

Dányi Lajos (52)
1960

NAGY ABLAKA VAN A MŰTŐSZOBÁNAK

(Kórházban)

Nagy ablaka van a műtőszobának,
Ahol sok beteget megoperálnak.
Főorvos úr leköti a beteget,
Kedves nővér úgy készíti a műszert.

Mikor vége az operációnak,
Főorvos úr így szól az ápolónak:
Kedves nővér, vigyázzon a betegre,
Szegény beteg ne aludjon örökre.

Veszek lovat harminckettőt egyformát,
Felszántom a közkórház udvarát,
Vetek bele piros pünkösdi rózsát,
Hadd szakajtszon minden orvos egyformát.

Isten veled, te nagy kórház, elmegyek,
Én már többé a beteged nem leszek.
Elbúcsúzik fűtől-fától, virágtól,
Utoljára, főorvos úr, magától.

Kelemér
Száz-völgy

Brichta Adolfné
Javora Gizella (63), 1975

A RAB KEDVESE UTÁN BÚSULÓ LÁNY

Rubato ♩ = 146

Jaj, de ma - gas a vár - me - gye ka - pu - ja,
 Há - rom be - tyárt most kí - sér - nek be raj - ta.
 Rón - cos szá - rú csíz - ma lá - bán, vas raj - ta,
 Tíz esz - ten - do van a szá - rá - ra varr - va.

Én Istenem, de nagyot cselekedtem,
 Feleségem egy másikért megöltem.
 Tudom, érte számadásra kell mennem,
 Vagy örökös rabságot kell viselnem.

Esik eső, jaj, de szépen csepereg,
 Barna kislány tömlőcajtón pityereg.
 Sirva kéri tömlőcattartó urakat:
 Egy pár szóra küldjék ki a babámat.

Barna kislány, ezt megtenni nem lehet,
 Szigorú a börtönfogság, nem enged.
 Most kísérik a vármegye udvarán,
 Csörög a lánc mind a két kezén, lábán.

Szilice
 Szilicei fennsík

Bodnár Balázs (70)
 1975

A RAB KEDVESE UTÁN BÚSULÓ LÁNY

Esik eső, jaj, de szépen csepereg,
Barna kislány fogház előtt kesereg.
Sírva kéri a főügyész urakat:
Eresszék ki a kedves galambomat!

Barna kislány, ezt megtenni nem lehet,
Szigorú a váci fegyházrendelet.
Most is kinn sétál a fegyház udvarán,
Csörög a vas mind a két kezén, lábán.

Most is rólam áll a téte egyedül,
Mer el vagyok zárva a kedvesemtől.
Zárva vagyok kalitkába, mint madár,
Ki egy ágrúl a másokra sosem száll:

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

ÉN ISTENEM, DE ROSSZAT CSELEKEDTEM

Én Istenem, de rosszat cselekedtem,
Én egy csendőrt a kocsmában megöltem,
De a csendőrt nem öltem meg hiába,
Mert ő akart engemet a kocsmában.

Jaj, de magas a vármegye kapuja,
Kilenc csendőr engem kísér be rajta,
Ráncos szárú kis csizmámon vas rajta,
Nyolc esztendő van a szárába vágva.

Még én akkor tíz esztendő nem voltam,
Mikor már én csikót lopni tanultam.
Én loptam el a vármegye pejlovát,
Engem keres az egész Magyarország.

Esik eső, nagy sár van a faluba,
Meglátszik a lopott lónak a nyoma.
Eridj, rózsám, takard el a ló nyomát,
Úgy is terád költöttem el az árát.

Lévánt
Turóc-völgy

Gaio Néli (60)
1973

HORVÁTH PISTA ÉS KOCSIS JULISKA

Quasi giusto ♩=96

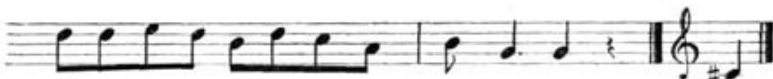
Hall- gas - sá - tok meg, a - mit el - me - sé - lek,

Ezt a szo - ma - rú bú s kis tör - té - ne - tet!

Csa - lód - a - pák, é - des - a - nyak, sír - hat - tok,

Mi - kor i - lyen szo-ma-rú hirt hal - lo - tok!

Kocsis István egész helyes gazda volt,
Drága kincse mégis csak egy lánya volt.
Úgy őrizte mint terítón a búzát,
Eper ajkú kedves Juliskáját.

Juliskának volt is elég kérője,
Szegény, gazdag és szebbnél szebb legények.
De őnéki egy sem tetszett közülök,
Volt őnéki, kivel sok éjjelt töltött.

Horváth Pista szegény juhász legény volt,
Valamennyi legényeknél ő szebb volt.
Csakhogy nem volt egyéb húsz birkájánál,
Édesanyja igen régen meghalt már.

Szép árvának hitták őt a városba,
Hogyha néha bevetődött a kocsmába,
Beszélgetett ő mindig Juliskájával,
Irigyelték is ezt a többi lányok.

Szomszédjában lakott Katona István,
Annak volt egy ragyás fia, a Kálmány.
Igaz, hogy csúf, kancsi szemű, pupos volt,
De gazdagság ott bizony igen sok volt.

Ennek akarta őt adni az apja,
Nem titkolta, hogy mi az ő szándéka.
De Juliska azt mondotta, hogy meghal,
Mégse lesz a sánta Kálmány az ura.

Édesapja azt felelte: gazdag vagy,
Egyetlen lánya vagy Kocsis Istványnak,
Nem adlak egy kókus juhászbojtárnak,
Menye leszel majd Katona Istványnak.

Másnap rögtön meg is lett az eljegyzés,
Muszájképpen egymást ők elkendőzték.
Gyászruhába öltözött fel Juliska,
Éjjel nappal sírdogált a komrába.

Egy délután kiment Julcsa a kútra,
A falutól volt egy óra járásra.
Ott találkozott kedves Pistájával,
Jaj, de szépen szólott a furulyája.

Édes Pistám, mondd, hogy mitévő legyek,
Mer a szívem már énnékem megreped.
Meg kell nékem esküdni a sántával,
Pedig nem kell nékem a gazdagsága.

Kedves Julcsám, ne búsuljál, nem lesz meg,
Az esküvődön majd én is ott leszek,
Felöltözök az ünneplő ruhámba,
Úgy hagyom itt a nyájam utoljára.

El is jött az esküvőnek nagy napja,
Kovács Julit selyem ruha takarja.
Fején van a menyasszonyi koszorú,
De a szíve bizony nagyon szomorú.

Horváth Pista is szépen felöltözött,
Tizenhatszél győcsgatyája lebegett.
Kampós botját nem vette most kezébe,
Ahelyett egy revort tett a zsebébe.

Akkor ért a násznép be a templomba,
 Mikor Pista a revort kinyitotta.
 Három lövés egyszerre el is dördült,
 A menyasszony, vőlegény holtan terült.

Amint elvégezte szörnyű munkáját,
 A szívébe beleszúrta bicskáját,
 Összerogyott a templomba, meg is halt,
 Mind a hárman vértócsába maradtak.

Putnok
 Sajó-völgy

Juhász Lajosné
 Ruzsnyák Erzsébet (73), 1973

BORBEJ JÓZSI

(A meghaló lány kedvese)

$\text{♩} = \text{cca } 74$

Bor-bej Jó-zsi ki-át-lott a ka-pu-ba,
 Kis ka-lap-ját a bal sze-mé-be vág-ta.
 Ar-ra megy a leg-ked-ve-sebb ba-rát-ja,
 Bor-bej Jó-zsi, a szí-ve-det mi bánt-ja?

Né azt kérdezd, a szívemet mi bántja,
 Azt kérdezzed, mi lelte a babámat:
 Beteg a szeretóm, az ágyba fekszik,
 Piros bársony paplannal takarózik.

Arra megy a főorvos úr sebesen,
Borbej Józsi megállítja csendesén.
Főorvos úr, adjon Isten jó napot,
Győjjön be és nézze meg a galambom.

Édes fiam, ne bánkódjál a bajon,
Harmadnapra jobban lesz a galambod.
Harmadnapra olyan lesz, mint az élet,
Harmadnapra jobban lesz a kedvesed.

Másnap reggel szólanak a harangok,
Azt kérdezik, ki most itten a halott?
Ki volna más, Nemes Antal leánya,
Borbej Józsi legkedvesebb babája.

Borbej Józsi végigment a főutcán,
Betekintett Nemes Antal ablakán.
Az ablakban két szál gyertya van gyújtva,
Jaj, Istenem, meg van a babám halva!

Jaj, Istenem, hogy kell nekem bemenni,
Hogy kell nekem a babámtól elválni.
Kelj fel, babám, én meg majd felemellek,
Mind a két karommal átalöllelek.

El van már a halottkocsi készítve,
Barátnői mind ott sírnak fölötte.
Magyar banda szépen fújja nótáját,
Borbej Józsi viszi a koporsóját.

Putnok
Sajó-völgy

Juhász Lajosné
Rusznayk Erzsébet (75), 1975

KOHOS IGNÁC

Rubato ♩ 194

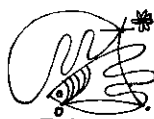
Jaj, de por-zik a szom-ba-li fő-uc-ca,
 Ko-hos Ig-ná-cot vi-szik vé-gig raj-ta.
 Né-zed, Ju-li, né-zed a be-tyá-ro-kat,
 A-ki a-gyon vág-ta a te u-ra-dal.

Jaj, de porzik a szombati főutca,
 Kohos Ignácot viszik végig rajta.
 Koporsóján végig virágkoszorú,
 Felesége megy utána szomorún.

Koporsóján végig virágkoszorú,
 Ilon lánya megy utána szomorún.

Rimaszécs
 Rima-völgy

Styavnyicki József (50)
 1975

JUHÁSZ ISTVÁN

(Az öngyilkos férfi)

Parlando ♩ 133

E - zer - ki - lenc - száz - het - ven - ket - tö - nya - rán,

Mi tör - lent a gesz - te - te - i nagy tö - nál:

Egy fi - a - tal szív nem tu - dott nyu - god - ni,

El - in - dult a bol - dog - sa - gát ke - res - ni.

Juhász Istvánról szól ez a kis regény,
Aki még csak életének a delén
Elszánta magát arra a nagy tetre,
Hogy magát a halastóba megölje.

Egy pénteken virradóra, hajnalba,
Mikor még a piros hajnal sem hasad,
Testvérének még csak búcsút sem mondott,
Csak ő tudta, sohasem volt ő boldog.

Átkozott légy gesztetei halastó,
A partjára kitették a koporsót.
Testvérei keservesen siratják,
Falu népe emlékezetbe tartják.

Gesztete
Rima melléke

Csank Dezsőné
Imrece Ilona (62), 1975

BÍRÓ MARGIT

(A szeretőjéért öngyilkos leány)

Ezernyolcszázhetvenhatodik évbe
Szomorú hír történt Fehér megyébe.
Bíró Ferenc Margit nevű leánya,
Kinek az első tizedbe nincs párja.

De Margitot sok legény csalogatta,
De többnyire Kiss Imre biztatgatta:
Ne félj, Margit, szívem párja, szeretlek,
Eszteendőre feleségül elveszlek.

De Imrének más lány volt az eszébe,
Üzenetet küldött Cserépinének,
Hogy majd egyszer el fog ő oda menni,
Cserép Zsuzsit az anyjától elkéri.

El is ment ő még szombaton estére,
Cserép Zsuzsi a kiskapuból nézte,
Édes csókot, páros csókot is adott,
Kiss Imrének az asztalnál helyt adott.

Cserépiné e szavakkal fogadta:
Édes lányom, menjetek a pap elé,
Mer ha eztet Bíró Margit megtudja,
A lányomat örökre elátkozza.

Este van már, nyólcát ütött az óra,
Bíró Margit megy a Sörfőző kútra,
Olyan szomorú hírt hallott a kúton,
Alig tudott haza menni az úton.

Még be se megy, le se teszi korsóját,
Sietett a Kiss Imre házok elé,
Még be se megy, csak a kaput zörgeti:
Álnok szívű, ha megcsaltál, gyere ki.

Ki is gyött Kiss Imre a házok elé,
Bíró Margit e szavakkal fogadta:
Való-e ez, Imre, megházasodtál,
A szívemre ily nagy bánatot hoztál.

Való bizony, Bíró Margit, szeress mást,
Úgyis régen szerettük már mink egymást.
Add ide, hát, álnok szívű, kezedet,
Hadd kívánjak az Istentől jó éltet.

Eszteideig, meg harminchat hólnapig
Nyomjad, babám, gyászos ágyad fenekit.
Kilenc orvos orvosságát használd el,
E világon maradásod ne legyen.

Agárkutya hordja egészségedet,
Három napig éljen a feleséged,
Énérettem a fekete sírhalmad
Vessen ki a sírhalmad oldalára.

Este van már, tízet ütött az óra,
Bíró Margit megy a szomorú útra.
Még ha köszöntek néki sem fogadta,
Haza ment és magát felakasztotta.

Lányok, lányok, ha majd jön a kikelet,
A síromra violát ültessetek,
Ha ültettek, tejeset ültessetek,
Mer még ilyen eset soha nem esett.

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (62), 1974

GYÁSZBA VAN MÁR A PUTNOKI ERDŐ

Gyászba van már a putnoki erdő,
Mer meglötte magát a kerülő.
Csónus János mér ölted meg magad,
Hát a három árva kire marad?

Három árvát bízom az Istenre,
Feleségem sok jó emberekre.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

JAJ, DE SZÉLES, JAJ, DE RÖGES AZ AZ ÚT

(A megölt pandúr)

Jaj, de széles, jaj, de röges az az út,
Amelyen a három betyár elindult.
Fényes pisztoly, réz fokos a kezébe,
Melyikkel a pandúrkáplárt megölte.

Ej, te betyár, nem fájt néked a szíved,
Mikor ezt a pandúrkáplárt megölted?
Dehogynem fájt, talán meg is hasadott,
Mikor mondta, jaj, Istenem, meghalok!

Ilovai börtönajtó, de fényes,
Abba búsul három betyár, de éhes,
Az ebédjek rizsa leves, semmi más,
Vacsorájok egy keserves sóhajtas.

Krasznahorkahosszúréti
Csermosnya-völgy

Szokán István (69)
1973

FERENC JÓZSI

(A vízbe fullt huszár)

Ferenc Józsi viszi a víz, viszi,
A lova meg a partjáról nézi.
Kedves lovam, ne hagyj elmerülni,
Gyenge testem halaknak megenni.

Ferenc Józsi viszik a huszárok,
Jaj, de szépen tündöklük a kardjok.
Ki is vitték őt a temetőbe,
Be is ásták a kavicsos földbe.

Beje
Turóc-völgy

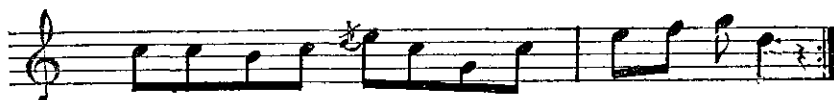
Grébec Árpád (76)
1975

AZ ARADI VÉRTANÚK BALLADÁJA

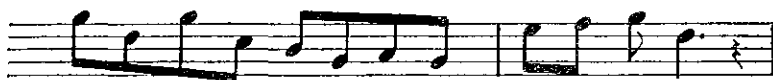

JAJ, DE BÚSAN SÜT AZ ŐSZI NAP SUGARA

Parlando ♩=221

Jaj, de bú-san süt az ő - szí nap su - ga - ra,
 Az a - ra - di vár-bör-tön-nek ab - la - ká - ra.

Szán-ja azt a ti - zen - há - rom ma - gyar - vi - tézt,

Ki a bör-tön fe - ne - kén a ha - lál - ra kész.

Nagy Sándor az akasztófa közelébe,
 Odamegyen, letérdepel, így szólal meg:
 Isten veled, te keresztfa, akasztófa,
 Rajtad halok meg hazámért nemsokára.

Damjanich is, a hős vezér, odamegyen,
 Azt a híres hóhérvézért szólítja meg:
 Vigyázz fattyú, fel ne borzold a szakállom,
 Számolni fogok veled a másvilágon.

Aradi vár, aradi vár halálvölgye,
 Tizenhárom hős magyarnak temetője.
 Viruljanak környékeden sírvirágok,
 Feledhetetlen legyen az ő halálok.

Szentkirály
 Sajó-völgy

Sipos Béla (61)
 1973

JAJ, DE SZÉPEN SÜT AZ ŐSZI NAP SUGÁRA

Jaj, de szépen süt az őszi nap sugára,
Az aradi vártömlőcnek ablakára.
Szánja azt a tizenhárom magyar vitézt,
Ki a tömlőc fenekén a halálra kész.

Elítélték sorba mind a tizenhármát,
Szóttek, fontak a nyakokba ezer vádat.
Elnevezték felségsértő pártütőknek,
Mert a magyar szabadságért harcra keltek.

Uramfia, az ítélet akasztófa,
Mintha útonálló rablók lettek volna.
Mintha méltók nem volnának egy lövésre,
Katonákhoz, férfiakhoz illő végre.

Kinyílt a tömlőcajtó vasas zárja,
Kijöttek a hős magyarok a halálra.
Búcsúzzatok itt egymástól mindörökre,
Úgy váljatok el egymástól mindörökre.

Jaj, de boldog, kit elsőnek nevezének,
Mert a halált legelőször ő éri meg.
Jaj, de akit utolsónak hagytak hátra,
Bajtársai szenvedését végig lássa.

Damjanicsot hagyták végső vértanúnak,
Hogy érezze kínját, terhét a bosszúnak.
Kegyetlenül haragszik rá minden német,
Számталanszor földig verte öklémeket.

Ott áll köztök mankójára támaszkodva,
Mint egy tigris, ki vas közé van bezárva.
Sűrűg-forog ott a hóhér a kötéllel,
Számolni kell egy magyar hős életével.

Aradi vár, aradi vár, halál völgye,
Tizenhárom magyar vitéz temetője.
Viruljanak környékeden szép virágok,
Felejthetetlen legyen az ő haláluk.

Martonfalva
Rima-völgy

Paraszi kéziratok könyvből
(1907)

JAJ, DE BÚSAN SÜT AZ ŐSZI NAP SUGÁRA

Jaj, de búsan süt az őszi nap sugára,
Az aradi várbörtönnek ajtajára.
Ottan búsul tizenhárom magyar vitéz,
Ki a börtön fenekén a halálra kész.

Nyílik már a börtönajtó vasas zárja,
Kijöttek ők vérző szívvel haloványan.
Kijöttek ők vérző szívvel haloványan,
Elbúcsúztak ők egymástól katonásan.

Damjanichot hagyták végső vértanúnak,
Hogy bajtársi szenvedését végigvárja.
Ott áll köztök mankójára támaszkodva,
Mint egy dülöfőlen lévő templom tornya.

Ki is jött ő a bitófa közelébe,
Megöleli, megcsókolja keservébe.
Isten veled, szabadságom keresztfája,
Itt halok meg a hazámért nemsokára.

Aradi vár, aradi vár, halál völgye,
Tizenhárom magyar hősnek temetője.
Nyiljanak a sírjaidon szép virágok,
Hogy feledhetetlen legyen halálok.

Rimaszombat
Rima-völgy

Márton János (72)
1963

BETLEHEMES JÁTEKOK,
ÜNNEPI ÉNEKEK,
KÁNTÁLÓK, KÖSZÖNTŐK

BETLEHEMES JÁTÉKOK

I.

Szereplők:

ANGYAL,

I—IV. PÁSZTOR,

ÖREG PÁSZTOR

I. PÁSZTOR *(bemege a házba és a gazdától vagy a gazdaasszonytól megkérdezt):* Szabad-e behozni a betlehemet? *(Az igenlő válasz után a kint várakozókhoz szól):* Jöj-jetek be, pásztorok!

II—IV. PÁSZTOR és az ÖREG PÁSZTOR *(belépnek, egyszerre köszönnek):* Dicsértessék a Jézus Krisztus!

ÖREG PÁSZTOR *(a bemenetel után nyomban leül a szoba közepén a földre és így szól):* Jaj, de sokat mászkáltam máma, de nagyon elfáradtam!

I. PÁSZTOR: Most jövök a városból, nagy ott a zűrzavar, merthogy a császár meg akarja tudni, hogy hányan vagyunk.

ÖREG PÁSZTOR: Engem már nem kell beírni, mert már én öreg vagyok!

ANGYAL *(az Öreg pásztor végszavára lép be a szobába a betlehemmel és azt leteszt az asztalra):* Dicsőség az Istennek, békesség a jóakarátú embereknek!

I—IV. PÁSZTOR *(együtt)* Ki vagy te és honnan jöttél ide?

ANGYAL:

Én vagyok az Úr angyala, ne féljete!

Nagy örömet hirdetek most néktek:

Megszületett az Úr Betlehemben,

Menjete, ott találjátok a kisedet

Dávid városába,

Rongyos istállóba,

Barmok jászolába,

Pólyába takarva.

(A Betlehemre mutat):

Ez a csillag oda vezet benneteket.

(Énekelve):

I—IV. PÁSZTOR (a fekvő Öreg pásztor körül járva, csörgős botjukkal a taktust verve énekelnek):

Pász-to - rok, kel - jünk fel,
Ha - mar in - dul - junk el

Bet - le - hem vá - ro - sa - ba,

Ron-gyos is - tál - lócs - ka - ba!

Si - es - sünk, ne kés - sünk,

hogymég e - zen éj - jel o - da - ér - hes - sünk,
mi U - runk-nak tisz - te - le - tet te - hes - sünk!

I. PÁSZTOR (botjával böködi az Öreg pásztor, a többiek is mellé állnak): Kelj fel, öreg!
Megyünk Betlehembe!

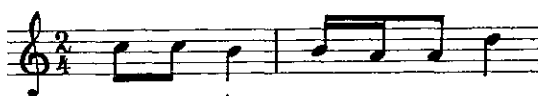
ÖREG PÁSZTOR (mintha aludt volna, álmosan felel): Hova? Nem megyek én a vén te-
henbe!

II. PÁSZTOR (lehajol az Öreghez és megrázza): Kelj fel, öreg, mennyünk mindnyájan
a kis Jézushoz!

I—IV. PÁSZTOR (amíg az Öreg feltápáskodik, körbejárva énekelnek):

Pász-to - rok, kel - je - tek,
És gyor-san men - je - tek!

Pász-tor - tars, mi - nõ hang ez?

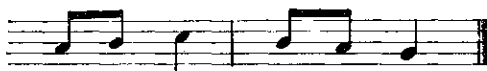

Pász-tor - tars, mi - nõ hang ez?

ANGYAL (egyedül):

Pász-to - rok, kel - je - tek,

És gyor-san men - je - tek!

Bet - le - hem-nek ma - jor - já - ba Je - zus szü - le - tett.

ÖREG PÁSZTOR:

I. PÁSZTOR (sorba kérdegeti társait, hogy ki milyen ajándékot visz Jézusnak, elsőként ő mondja): Én egy báránykát viszek. (A II., majd ugyanígy a többi pásztorhoz fordul): Hát te, mit viszel?

II. PÁSZTOR: Én egy kecskegidát viszek!

III. PÁSZTOR: Én egy sajtot és tejcskét!

IV. PÁSZTOR: Én mézet viszek a kis Jézuskának!

ÖREG PÁSZTOR: Én a ködmönömet adom a kis Jézuskának!

ANGYAL (az ajándék felajánlása után mindannyian letérdelnek az asztalra tett Betlehem elé, az Angyal mondja): Áldott légy, Jézuska, igazi pásztorka, Szűzanyáddal, Máriával mindenkor.

MIND (az áldás elhangzása után felállnak, együtt énekelnek, a pásztorok botjukkal a taktust ütik):

ÖREG PÁSZTOR (az ének elhangzása után a gazda, ill. a gazdaasszony elé lép, hogy átvegye az ajándékot).

MIND: Több karácsonyt érhessenek erővel, egészséggel, kívánjuk! (Ezután eltávoznak.)

II.

SZEREPLŐK:

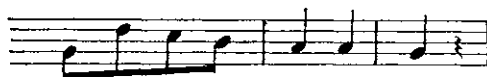
ANGYAL,
I—III. PÁSZTOR,
KECSKÉS,
ÖREG.

ANGYAL (elsőként lép be a házba, beköszön és engedélyt kér a többiek behívására):

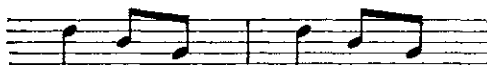
Dicsértessék a Jézus Krisztus! A kedves pajtásim odakint vannak, behívnam őket, mit mondasz jó gazdám ezen hírmondónak, szabad-e a magyar betlehem? (A gazdától vagy a gazdaasszonytól az engedély megkapása után énekelve szól a többieknek):

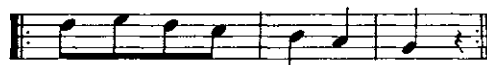
Gyer-tek e - lé pász - to - rok,
Re - pül - je - tek an - gya - lok,

Mu - zsi - kát in - dij - ja - tok.

É - ke - sen, csen - de - sen,

Jöjj el Jé - zus, én szí - vem,
Jöjj el Jé - zus, sze - rel - mem!

PÁSZTOROK (kint az ajtó előtt énekelnek, csörgős botjukkal verik a taktust):

Jé - szu - le - mi, pa - szu - le - mi, o - pe - rá - tesz,
o - mesz - rá - tesz!

In gló - ri - a sza - lu - tá - resz.

Á - por - te, por - te, ta - bo - re bo - re,

In gló - ri - a sza - lu - tá - resz.

- I. PÁSZTOR: Dicsértessék a Jézus Krisztus! Ide duda, legyen jámbor e háznak ura. Hol szedtem-vettem magamat, húztam-vontam fáradt lábaimat, sürgetőm dolgomat, rongyos bocskoromat meg sem talpalhattam. Betlehem hegyén jártam, sétáltam; sétálásom közbe egy vad kecskére találtam, amelytől lútól-bútól úgy megijedtem, hogy az összes pajtásaimat mind széjjel szerkesztettem. De azért, ha egyet füttyentenék juhászok módjára, talán elé gyönne szívem fájdalomra (*botjával koppant*): Gyere be, pajtás!
- II. PÁSZTOR (*belép*): Dicsértessék a Jézus Krisztus! Lám, szerelmes pajtásom, én is itt vagyok, ne csodálkozz rajtam, hogy szakállaim nem nagyok. De azért vigyázz, valamiként velem fejet ne cserélj, mert az én fejem most is tele van valami borsöprűvel, vigyázz, hogy fel ne függesszelek erre a fára (*odavágja a csörgős botot*). Arra bizony, a Kain akasztófájára!
- I. PÁSZTOR: A harmadik juhász pajtást hol hagyta?
- II. PÁSZTOR: Betlehem hegyén járván, kezeit fájtassa, lábait nem bírja. De azért, ha egyet füttyentenék juhászok módjára, talán elé gyönne szívem fájdalomra (*földhöz üti a botját*): Gyere be, pajtás!
- III. PÁSZTOR (*bemegy*): Dicsértessék a Jézus Krisztus! Lám, szerelmes pajtásim, én is itt vagyok. Engemet az öreggel és a kecskéssel Betlehem hegyén hagyatnak. Félttem az öregnek mérges szakállától, kecskés pajtásnak rongyos gubájától és éles baltájától.
- I. PÁSZTOR: A kecskés pajtást hol hagyta?

III. PÁSZTOR: Betlehem hegyén járván kezeit fájtassa, lábait nem bírja, de azért, ha egyet fütytente nék juhászok módjára, talán elé gyönte szívem fájdalmára: Gyere be, kecskés pajtás!

KECSKÉS (*belép*): Dicsérjük a Jézus Krisztust! (*Fabaltájával mutogat, hadonászik.*)
Ide dudu, jó guba, nem kell nekem sör, pálinka, de kell nekem bor, peccsenye, éccakára friss menyecske. Szalonnás jó estét kívánok, kedves pajtásaim, húzzátok el az én énekemet!

I—III. PÁSZTOR (*botjukat a földhöz ütögetik, énekelnek, közben a Kecskés táncol*):

Ez az é - gö nem szí - ta, trom - bi - ta ze - ne,
Mely - nek a föld bi - zony - sá - ga, sá - to - ra,
tá - bo - ra,
vig - so - ra ú - jul
En - nek bi - zony - sá - gá - ra fúj - juk el e nó - tá - ra
a ju - há - szok mód - ja - ra:
Be - tel - je - se - d'ik nem - so - ká - ra!

KECSKÉS: Heje-huja! Én is vettem egy rongyos gubát és egy vörös gyűrőt, azzal kereskedtem. Szólnék hozzátok, pajtás!

I. PÁSZTOR: Ne szólj hozzánk, pajtás, mert nem lesz végmulatás. (*Kikidált*): Bergó, de dergó!

ÖREG (*kintről*): In bedergó, óna mine cibéró!

I. PÁSZTOR: Ki vagy, mi vagy? Gyere be! (*Az ajtót kinyitják.*)

ÖREG (*szinte beesik az ajtón, lehasal a szoba közepén*): Dicsérjük a Jézus Krisztust! Én ki vótam, mi vótam? Nem ismeritek azt a vén huncut apátokat!? (*Felkel.*) Balta vágja a vállatokat! Tik itt isztok, esztek, az én vén szakállamról nem is gondoltok!?

I. PÁSZTOR: Öregapánk! Se nem eszünk, se nem iszunk, csontocskákat szopogatunk kancsó végít nyalogatjuk. Szólj hozzánk becsületes ember módjára, téged is jól tartunk sörrel, borral, pecsenyével és egy jó somfa pálcával.

ÖREG: Én szóljak hozzátok?

I. PÁSZTOR: Nem öreg! Fordulj hozzám becsületes ember módjára!

ÖREG (*fél farral felé fordul*): Így-e?

I. PÁSZTOR: Nem úgy, öreg!

ÖREG (*egész farral fordul*): Így-e?

I. PÁSZTOR: Nem úgy, öreg!

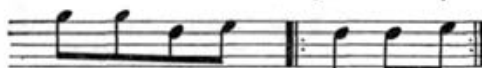
ÖREG (*szembe fordul*): Így-e?

I. PÁSZTOR: Úgy, öreg! Hol tanultál emberséget?

ÖREG: Csörön, vásán, a vásáron, nagyapámnál a kosáron! Húzzátok el az én énekemet!
(*Énekelve körbe-körbe járnak*):

Most Bel - le - hem vá - ros mel - lett
ju - hocs - ká - kat
le - gel - tet - nek,

Hajt - sunk mi is, pász - to - rok,
pász - to - rok,

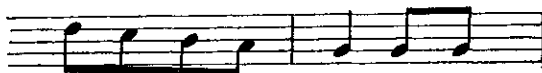
A Szent - föld - re ju - ho - kat!

Ju - hol fo - gunk le - gel - tet - ni,
Mel - le pe - dig tű - zet rak - ni.

Majd haj - nal - ba föl - ke - lünk,
föl - ke - lünk,

Bet - le - hem - be el - me - gyünk.

Gye - rink, gye - rink Bet - le - hem - be,
Ve - gyünk bo - tot a ke - zünk - be.

Haj, stu - li boj - tá - rim!

Haj, stul, stig - lin - tom,

A bo - tom is el - ha - gyom.

I. PÁSZTOR: Megtáncoltattuk az öreget; házassíjjuk meg!

MIND:

Az ö - reg ju - hosz - nak jól megy a so - ra ,

Mert meg - há - za - sod - ni nem a - kar so - ha !

De mit tud - jünk ten - ni , meg - há - za - si - ta - ni ,

Bo - tond - ság val - na !

ÖREG: Nem boldonság, nem boldonság, hanem mennyei boldogság!

MIND (az ének második felét megismétlik): De mit tudjunk tenni, megházasítani, Boldonság volna!

I. PÁSZTOR: Megházasítottuk az öreget! Fölmegegyek Betlehem hegyére, hirt adok az összes pásztorságnak, hogy megszületett a megváltó Jézus! (A Kecsés és az Öreg négykézláb ereszkedik, az I. Pásztor a hátukra — Betlehem hegyére — áll, botjára támaszkodik):

Gyer - tek e - le jó pász - to - rak , új - ság nek - tek ,

Nagy ö - röm van Bet - le - hem - be e - gesz ej - jel .

Már az ka - kukk ma - dár - kák is , Gló - ri - ja ,

E - zen hán - gon é - ne - kel - nek : gló - ri - ja ,

Jó - zsef és Má - ri - ja !

I. PÁSZTOR (lejön a Kecsés és az Öreg hátáról): Vótam Betlehem hegyén, mondjunk el egy éneket!

II. PÁSZTOR: Nem bánom, pajtás, énekeljünk.

MIND:

Menny-ből az an - gyal, le - jött hoz - zá - tok,

Pász - to - rok, pász - to - rok,

Hogy Bel - le - hem - be si - et - ve men - vén

1)

Lás - sa - tok!

1)

har - ma - dik egy gön - dör bá - rányt.

3.vsz.

Istennek fija, aki született
Jászokban, jászokban,
Jászokba fekszik, barmok közt nyugszik
Szent fija.

Gyerink hát minnyájan tiszteletére
A kised Jézusnak,
Vigyünk ajándékot a mi királyunknak
Egy sajtot.

Egyik egy sajtot, másik egy juhot,*
Harmadik egy göndör bárányt.

*A dallam második felére.

I. PÁSZTOR: No, elmondtunk egy éneket, gyerünk most oferára!

II. PÁSZTOR: Nem bánom, pajtás.

ANGYAL: *(A betlehemben meggyújtja a gyertyát, a pásztorok sorban, egyenként a betlehem elé mennek, s letérdelnek.)*

I. PÁSZTOR: Ó, szerelmes Jézusom, oferálok neked egy göndör báránykát.

II. PÁSZTOR: Ó, szerelmes Jézusom, oferálok neked egy juhot.

III. PÁSZTOR: Ó, szerelmes Jézuskám, oferálok neked egy gomolya sajtot.

I. PÁSZTOR: Kecskés pásztor, oferára!

KECSKÉS: Ó, szerelmes Jézuskám, se nem ettem, se nem ittam, oferálok neked egy suta gidát.

I. PÁSZTOR: Öreg, oferára!

ÖREG: Juliskához, vacsorára?

I. PÁSZTOR: Nem öreg, oferára!

ÖREG: Mariskához az ágyra? *(A három pásztor botjával tolja az öreget a betlehemhez, de az visszaugrik):* Jaj, de nagy fényesség van!

I. PÁSZTOR: Ne félj, öreg, a kis Jézus!

ÖREG: A kis farkas?

I. PÁSZTOR: Nem, öreg, a kis Jézus! Öreg, térgyepelj le!

ÖREG: Felemeljem az egy lábam?

I. PÁSZTOR: Nem öreg! Térgyepelj le!

ÖREG: Felemeljem a másik lábam?

I. PÁSZTOR: Nem, öreg! Térgyepelj le! Vess magadra keresztet!

ÖREG: Egyem meg a perecet?

I. PÁSZTOR: Ne edd meg a perecet, vess magadra keresztet!

ÖREG: Atyának tyúkhús, fiúnak lúdhús, Szentléleknek meleg lepény, Istennek egy deci bor. Ó, szerelmes Jézuskám most is belém csúszna, ha vóna! Ó, szerelmes Jézuskám, oferálok neked egy fazék lekvárt, de az is a suttyon maradt, belé bújt a macska, mind felszedte magára, így se neked, se nekem! Mind a ketten árvák maradtunk! *(Elfűtja a gyertyát.)*

I. PÁSZTOR: Öreg, megölték a legkedvesebb fiadat, Fedort!

ÖREG: Megölték? És rám akarjátok fogni?

I. PÁSZTOR: Nézd meg, már meg is van hidegedve! *(A III. Pásztor fekszik a földön, mintha meghalt volna.)*

ÖREG: Jaj, már meg is van merevedve. No, de azért felhasználjuk *(emelgeti a végtagjait)*. A kezével jó lesz harasztot kapargatni a birkák alá. Az orra jó lesz az ördögöknek lámpáskának, *(az ölére mutat)* az meg a lányoknak furulyának!

I. PÁSZTOR: Eltemessük?

II. PÁSZTOR: Nem bánom, pajtás!

I. PÁSZTOR: Öreg, mérd ki a koporsó hosszát!

ÖREG: Három öl a hossza, négy a szélessége.

I. PÁSZTOR: Nem jól van, öreg!

ÖREG: Négy a hossza, három a szélessége.

I. PÁSZTOR: Úgy se jól van, öreg!

ÖREG: Másfél a hossza, egy fél a szélessége.

I. PÁSZTOR: No, már így jó lesz!

MIND (értelmetlen szövegű énekkel temetik Fedort, a III. Pásztort):

Sze - ka - re - tesz sza - lesz, om - nesz Jé - zu - lesz,
Om - nesz rá - tesz, om - nesz rá - tesz, om - nesz Jé - zu - lesz,
Széj - jel széj - jel, Jé - zu - lesz, in - ter nó - men om - ner nó - men,
pár - gu - re - cum Jé - zu - le.

I. PÁSZTOR: Eltemettük Fedort, mondjunk el egy éneket!

II. PÁSZTOR: Nem bánom, pajtás!

MIND:

Bet - le - hem - be gyer paj - tás, gyer paj - tás,
Szó - lőt nem fogsz ka - pál - ni, ka - pál - ni,
Ott lesz ne - ked jó la - kás, jó la - kás,
Még - is fo - gal bort in - ni, bort in - ni.

(Körbe-körbe járnak):

Zöld er - dő - ben, sálk me - ző - ben,
 Sé - től, dú - dál, fu - ru - lyál, bil - leg, bal - lag, megmeg - áll,
 fu - ru - lyál,
 Ki - ki ott ki - ált - nak, bé - kes - sé - get hír - det - nek,
 hír - det - nek,
 A jó szí - vű em - ber - nek, em - ber - nek.

I. PÁSZTOR: Elmondtunk egy éneket, gyerünk nyugalomra!

II. PÁSZTOR: Nem bánom, pajtás! (Az Őreg lefekszik, a három pásztor a botját átteszi rajta, botjukra támaszkodva énekelnek):

Sze - rel - mes paj - tá - sim.
 Ár - va a ju - hász - ság,
 De el - a - lud - ta - tok!
 Me - ze - i u - ra - ság,
 A me - ze - i nyá - jat
 A - ki ezt nem hi - szí,
 Mind én - rám biz - tá - tok!
 Csu - pán - csak ra - vasz - ság.

ÖREG: Mi az? Mi az? Valami csizmadiaság?

I. PÁSZTOR: Nem, öreg, nyájasság! Nyolcvan éves öreg ember vagyok, százhatvan évtől őrzöm ezt a nyáját (*ráüt a botjával*): Kelj fel, öreg, őrizd te is!

ÖREG (*tápszokodik*): Jaj, de nagy fát mozgattok; inkább ennek a háznak a fundamentumát mozgatnátok, minthogy engem erről a jó helyről felzavartok (*visszafekszik*).

I. PÁSZTOR (*ismét ráüt*): Kelj fel, öreg, őrizd te is!

ÖREG: Kedves fiam, már én azóta vótam kántor is, pap is, rektor is. Igen jánkás vótam; szerettem Juliskákat, Mariskákat, mindenféle nevű lányokat. Már sok házba vótam, de még ilyen poloskásba nem. Ha jól megfizetnének, ki is hajtánám belőle.

I. PÁSZTOR: Megfizetünk, öreg, egy marék vörös pénzzel, csak hajtsd ki!

ÖREG (*kezelével salapál, mintha valamit kifelé hajtana, majd ismét lefekszik*).

ANGYAL:

Pász - to - rok , pász - to - rok , ha - mar föl - kel - je - tek ,
Nagy úr - hoz , nagy úr - hoz i - de si - es - se - tek ,
Cso - da lett , cso - da lett , a - mit itt lát - ta - tok .

Menny -ből jött u - ra - tok , kis Jé - zus , kis Jé - zus .

I. PÁSZTOR (*megböki az Öreget*): Hallod, öreg, angyal szól!

ÖREG: Hallom, hogy a kakukk szól!

I. PÁSZTOR (*felemeli az Öreget és mindenki énekel*).

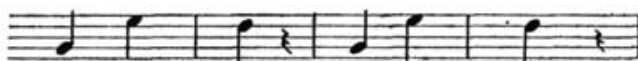
MIND:

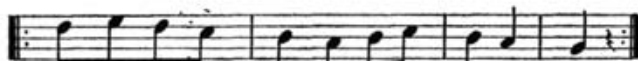
Pász - to - rok kel - jünk fel ,
Ha - mar in - dul - jünk el

Bet - le - hem vá - ro - sa - ba ,
Ron - gyos is - től - lóc - ka - ba!

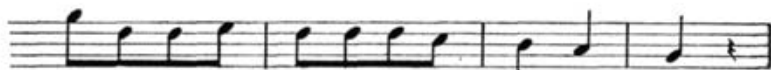
Si - es - sünk, ne kes - sünk,

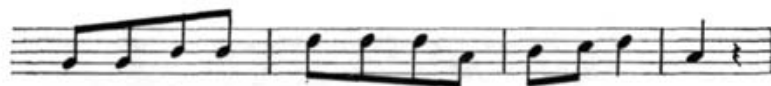
Hogy még e - zen 'ej - jel o - da ér - hes - sünk,
Mí U - runk-nak tisz - te - le - tel te - hes - sünk!

No - sza paj - tás, szed - jed, ve - gyed a bun - dad,

Fűj - junk el a kis Jé - zus-nak egy nő - tát!

Most nem ré - gi - ben szü - le - tett Bet - le - hem - be,

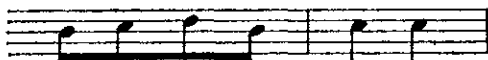
Al - le, al - le - lu - ja, Jó - zsef és Má - ri - ja!

I. PÁSZTOR: Engedelmet kuncsorgok, tovább nem huncutkodok, boldog ünneplést kívánok!

MIND (énekelve kimennek a házból):

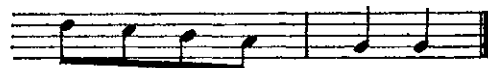
Is - ten áld - ja meg,

E ház - nak gaz - dá - ját!

Tölt - se meg, az Is - ten,

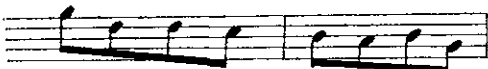

Pin - cés ka - ma - rá - ját!

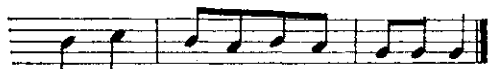
Isten áldja meg
Gabonás raktárját,
Isten áldja meg
E háznak gazdáját.

Vedd fel, ö - reg, bun - dács - ka - dat,

Vedd val - lad - ra ju - hocs - ka - dat.

Sej - haj, úgy me - gyünk el, mint a raj.

Krasznaborkaváralja
Csermosnya-völgy

Melher László (72)
1975

BETLEHEMI JÓ PÁSZTOROK

$\text{♩} = 71$

Bet - le - he - mi jó pász - to - rok,
 Igy' szól az an - gyal - hoz - zá - tok:
 Di - cső - ség le - gyen is - ten - nek,
 Bé - kes - ség az em - be - rek - nek!

Amott, hol egy csillag ragyog,
 Egy rossz istállót találtok.
 Bent a jászolba szent fia,
 Fekszik kegyes megváltója.

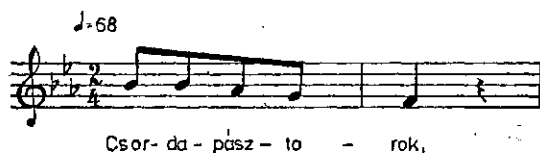
Ne féljete elindulni,
 Menjete Jézust imádni.
 Hű áldás és szeretet
 Majd felmelegíti ötet.

Hét
 Sájó-völgy

Bene György (65)
 1975

CSORDAPÁSZTOROK

Isten alyali
Jövének melléje.
Nagy félelemmel
Telik meg ők szíve.

Elindulának,
És el is jutának
Szent hajlékához
Az ég s föld urának.

Örömet mondok
Néktek, ne féljete,
Mert ma született
A ti üdvösségetek!

Nem találták őt
Fényes palotába,
Hanem istálló
Szerény jászolába.

Menjete el csak
Gyorsan a városba,
Ott találjátok
Jézust a jászolba.

Üdvöz légy, Jézus,
Világ megváltója,
Bús szíveinknek
Megvigasztalója.

És akit itt a
Jászolba imádunk,
Egykor az égbe
Színről-színre látunk.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

BETLENEMBE GYER PAJTÁS

 Bet - le - hem - be gyer paj - tás
 gyer paj - tás

 Ott lesz ne - ked jó ka - kás.

 Ser, bor, mint a ten - ger,
 I - ha - tik az em - ber,

 Szó - lőt nem kell ka - pál - ni,
 ka - pál - ni,

 Még is le - het bort in - ni,

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

PÁSZTOROK, PÁSZTOROK KELTEK NAGY ÖRÖMRE

Parlando $\text{♩} = 111$

Pász - to - rok , pász - to - rok kel - tek nagy ó - róm - re ,

Mert i - gen nagy ven - dég ér - ke - zett a föld - re .

Nem nagy pom - pát kí - ván - ta - tik , Jé - zus - ká - nak hí - vat - ta - tik ,

Is - ten gyer - mek - csé - je , Is - ten gyer - mek - csé - je .

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

MEGLÁTJÁTOK A VILÁGNAK MEGVÁLTÓJÁT

Parlando ♩=233

Meg-lát-já - tok a vi-lág-nak a Meg-val-tó - jat,

Ki é - ret-lünk any - nyi - ra le a - láz - ta ma - gal..

Tempo giusto ♩=93

Nem kí - ván tő - lünk kin - cset,
csak tisz - ta i - gaz szí - vet,

Hát in - dul - junk el!

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

VÍGAN ZENGJETEK, CITERÁK, JÉZUS SZÜLETETT

106

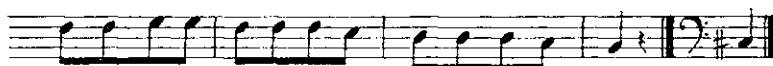
Vì - gan zeng-je - tek, ci - te - rak, Jè - zus szü-le - tett,

Har - sog - ja - tok gyors trom-bi-lák, Is - len em - ber lett!

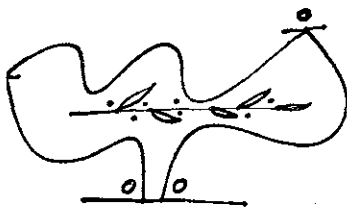
Mi - dōn a Szűz hor - doz - ta, és mē - hē - be fo - gad - ta,

Esz - ter Gáb-ri őr- ark-an- gyal ál - dott -nak mond - ja.

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

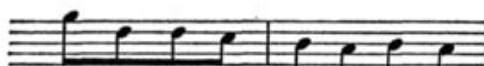

VEDD FEL, ÖREG, BUNDÁCSKÁDAT

J-96

Vedd fel, ö - reg, bun - dács - ká - dat,

Vedd vál - lad - ra ju - hocs - ká - dat!

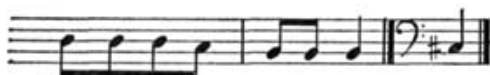
Te meg, Ka - ti, ken - dőcs - ké - det,

Kösd be bog - lyas fe - jecs - ké - det!

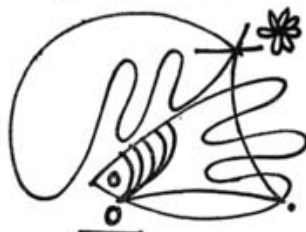
Ej, haj, ha - ja, haj,

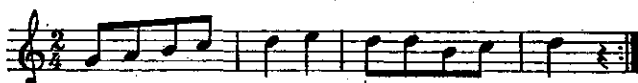
Úgy el - men - jünk, mint a raj!

Hét
Sajó-völgy

Bene György (65)
1975

A MI ÖREGÜNKNEK JÓL MEGY A SORA

A mi ö - re - günk-nek jól megy a so - ra,
Mert meg há - za - sod - ni nem a - kar so - ha.

Vaj, mit ké - ne tén - ni, hogy meg - há - za - sod - ni

Bo - lond - ság vol - na.

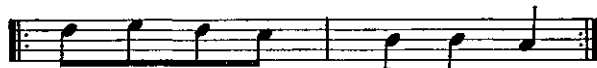
Hét
Sajó-völgy

Pamélyi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

RÁZD MEG, ÖREG, A BUNDÁDAT

Rázd meg, ö - reg, a bun - dá - dat,

Hadd pö - rög - jön a bol - hád!
Ki - pör - gött már egy vé - ka,
Van még ab - ba más vé - ka.

Ja - ja - jaj - ja ja - ja - ja - ja - ja - ja - jaj!

Hét
Sajó-völgy

Pamélyi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

ISTEN ÁLDJA MEG

$\text{♩} = 87$

Is - ten áld - ja meg

E ház - nak gaz - dá - ját,

Tölt - se meg az Is - ten

Pin - cét, ka - ma - rá - ját!

Esztendőre legyen
 Száz vagon búzája,
 Szalonnája pedig
 Hús, harminc sódarja!

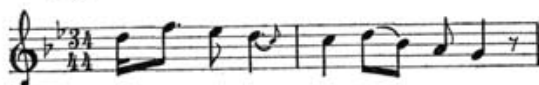
Hét
 Sajó-völgy

Bene György (65)
 1975

SIGYAR, SIGYAR SZŰZ MÁRIA

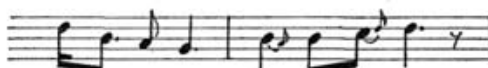
J-77

Si - gyar, si - gyar Szűz Má - ri - a,

Ki nyug-szik ott a já - szol - ba?

Az Úr - je - zus Is - ten fi - o,

Ő nyug-szik ott a já - szol - ba!

Szóban:

Dicsértessék az Úrjézus Krisztus, kellemes karácsonyi ünnepeket kívánunk az egész családnak!

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (57), 1975

A PIAC KÖZEPÉN

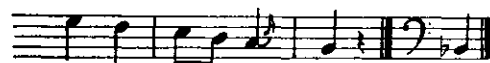
A pi - ac kö - ze - pen

Egy zöld al - ma - fás - ka,

An - nak te - te - jé - ben,

Két szál ti - li - om - szál.

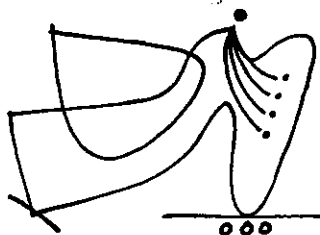
Kötik a bokrétát
Az apró angyalkák.
Azzal kedveskednek
A mi Jézusunknak.

Szóban:

Adjon a jó Isten jó estét! Több karácsony bőjtjét is éljenek erővel, egészséggel!

Lőkösháza
Turóc-völgy

Polonkay Béla (77)
1975

MA SZÜLETETT A MI URUNK

Ma született a mi Urunk,
Jézus Krisztus megváltásunk.
Nem született palotába,
Csak egy rongyos istállóba.
Eridj-eridj, nézd meg jobban,
Ki fekszik ott a jászolba?
Jézus Krisztus Isten fia,
Ki született váltáságunkra,
Ő fekszik ott a jászolba.

Szóban:

Több karácsony bötjét érenek erőben, egészségben, szívünkben kívánjuk.

Sajórecske
Sajó-völgy

Gál Gyuláné
Czakó Zsófia (48), 1973

ÚJ ESZTENDŐ, VÍGSÁGSZERZŐ

Új esztendő, vígságszerző,
Most kezd újulni.
Újulással, víg örömmel
Most kezd hirdetni.

Hirdetik már a Messiást,
Mer el fog jönni,
Lehessünk hát az Istennek
Méltó hívei.

Szóban:

Dicsérjük az Úr Jézust, erőt egészséget tessenek elérni.

Hét
Sajó-völgy

Berki Vilmosné (59)
1973

ÚJ ESZTENDŐBEN MI VIGADJUNK

Új esz - ten - dő - ben mi vi - god - junk,

Szü - le - tett. Jé - zus, mi i - mád - juk.

Ré - gen meg - ír - ták már azt a szent pró - fé - ták,

Hogy fi - at szül - jön a ne - mes vi - lág.

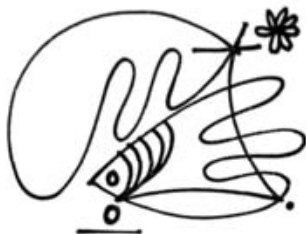
Szóban:

Adjon Isten jó estét kigyelmeteknek, hogy több új esztendő bőjtjét is érhesse!

Erőt, egészséget kívánok mindenkinek!

Zsór
Turóc-völgy

Kovács Józsefné
Varga Erzsébet (63), 1975

HÓ-HÓ, FARSANG, HÁROMNAPI FARSANG

Hó - hó, far - sang, há - rom na - pi far - sang,
 Itt is ad - nak, az is gaz - dag há - za.
 a - mit ad - nak,
 Kelj föl gaz - da, kelj föl! Is - ten szát - lott
 a há - zad - ra
 Hat. lo - val, hat ö - kör - ret, ki - lenc bar - nyas te - hén - nel,
 egy a - ra - nyos e - ké - vel.
 A - hány - szor a szá - ka meg - bíl - len - ti a far - kát,
 Any - nyi szá - zas üs - se meg a ki - gye - l - med mar - kát!

Hét
Sajó-völgy

Pamlényi Barnáné
Gál Erzsébet (63), 1975

Ó, Ó, FARSANG, KEDVES IDŐ

$\text{♩} = 180$

Ó, ó, far-sang, ked-ves i - dő,
 El - mű - telt az ó esz - ten - dő,
 Az ú - jak - ba vi - gad - ja - nak,
 Ne - kem sza - lon - nát ad - ja - nak!

Ha nin - csen a ház - ba,
 Van a kis kam - rá - ba.

Az ógy a - telt ki - lenc - to - jós,
 Suttó a ta - risz nyü - ba!

Gesztete — Mezőlapos
 Rima melléke

Motyovszky Józsefné
 Kovács Teréz (52), 1975

GERGELY-NAPI KÁNTÁLÓ ÉNEK

Jó mesterünk vagyon,
 Kit Isten megáldjon
 Boldogsággal.
 Adjanak, adjanak,
 Mit az isten adott,
 Jóságokkal.

Szentkirály
 Sajó-völgy

Demeter Balázsné (92)
 1973

PÜNKÖSDI ÉNEK

Mi van ma, mi van ma?
Piros pünkösdi napja!
Holnap lesz, holnap lesz
A második napja.

Jó legény, jól megfogd
Lovadnak kantárját,
Hogy le ne tapossa
A pünkösdi rózsát!

Páskaháza
Csetnek-völgy

Sebő Béla (79)
1973

MÁJFA ÁLLÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ DAL

Hallottátok-e már hírét,
Bakos Feri legénységét?
Fűrészszel vágta a májfát,
Hogy ne hallják kopogását.

Fölveszi a bal vállára,
Viszi Marcsa udvarába.
Nesze, Marcsa, itt a májfa,
Jó éjszakát, vigyázz rája.

Felkel Marcsa az ágyából,
Kendőt vesz ki a komótból.
Nesze, Ferke, itt a kendő,
Én vagyok a te szeretőd.

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (55), 1973

ÖRÖK MINDENHATÓ ATYAISTEN

J. 66

Ö - rök min - den - ha - tá A - tyá - is - ten ,
 Né - ked há - lát mon - dunk men - ny - ben s it - ten ,
 Hogy Er - zse - bet nap - ját hogy el - hoz - tad ,
 Szi - vünk vig ö - rö - mét hogy o - koz - tad .

Tartson meg az Isten egészségben,
 Hogy ne legyen részed betegségben!
 Angyalok vigyenek az egekbe,
 Tétessél, vitessél a mennyekbe!

Dernő
 Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
 Jarabkó Margit (57), 1975

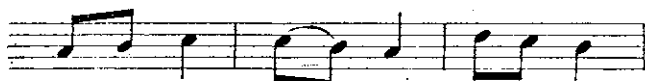

PITYUSZNAK ÉKES MEZEJE

J = 83

Pi - tyusz-nak é - kes me - ze - je,

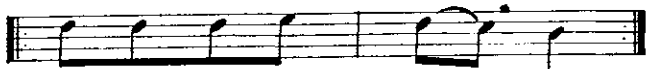
Kel - a - gú hegy - nek te - te - je.

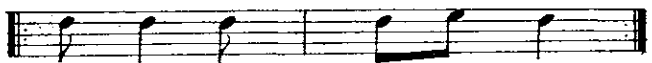
Lá - tom, itt ül Já - nos az asz-tal mel - lett,

Po - há - r is van e - lőt - te, de bo - rocs - ka nin - csen benne,
Cin - tá - nyer van e - lőt - te, de pe - cse - nye nin - csen benne.

Hoz - zád szá - kács hoz - zád,
Hoz - zád azt a nyu - lat!

De a nyúl el - ug - rott,
A ká - vé ki - fu - tott!

Já - nos - nak nem ju - tott,
Asza - kács meg ki - ka - potl.

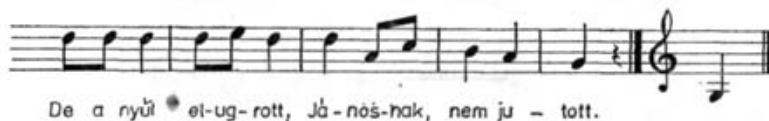
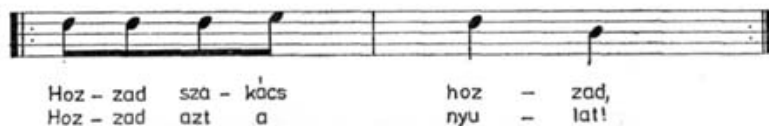

a szá - kács - meg

Dernő
Csermosnya-völgy

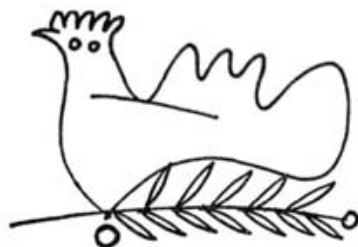
Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (57), 1975

LÁTOM, OTT ŪL JÁNOS AZ ASZTAL MELLETT

Dernő
Csermosnya-völgy

Ulman Lajosné
Jarabkó Margit (55), 1973

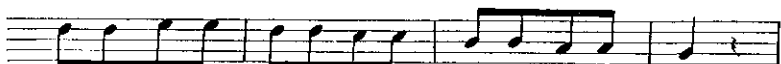

MEGDÖGLÖTT-E AZ A DISZNÓ, AKIT MEGÖLTEK?

J-137

Meg-dög-lött-e az a disz-nó, a-kit meg-öl-tek?

Ad-jo-nak a hur-ká-já-ból, ha ma-radt, e-gyet!

Mer már hó-nap nagy-bőjt lesz, hur-kát en-ni nem jó lesz.

Ad-jo-nak hát, ad-jo-nak hát, ha ma-radt, e-gyet!

Gesztete — Mezőlapos
Rima melléke

Motyovszky Józsefné
Kovács Teréz (52), 1975

TÉMAKÖRÖK SZERINTI MUTATÓ

GYERMEKJÁTÉK DALOK

A bundának nincs gallérja	156
A kassai szőlőhegyen két szál vessző	141
Árvacsalán koszorú	142
A violát akkor szedik	142
Az én ludam elveszett	141
Cickaj, mackaj, stali három	143
Csoltó város akar lenni	145
Csöm, csöm, gyűrű, kullancs gyűrű	144
Ég a gyertya, ég	145
Elment az uram	146
Elvesztettem zsebkendőmet	145
Építettem várat, várat	157
Fehér liliomszál	147
Fejsze, vágd le azt a berket, kibe guzsaly terem	148
Feljött már a hóvilág	151
Férjhez ment a reszelő	144
Gyere át, te kisleány	163
Ha az ördög olyan vóna, kosarába tenne	149
Ha én aztat tudtam volna	150
Haj, szénája, szénája, széna szakadékja	151
Hármat tojott a fűrjecske	144
Hej, baksa, baksa	152
Hinta, balinta, Lacikának piskóta	153
Hol jártál, báránykám?	161
Kiment asszony a kútra	162
Kis pillancs, kis pillancs	143
Körbe áll egy kislányka	154
Megérett a meggy	154
Mért küldött az úrasszony?	152
Most viszik, itt viszik	153
Néném asszony pendelye	155
Ólom deszka, fodormenta	156
Repülve jön egy madárka	149
Szem, szem gyűrű, ezüst gyűrű	157

Szerdán reggel virradóra	158
Télen mindig hideg van	159
Tök, tök, dinnye, zöd alja, zöd levele	160
Zöd fű, zöd fű a lábam alatt	161

SZERELMI DALOK, LAKODALMI DALOK

Ablakomon, ablakomon besütött a holdvilág	167
Ablakimon vándorlegény jó estét kopogtat	168
A csillagos ég ha beborul, kiderül	172
A csizmának se sarka, se talpa	177
Addig megyek, míg a szememre látok	277
A gömöri, a gömöri torony tetejébe	173
A gömöri szőlő közepébe	176
A gömöri zöd erdőbe nem zörög a falevél	175
A hegy túloldalán	169
A kálosi kertek alatt	171
A kálosi templom előtt	183
Alig várom, hogy a nap lenyugodjon	179
A meszesi, a meszesi bíró kapujába	170
A meszesi bíró lánya fekszik fekete gyászba	170
A meszesi hegytetőn, dombtetőn	216
A meszesi templom előtt	171
Amíg hozzád jártam, babám, mindig álmos voltál	172
A miskolci csárda cserepszindeles	178
Apró szeme van a kukoricának	185
A putnoki halastó, halastó	173
A ragályi lipisen, lapon	174
Aranyos Bözsikém, majd fogsz még te sírni	175
A rozmaring lehajlott, lehajlott	176
Árva vagyok, jaj, de igazi árva	177
A simonyi csörgős malom	167
A szeretőm rózsaszínű ruhája	178
Asszony, asszony, az akarok lenni	214
A zádori falu végén folyik el a kanális	179
Az én ökröm a Virág, a Virág	180
Azért, hogy én sápadt gyerek vagyok	181
Barna legény nem szeretlek egyebért	181
Beteg a szeretőm, az ágyban fekszik	184
Beteg vagyok, megrugott egy pejlő	182
Bíró Marcsa libája	183
Bodor bárány elvesztette a gyapját	184
Bogár Imre hová olyan szaporán?	262

Búza, búza, búza, de szép tábla búza	182
Búza, búza, búza, de szép tábla búza	185
Búza, búza, de szép tábla búza	186
Cifraszűröm fel van a szögre akasztva	186
Cserépszindelyes a mi házunk	187
Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok	188
Csörög-csattog a jénei kútgém	194
Csüörtökön este mentem a rózsámhoz	189
Derül, borul a Dunáról	190
De szeretnék tölgyfa lenni erdőbe	255
Dombon van a, dombon van a kisangyalom lakása	191
Dunna, dunna, de szép tarka dunna	256
Édesanyám, a kendőm	256
Édesanyám lánya vagyok	268
Édesanyám, minek adott férjhez	215
Édesanyám rózsafája	192
Egy se jó madár az, sej-haj, ki az útra leszáll	193
Éjszaka huhukol a bagoly	180
Elmennék én tihozzátok egy este	237
Elveszett a tojó ludam	257
Erdő, erdő, de szép kerek erdő	194
Erre gyere, ne menj arra	195
Erre gyere, rózsám, nincsen sár	220
Este, este, szerelmes szombat este	196
Este későn ragyognak a csillagok	251
Este van, este van	197
Este van, este van, de nem minden lánynak	198
Este van, este van, elmúlt kilenc óra	199
Este van már, késő este, haza kéne menni	258
Ez a kislány megy az esküvőre	275
Ezt a kerek erdőt járom én	187
Ezt a kislányt még akkor megszerettem	271
Falu végén nádfedeles kis ház	200
Falu végén tirara, rararara, faragnak az ácsok	201
Fecskemadár szállott a vasútra	219
Fehér homokos, fekete homokos a kisangyalom udvara	202
Fekete borúból van a nagy eső	269
Fekete faluba fehér torony látszik	203
Feketedik már az árpatarló	241
Feleségem olyan gondos	204
Felhő borítja az eget	205
Feljött már az esthajnali csillag	206
Fentebb száll a fecske, fenn a magas levegőben	207

Fölszállott a kakas a létrára	208
Föltették már, sej-haj, nekem a koszorút	209
Fűj, süvölt a Mátra szele	210
Gesztetébe a malomnál nincsen híd	211
Gesztete faluba csendes az este	275
Gesztetei falu végén van egy nádfedeles ház	227
Gesztetei hármass torony	234
Gömörön sütik a ropogós kenyeret	209
Göndör a hajam, betyárnak születtem	258
Gyolcs az ingem, gyolcs a gatyám	212
Haja, haja, haja, zöd uborka haja	233
Hajnalba kimentem én a kútra	263
Ha én ezt az egy stampedlit megiszom	213
Ha felmegyek a németi nagy hegyre	226
Ha kimegyek én a rétre kaszálni	214
Harmaton kell annak járni	235
Három csillag van az égen egy sorba	215
Három csillag van az égen sorjába	216
Hat, hat, hat, hat, hat, hat	217
Haza fiúk, lányok, haza már	218
Házunk előtt egy rózsafa	219
Házunk előtt, házunk előtt folyik el a kanális	193
Házunk előtt folyik a Hernád	246
Házunk előtt, kedves édesanyám, van egy magas eperfa	264
Hej, rozmaring, rozmaring	220
Hej, szár, kukoricaszár	221
Hej, szombat este kinyitom az ablakot	228
Homokos, kavicsos a mi házunk eleje	199
Idegen faluba csendes az este	202
Igyunk azért, aki búsul	222
Jaj, de régen nem volt eső a nyáron	211
Jaj, de sokat jártam, fáradtam	195
Jaj, de sokat jöttem, mentem, fáradtam	223
Jaj, de széles, jaj, de hosszú az az út	206
Kár a tiszta búzát korán lekaszálni	203
Kedves édesanyám, mért nem tanítottál	201
Kedves kisangyalom, mikor hozzád jártam	225
Kék ibolya búra hajtja a fejét	226
Kék szivárvány koszorúzza az eget	227
Kertem alatt arassák a zabot	221
Két hársfa közt, két hársfa közt felsütött a holdvilág	228
Két szerelmes kiment a temetőbe	239
Két uja van, két uja van a ködmönnek	229

Két út van előttem	280
Kigyó kebelembe	254
Kihajtom a lovam a rétre	230
Kikötöm a kis pejlovam a csárda elébe	231
Kimegyek a gesztetei nagy hegyre	266
Kimentem én a nagy rétre kaszálni	231
Kiskertemben egy rózsafa, három bimbó van rajta	232
Kiskoromban árvaságra jutottam	233
Kis pejlovam mind a négy lábára	270
Kis pejlovam nem ette meg a zabot	229
Ki volt itt, ki járt itt	234
Korog a manga a tetőn	230
Körül csipkés a muskátli levele	212
Kukorikol a kis kakas, hajnal akar lenni	235
Lajos bácsi, hallja-e kend?	236
Lement a nap a maga járásán	236
Lyukas az istállóom teteje	237
Magasan repül a daru, szépen szól	213
Mán engemet, Bözsikém, ki fog majd kisíratni	238
Már Gesztetén végigmenni nem merek	198
Már Gömörön kidobolta a bíró	225
Már minálunk, már minálunk nem horgolnak zsebkendőt	239
Megérett a búzakalász	272
Megismerni a darut a tolláról	240
Mély a Tiszának a széle	272
Mit keresel rózsám, kertemben?	242
Nem akar az ökörgulya legelni	222
Nem használ a, nem használ a köves út az ökörnek	241
Nem idevaló születésű vagyok én	242
Nem messze van, nem messze van a kisangyalom tanyája	243
Nem úgy van az, mint volt régen	244
Nincs énnekem egyebem egy kis ólnál	245
Nyalka béres, hova hajtod az ökröt	246
Ördög bújjon komámasszony	224
Piros alma kigurult a sárba	248
Piros alma, ne gurulj, ne gurulj	249
Pocem Jancsi az este, Ica te, Sári te	247
Réten, réten, sej, a dobóci réten	252
Révész bácsi, vigyen át a vízen	253
Rózsát ültettem a gyalogútra	250
Sárgul már a fügefa levele, ősszel akar lenni	251
Sej, a héti kertek alatt	281
Sej, a héti, sej, a héti templom tetejébe	252

Sej, az éjszaka nem jó legeltettem	253
Sej, barna legény, hová hajtod az ökröd?	276
Sej-haj, kávét ittam, megégette a számat	269
Sej-haj, ne feküdj a szénaboglya tövébe	254
Sej-haj, nincsen széle a fekete selyemnek	255
Sej-haj, sárgára van a mi házunk meszelve	257
Sej, most építik a gesztetei templomot	259
Sej, nem örül a, sej, nem örül a gesztetei gőzmalom	260
Sej, szombat este jöttem én a világra	263
Sej, tiszta búzáat válogat a vadgalamb	261
Serpenyűláb meg a dudu	250
Singelt szélű dunnám alatt	174
Suba, suba, göndörszörű suba	262
Szagos a rozmaring, szagos a rozmaring	264
Száraz figefa hullajtja a levelet	208
Széles az asztal	265
Szép a gyöngyvirág egy csokorba	266
Szép a páva, mer aranyos a tolla	267
Szépen úszik a vadkacsa a vízen	268
Szomorú fűzfánál sírdogál valaki	270
Tanyán, tanyán, tanyán a lakásom	271
Tele van a temető sánca vízzel	273
Tisza mellett nem jó mélyen aludni	274
Tisza vize, Duna vize mind a két partja sáros	276
Udvaromba egy kis patak csörgedez	277
Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom	279
Új a csizmám, debreceni suszter varrta	280
Vadkenderrel van a házunk befödve	267
Vártalak szombat este sokáig	278
Verd meg Isten azt a szemet	278
Verje meg az Isten azt az édesanyát	168
Vigan, vigan, vig angyalom	282
Villás farka van a fecskemadárnak	273
Voltam csikós, voltam gulyás	283
Zód fűre szokott a harmat leszállni	274
Zúg az erdő, zúg a mező	284

KATONADALOK

A csárdába szépen muzsikálnak	287
A harctérről sebesülve jönnek a katonák	289
A roznyói kaszányára rászállott egy gólya	288
A szombati megyeházra süt a nap	287

Barna kislány rózsás levelet ír, ráborul az asztalra	289
Cintányérről jó a cukros bogácsa	288
Édesanyám akkor kezdett siratni	290
Édesanyám én is katona vagyok	298
Édesanyám, kedves édesanyám kiállott a kapuba	299
Édesanyám kimegy a kiskertbe	292
Édesanyám rózsafája	295
El kell menni, el kell katonának	295
El kell menni katonának messzire	291
Esik eső, esik, esik a kaszárnya falára	293
Ez a gőzös, jaj, de nagyon robogott	294
Ez a kislány mit gondolt magába	301
Ez a vonat, ha elindult, hadd menjen	302
Ezernyolcszáznegyvenkettedikbe	296
Fecskemadár szállott a vasútra	297
Felmentem a hegyre, lenéztem a völgybe	298
Ferenc Jóska udvarába áll egy aranyos diófa	299
Ferenc Jóska udvarába van egy fa	301
Gyászba van az egri gőzös teteje	293
Ha elindult ez a gőzös, hadd menjen	307
Ha felülök Gombaszögön a fekete gőzösre	300
Ha felülök, sej, ha felülök a fekete gőzösre	303
Ha kiállok a kaszárnya elébe	305
Ha kimegyek a tiroli nagy hegyre	304
Házunk előtt bólingatós akácfa	308
Jaj, de szépen harangoznak hajnalra	306
Játszik a szél, játszik a szél fügefalevelével	307
Kedves édesanyám, ha fel akarsz keresni	308
Kelemér már jó helyen van	294
Keresik a, nem lelik a keresztelő levelemet	310
Kikötöm lovamat csárda elejébe	305
Kraszna Jural hegyes-völgyes határa	290
Legkedvesebb fia vagyok anyának	311
Le szokott a nyárfa levele hullni	304
Megy a nap lefelé	312
Mikor engem besoroztak, bevettek	309
Mikor engem besoroztak, virágzott az erdő	300
Mikor kezdtem kufferomat pakolni	313
Mikor mentem Olaszország felé, még a fák is sírtak	314
Olaszország hegyes-völgyes határa	291
Sárgarigó, ne szállj fel a fára	309
Sej, a héti bíró háza, de magos	315
Sírnak, rinak a mezei pacsirták	318

Sokat felbillen a hajó	317
Szállj el, madár, szállj el	320
Szánt az ökör, recece, csörög, csattog a járom	316
Szép a magyar huszár, ha felül a lovára	303
Szilicei, szilicei bíró udvarába	319
Udvaromba hármat fordult a kocsi	302
Vadkörtefa fehérét virágzik	321
Vadkörtefa, sej, fehérét virágzik	320
Varsó mellett van egy kerek erdő	319
Verje meg az Isten, ki a gőzöst csinálta	313

PÁSZTORDALOK, BETYÁRDALOK

A kassai csárda előtt van egy fa	325
A meszesi kert alatt, kert alatt	326
Amott, amott, ki megy amott	327
Amott legel, amott legel hat pejszikó magába	328
A szegedi híres csárda	346
Az Alföldön csikóslegény vagyok én	330
Az Alföldön láttam én egy bacsó lányt	332
A zádori bírónak	347
Bacsó gazda, adja ki a bérem	334
Elszaladt az aranygulya	330
Elveszett a lovam	348
Esteledik, alkonyodik	325
Fáj a lábam, mer feltörte a csizma	336
Felment a kondás a fára	332, 337
Gesztetei juhászlegény	338
Gondorosi csárda előtt szomorúfűzfa lehajlott	339
Gyertünk innen lakni	355
Ha bemegyek a putnoki vásárra	356
Ha felkelek jókor reggel hajnalba	340
Hallod-e, te, szegény juhászlegény	329
Heverész a Mátrába egy manga nyáj	328
Jaj, de szépen muzsikálnak	349
Jaj, Istenem, jaj, de jó is a betyárnak	355
Juhász vagyok, mint akárci	341
Kassa felől hidegen fúj a szél	350
Két hete már, ha nem három	335
Kocsmárosné, szép violám	351
Ködellik a Mátra	335
Ködellik a Táttra	342
Kutyakaparósi csárda	356

Letörött a kutam gémje	334
Lóra, csikós, lóra	353, 354
Meguntam én már Harkácsot szolgálni	333
Megyen a nyáj, megyen a nyáj	333, 343
Őszedik már az idő	344
Parlagon terül a juhom	331
Pitymallodik, hajnalodik	331
Szent György napkor jönnek értem szekérrel	329
Tanyám előtt fordítsd meg az elejét	345
Túl a Tiszán van egy hajó kikötve	352

SZOLGADALOK, SUMMÁSDALOK, ARATÓDALOK

A kocsisnak jól van dolga, nincsen semmire se gondja	359
Arass, rózsám, arass	359
Béres vagyok, béres	361
De meguntam ezt az urat szolgálni	362
Énfelettem hiába dörög az ég	363
Én vagyok a nagyságos úr kocsisa	360
Feketedik már a tarló	364
Intéző úr, a mindenit magának	363
Jaj, de sokat arattam a nyáron	368
Kertem alatt aratják a zabot	360
Learattuk az urunk búzáját	365
Lévárt közül végig süített a nap	365
Már meguntam ezt az urat szolgálni	362
Sej-haj, lemegyek az Alföldre aratni	364
Sokat arattam a nyáron	366, 367
Zöld az árpa, zöld a búza, ráhajlik a kaszára	368

PANASZDALOK, BUJDOSÓK, AMERIKÁS DALOK

Budapesti postás lánya jöjjön ki	379
Bújdosik az árva madár	371
Édesanyám is volt nekem, de már nincs	379
Édesanyám kapott egy levelet	373
Édesanyám sok szép szava	376
Elmegyek, elmegyek	372
Elmegyek én az Alföldre innen	376
Elment a szeretőm Dél-Amerikába	380
Esteledik, alkonyodik, haza kéne menni	376
Ha elindult ez a gőzös, hadd menjen	379
Ihaja, befütyült a vonat az állomásra	378

Isten veled, Szilice-föld	377
Kimentem a nevijorki ligetbe sétálni	380
Meguntam már ezt az urat szolgálni	378
Meguntam már én Harkácsot szolgálni	378
Mikor kezdtem a tengeren utazni	374
Nézz ki, rózsám, ablakodból	378
Ősz az idő, ködös nagyon	375
Szegény cseléd, kint dolgozol a tanyán	377
Szegény vagyok, szegénynek szült anyám	373
Széna, széna, széna terem a réten	380
Úszik a hajó, szépen szól dudája	380
Veri a jég a saroglya hátulját	377

POLITIKAI DALOK

A bányába keresik az aranyat	383
A burzsujok el akarják tiltani	383
De szeretnék, de szeretnék Kun Bélával beszélni	384
Ha én egyszer tüzes mennykő lehetnék	385
Margit körüli fogházba	386
Rimaszombati fegyházban	387
Te dolgozol a mélybe	385
Van még lámpavas	388

VÁSÁRI NÓTÁK, KOLDUS ÉNEKEK, BAKTERNÓTÁK

Afrikai paprika	391
A Szentkút felé vezet a gyalogút	396
Betett már énnékem a mátrai búcsú	397
Este van már nyugovóra	398
Gyócsot, csipkét vegyen kend, asszonyom	393
Hej, de tönkrementem	395
Hét az ár, szabott ár	392
Hét az ára, hét	393
Hét az ára, szabott ára, hét	392
Jaj, de finom, jaj, de jó	394
Máriapócs felé	396
Öt krajcár a magyar kalendár	394
Sej, mikor még mink tizenhat éves drótos legények vótunk	395
Tízet ütött már az óra	398

TRÉFÁS DALOK, CÖLÖPVERŐ NÓTÁK

Addig táncolok, mulatok	402
A Tiszán úszik a pap	411
Cso boja mo robity	409
Elindultam, hogy házasodni megyek	403
Elment a pap almát lopni	410, 412
Elmentem én a malomba ko-ko-ko-rán	401
Haragszok a töködre	403
Hej, minálunk a giszerek	402
Hol voltál, gyeszi bol?	409
Ismerted-e azt a papot Ragályon?	404
Jaj, de borzalmas a lónak az élete	404
Két ujjá van, két ujjá van a ködmönnek	404
Kiment a ház az ablakon, jaj, jaj, jaj	405
Magas jegenyefán palacsinta fészek	405
Mikor mentem becskerei csárdába	405
Nem messze van ide Ratkó	408
Nyolcan voltak a leányok	407
Sajóba úszik egy pék	413
Sárga uborkának zeleni liszt má	409
Tizennégy és fél esztendő	406

BALLADÁK

(A dőlt szedés a címet és az alcímet, az álló szedés a kezdősorokat jelöli)

<i>A barátját megölő legény</i>	527, 528
<i>A báró lány és a juhászlegény</i>	503
<i>A betyár utazólevele</i>	482, 483
<i>A cséplőgépbe esett lány</i>	511, 512, 513, 514, 515
<i>Adjon Isten, bíró uram</i>	444
<i>A feleségét megölő férfi</i>	529
<i>A gróf és a szegény lány</i>	457, 458, 459
<i>A gunaras lány</i>	442, 443, 444
<i>A gyermekgyilkos anya</i>	516
<i>A halálra ítélt rab húga</i>	430, 431, 433
<i>A három árva</i>	425
<i>A házasuló kirdályfi</i>	435, 438, 439, 441
<i>A hegyre mentem én föl</i>	458
<i>A kedvesét és önmagát megölő legény</i>	517, 519
<i>A kedvesét megölő legény</i>	525, 526
<i>A kondáslegény halála</i>	499

Alkonyodik már az idő	480
<i>A megcsalt férj</i>	447, 451, 455
<i>A halálra táncoltatott lány</i>	426, 427, 429
<i>A meggyilkolt kocsmárosné</i>	522, 523
<i>A meggyilkolt legény</i>	521
<i>A meggyilkolt szerető</i>	501, 502
<i>A meghaló lány kedvese</i>	535
<i>A megölt leány</i>	520
<i>A megölt legény</i>	460, 461
<i>A megölt pandúr</i>	541
<i>A megszólaló halott</i>	460 461
Amott van egy nagy ház	484
A nagy kertbe megkezdték már gépelni	514
Angódi Borbála	417
Angyal Bandi	462, 463
<i>A pávás lány</i>	445, 446
<i>A rab</i>	485, 488
<i>A rab betyár</i>	487
<i>A rab kedvese után búsuló lány</i>	531, 532
Aranyos Bözsikém	424
<i>A szegyenbe esett lány</i>	417, 419, 421, 423, 424
<i>A szeretőjéért öngyilkos lány</i>	539
<i>A szeretőjét kereső lány</i>	509, 510
A temető mély árkába	425
A Vidróczki manga nyája	470
<i>A vízbe fúlt huszár</i>	541
Az őzdi gyár gyászba van	476
<i>Az öngyilkos férfi</i>	538
Bakony erdő gyászba van	472, 473
Barna kislányt felküldték a kazalra	515
Barna Péter	481
Barna Pista	476, 527, 528
Bíró Margit	539
Bogár Imre	464, 465
Borbej Józsi kiállott a kapuba	535
Borcsa, édes lányom	419
Buri Bandi	529
Csáki bíróné lánya	426, 427, 429
Csali Pista még húszéves korába	497
Csaplárosné a betyárt szerette	500
Csütörtökön Edelénybe	482
Édes, kedves feleségem	455
Édes, kedves lányom	417

Egy magas hegytetőről	459
Egy szép leány hegyek között	446
Egyszer a hegytetőről	457
Egyszer egy királyfi	435, 438, 439, 441
<i>Endre báró lánya és a juhászegény</i>	506
Endre báró udvarába van egy fa	506
<i>Engem fognak elítélni.</i>	489
Én Istenem, de rosszat cselekedtem	532
Én Istenem, milyen a szerelem	525
Esik eső, jaj, de szépen csepereg	532
Esik eső, szép csendesen csepereg	475
Este van, este van	501, 521
Este van már este	502
Ezerkilencszázhetvenkettő nyarán	538
Ezernyolcszázhetvenhatodik évbe	539
Ezernyócszázhetvenkettedik évbe	513
<i>Farkas Julcsa</i>	513
<i>Fehér Anna</i>	430, 431, 433
Fehér László lovat lopott	430, 431, 433
<i>Ferenc Józsit</i> viszi a víz	541
Füdd el, jó szél, füdd el, hosszú útnak porát	481
Fürdik a hóvilág	490
Gémes ludam kihajtom	442
Gesztetei kertek mögött	445
Gyászba van már a putnoki erdő	540
<i>Gyuri Bandi</i> nem csinált már egyebet	529
Hallgassátok meg, amit elmesélek	533
Hallod-e, te, pajtás	491, 492
Hallottad-e hírét	487
Hallottátok-e már hírét, mi történt	520
<i>Hangodi Borbála.</i>	419
Hej, Vidróczkit lefektették a gyepre	471
Híres betyár vagyok	469
<i>Hol van az úti levélem?</i>	483
<i>Homrodi Borbála</i>	421
<i>Horváth Pista és Kocsis Juliska</i>	533
<i>Jáger Jóska</i>	477, 478, 479, 480
Jaj, de magas a vármegye kapuja	531
Jaj, de porzik a szombati főutca	537
Jaj, de sáros, jaj, de röges az az út	522
Jaj, de széles, jaj, de röges az az út	541
Jó estét, jó estét	426, 427, 429
<i>Juhász István</i>	538

Kedves feleségem	448, 452
<i>Két rab legény</i>	484
Kihajtottam a libámat	443
Kisütött a nap a báró házára	503
Kocsmárosné, adjon Isten jó estét	523
<i>Kohos Ignác</i>	537
<i>Kondás Erzsébet beleesett a dobba</i>	511, 512
Kondáslegény elment lopni	499
<i>Kórházban</i>	530
Lám megmondtam, Angyal Bandi	462
Lányom, édes lányom	421
Lányom, lányom, de nagy a bánatom	526
Leégett a szentpéteri hodály	509, 510
Még én akkor tíz esztendő se voltam	498
Megöltek egy legényt	460, 461
Mikor Rózsa Sándor	471
Miskolcon van egy ház	485
Mi történt a kiskőrösi leánnyal	511
Nagy ablaka van a mütőszobának	530
Nagy udvara van a holdnak	466, 467
Nem akar a vezérüröm legelni	494, 495
<i>Nem jó hírt hallottam</i>	488
Nem messze van ide Kismargita	493
Ó, lányom, jó lányom	423
<i>Pápainé</i>	522, 523
Repülj, fecském, repülj	486
Rimaszombat felől	488
<i>Rózsa Sándor</i>	471, 472, 473, 474, 475
Rózsa Sándor a Bakony erdőbe	474
<i>Sajó Pista</i> egy szombaton hajnalba	496
Szabolcs megye, nyíregyházi nagyverdő	517
<i>Szabó Gyula</i>	517, 519
Szabó Gyula Horváth Jolánt szerette	519
Szabó Jolán	520
<i>Szabó Vilma</i> kiment a szőlőbe	516
Szállj el, fecskemadár	488
<i>Szállj el, madár, szállj el</i>	485
<i>Szendrő báró juhásza és a báró lánya</i>	504, 507
Szépen legel a kisasszony gulyája	509
<i>Szép Ilona</i>	442, 443, 444
Szilvás falujába	468
<i>Szücs Mari</i>	501, 502
Tizenhat esztendő voltam	483

Túl a Tiszán a szendrői határba	504, 507
Varga Pista meg Csutora	495
<i>Varga Sándor</i>	521
Verik a kassai dobot	489
Végigmentem a piacon	483
<i>Vidróczki</i>	466, 467, 468, 469, 470, 471
<i>Virág Pista és Barna Mariska</i>	525
<i>Zagyi Julcsa</i>	514
Zavaros a Tisza	464, 465
<i>Zombori Borbála</i>	423
Zúg az erdő.	463

AZ ARADI VÉRTANÚK BALLADÁJA

Jaj, de búsan süt az őszi nap sugára	545, 546, 547

BETLEHEMES JÁTEKOK, ÜNNEPI ÉNEKEK, KÁNTÁLÓK, KÖSZÖNTŐK

A mi öregünknek jól megy sora	575
A piac közepén	578
Betlehembe gyer pajtás	570
Betlehemes játék, I—II.	541, 555
Betlehemi jó pásztorok	568
Csordapásztorok	569
Gergely-napi kántáló ének	582
Hó-hó, farsang, háromnap farsang	581
Isten áldja meg	576
Látom, ott ül János az asztal mellett	586
Ma született a mi Urunk	579
Májfa állításáról szóló dal	583
Megdöglött-e az a disznó, akit megöltek?	587
Meglátjátok a világnak Megváltóját	572
Ó, ó, farsang, kedves idő	582
Örök mindenható Atyaisten	584
Pásztorok, pásztorok keltek nagy örömrre	571
Pityusznak ékes mezeje	585
Pütkösdí ének	583
Rázd meg, öreg, a bundádat	575
Sigyar, sigyar, Szűz Mária	577
Új esztendőbe mi vigadjunk	580
Újesztendő, vigságszerző	579
Vedd fel, öreg, bundácskádat	574
Vigan zengjetek, citerák, Jézus született	573

BETŰRENDES MUTATÓ

(A dőlt szedés a balladák címét és alcímét jelöli)

A bányába keresik az aranyat	383
<i>A barátját megölő legény</i>	527, 528
<i>A báró lány és a juhászlegény</i>	503
<i>A betyár utazólevele</i>	482, 483
Ablakimon vándorlegény jó estét kopogtat	168
Ablakomon, ablakomon besütött a holdvilág	167
A bundának nincs gallérja	156
A burzsujok el akarják tiltani	383
A csárdában szépen muzsikálnak	287
<i>A cséplőgépbe esett lány</i>	511, 512, 513, 514, 515
A csillagos ég ha beborul kiderül	172
A csizmának se sarka, se talpa	177
Addig megyek, míg a szememre látok	277
Addig táncolok, mulatok	402
Adjon Isten, bíró uram	444
<i>A feleségét megölő férfi</i>	529
Afrikai paprika	391
A gömöri, a gömöri torony tetejébe	173
A gömöri szőlő közepébe	176
A gömöri zöd erdőbe nem zörög a falevél	175
<i>A gróf és a szegény lány</i>	457, 458, 459
<i>A gunaras lány</i>	442, 443, 444
<i>A gyermekgyilkos anya</i>	516
<i>A halálra ítélt rab húga</i>	430, 431, 433
<i>A halálra táncoltatott lány</i>	426, 427, 429
A harctérről sebesülve jönnek a katonák	289
<i>A három árva</i>	425
<i>A házasuló királyfi</i>	435, 438, 439, 441
A hegyre mentem én föl	458
A hegy túloldalán	169
A kálosi kertek alatt	171
A kálosi templom előtt	183
A kassai csárda előtt van egy fa	325
A kassai szőlőhegyen két szál vessző	141
<i>A kedvesét és önmagát megölő legény</i>	517, 519
<i>A kedvesét megölő legény</i>	525, 526

A kocsisnak jól van dolga, nincsen semmire se gondja	359
<i>A kondáslegény halála</i>	499
Alig várom, hogy a nap lenyugodjon	179
<i>Alkonyodik már az idő</i>	480
<i>A meghaló lány kedvese</i>	535
<i>A megcsalt férj</i>	447, 451, 455
<i>A meggyilkolt kocsmárosné</i>	522, 523
<i>A meggyilkolt legény</i>	521
<i>A meggyilkolt szerető</i>	501, 502
<i>A megölt lány</i>	520
<i>A megölt legény</i>	460, 461
<i>A megölt pandúr</i>	541
<i>A megszólaló halott</i>	460, 461
A meszesi, a meszesi bíró kapujába	170
A meszesi bíró lánya fekszik fekete gyászba	170
A meszesi hegytetőn, dombtetőn	216
A meszesi kert alatt, kert alatt	326
A meszesi templom előtt	171
Amíg hozzád jártam, babám, mindig álmos voltál	172
A mi öregünknek jól megy a sora	575
A miskolci csárda cserepzsindeles	178
Amott, amott, ki megy amott	327
Amott legel, amott legel hat pejszikó magába	328
Amott van egy nagy ház	484
A nagy kertbe megkezdték már gépelni	514
<i>Angódi Borbála</i>	417
<i>Angyal Bandi</i>	462, 463
<i>A pávás lány</i>	445, 446
A piac közepén	578
Apró szeme van a kukoricának	185
A putnoki halastó, halastó	173
<i>A rab</i>	485, 488
<i>A rab betyár</i>	487
<i>A rab kedvese után búsuló lány</i>	531, 532
A ragályi lipisen, laposon	174
<i>Aranyos Bözsikém</i>	424
Aranyos Bözsikém, majd fogsz még te sírni	175
Arass, rózsám, arass	359
A rozmaring lehajlott, lehajlott	176
A rozsnói kaszárnyára rászállott egy gólya	288
Árvacsalán koszorú	142
Árva vagyok, jaj, de igazi árva	177
A simonyi csörgős malom	167

A szegedi híres csárda	346
A szégyenbe esett lány	417, 419, 421, 423, 424
A Szentkút felé vezet a gyalogút	396
A szeretőjéért öngyilkos lány	539
A szeretőjét kereső lány	509, 510
A szeretőm rózsaszínű ruhája	178
A szombati megyeházra süt a nap	287
Asszony, asszony, az akarok lenni	214
A temető mély árkába	425
A Tiszán úszik a pap	411
A Vidrőczki manga nyája	470
A violát akkor szedik	142
A vízbe fúlt huszár	541
A zádori bírónak	347
A zádori falu végén folyik el a kanális	179
Az Alföldön csikóslegény vagyok én	330
Az Alföldön láttam én egy bacsó lányt	332
Az én ludam elveszett	141
Az én ökröm a Virág, a Virág	180
Azért, hogy én sápadt gyerek vagyok	181
Az ózdi gyár gyászba van	476
Az öngyilkos férfi	538
Bacsó gazda adja ki a bérem	334
Bakony erdő gyászba van	472, 473
Barna kislányt felküldték a kazalra	515
Barna kislány rózsás levelet ír, ráborul az asztalra	289
Barna legény nem szeretlek egyebért	181
Barna Péter	481
Barna Pista	476, 527, 528
Béres vagyok, béres	361
Beteg a szeretőm, az ágyban fekszik	184
Beteg vagyok, megrugott egy pejlő	182
Betett már énnékem a mátrai búcsú	397
Betlehembe gyer pajtás	570
Betlehemi jó pásztorok	568
Bíró Marcsa libája	183
Bíró Margit	539
Bodor bárány elvesztette a gyapját	184
Bogár Imre	464, 465
Bogár Imre, hová olyan szaporán?	262
Borbej Józsi kiállott a kapuba	535
Borcsa, édes lányom	419
Budapesti postás lánya jöjjön ki	379

Bujdosik az árva madár	371
<i>Buri Bandi</i>	529
Búza, búza, búza, de szép tábla búza	182
Búza, búza, búza, de szép tábla búza	185
Búza, búza, de szép tábla búza	186
Cickaj, mackaj, stali három	143
Cifraszűröm fel van a szögre akasztva	186
Cintányérről jó a cukros bogácsa	288
<i>Csáki bíróné lánya</i>	426, 427, 429
<i>Csali Pista</i> még húszéves korába	497
Csaplárosné a betyárt szerette	500
Cserépszindelyes a mi házunk	187
Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok	188
Cso boja mo robity	409
Csoltó város akar lenni	145
Csordapásztorok	569
Csöm, csöm, gyűrű, kullancs gyűrű	144
Csörög-csattog a jénei kútgém	194
Csütörtökön Edelénybe	482
Csütörtökön este mentem a rózsához	189
De meguntam ezt az urat szolgálni	362
Derül-borul a Dunáról	190
De szeretnék, de szeretnék Kun Bélával beszélni	384
De szeretnék tölgyfa lenni erdőbe	255
Dombon van a, dombon van a kisangyalom lakása	191
Dunna, dunna, de szép tarka dunna	256
Édesanyám a kendőm	256
Édesanyám akkor kezdett siratni	290
Édesanyám én is katona vagyok	298
Édesanyám is volt nekem, de már nincs	379
Édesanyám kapott egy levelet	373
Édesanyám, kedves édesanyám kiállott a kapuba	299
Édesanyám kimegy a kiskertbe	292
Édesanyám lánya vagyok	268
Édesanyám minek adott férjhez	215
Édesanyám rózsafája	192, 295
Édesanyám sok szép szava	376
Édes, kedves feleségem	455
Édes, kedves lányom	417
Ég a gyertya, ég	145
Egy magas hegytetőről	459
Egy se jó madár az, sej-haj, ki az útra leszáll	193
Egy szép leány hegyek között	446

Egyszer a hegytetőről	457
Egyszer egy királyfi	435, 438, 439, 441
Éjszaka huhukol a bagoly	180
Elindultam, hogy házasodni megyek	403
El kell menni, el kell katonának	295
El kell menni katonának messzire	291
Elmegyek, elmegyek	372
Elmegyek én az Alföldre innen	376
Elmennék én tihozzátok egy este	237
Elment a pap almát lopni	410, 412
Elment a szeretőm Dél-Amerikába	380
Elment az uram	146
Elmentem én a malomba ko-ko-ko-rán	401
Elszaladt az aranygulya	330
Elveszett a lovam	348
Elveszett a tojó ludam	257
Elvesztettem zsebkendőmet	145
<i>Endre báró lánya és a juhászlegény</i>	506
Endre báró udvarába van egy fa	506
Énfelettem hiába dörög az ég	363
<i>Engem fognak elítélni.</i>	489
Én Istenem de rosszat cselekedtem	532
Én Istenem, milyen a szerelem	525
Én vagyok a nagyságos úr kocsisa	360
Építettem várat, várat	157
Erdő, erdő, de szép kerek erdő	194
Erre gyere, ne menj arra	195
Erre gyere, rózsám, nincsen sár	220
Esik eső, esik, esik a kaszárnya falára	293
Esik eső, jaj, de szépen csepereg	532
Esik eső, szép csendesen csepereg	475
Este, este, szerelmes szombat este	196
Este későn ragyognak a csillagok	251
Esteledik, alkonyodik	325
Esteledik, alkonyodik, haza kéne menni	376
Este van, este van	197, 501 521
Este van, este van, elmúlt kilenc óra	199
Este van, este van, de nem minden lánynak	198
Este van már, este	502
Este van már, késő este, haza kéne menni	258
Este van már nyugovóra	398
Ez a gözös, jaj, de nagyon robagott	294
Ez a kislány megy az esküvőre	275

Ez a kislány mit gondolt magába	301
Ez a vonat, ha elindult, hadd menjen	302
Ezerkilencszázhetvenkettő nyarán	538
Ezernyolcszázhetvenhatodik évbe	539
Ezernyolcszáznegyvenkettedikbe	296
Ezernyőcszázhetvenkettedik évbe	513
Ezt a kerek erdőt járom én	187
Ezt a kislányt még akkor megszerettem	271
Fáj a lábam, mer feltörte a csizma	336
Falu végén nádfedeles kis ház	200
Falu végén tirara, rararara, faragnak az ácsok	201
<i>Farkas Julcsa</i>	513
Fecskemadár szállott a vasútra	219, 297
<i>Fehér Anna</i>	430, 431, 433
Fehér homokos, fekete homokos a kisangyalom udvara	202
Fehér László lovat lopott	430, 431, 443
Fehér lilionszál	147
Fejsze, vágd le azt a berket, kibe guzsaly terem	148
Fekete borúból van a nagy eső	269
Feketedik már az árpatarló	241
Feketedik már a tarló	364
Fekete faluba fehér torony látszik	203
Feleségem olyan gondos	204
Felhő borítja az eget	205
Feljött már a hódvilág	151
Feljött már az esthajnali csillag	206
Felment a kondás a fára	332, 337
Felmentem a hegyre, lenéztem a völgybe	298
Fentebb száll a fecske, fenn a magas levegőben	207
Ferenc Jóska udvarába áll egy aranyos díófa	299
Ferenc Jóska udvarába van egy fa	301
<i>Ferenc Józsi</i> t viszi a víz	541
Férjhez ment a reszelő	144
Főlszállott a kakas a létrára	208
Föltették már, sej-haj, nékem a koszorút	209
Füdd el, jó szél, füdd el, hosszú útnak porát	481
Fúj, süvölt a Mátra szele	210
Fürdik a hódvilág	490
Gémes ludam kihajtom	442
Gergely-napi kántáló ének	582
Gesztetése a malomnál nincsen híd	211
Gesztete faluba csendes az este	275
Gesztete falu végén van egy nádfedeles ház	227

Gesztetei hármás torony	234
Gesztetei juhászlegény	338
Gesztetei kertek mögött	445
Gondorosi csárda előtt szomorúfúza lehajlott	339
Gömörön sütik a ropogós kenyeret	209
Göndör a hajam, betyárnak születtem	258
Gyászba van az egri gőzös teteje	293
Gyászba van már a putnoki erdő	540
Gyere át te kisleány	163
Gyerünk innen lakni	355
Gyócsot, csipkét vegyen kend, asszonyom	393
Gyolcs az ingem, gyolcs a gatyám	212
Gyuri Bandi nem csinált már egyebet	529
Ha az ördög olyan vóna, kosarába tenne	149
Ha bemegyek a putnoki vásárra	356
Ha elindult ez a gőzös, hadd menjen	307, 379
Ha én aztat tudtam volna	150
Ha én egyszer tüzes mennykő lehetnék	385
Ha én ezt az egy stampedlit megiszom	213
Ha felkelek jókor reggel hajnalba	340
Ha felmegyek a németi nagy hegyre	226
Ha felülök Gombaszögön a fekete gőzösre	300
Ha felülök, sej, ha felülök a fekete gőzösre	303
Haja, haja, haja, zód uborka haja	233
Hajnalba kimentem én a kútra	263
Haj, szénája, szénája, széna szakadékja	151
Ha kiállok a kaszárnya elébe	305
Ha kimegyek a tiroli nagy hegyre	304
Ha kimegyek én a rétre kaszálni	214
Hallgassátok meg, amit elmesélek	533
Hallod-e, te, pajtás	491, 492
Hallod-e, te, szegény juhászlegény	329
Hallottad-e hírét	487
Hallottátok-e már hírét mi történt	520
Hangodi Borbála	419
Haragszok a töködre	403
Harmaton kell annak járni	235
Hármat tojott a fürjecske	144
Három csillag van az égen egy sorba	215
Három csillag van az égen sorjába	216
Hat, hat, hat, hat, hat, hat	217
Haza fiúk, lányok, haza már	218
Házunk előtt bólingatós akácfa	308

Házunk előtt egy rózsafa	219
Házunk előtt folyik a Hernád	246
Házunk előtt, házunk előtt folyik el a kanális	193
Házunk előtt, kedves édesanyám van egy magas eperfa	264
Hej, baksa, baksa	152
Hej, de tönkrementem	395
Hej, minálunk a giszerek	402
Hej, rozmaring, rozmaring	220
Hej, szár, kukoricaszár	221
Hej, szombat este kinyitom az ablakot	228
Hej, Vidróczkit lefektették a gyepe	471
Hét az ár, szabott ár	392
Hét az ára, hét	393
Hét az ára, szabott ára, hét	392
Heverész a Mátrába egy manga nyáj	328
Hinta, balinta, Lacikának piskóta	153
Híres betyár vagyok	469
Hó-hó, farsang, háromnap farsang	581
Hol jártál, báránykám?	161
Hol voltál, gyeszi bol	409
<i>Hol van az úti levélem?</i>	483
Homokos, kavicsos a mi házunk eleje	199
<i>Homrodi Borbála</i>	421
Horváth Pista és Kocsis Juliska	533
Idegen faluba csendes az este	202
Igyunk azért, aki búsul	222
Ihaja, befütyült a vonat az állomásra	378
Intéző úr, a mindenit magának	363
Ismerted-e azt a papot Ragályon?	404
Isten áldja meg	576
Isten veled, Szilice-föld	377
<i>Jáger Jóska</i>	477, 478, 479, 480
Jaj, de borzalmas a lónak az élete	404
Jaj, de búsán süt az őszi nap sugára	545, 546, 547
Jaj, de finom, jaj, de jó	394
Jaj, de magas a vármegye kapuja	531
Jaj, de porzik a szombati főutca	537
Jaj, de régen nem volt eső a nyáron	211
Jaj, de sáros, jaj, de röges az az út	522
Jaj, de sokat arattam a nyáron	368
Jaj, jaj de sokat jártam, fáradtam	195
Jaj, de sokat jöttem, mentem fáradtam	223
Jaj, de széles, jaj, de hosszú az az út	206

Jaj, de széles, jaj, de röges az az út	541
Jaj, de szépen harangoznak hajnalra	306
Jaj, de szépen muzsikálnak	349
Jaj, Istenem, jaj, de jó is a betyárnak	355
Játszik a szél, játszik a szél fügefalevelével	307
Jó estét, jó estét	426, 427, 429
<i>Juhász István</i>	538
Juhász vagyok, mint akárki	341
Kár a tiszta búzát korán lekaszálni	203
Kassa felől hidegen fúj a szél	350
Kedves édesanyám, ha fel akarsz keresni	308
Kedves édesanyám, mért nem tanítottál	201
Kedves feleségem	448, 452
Kedves kisangyalom, mikor hozzád jártam	225
Kék ibolya búra hajtja a fejét	226
Kék szivárvány koszorúzza az eget	227
Kelemér már jó helyen van	294
Keresik a, nem lelik a keresztelő levelemet	310
Kertem alatt arassák a zabot	221, 360
Két hársfa közt, két hársfa közt felsütött a holdvilág	228
Két hete már, ha nem három	335
<i>Két rab legény</i>	484
Két szerelmes kiment a temetőbe	239
Két ujjá van, két ujjá van a ködmőnek	229, 404
Két út van előttem	280
Kígyó kebelembe	254
Kihajtottam a libámat	443
Kihajtom a lovam a rétre	230
Kikötöm a kis pejlovam a csárda elébe	231
Kikötöm lovamat csárda elejébe	305
Kimegyek a gesztetei nagy hegyre	266
Kiment a ház az ablakon, jaj, jaj, jaj	405
Kiment asszony a kútra	162
Kimentem a neviorki ligetbe sétálni	380
Kimentem én a nagy rétre kaszálni	231
Kiskertemben egy rózsafa, három bimbó van rajta	232
Kiskoromba árvaságra jutottam	233
Kis pejlovam mind a négy lábára	270
Kis pejlovam nem ette meg a zabot	229
Kis pillancs, kis pillancs	143
Kisütött a nap a báró házára	503
Ki volt itt, ki járt itt	234
Kocsmárosné, adjon Isten jó estét	523

Kocsmárosné, szép violám	351
Kohos Ignác	537
Kondás Erzszt	511, 512
Kondáslegény elment lopni	499
Kórházban	530
Korog a manga a tetőn	230
Ködellik a Mátra	335
Ködellik a Tátra	342
Körbe áll egy kislányka	154
Körül csipkés a muskátli levele	212
Kraszna Jural hegyes-völgyes határa	290
Kukorikol a kis kakas, hajnal akar lenni	235
Kutyakaparósi csárda	356
Lajos bácsi, hallja-e kend?	236
Lám megmondtam, Angyal Bandi	462
Lányom, édes lányom	421
Lányom, lányom, de nagy a bánatom	526
Látom ott ül János az asztal mellett	586
Learattuk az úrnak búzáját	365
Leégett a szentpéteri hodály	509, 510
Legkedvesebb fia vagyok anyámnak	311
Lement a nap a maga járásán	236
Le szokott a nyárfa levele hullni	304
Letörött a kutam gékje	334
Lévárt közül végig sültött a nap	365
Lóra, csikós, lóra	353, 354
Lyukas az istálló m teteje	237
Magasan repül a daru szépen szól	213
Magas jegenyefán palacsinta fészek	405
Májfa állításáról szóló dal	583
Mán engemet, Bözsikém, ki fog majd kisíratni	238
Margit körúti fogházba	386
Már Gesztetén végigmenni nem merek	198
Már Gömörön kidobolta a bíró	225
Máriapócs felé	396
Már meguntam ezt az urat szolgál ni	362
Már minálunk, már minálunk nem horgolnak zsebkendőt	239
Ma született a mi Urunk	579
Megdöglött-e az a disznó, akit megöltek?	587
Még én akkor tíz esztendő s voltam	498
Megérett a búzakalász	272
Megérett a meggy	154
Megismerni a darut a tolláról	240

Meglátjátok a világnak Megváltóját	572
Megölteket egy legényt	460, 461
Meguntam én már Harkácsot szolgálni	333
Meguntam már én Harkácsot szolgálni	378
Meguntam már ezt az urat szolgálni	378
Megy a nap lefelé	312
Megyen a nyáj, megyen a nyáj	333, 343
Mély a Tiszának a széle	272
Mért küldött az úrasszony?	152
Mikor engem besoroztak, bevettek	309
Mikor engem besoroztak, virágzott az erdő	300
Mikor kezdtem a tengeren utazni	374
Mikor kezdtem kufferomat pakolni	313
Mikor mentem becskerei csárdába	405
Mikor mentem Olaszország felé, még a fák is sírtak	314
Mikor Rózsa Sándor	471
Miskolcon van egy ház	485
Mit keresel, rózsám, kertemben?	242
Mi történt a kiskőrösi leánnyal	511
Most vizzik, itt vizzik	153
Nagy ablaka van a műtőszobának	530
Nagy udvara van a holdnak	466, 467
Nem akar a vezérüröm legelni	494, 495
Nem akar az ökörgulya legelni	222
Nem használ a, nem használ a köves út az ökörnek	241
Nem idevaló születésű vagyok én	242
<i>Nem jó hírt hallottam</i>	488
Nem messze van ide Kismargita	493
Nem messze van, nem messze van a kisangyalom tanyája	243
Nem messze van ide Ratkó	408
Nem úgy van az, mint volt régen	244
Néném asszony pendelye	155
Nézz ki, rózsám, ablakodból	378
Nincs énnekem egyebem egy kis ólnál	245
Nyalka béres, hova hajtod az ökröt	246
Nyolcan voltak a lányok	407
Olaszország hegyes-völgyes határa	291
Ó, lányom, jó lányom	423
Ólom deszka, fodormenta	156
Ó, ó, farsang, kedves idő	582
Ördög bújjon komámasszony	224
Örök mindenható Atyaisten	584
Ősz az idő, ködös nagyon	375

Őszeledik már az idő	344
Öt krajcár a magyar kalendár	394
Pápainé	522, 523
Parlagon terül a juhom	331
Pásztorok, pásztorok keltek nagy örömré	571
Piros alma kigurult a sárba	248
Piros alma, ne gurulj, ne gurulj	249
Pitymallodik, hajnalodik	331
Pityusznak ékes mezeje	585
Pocem Jancsi az este, Ica te, Sári te	247
Pünkösdi ének	583
Rázd meg, öreg, a bundádat	575
Repülj, fecském, repülj	486
Repülve jön egy madárka	149
Réten, réten, sej a dobóci réten	252
Révész bácsi, vigyen át a vízen	253
Rimaszombat felől	488
Rimaszombati fegyházban	387
Rózsa Sándor	471, 472, 473, 474, 475
Rózsa Sándor a Bakony erdőbe	474
Rózsát ültettem a gyalogútra	250
Sajóba úszik egy pék	413
Sajó Pista egy szombaton hajnalba	496
Sárgarigó, ne szállj fel a fára	309
Sárga uborkának zeleni liszt má	409
Sárgul már a fügefa levele, ősszel akar lenni	251
Sej, a héti bíró háza, de magos	315
Sej, a héti kertek alatt	281
Sej, a héti, sej a héti templom tetejébe	252
Sej, az éjszaka nem jó legeltettem	253
Sej, barna legény, hová hajtod az ökröd?	276
Sej-haj, kávét ittam, megégette a számat	269
Sej-haj, ne feküdj a szénaboglya tövébe	254
Sej-haj, nincsen széle a fekete selyemnek	255
Sej-haj, sárgára van a mi házunk meszelve	257
Sej-haj, lemegyek az Alföldre aratni	364
Sej, mikor még mink tizenhat éves drótos legények vótunk	395
Sej, most építik a gesztetei templomot	259
Sej, nem öröl a sej, nem öröl a gesztetei gőzmalom	260
Sej, szombat este jöttem én a világra	263
Sej, tiszta búzát válogat a vadgalamb	261
Serpenyűláb meg a duðu	250
Sigyar, sigyar Szűz Mária	577

Singelt szélű dunnám alatt	174
Sírnak, rinak a mezei pacsirták	318
Sokat arattam a nyáron	366, 367
Sokat felbillen a hajó	317
Suba, suba, göndörszörű suba	262
Szabolcs megye, nyíregyházi nagyerdő	517
Szabó Gyula	517, 519
Szabó Gyula Horváth Jolánt szerette	519
Szabó Jolán	520
Szabó Vilma kiment a szőlőbe	516
Szagos a rozsmaring, szagos a rozsmaring	264
Szállj el, fecskemadár	488
Szállj el, madár, szállj el	320, 485
Szánt az ökör, recece, csörög, csattog a járom	316
Száraz figefa hullajtja a levelet	208
Szegény cseléd, kint dolgozol a tanyán	377
Szegény vagyok, szegénynek szült anyám	373
Széles az asztal	265
Szem, szem gyűrű, ezüst gyűrű	157
Széna, széna, széna terem a réten	380
Szendró báró juhásza és a báró lánya	504, 507
Szent György napkor jönnek értem szekérrel	329
Szép a gyöngyvirág egy csokorba	266
Szép a magyar huszár, ha felül a lovára	303
Szép a páva, mer aranyos a tolla	267
Szépen legel a kisasszony gulyája	509
Szépen úszik a vadkacsa a vízen	268
Szép Ilona	442, 443, 444
Szerdán reggel virradóra	158
Szilicei, szilicei bíró udvarába	319
Szilvás falujába	468
Szomorú fűzfánál sírdogál valaki	270
Szűcs Mari	501, 502
Tanyám előtt fordítsd meg az elejét	345
Tanyán, tanyán, tanyán a lakásom	271
Te dolgozol a mélybe	385
Télen mindig hideg van	159
Tele van a temető sánca vízzel	273
Tisza mellett nem jó mélyen aludni	274
Tisza vize, Duna vize mind a két partja sáros	276
Tizenhat esztendő voltam	483
Tizennégy és fél esztendő	406
Tizet ütött már az óra	398

Tök, tök, dinnye, ződ alja, ződ levele	160
Túl a Tiszán a szendrői határba	504, 507
Túl a Tiszán van egy hajó kikötve	352
Udvaromba egy kis patak csörgedez	277
Udvaromba hármat fordult a kocsi	302
Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom	279
Új a csizmám, debreceni suszter varrta	280
Új esztendőbe mi vigadjunk	580
Újesztendő, vigágszerző	579
Úszik a hajó, szépen szól dudája	380
Vadkenderrel van a házunk befödve	267
Vadkörtefa fehérét virágzik	321
Vadkörtefa, sej, fehérét virágzik	320
Van még lámpavas	388
Varga Pista meg Csutora	495
<i>Varga Sándor</i>	521
Varsó mellett van egy kerek erdő	319
Vártalak szombat este sokáig	278
Vedd fel, öreg, bundácskádát	574
Végigmentem a piacon	483
Verd meg Isten azt a szemet	278
Veri a jég a saroglya hátulját	377
Verik a kassai dobót	489
Verje meg az Isten azt az édesanyát	168
Verje meg az Isten, ki a gőzöst csinálta	313
<i>Vidróczki</i>	466, 467, 468, 469, 470, 471
Vígan, vígan, vig angyalom	282
Vígan zengjetek, citerák, Jézus született	573
Villás farka van a fecskemadárnak	273
<i>Virág Pista és Barna Mariska</i>	525
Voltam csikós, voltam gulyás	283
<i>Zagyai Julcsa</i>	514
Zavaros a Tisza	464, 465
<i>Zombori Borbála</i>	423
Ződ az árpa, ződ a búza, ráhajlik a kaszára	368
Ződ füre szokott a hármat leszállni	274
Ződ fű, ződ fű a lábam alatt	161
Zúg az erdő, zúg a mező	284, 463

TARTALOM

Előszó	5
Bevezetés	9
Terület, kutatómunka	19
Gyermekjáték dalok	31, 139
Szerelmi dalok, lakodalmi dalok	35, 165
Katonadalok	44, 285
Pásztordalok, betyárdalok	47, 323
Szolgadalok, summásdalok aratódalok	53, 357
Panaszadalok, bujdosók, amerikai dalok	56, 369
Politikai dalok	61, 381
Vásári nóták, koldusénekek, bakternóták	64, 389
Tréfás dalok, cölöpverő nóták	67, 399
Balladák, rabénekek	73, 415
Az aradi vértanúk balladája	85, 543
Betlehemes játékok, karácsonyi énekek, kántálók, köszöntők	90, 549
Egyén, közösség, hagyományozódás	97
Szlovák nyelvű összefoglaló	129
Német nyelvű összefoglaló	133
Témakörök szerinti mutató	589
Betűrendes mutató	605

OBSAH

Predslov	5
Úvod	9
Terén, výskum	19
Piesne pri detských hrách	31, 139
Lúbostné piesne, svadobné piesne	35, 165
Vojenské piesne	44, 285
Pastierské piesne, beťárske piesne	47, 323
Piesne paholkov (sluhov), piesne sezonných robotníkov, piesne žatevné	53, 357
Smutné, ponosné piesne, piesne prenasledovaných, amerikánske piesne	56, 369
Politické piesne	61, 381
Jarmočné piesne, piesne, žobrácke piesne nočných strážnikov (bakterov)	64, 389
Žartovné piesne	67, 399
Balady	73, 415
Balada aradských martýrov	85, 543
Betlehemske piesne, vianočné piesne, piesne v deň Stedrého ve- čera, v deň Nového roku (kántáló), pozdravujúce piesne	90, 549
Jednotlivec, kolektíva, preberanie tradícií	97
Slovenské resumé	129
Nemecké resumé	133
Tematický ukazovateľ	589
Abecedný ukazovateľ	605

INHALT

Vorwort	5
Einleitung	9
Forschungsgebiet, Forschungsarbeit	19
Kinderspiellieder	31, 139
Liebes- und Hochzeitslieder	35, 165
Soldatenlieder	44, 285
Hirten- und Betjarenlieder	47, 323
Dienst-, Tagelöhner- und Erntelieder	53, 357
Klage- und Trauerlieder, Lieder über Amerika	56, 369
Politische Lieder	61, 381
Markt- und Bettlerlieder, Nachtwächterlieder	64, 389
Lustige Lieder	67, 399
Balladen	73, 415
Die Ballade der Märtyrer von Arad	85, 543
Bethlehem-Spiele, Weihnachtslieder und Grussgesänge	90, 549
Individuum, Kollektiv, Tradition	97
Slowakische Zusammenfassung	129
Deutsche Zusammenfassung	133
Verzeichnis nach Themenkreisen	589
Alphabetisches Verzeichnis	605

Felelős kiadó: Dr. Szabadfalvi József

77.4211.66-19-2 Alföldi Nyomda, Debrecen — 41734 — 2500 példány
Felelős vezető: Benkő István igazgató

